

časopis pre výskum slovenského jazyka

Z OBSAHU

M. Šimková, Slovnodruhovú príslušnosť vetných prísloviok ■ M. Ološtiak, Skloňovanie anglických antroponým v slovenčine ■ M. Imrichová, K niektorým slovtvorným tendenciám logoným

DISKUSIE A ROZHLEDY

F.Ruččák, Dimenzie vnímania lingvistických polemik

SPRÁVY A RECENZIE

Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV za rok 2001. M. Považaj ■ Nevšedné slovenské lingvistické dielo (Mlacek, J.: Tvary a tváre frazém v slovenčine). J. Dolník ■ Kronika anonymného notára kráľa Bela. Gesta Hungarorum. M. Majtán ■ Olivová-Nezbedová, L., Malenínská, J.: Slovník pomístních jmen v Čechách. Úvodní svazek. P. Žigo ■ KUCHAR, Rudolf: Žilinská právní kniha (zápisy právních úkonů žilinských měšťanů). J. Hladký

KRONIKA

Jubileá vojvodinských slovakistov – jubileá slovakistiky vo Vojvodine. J. Mlacek ■ Súpis prác prof. Miroslava Dudka za roky 1974 – 2001. L. Dvonč ■ Jubilant Matej Považaj. M. Pisárčiková ■ Súpis prác Mateja Považaja za roky 1970 – 2001. L. Dvonč ■ Na osemdesiatku PhDr. Marty Marsinovej. K. Buzássyová ■ Jubileum profesora Rudolfa Krajčoviča. P. Žigo ■ Na nedožitú osemdesiatku profesora Jána Oravca. S. Ondrejovič ■ Šesťdesiatnik Ján Kopina. M. Šimková ■ Súpis prác Jána Kopinu za roky 1971 – 2001. L. Dvonč ■ Na osemdesiatku Matildy Hayekovej. K. Buzássyová

ROZLIČNOSTI

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o., Bratislava

SLOVENSKÁ REČ

časopis
pre výskum
slovenského jazyka

orgán
Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra
Slovenskej akadémie
vied

HLAVNÝ REDAKTOR
Slavomír Ondrejovič

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Katarína Kálmánová

REDAKČNÁ RADA

Ján Bosák, Klára Buzássyová, Juraj Dolník,
Miroslav Dudok, Ladislav Dvonč, Ján Findra,
Eugen Jóna, Katarína Kálmánová, Rudolf Kraj-
čovič, Milan Majtán, Jozef Mlacek, Slavomír On-
drejovič, Matej Považaj, Ivor Ripka, František
Ruščák, Ján Sabol, Daniela Slančová

REDAKCIA
813 64 Bratislava, Panská 26

OBSAH

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

M. Šimková, Slovnodruhá príslušnosť vetných prísloviak
.....
.....

M. Ološtiak, Skloňovanie anglických antroponým v slo-
venčine
.....
.....

M. Imrichová, Niektorým slovtvorným tendenciám lo-
goným
.....
.....

DISKUSIE A ROZHĽADY

F. Ruščák, Dimenzie vnímania lingvistických polemík
.....
.....

SPRÁVY A RECENZIE

Správa o činnosti
Jazykovedného
ústavu Ľudovíta
Štúra SAV za
rok 2001.
M. P o v a ž a j

.....
.....

Nevšedné slovenské
lingvistické dielo
(Mlacek, J.: Tvary
a tváre frazém v
slovenčine).
J. D o l n í k

.....
.....

Kronika anonymného
notára kráľa
Bela. Gesta
Hungarorum. M.
M a j t á n

.....
.....

Olivová-Nezbedová,
L., Maleninská,
J.: Slovník
pomístních jmen
v Čechách.
Úvodní svazek. P.
Ž i g o

.....
.....

KUCHAR, Rudolf:
Žilinská právna
kniha (zápisy
právnych úkonov
žilinských
mešťanov). J.
H l a d k ý

.....
.....

KRONIKA

Jubileá vojvodinských slovakistov – jubileá slovakistiky vo Vojvodine. J. Ml a c e k
.....
.....

Súpis prác prof. Miroslava Dudka za roky 1974 – 2001. L. D v o n ě
.....
.....

Jubilant Matej Považaj. M. P i s á r ě i k o v á
.....
.....

Súpis prác Mateja Považaja za roky 1970 – 2001. L. D v o n ě
.....
.....

Na osemdesiatku PhDr. Marty Marsinovej. K. B u z á s s y o v á
.....
.....

Jubileum profesora Rudolfa Krajčoviča. P. Ž i g o
.....
.....

Na nedožitú osemdesiatku profesora Jána Oravca. S. O n d r e j o v i ě
.....
.....

Šesťdesiatnik Ján Kopina. M. Š i m k o v á
.....
.....

Súpis prác Jána Kopinu za roky 1971 – 2001. L. D v o n ě
.....
.....

Na osemdesiatku Matildy Hayekovej. K. B u z á s s y o v á
.....
.....

ROZLIČNOSTI

Celebrita – mužský rod? J. J a c k o
.....
.....

SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK 67 – 2002
ČÍSLO 4 – 5

Mária Šimková

SLOVNODRUHOVÁ PRÍSLUŠNOSŤ VETNÝCH PRÍSLOVIEK

ŠIMKOVÁ, M.: Category of State. Slovenská reč, 67, 2002, No. 4, pp. 193 – 210 v Bratislave.

Category of state has not yet been stabilized as an independent part of speech within the scope of various grammatical theories. In the Slovak explanatory dictionaries, there is a large group of lexemes included into this category. Our analyses shows that here are concerned: 1. adverbs of manner with their secondary syntactical function of predicative (*clivo, krásne, veselo, zle*); 2. adverbs of state and modal adverbs with primary, or with exclusively syntactical function of predicative (*dusno, možno, plno, treba*); 3. a) substantives with secondary syntactical function of predicative (*bieda, hanba, hrôza*) and b) particles (*môžbyť, ktovie, nevedno*). Syntactical features of particles require further scholarly research.

1. Slovnodruhovú príslušnosť vetných prísloviak, označovaných aj ako predikátiva či kategória stavu, bola aktuálnou otázkou v rámci teoretického prehodnocovania slovnodruhových sústav slovanských jazykov okolo polovice minulého storočia (porov. Vinogradov, 1950; Isačenko, 1955) a riešila sa v tom čase aj v slovenskej jazykovede (napr. Ružička, 1956). Záujem o túto špecifickú skupinu slov pretrvával v slovanských lingvistických výskumoch najmä v 60. – 70. rokoch, keď sa sústredenejšia pozornosť venovala lexikálno-sémantickým a syntakticko-sémantickým opisom jednotlivých slovných druhov a vetných členov (podrobný prehľad názorov na adverbiá a predikátiva a prístupov k tejto problematike uvádza Skoumalová, 1979, 1984). Ak sa k otázke slovnodruhovej príslušnosti vetných prísloviak vyjadrujeme po takom dlhom čase, je to preto, lebo v slovenskej gramatike a lexikografii sa status vetných prísloviak dodnes nerieši jednotne. Problém sa aktualizuje na pozadí súčasných poznatkov a gramatických teórií, no predovšetkým v súvislosti s koncipovaním nového výkladového slovníka súčasného slovenského jazyka stredného až veľkého rozsahu, ktorý sa pripravuje v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV v Bratislave.

2.1. Gramatické príručky, s ktorými sa u nás v súčasnosti pracuje, uvádzajú tzv. vetné príslovky v rámci slovného druhu príslovky. „Niektoré príslovky sa vyskytujú ako menné základy v jednočlenných vetách, napr.: *je dusno, je pekne, bolo možno*. Jednotlivé z týchto prísloviak sa vyskytujú len v tejto platnosti, napr.: *treba, načim*. To sú vetné príslovky“ (Pauliny, 1960, cit. podľa 5. vyd. 1997, s. 147). V syntaktickej časti hovorí autor pri danom type viet opäť o príslovkách: „Neslovesné jednočlenné vety (menné jednočlenné vety) sú utvorené z prísloviak a z príslovkových výrazov, ktoré sú veľmi často spojené sponou. Vyjadrujú sa nimi prírodné javy a telesné a duševné pocity. Napr.: *je jasno, je pekne, je hmlisto, je zima, je chladno, je tma, je dobre, je mi zle, je mi dusno, je mi do zúfania, je mi do smiechu; treba, načim*“ (tamže, s. 164). E. Pauliny označuje ako jednočlenné neslovesné vety aj výrazy *áno, nie*, keď sa nimi odpovedá na otázku. Keďže to konštatuje v rámci paragrafu o jednočlenných vetách utvorených pomocou prísloviak alebo príslovkových výrazov, mohli by sme sa nazdávať, že aj výrazy *áno, nie* máme považovať za príslovky. V 50. – 60. rokoch bolo toto chápanie značne rozšírené a takto k nim tradične pristupovala aj česká lingvistika (porov. napr. Šmilauer, 1947; Havránek – Jedlička, 1988). Dnes sa výrazy *áno, nie* zaraďujú medzi častice a citovanú Paulinyho konštatáciu môžeme považovať za potvrdenie výpovedných/vetotvorných potencií častíc.

V syntetických morfológických prácach (Morfológia slovenského jazyka, 1966; ďalej MSJ, Oravec – Bajzíkova – Furdík, 1984; ďalej SSSJ-M) sa príslovky v osobitnej syntaktickej funkcii člena zloženého prísudku alebo zloženého vetného základu označujú ako osobitný druh prísloviak – tzv. obsahové (stavové a modálne) príslovky. Obsah pomenovania je v korelácii s pojmom obsahové vety (zaužívaným viac v českej lingvistike) a zahŕňa príslovky, ktoré nie sú len určením slovesného deja, ale pri slovesách so všeobecným významom tvoria jeho obsahovú náplň. Podľa MSJ obsahové stavové príslovky (*je teplo, bolo tam veselo, je mu nevoľno* a pod.) vyjadrujú rozličné prírodné, spoločenské, telesné a duševné stavy. Obsahové modálne príslovky (*nebolo slobodno odísť, bolo možno hovoriť*) vyjadrujú nevyhnutnosť, potrebu alebo vôľu konať dej (MSJ, s. 571). Autor kapitoly o príslovkách v MSJ F. Miko pripomína, že obsahové príslovky sú v literatúre známe aj ako vetné príslovky, ale tento pojem neodráža podstatu modifikácie slovnodruhovej pomenovacej funkcie prísloviak, iba jej syntaktický dôsledok. Navyše, „vetné je všetko, čo má nejaký priamy vzťah k vete“ (MSJ, s. 572). Rovnako nepovažuje za adekvátne označovať tieto slová za predikatíva, pretože to takisto vyplýva zo syntaktického kritéria, ani vymedzovať ich ako samostatný slovný druh (predikatíva, resp. v sovietskej terminológii kategória stavu), pretože ide väčšinou o príslovky spôsobu, ktorých význam ostáva v predikatívnom použití nezmenený, mení sa iba syntaktická funkcia.

Autori vysokoškolskej učebnice morfológie tiež vymedzili tzv. obsahové príslovky (stavové a modálne) ako osobitnú sémanticko-syntaktickú skupinu prísloviek. Ich použitie špecifikovali na vetný základ jednočlennej vety (porov. SSSJ-M, s. 174) nadväzujúc zrejme na predchádzajúcu vysokoškolskú učebnicu syntaxe (Oravec – Bajziková, 1982, s. 62 – 63; ďalej SSSJ-S) a tradíciu slovenských syntaktických bádaní (Pauliny, c. d.), čo však nebolo jednoznačne prijatým riešením v celom kontexte výskumu predikatív (porov. Skoumalová, 1984, s. 131 – 132) a nezodpovedá to ani spájateľnosti slov, zaraďovaných v slovenčine medzi tzv. obsahové, resp. vetné príslovky (porov. ďalej). V obidvoch učebniciach sa už ale premietajú aktuálne závery z rozsiahlych výskumov predikatív v slovanských i neslovanských jazykoch, ako ich konštatuje aj Z. Skoumalová: „Od myšlenky, že by predikatíva tvořila samostatný slovní druh na stejné úrovni jako ostatní autosémantické třídy slov, se vesměs upouští, zejm. v mluvnických zpracováních“ (c. d., s. 152). V slovenskej vysokoškolskej učebnici morfológie sa konštatuje, že obsahové (alebo stavové) príslovky sú zväčša bežné príslovky, ktoré pri slovesách s oslabeným vecným významom nadobúdajú sémantickú prevahu, čo však nevyplýva z podstaty príslovky, ale sponového slovesa, a preto niet dôvodu na vyčlenenie samostatného slovného druhu (SSSJ-M, s. 17). V učebnici syntaxe sa medzi prisponové výrazy ako obsahovú časť vetných základov zaraďujú nielen „a) vetné príslovky (predikatívy),“ ale aj „b) predložkové pády s významom predikatívov: *je (mi) (bolo, bude, bolo by...) do smiechu, na zvracanie...*“ (SSSJ-S, s. 63).

Rozsah a heterogénny charakter, ale i syntaktickú podstatu predikatív stručne naznačil už skôr E. Pauliny: „Niekdedy sa medzi príslovkami preberajú aj tzv. predikatívne príslovky. Nazývajú sa aj obsahovými príslovkami alebo vetnými príslovkami. Ešte nedávno sa pod názvom predikatívy vydeľovali ako osobitný slovný druh. V celých konštrukciách ide o prípady, ako: *je mi teplo, treba už ísť, bolo zima, prišlo sa nám hanbiť, bolo vidieť* atď. V tejto syntaktickej konštrukcii sa teda, ako vidieť, využívajú niektoré príslovky, niektoré substantíva, ba i niektoré slovesá. Nejde tu teda o príslovky vo vlastnom zmysle slova, ale o syntaktický typ vety“ (1981, s. 148). V tomto zmysle analyzoval jednočlenné vety typu *Je hmla.* aj J. Kačala (1990). Syntakticko-sémantický výklad zamerl autor na substantívne prostriedky fungujúce so sponovým slovesom *byť* v gramatickom jadre vety, ktoré rozdelil do 7 významových skupín. Do poslednej skupiny zaradil rozsahovo neobmedzený súbor substantív, resp. predložkových a rozvitých výrazov, ktoré majú niekdedy aj platnosť frazeologickej jednotky – *je po vysielaní, po nádeji, po ňom; je pred výbuchom; je mi do plaču; je tu na nevydržanie* a pod. (Kačala, 1990, s. 12).

Z uvedených citátov a príkladov vyplýva, že slovenskí autori syntetických gramatických prác sa v rámci kategórie predikatív zaoberali prevažne (alebo až takmer výlučne) len stavovými a modálnymi príslovkami. Do svojich úvah nezahŕňali

hodnotiace či komentatívne slová v použitíach typu *dobre, nečudo, div, škoda, šťastie..., že...*, s ktorými v slovenskej lingvistike pracovali len L. Ďurovič (1956) a A. V. Isačenko (1965), v 70. – 80. rokoch u nás necitovateľní autori. V iných jazykoch (porov. Skoumalová, 1984) boli súčasťou analýz predikatívnych konštrukcií aj hodnotiace slová (a/alebo významy, resp. funkcie). Veľká pozornosť sa im venovala najmä so vzrastajúcim záujmom o problematiku aktuálneho členenia. Napr. L. Uhlířová uvádza v rámci polysémantických deadjektívnych adverbii typu *prostě, jasně, určitě* skupinu 1: určenie kvality slovesného deja (*řekl to prostě a jasně*) a skupinu 2: tzv. vetné adverbiá: *Byla to prostě náhoda. O to přirozeně nejde. Skutečně se ti to líbilo? Přijdeš? – Určitě.* (Uhlířová, 1979, s. 143). Funkciu slov druhej skupiny možno podľa autorky označiť ako funkciu komentujúcu: „vyjadřují komentář („postoj“) mluvčího k obsahu věty (k propozici). Přitom částečně ztrácejí svůj původní lexikální význam, nabývají odstínů modálních, hodnotících, ev. expresivních a s postupným oslabováním jejich lexikálního významu se mění i jejich slovnědruhová příslušnost; mluví se o (polo)částicích, ev. o slovech nebo výrazech modálních nebo postojových“ (tamže). Závěrečné nejednoznačné slovnodruhovú charakterizovanie týchto slov, ktoré sa v súčasnosti zaraďujú medzi častice aj v českej lingvistike, súvisí s vtedajšou nevyjasnenosťou statusu častíc a s takmer rovnocenným fungovaním kategórií modálne slová a uvádzajúce slová (pomenúvajúcich skupiny slov chápaných ako samostatný slovný druh pred ustálením desaťčlennej slovnodruhovej sústavy so samostatnými časticami), pri ktorých sa zdôrazňovala najmä ich postojovosť a komentatívnosť.

2.2. Kým v slovenských gramatikách, podobne ako v gramatických syntézach príbuzných jazykov, sa možnosť slovnodruhovej samostatnosti predikatív prakticky eliminovala, v súčasných základných lexikografických opisoch slovenského jazyka (Slovník slovenského jazyka, 1959 – 1968; ďalej SSJ, Krátky slovník slovenského jazyka, 1997; ďalej KSSJ, i pripravovaný nový výkladový slovník súčasného slovenského jazyka) sa tieto slová označujú ako samostatný slovný druh. Z pojmov **obsahové príslovky** (v slovenskej gramatike tradične používaný a teoreticky objasnený pojem, ukotvujúci príslovky fungujúce vo vetnom jadre do slovného druhu príslovky), **predikatíva** (pojem presne vymedzujúci rozsah svojej triedy zo syntaktického hľadiska a v prípade širšieho chápania zahŕňajúci aj výrazy z iných slovných druhov) a **vetné príslovky** (v slovenskej gramatike v podstate nezaužívaný a obsahovo trochu rozptyľujúci pojem) si autori slovníkov zvolili práve posledný. Označenie *vetná príslovka* sa uvádza pri príslušných lexémach ako ich slovnodruhovú charakteristiku, hoci v úvodnom zozname slovných druhov sa vetné príslovky vzhľadom na bez nich ustálenú desaťčlennú slovnodruhovú sústavu nenachádzajú.

Polemiky o neopodstatnenosti osobitného vyčleňovania vetných prísloviiek ako samostatného slovného druhu sa teda uzavreli zdôvodnením ich miesta v systéme prísloviiek. Nám sa však aktualizuje riešenie lexikografického opisu slov, ktoré sa

v slovenských slovníkoch doteraz označujú ako vetné príslovky, hoci sa medzi nimi nachádzajú rôzne jazykové jednotky.

V SSJ sa ako vetné príslovky označuje spolu 72 lexém, v KSSJ 132. Inventáre sa značne odlišujú vzhľadom na čas koncipovania slovníkov a ich rozsah, záber dokladového materiálu i podiel zastaraných, hovorových a nárečových výrazov. SSJ uvádza medzi vetnými príslovkami oproti KSSJ slová ako napr. *ktozná, ľavno, ľúbo, ľzä, mrkotno, nadbe, nenačim, nežial', obidno, recht, vedrno, zabožemôj*. Na rozdiel od KSSJ sa v SSJ ako vetné príslovky takmer systémovo neoznačujú spôsobové príslovky, ktoré sa ako súčasť predikátu alebo vetného základu používajú len v sekundárnej syntaktickej funkcii (*clivo, čerstvo, čisto, čulo, draho, hmlisto, klzko, krušno, ľahko, mätko, mdlo, mrazivo* a pod.). Z tohto hľadiska je riešenie kategórie vetných prísloviiek v SSJ teoreticky čistejšie. Ak však autori KSSJ zahrnuli citované a ďalšie príslovky zakončené na *-o* medzi vetné príslovky, robili tak zodpovedajúco sekundárnej syntaktickej funkcii týchto prísloviiek, ale aj v súvisi s (najmä v sovietskej lingvistiky) prevládajúcou tendenciou považovať zakončenie deadjektívnych prísloviiek na *-o* za typické pre vetné príslovky (pripomeňme, že 1. vydanie KSSJ vyšlo v r. 1987 a začiatok jeho koncepcnej prípravy treba predpokladať koncom 70. rokov). Isté rozdiely medzi príslovkami zakončenými na *-e* a na *-o* v tomto smere existujú a zachytávajú ich aj autori KSSJ, ako ukážeme ďalej. Skoncipované heslá pripravovaného výkladového slovníka súčasného slovenského jazyka do tejto analýzy explicitne nezahŕňame, pretože text je v rukopise a lexémy označené autorkami ako vetné príslovky (*bohvie, dusno, fajn, hanba, hrôza* a ďalšie) zatiaľ neprešli redakčnou úpravou.

Základným materiálom východiskom našich nasledujúcich úvah je počítačová verzia 3. vydania KSSJ, z ktorej sme získali inventár všetkých lexém spracovaných ako samostatný slovný druh vetné príslovky, kartotéka a korpus textov slovenského jazyka, v ktorých sme overovali reálne fungovanie skúmaných jazykových prostriedkov.

Pod slovnodruhovým označením vetné príslovky sa v KSSJ nachádzajú tri základné, pomerne jednoznačne vyčleniteľné skupiny slov:

1. spôsobové príslovky, pre ktoré je pozícia v predikáte alebo vetnom základe sekundárnou syntaktickou funkciou – *clivo, čerstvo, čisto, ..., krásne, milo, neisto, sladko, ticho, veselo, zle, živo* a pod.;

2. stavové (teda takisto spôsobové) a modálne príslovky, pre ktoré je pozícia vo vetnom základe alebo v predikáte primárnou, niekedy až výlučnou syntaktickou funkciou – *dusno, ľúto, možno, náhlo, naporúdzi, nevoľno, plno, prázdno, sychravo, šero, treba, vidno, zima* a pod.;

3. ostatné výrazy – *beda, bieda, bohvie, čertvie, čudo, div, hlavne, ktovie, môžu byť, načase, najtiah, nedajbože, nevedno, preškoda, prima, radosť, slobodno, škoda, šťastie, žiaľ*.

Do prvej skupiny, ktorú vydeľujeme, sa dajú zaradiť príslovky (podľa KSSJ vetné príslovky) bez ohľadu na zakončenie, napr. *čudne, čudno; divne, divno; drsno, drsne; horúco, horúce; naponáhlo, naponáhle*. Všetky tieto lexémy majú v KSSJ nerozčlenené (t. j. pod jednou rímskou číslicou) uvedenú slovnodruhovú charakteristiku *príslovka i vetná príslovka*. V druhej našej skupine je medzi stavovými príslovkami viacero prípadov, keď označenie vetná príslovka je v KSSJ iba pri príslovke zakončenej na *-o*, pretože tá istá príslovka zakončená na *-e* sa vo vetotvornej funkcii nevyskytuje, napr. *je mesačno, oblačno, plno, slobodno; je mu súrno, tesno – mesačne, súrne vychádzajúci časopis; plne, slobodne sa prejavovať* a pod. (Reálne fungovanie jednotlivých tvarov v súčasnej rečovej praxi bude treba pri koncipovaní týchto lexém do pripravovaného slovníka preveriť.) Niekoľko prípadov autori KSSJ spracúvajú ako polysémické jednotky. Príslovky *darmo, dobre, nevhod* sú v jednom, príp. vo viacerých významoch charakterizované ako príslovky a v jednom význame ako vetné príslovky (významy sú označené arabskými číslicami), pričom ide zvyčajne len o funkčnú, nie sémantickú odlišnosť. Rozdiel vo význame vykazuje napr. lexéma *blbo*, ktorá však ako subštandardná nie je v KSSJ spracovaná ako typická polysémická jednotka, ale jednotlivé významy sú vyložené iba prostredníctvom synonymm a oddelené bodkočiarkou:

blbo *prisl. i vetná prisl.* sprostó, hlúpo, nemúdro; zle, mizerne: *blbo sa vyjadriť; je mi blbo*.

Vo funkcii menšej časti vetného základu nemá táto príslovka význam „sprostó, hlúpo, nemúdro“ (*je mi nemúdro), ale význam zo škály „zle, mizerne“, príp. „neurčito, čudne“ a v tom zmysle aj „hlúpo“ – nie však ako opozitum k *múdro*, ale k *dobre*, resp. *normálne*. Význam „zle“, naopak, vystihuje iba časť významu výrazu *blbo* v jeho primárnej funkcii spôsobovej príslovky (*blbo sa vyjadriť* ≠ *zle sa vyjadriť*). Ak pri niektorých slovesách môžeme uplatniť obidve príslovky uvedené v KSSJ ako synonymné (*blbo – mizerne*), nejde o úplne synonymné použitia, ale každá syntagma má aj vlastný význam (*správať sa blbo // správať sa mizerne*).

3. Z hľadiska existujúceho a potenciálneho nového teoreticko-gramatického opisu slovenského jazyka, ako aj aktuálne pripravovaného lexikografického opisu slovenčiny sa vyššie uvedené prvé dve skupiny javia podľa nás ako bezproblémové. Ide o **príslovky**, ktorých špecifické syntaktické funkcie a použitia sa dajú spracovať v rámci slovného druhu podľa bežných pravidiel – v gramatike tradične ako skupina modálnych prísloviiek a osobitná funkcia niektorých spôsobových prísloviiek. A hoci je nesporné, že predikácia je vetotvorný akt, zrejme by bolo vhodné upustiť od príliš širokého pomenovania *vetné príslovky* a nepoužívať ho ani v slovníku spôsobom označujúcim samostatný slovný druh. Ak by sme totiž takto pomenúvali, a doteraz pomenúvame, špecifickú skupinu prísloviiek, mali by sme analogicky osobitne spracúvať aj vetné podstatné mená, vetné prídavné mená a pod., ale ich lexikografic-

ké zachytenie v plnom rozsahu by bolo prakticky nemožné aj vzhľadom na predložkové pády typu (*je pred búrkou*, (*je mu*) *do smiechu*), ktoré nie sú lexémami a jednoznačne potvrdzujú syntaktický charakter predikatív.

V slovníku sa v rámci spôsobových (stavových) prísloviak môže sekundárna syntaktická funkcia člena gramatického jadra vety dokladovať rovnako, ako je to pri podobných prostriedkoch z iných slovných druhov (podstatné mená, prídavné mená, zámená, číslovky), ktoré fungujú aj v slovesno-mennej predikácii. Pri druhej skupine by sa primárna, príp. výlučná syntaktická funkcia (najmä modálnych) prísloviak mohla uviesť spôsobom zaužívaným pre podobné prípady – napr. pomocou sémantizácie *obyčajne* alebo *iba v zloženom prísudku al. vetnom základe* a pod. Niektoré lexémy môžu mať pri jednotlivých syntaktických funkciách rozličné významy (uvedený príklad slova *blbo*).

Do tretej skupiny sme zaradili výrazy, ktoré sú v KSSJ označené ako vetné príslovky, ale podľa nás medzi príslovky nepatria, resp. nie sú príslovkami v predikatívnej funkcii. Niektoré z nich v ďalšej časti podrobne analyzujeme s poukazom na hlavné nejasnosti a možnosti riešenia.

3.1. Slovo *môžbyť* je podľa významu približnosti, pravdepodobnosti časticou, čo sa v KSSJ uvádza ako jeho druhá slovnodruhová charakteristika s dokladom *môžbyť máš pravdu* (parafráza: *asi/možno máš pravdu; je možné, že máš pravdu*). Na prvom mieste je táto lexéma v KSSJ označená ako vetná príslovka s výkladom pomocou „synonym“ *je možné, možno* a dokladom *môžbyť, že príde* (parafráza: *je možné, že príde; asi/možno príde*). Parafrázy ukazujú, že príklady sa nelíšia lexikálnym významom, ale iba použitím, postavením v syntaktickej štruktúre vety/výpovede a následnou lingvistickou interpretáciou. Prvá slovnodruhová charakteristika (*môžbyť* ako vetná príslovka) pritom zrejme vychádza z tradične zaužívanej teórie, že častice neplnia nijakú syntaktickú funkciu a (na rozdiel od citosloviac) nemôžu stáť ani ako samostatné výpovede.

Veľmi striktné je to sformulované v českej jazykovede napr. v kolektívnej monografii Příruční mluvnice češtiny (1995) práve v súvislosti s tzv. prísudkovými slovnými druhmi. Autor tejto časti P. Karlík vymedzuje prísudkové prídavné meno a podstatné meno, prísudkovú príslovku a číslovku a ako frazémy začleňuje do tejto skupiny aj zložené prísudky s pôvodnými zámenami (*Standa byl bez sebe., Tak už jsou svoji.*) a citoslovcami (*Je mi to fuk., On je do všeho hr.*). „Užití jiných slovních druhů ve funkci významové části slovesně-jmenných predikátorů je nemožné“ (Příruční mluvnice češtiny, 1995, s. 409). „Inými“ alebo ostatnými slovnými druhmi sú už len predložky, spojky a častice. Kým predložky a spojky skutočne nemajú predikátotvorné vlastnosti, niektoré častice takýmto potenciálom disponujú. Napokon, v slovenskej lingvistike, pokiaľ ide o syntaktickú samostatnosť častíc, sa výnimky pripúšťajú: „Tak napríklad isté skupiny častíc majú viac--menej povahu jednotiek

s lexikálnym významom. Ukazuje sa to napríklad aj tým, že isté častice môžu mať hodnotu samostatnej výpovede, hoci gramatické slová spravidla nie sú ani vetnými členmi, ani samostatnými vetami“ (MSJ, s. 31). V Encyklopédii jazykovedy sa podobne uvádza: „slová-morfémy sú útvary bez vetnočlenskej funkcie, ale majúce gramatický význam. To sú synsémantické a synsyntagmatické slová čiže gramatické slová, t. j. predložky, spojky a častice. Z nich sa len **niektoré častice** používajú aj ako samostatné výpovede, napr.: *Naozaj? – začudovala sa Mária.*“ (Encyklopédia jazykovedy, 1993, s. 405; zdôraznila M. Š.). Vetotvorná potencia častíc sa nepriamo potvrdzuje aj pri slovách, ktoré sa pôvodne zaradovali medzi autosyntaktiká, čo je v slovnom druhu častice veľmi častá situácia (porov. poznámku k výkladu E. Paulinyho v časti 2.1. tohto príspevku). V KSSJ sú pri časticiach takisto bežné doklady, v ktorých častica stojí ako samostatná (často parentetická) výpoveď, porov. napr. heslové state lexém *pravda, samozrejme, žiaľ.*

Postavenie častíc v syntaktickej štruktúre vety je podľa nás otázkou vyžadujúcou si prehodnotenie. Ak nejaký výraz vzhľadom na jeho sémantiku radíme medzi častice (sémantika častíc však nie je teoreticky dostatočne preskúmaná, častice sa tradične považujú za synsémantiká a ich slovnodruhová charakteristika sa zvyčajne zakladá na význame, ktorý sa stotožňuje s funkciou), nemali by sme tomu istému výrazu prisudzovať inú slovnodruhovú platnosť len preto, lebo tvorí samostatnú výpoveď alebo samostatnú zložku výpovede, teda nadobúda funkcie, ktoré by z (nie celkom jednoznačného) teoretického hľadiska nemal nadobúdať. Tento rozpor sa pokúšal riešiť M. Vondráček (1998) presunom celej skupiny častíc schopných stáť ako samostatné výpovede medzi citoslovcia. Jeho pokus nepovažujeme za prijateľný, pretože sa zakladá iba na všeobecných a materiálovo dostatočne nepreverených konštatovaniach, že častice sú rovnako ako predložky a spojky gramatické slová – synsyntaktiká. Viacero častíc by sa podľa tohto návrhu stalo slovnodruhovo homonymnými s citoslovcami len na základe odlišnej interpunkcie alebo intonácie, čo by výrazne rozkývalo systematiku slovných druhov: „Ve výpovedi *Bohužel, ještě se nevyjádřila* (PMČ, s. 366) je výraz *bohužel* citoslovcem, neboť je kondenzovaným, implicitním, na presupozici výrazně vázaným ekvivalentem následující věty ... ve výpovedi *Bohužel se ještě nevyjádřila.* je výraz *bohužel* částicí ... V případě nedokončené výpovedi omezené na časticový výraz je směrodatná právě intonační neuzavřenost, resp. její grafické znázornění (částice: *Možná... X* citoslovcem: *Možná.*)“ (Vondráček, 1998, s. 35 – 37). Podľa platných teórií majú citoslovca svoje pomerne jednoznačné významové vymedzenie (vyjadrenie citov a pocitov, napodobňovanie zvukov), ktoré je akceptovateľné a zaužívané aj v iných jazykoch, aj v školskej praxi. Rozlišovanie slovných druhov na základe intonácie a interpunkcie by mohlo viesť ad absurdum k tomu, že by sme medzi citoslovcia presunuli všetky slová prednesené v nejakom afekte, teda napr. aj *Otec! Výborné! Pohň sa! ...*

Vráťme sa ku konštrukčným použitiam typu *môžbyť, že...*, ktoré majú význam približnosti, pravdepodobnosti. Napr. *Nebyť pokoja a ticha, ktoré Martin Kolečus žlne zelenej pri stavbe hniezda vytvoril, **môžbyť**, že by prírastky do rodiny žlly zelenej ani nepribudli.* (tlač). Ten istý význam majú aj použitia bez spojky: *môžbyť príde, môžbyť by prírastky nepribudli*, len sa tu pravdepodobnosť podáva v kondenzovanejšej podobe a vzhľadom na formu by sme tieto použitia mali podľa KSSJ zaradiť pod druhé slovnodruhové označenie – častica. Exemplifikáciu *môžbyť máš pravdu* uvedenú v KSSJ ako časticový doklad môžeme naopak rozvinúť do podoby *môžbyť, že máš pravdu*, čo by podľa KSSJ mala byť vetná príslovka. Celá situácia by sa mohla zdať skomplikovaná tým, že ide o hovorový výraz (KSSJ uvádza pri lexéme *môžbyť* kvalifikátor *hovor.*). Hovorovosť však nemôže byť podstatou neistoty pri hodnotení významu a použitia akéhokoľvek slova; častice sa veľmi často vyskytujú v hovorených prejavoch rôznej štylistickej hodnoty, hoci v slovníkoch ani nie sú označené ako hovorové. V bežnej komunikácii by sme sa dokonca mohli stretnúť so synonymným vyjadrením *Asi, že príde.*, pričom by nemuselo ísť len o situačnú elipsu *Asi (povedal), že príde.*, ale môžeme to považovať za typickú časticovú kondenzáciu istotnej modality: *Myslím si/Som presvedčený, že príde.* Potvrďuje to aj možnosť kompozície: *Asiže príde.*, ktorou sa výpoveď nielen viac kondenzuje, ale aj expresivizuje. Podobne je to v doklade z tlače: ... *po tejto Kvetnej nedeli nebudeme vynášať Morenu, ale Madlénu, ku ktorému [sloganu] pridáva: **asiže** ste mysleli Ólbrajtovú, však? ... – zrejme/pravdepodobne/môžbyť.* Význam i všetky synonymá potvrdzujú príslušnosť lexémy *môžbyť* k časticiam.

Problémom ostáva syntaktický status výrazu *môžbyť* (a ďalších, ktoré analyzujeme v nasledujúcich častiach) v postavení „uvádzateľa“ vedľajšej vety. Gramatické teórie sa postupne vzdali pomenovania *uvádzajúce* (po rusky *vvodnyje*) slov, pretože tento pojem ani nezapadal do klasifikácie slovných druhov, ani nepomenúval dostatočne jasne význam daného slova, iba charakterizoval jeho syntaktické (textové) postavenie. Podľa nás ide v prípadoch „uvádzajúcich slov“ typu *môžbyť* o častice, ktoré ako ekvivalenty vety/vetného základu sú schopné viazať na seba vedľajšiu vetu. Ak by sa táto vlastnosť častíc začala akceptovať v súčasných syntaktických teóriách, realizovalo by sa len prijatie toho, čo sa v rôznych čiastkových analýzach už dávno potvrdzuje – že častice plnia/nadobúdajú špecifické syntaktické funkcie, napr. funkciu parentézy či samostatnej výpovede.

3.2. Podobne ako lexéma *môžbyť* sú v KSSJ spracované aj výrazy typu *nevedno, bohvie, čertvie, ktovie* a ich varianty (*pánbohhovie, ktožehovie, nevedno čo* a pod.). Uvádzajú sa ako I. vetné príslovky a II. častice, ktoré sú súčasťou neurčitých zámen (*ktoviekde, ktoviekade* a pod.). Pri označení týchto výrazov slovnodruhovou charakteristikou vetná príslovka sa v rámci výkladu významu v KSSJ konštatuje „vyjadrenie neistoty, nevedomosti, pochybnosti, uvažovania“, čo sú významy

typické pre častice. Rovnako ako slovo *môžbyť*, ani lexémy *nevedno*, *bohvie*, *čertvie*, *ktovie* sa v nijakom použití nespájajú so sponou či iným pomocným slovesom (*je/*bude ktovie), ani sa na ne nedá opýtať nijakou otázkou platnou pre príslovky alebo iné predikátiva. Obidve skutočnosti jednoznačne odlišujú tieto výrazy od všetkých prísloviak a aj od všetkých slov, ktoré sa používajú ako menná časť gramatického jadra vety vždy s určitým slovesným tvarom.

Výrazy *bohvie*, *čertvie*, *ktovie*, *nevedno* považujeme preto za častice, ktoré majú svoj význam (pochybnosť, neistota, nevedomosť) a fungujú nesamostatne ako súčasť neurčitých zámen a samostatne ako ekvivalent vetného jadra, ako samostatná výpoveď – jednočlenná neslovesná veta, napr.: *nie je to iba zámienka?* – *ktovie*. Tento doklad z KSSJ na vetnú príslovku *ktovie* je štruktúrou i významom veľmi podobný vyššie citovanému dokladu z Encyklopédie jazykovedy, kde sa častica *naozaj* uvádza ako samostatná výpoveď. Na postojovo-komentatívny časticový charakter a syntaktickú samostatnosť analyzovaných výrazov poukazujú aj doklady z korpusu textov a kartotéky JÚLŠ SAV, napr.:

(1) **Nevedno**, či to bol zámer vedenia podniku, alebo zapracovala náhoda... (Zelinka)

(2) **Nevedno**, akým úskokom si ju Gábor vydrankal. (Vidor)

(3) ...**nevedno**, kde skončím a ako skončím. (Pohronský)

(4) ...aký bol dlhý, taký sa vteperil pod diván, **nevedno**, ako sa ta vmestil. (Devečková)

(5) Či už inžinieri mali plané oči alebo Pojtek naozaj nosil akýmsi pánom v meste hydinu (ako sa o ňom v dedine povrávalo), **nevedno**. (Urban)

(6) Podľa akých subjektívnych a svojvoľných kritérií, **nevedno**. (tlač)

(7) Možno sa zachovali aj platne. **Ktovie**. (tlač)

(8) Je to veľa či málo? **Ktovie**. (Literárny týždenník)

(9) Zdá sa, že parížske netopiere sú váhavé. No **ktovie**? Klaun ma pozoruje s ironickým úsmevom. (tlač)

(10) ...vyzerá skôr, akoby sa niečoho bál... ba, akoby mal strach... **Ktožehovie**... (Jaroš)

(11) Ale mamky sú mamky, **ktožehovie**, ved' hľa, aj Kata Mráziková už hrala vo filme a zarobila fúru peňazí... (Sedlák)

(12) Nuž, **ktožehovie**, ale isté je, že prví, čo sa tu odhodlali usadiť a priviesť sem ženy a deti, boli drevorubači a uhliari. (Kaliský)

(13) V týchto hornouhorských stoliciach je buď najviac odvážlivcov, alebo je tu najväčšia bieda. **Ktovie**, ale skoro všetci stade chcú do Ameriky... (Literárny týždenník).

Vo vetách (1), (2), (3), (4) by sme namiesto výrazu *nevedno* mohli použiť ekvivalent *ktovie*, príp. *bohvie*. Vety (5), (6) v podstate nepripúšťajú zámenu slova *ne-*

vedno synonymom *ktovie* a naopak, vo vetách (9) a (11) by sme slová *ktovie*, *ktožehovie* nemohli korektné nahradiť výrazom *nevedno*. Tieto dve lexémy sa však za synonymá považujú – porov. heslo *ktovie* v KSSJ, kde sa slovo *nevedno* nachádza v synonymickom rade pri oboch jeho slovnodruhových zaradeniach; v Synonymickom slovníku slovenčiny (1995) sa lexéma *nevedno* vôbec samostatne nespracúva, je pri nej len odkaz na heslo *ktovie*. Význam formy *nevedno* v sebe nesie spojenie s významom pôvodnej konštrukcie *nie je vedno* („nie je známe“), čo spôsobuje nezaameniteľnosť tohto slova v niektorých kontextoch a umožňuje jeho použitie aj v predikatívnom postavení, v gramatickom jadre jednočlennej vety: (14) *Čo a kedy sa na prelúke na dolnom vyústení Kozej a Zochovej ulice vlastne vybuduje, v tejto chvíli nevedno...* (tlač) – *v tejto chvíli *ktovie*.

Z formálneho hľadiska môžeme uvedené doklady rozdeliť do štyroch skupín:

1. analyzovaný výraz stojí pred podradovacou spojkou: (1), (2), (3), (4), (14),
2. analyzovaný výraz stojí na konci výpovede: (5), (6),
3. analyzovaný výraz stojí samostatne: (7), (8), (9), (10),
4. analyzovaný výraz stojí pred priradovacou spojkou: (11), (12), (13).

Analyzované výrazy v druhej a tretej skupine predstavujú významy a konštrukcie, aké v slovenskej lingvistike bývajú zaraďované medzi častice. Vo štvrtej skupine slová *ktovie*, *ktožehovie* nemajú významovú spätosť s vetnou konštrukciou, s ktorou sú formálne spojené v jednom výpovednom celku, ale s predchádzajúcou výpoveďou alebo (11) so širším kontextom (mimojazykovou skutočnosťou) a mohli by stáť aj samostatne. V príkladoch (12), (13) zložka *ktovie/ktožehovie*, *ale* reprezentuje obsah „je jedno/nevieme, aká je príčina, ale vieme, že...“

Problematickou ostáva prvá skupina. Význam ten istý (pochybnosť, neistota, nevedomosť), možnosť nahradenia určitým slovesným tvarom (*neviem/-e*) rovnaká ako vo všetkých ostatných kontextoch, problémom je syntaktická spájanosť. Na výraz, ktorý sa zaraďuje medzi synsyntaktiká, nadväzuje vedľajšia veta. Podľa nášho riešenia dať takémuto výrazu inú slovnodruhovú príslušnosť je len jedným z možných riešení, ktoré však smeruje k systémovému prehodnoteniu slovného druhu častíc a vylúčeniu z neho všetkých parentetických a samostatne stojacich výrazov. Druhým možným riešením, ku ktorému nás vedie významové kritérium a existujúce zmienky o potencii niektorých častíc tvoriť samostatné výpovede, je podrobné teoretické rozpracovanie špecifických syntaktických vlastností častíc.

3.3. Osobitnú podskupinu predstavujú výrazy *bieda*, *hanba*, *hrôza*, *radosť*, *strach*, *žiaľ*, ktoré sú pôvodne a primárne podstatnými menami. V KSSJ sú spracované ako I. podstatné meno, II. vetná príslovka; lexéma *žiaľ* má uvedenú aj slovnodruhovú príslušnosť III. častica.

3.3.1. Podstatné meno *bieda* má v KSSJ doložené dva významy: 1. veľký nedostatok, núdza, psota, 2. ťažkosť, starosť, trápenie. Pri výraze *bieda* ako vetnej

príslovke sa v KSSJ nachádza výklad: (je) nedostatok, núdza: *je bieda o zrno*. Výklad vetnej príslovky a prvého významu podstatného mena sa líši len ne/prítomnosťou spony *je*. Pri synonymných podstatných menách *nedostatok*, *núdza* sa v KSSJ zaradenie medzi „vetné príslovky“ nevyskytuje, hoci exemplifikácia je štruktúrne i významovo rovnaká: *je núdza o byty, o vodu*.

Konštrukcia *je bieda, že...* reprezentuje aj obsah „je zle/nedobre/ťažko, že...“, kde na mieste slova *bieda* stoja jednoznačné príslovky. Jednoduchým doplnením adjektíva sa však ukazuje, že v obidvoch prípadoch uvedených v KSSJ pri slove *bieda* ide o podstatné meno: *je veľká/nesmierna bieda o zrno*. Rovnako môžeme zmeniť pádovú formu: *je bieda, že nemáme zrno – je biedou, že nemáme zrno*. Z hľadiska jazykovej kultúry a gramatickej korektnosti by sa na tomto mieste mal používať iba tvar nominatívu, ale napr. pri substantíve *pravda* je značne frekventovaná inštrumentálová podoba (v korpuse sme našli vyše 450 dokladov) zrejme práve na odlíšenie od zmeravenej časticovej formy *pravda*, ktorá sa používa v inej ako predikatívnej funkcii: *Opak je však pravdou.*; *Je smutnou pravdou, že...*; *Je plnou pravdou, že...*; *Pravdou je presný opak.*; *Ak by to bolo pravdou, znamenalo by to...* (uvedené doklady sú z tlače a prejavov prednesených v Národnej rade SR, podobné sa nachádzajú aj v Literárnom týždenníku); *...opak je pravda, ba dokonca pravdou*. (Karvaš).

Pri spätnom pohľade na pôvod určovania slov typu *bieda* ako vetných prísloviiek sa dostávame k analýzám niektorých lingvistov v bývalom Sovietskom zväze (z nich najväčší vplyv u nás mali v oblasti lexikológie a morfológie, čiastočne i syntaxe práce V. V. Vinogradova). V rámci tendencií osamostatniť do osobitného slovného druhu tzv. kategóriu stavu – slová (najčastejšie príslovky) plniace predikatívnu funkciu, sa tie slová, ktoré sa považovali za kategóriu stavu, uvádzali v zúžených, na základný vetný vzorec skrátených príkladoch zvyčajne v zmeravených tvaroch. V našich podmienkach sa navyše nie vždy dostatočne preskúmali a uviedli odlišnosti konkrétnych prostriedkov slovenského a ruského jazyka, napr. odkazovacie a vytyčovacie *to* oproti ruskému *eto* s odlišným použitím (porov. kritické poznámky I. I. Revzina citované v štúdiu K. Buzássyovej, 1977, s. 64). Keď sa aspirácie kategórie stavu, teda predikatív, na samostatný slovný druh nepotvrdili ako opodstatnené, jednotlivé slová sa vzhľadom na bežne uvádzanú zmeravenú formu v tejto funkcii začali považovať za príslovky, v slovenskej lingvistike za vetné príslovky. Lexikálno-syntaktické analýzy, najmä zhody spony a menného prísudku, však neposkytujú také jednoznačné závery.

K. Buzássyová (c. d.) dokumentuje prechod mena do kategórie stavu na predikatívnom substantíve *pravda*, pri ktorom môže spona kolísat, čo je analogické s našimi predchádzajúcimi príkladmi použitia výrazu *bieda*. Na stavový význam (v neskoršom ponímaní príslovkové použitie) slova *pravda* uvádza autorka takéto doklady: *Prisvedčil som, lebo to **bolo pravda***. (Johanides), *Všetko to, čo páter hovo-*

ril, bolo pravda. (Zúbek); zdôraznila M. Š. Avšak K. Buzássyová vo svojich výkladoch nehovorí o príslovke *pravda*, ale vždy o substantíve, ktoré v uvedených príkladoch vystupuje ako nedeterminované (z hľadiska logickej kategórie určenosti) meno so stavovým významom a gramaticky sa správa ako nesklonné meno, neutrum. „Dvojaké chápanie slova *pravda* (stavové i substantívne) sa prenáša aj do konštrukcie *Opak bol/bola pravda*. Keď slovo *pravda* chápeme ako stavové slovo, je namieste zhoda so substantívom *opak*: *Opak bol pravda*.“ (tamže, s. 66).

Podľa nás práve posledný príklad ukazuje na syntaktický, resp. textový charakter uvedených použití. Centrom tvarotvorných, nie slovnodruhových zmien vo vete je spona, ktorá je v tomto prípade ambivalentnej povahy: raz sa zhoduje s menom v predikáte, lebo to zodpovedá logike reality aj jazykového systému, inokedy však s podmetom, pretože zhoda podmetu a prísudku je takisto jedným zo základných princípov výstavby slovenskej vety, a vtedy sa zdá, že predikátový výraz predstavuje zmeravený tvar, ba že stráca substantívnu povahu a stáva sa príslovkou. Nie je naším cieľom robiť syntaktickú typológiu týchto situácií, uvedieme len možné použitia, resp. transformácie citovaných dokladov, z ktorých podľa nás vyplýva, že zmena smerovania zhody sponového slovesa nemusí znamenať zmenu slovnodruhovej príslušnosti predikátového mena: *Prisvedčil som, lebo to (toto) bolo pravdou. Všetko to, čo páter hovoril, bolo úplnou pravdou. Opak bol celou pravdou*. Ani význam v týchto prípadoch nie je primárne stavový, ale ide stále o abstraktné podstatné meno *pravda* rovnako ako vo vyššie uvedených dokladoch zo súčasnej literatúry a publicistiky.

Preverili sme aj výskyt slova *bieda* v kartotéke a korpuse textov JÚLŠ SAV. Nenašli sme ani jeden doklad, ktorý by poukazoval na nesubstantívne slovnodruhovú zaradenie tohto slova. Použitia v predikáte vykazovali zhodu so sponou alebo podradeným prívlastkom: *To je naša bieda, že sa málokto spísovateľ slovenský uponíži k ľudu...* (Cambel), *Aj miesta ako metro, kde som vždy mal nejakú tú tržbu, boli zatvorené. Bola to bieda.* (tlač); *Počet našej inteligencie v Bratislave musí sa ešte zdvojnásobiť, aby bola konečne o miesta v divadle bieda.* (Hoza); *Aspoň hároček keby si mi daroval! Ja mám oň takú biedu.* (Gogol – Jesenská); *...ale s výkonom až na záverečné minúty to bola opäť bieda.* (tlač). Ak menná časť predikátu neobsahovala prívlastok, tak ho bolo možné doplniť: *... je to v Nórsku s alkoholom [veľká] bieda. Je to [strašná] bieda, zo satiry sa vyžiť nedá.* (Literárny týždenník). Aj istým spôsobom komentatívne použitie slova *bieda* v podobe samostatnej výpovede sa pomocou „prívlastkového testu“ potvrdilo ako substantívna jednočlenná veta: *Ostré streľby? Bieda. Chýbajú prostriedky.* (tlač) – *Úplná bieda.* Adjektívum sme v takomto použití našli aj v dokladoch: *Nové bývanie... Hotová bieda. Po vodu si museli chodiť až na námestie.* (Urban). Hoci majú tieto použitia podstatného mena *bieda* veľmi silný hodnotiaci príznač, nepovažujeme to za dostatočný dôvod

na jeho zaradenie do iného slovného druhu, naopak, jeho pôvodný substantívny charakter potvrdzujú prítomné alebo doplniteľné adjektívne prívlastky.

Príslovkou by slovo *bieda* mohlo byť v predikácii so sponou v minulom čase, ktorá by jednoznačne poukazovala na zmeravený tvar: *bolo bieda*. Takéto použitia nám z materiálu ani rečovej praxe nie sú známe. V SSSJ sa ako 3. význam podstatného mena *bieda* uvádza konštatovanie, že v spojení s infinitívom má funkciu príslovky: *Bieda je pozerat' sa naňho, ako sa namáha*. (Lazarová). Dajú sa tu však odhaliť obidve možné slovnodruhovú príslušnosti: podstatné meno: *Úplná bieda bola pozerat' sa...*; potenciálna príslovka: *Bolo bieda pozerat' sa...* Potenciálna príslovka sa však po transformácii správa ako substantívum: *Bolo úplnou biedou pozerat' sa...*

3.3.2. S podstatným menom *bieda* etymologicky súvisí forma *beda*, ktorú v súčasnosti môžeme nájsť aj v substantívnom tvare, resp. v spojení s prívlastkom: *Preži tolko ako ja, pobojuj s búrkami a bedami – aj ty budeš taký ...* (Gladkov – Jesenská), *Nečudo, že táto „beda“ a „rata“ poznamenala celý náš etnický, hospodársky a kultúrny život*. (Čajak). Ide však o okrajové a špecifické použitia; výraz *beda* sa primárne ustálil v iných slovných druhoch, a to vo vlastných významoch, podľa KSSJ takto:

beda I. vetná prísl. zle, ťažko: *b. vám, ak...; b. opusteným; b. im bude* II. prísl. *až b.* expr. veľa, veľmi: *šedivý až b.* III. cit. vyj. bolesť, hrôzu, zúfalstvo, bedákanie *b., prebeda, čo nás čaká?*

Citoslovcem *beda* sa v tomto kontexte nezaobráame.

V prvom slovnodruhovom zaradení sa výraz *beda* ocitá v predikatívnej pozícii s významom „zle, ťažko“, ale aj ako expresívne vyjadrenie hrozby „zle-nedobre“:

Beda bolo koníkovi, na ktorého čakal tento smutný osud. (Horák)

Vraj bolo beda dedine, ktorej sa pomstil za to, že ho niekedy prijala nevlúdne. (tlač)

Bolo im beda, uvrhla ich do nešťastia. (Figuli)

... možno to bolo aj so mnou tak, ako s tým vtáčikom, ktorému v pasci len pazúrik uviazol, ale potom bolo beda celému vtáčikovi. (Bednár)

Prosím, stará pani učiteľka nám povedali, že nám bude beda, až vy prídete. (Horák)

Ale beda, ak sa dotyčný chcel presvedčiť o jestvovaní svojho majetku... (Tomaščík)

... oheň sa dostane dnu a potom je už ozaj beda... (Rázus)

Uvedené použitia majú ustálenú formu: *beda* + datív, *beda* + datív + príslovková vedľajšia veta, zriedkavejšie stojí predikatívum *beda* samostatne.

Na rozdiel od KSSJ považujeme slovo *beda* v tomto použití za príslovku (bez prívlastku vetná), ktorá sa môže rozvíjať inou príslovkou: *bude im veľmi beda*. Táto syntagma sa však nedá uplatniť v prípade označenom v KSSJ ako príslovka: *šedivý*

až beda – *šedivý až veľmi beda. Spojenie *až beda* má význam miery a je to podstatne iný význam oproti tomu, ktorý má príslovka *beda* v gramatickom jadre vety („zle, ťažko“), ale iný význam to je aj v porovnaní s významom syntagmy *veľmi šedivý*, kde sa nachádza príslovka miery *veľmi*. Význam miery, presnejšie konkrétnizácie stupňa, rozsahu platnosti významu predchádzajúceho alebo nasledujúceho výrazu, môžeme pozorovať i pri niektorých časticách. Medzi ne patrí aj častica *až* (porov. Šimková, 2001). Na časticový charakter spojenia *až beda* poukazuje okrem významu (presiahnutie istej únosnej hranice) a typickej vlastnosti častíc (citového hodnotenia skutočnosti) aj pevné slovosledné postavenie za výrazom, ktorého rozsah platnosti hovoriaci pomocou častice hodnotí, a nemožnosť vytvorenia ďalšieho stupňa miery. Príslovky miery *veľa*, *veľmi*, ktoré uvádza KSSJ ako synonymá spojenia *až beda*, sa v bezpríznačkovom slovoslede nachádzajú pred nadradeným vetným členom: *veľmi šedivý*, a to aj v spojení s časticou *až*: *je až veľmi šedivý*. Na rozdiel od časticového výrazu *až beda* sa príslovka miery *veľmi* môže stupňovať pomocou predpony: *je veľmi*, *preveľmi šedivý*.

3.3.3. Ďalšie dve primárne podstatné mená majú v KSSJ ako vetné príslovky veľmi podobný výklad:

hanba II. vetná prísl.: *h. pomyslieť, spomínať*; *je h., že...* je zahanbujúce;

hrôza II. vetná prísl.: *h. pomyslieť, spomínať* je hrozná (konštrukcia *je hrôza, že...* sa javí ako málo pravdepodobná; v prípade tohto významu sa používa adjektívna forma: *je hrozná, že...*).

Významovo i použitím sú im (ale aj substantívu *bieda*) blízke výrazy *strach* a *žiaľ*:

strach II. vetná prísl. expr. (je) strašné, hrozná *s. pozrieť na neho; bolo s. pomyslieť na to*;

žiaľ II. vetná prísl. vyj. postoj ľútosti k obsahu vety: (*bolo*) *ž. na neho pozrieť*.

Významovo opozitné a konštrukčne rovnako uplatňované je slovo *radosť*:

radosť II. vetná prísl. (je) potešujúce, príjemné: *r. pozrieť na ňu; bolo r. žiť tam*.

Na pohľad podobné lexémy sa v niektorých vlastnostiach odlišujú – porov. výklad pri hesle *žiaľ*, kde sa uvádza význam častice, oproti výkladom ostatných lexém pomocou adjektívnych a prídavných synonym.

Spojenia so sponou v tvare minulého času 3. os. neutra by poukazovali na príslovkový charakter analyzovaných výrazov, ktoré môžeme nahradiť synonymnými príslovkami *zle*, *ťažko*, resp. *dobre*: ***bolo strach*** *pomyšlieť na to*, ***bolo žiaľ*** *na neho pozrieť* (doklady KSSJ), ***bolo (by) hanba neprísť***, ***Bolo radosť*** *sledovať elegantné akcie Jašina...* (tlač); výraz *hrôza* sme so sponou v minulom čase v dokladoch nenašli a taký príklad nám nie je známy ani z úzu. Niektoré ustálené spojenia s danými výrazmi sa zvyčajne používajú bez spony, teda len v prítomnom čase, a pred-

stavujú istým spôsobom uzavreté lexikálno-syntaktické štruktúry, napr. *hrôza čo len vyrieť*, *strach čo len pomyslieť* (Literárny týždenník). Jednotlivé slová si aj tu uchovávajú v istom rozsahu pôvodný substantívny význam a nedajú sa rozvinúť ďalšou príslovkou: *bolo veľmi strach pomyslieť na to, *bolo veľmi hrôza čo len vyrieť. Niektoré z nich môžeme nájsť v týchto konštrukciách aj v páde: *bolo hanbou*, *bolo radosťou*.

Spojenia so sponou, ktorá vykazuje s danými výrazmi zhodu, prípadne syntagmy týchto výrazov s prívlastkami aj tu poukazujú skôr na ich substantívny charakter: *Pracovať s ňou bola radosť.*, *Bola radosť ich poraziť* ... (tlač), *Bolí to roky, keď bola hanba byť holičom, predavačom, úradníkom.* (Literárny týždenník), ... *nie je nijaká hanba cítiť ľútosť a chváliť muža* ... (Platón). Pravda, slovo *radosť* sme našli v reálnych kontextoch aj so sponou v tvare *bolo*, čo sú analogické prípady ambivalentného správania sa spony, ako sme to analyzovali pri substantíve *bieda* v časti 3.3.1: *bolo radosť žiť*, *radosť bolo hľadiť*, *radosť bolo sledovať* (tlač). Za substantíva považujeme tieto slová nielen v syntagmách so subjektovým infinitívom, ale aj v jednočlenných menných vetách hodnotiaceho-komentatívneho charakteru, napr.: ...*a vyzerali skutočne smiešne až odstrašujúco: strnulo, útrpne – no hrôza.* (Literárny týždenník) – *no úplná hrôza*. Podobne v prípadoch, keď niektorý z týchto výrazov uvádza vedľajšiu vetu: *To je dosť veľká hanba, že ho ešte nemáme.* (Literárny týždenník). Výpoveď by mohla mať podobu: *Hanba, že ho ešte nemáme*. Formálne zúženie konštrukcie vety a posilnenie hodnotiaceho aspektu by však nemalo mať vplyv na slovnodruhovú charakteristiku daného substantíva.

Inak je to s lexémou *žiaľ*, ktorú síce v ustálených štruktúrach typu *bolo žiaľ na neho pozrieť* považujeme takisto za substantívum, ale v spojení s vedľajšou vetou má oproti ostatným analyzovaným výrazom odlišný charakter. Už vo výklade hesla *žiaľ* v KSSJ sa v rámci zaradenia II. vetná príslovka nachádza časticový význam; slovnodruhovú zaradenie slova *žiaľ* ako III. častica má v KSSJ výklad: vyjadruje poľutovanie, ľútosť: *žiaľ, dnes nemôžem prísť*. Ako potvrdzuje rečová prax a doklady z textového korpusu, je to veľmi časté použitie slova *žiaľ*, a to aj vo forme spojenia s vedľajšou vetou: *Žiaľ, že aj vlastnosť vetra máš.* (Literárny týždenník), *Žiaľ, že mnohé objavy vyústili z krvi vojen* ... (Žáry). V porovnaní s pevným zapojením substantív *hanba*, *hrôza*, *radosť* v predchádzajúcich štruktúrach výraz *žiaľ* vykazuje štyri odlišnosti: 1. nemôžeme ho doplniť prívlastkom, 2. nemôžeme mu zmeniť tvar (*žiaľom je, že...), 3. nemôžeme ho nahradiť príslovkou, ale iba časticou (*bohužiaľ*), 4. z konštrukcie môžeme vynechať podrad'ovaciú spojku *že*: *Žiaľ, aj vlastnosť vetra máš.*, *Žiaľ, mnohé objavy vyústili z krvi vojen*. – pri ostatných výrazoch to nie je možné: *hanba, ho ešte nemáme. Lexému *žiaľ* považujeme vo všetkých týchto prípadoch za časticu.

Platnosť častice môžu mať aj výrazy *hanba*, *hrôza*, *strach*, a to v spojení s časticou *až* a vo význame prekročenia istej miery podobne, ako sme to analyzovali pri

častici *beda*: *Je vraj pekná až hanba...*, *V tomto malom meste sú muži namyslení až hrôza*. (korpus-O), *bol upätý až strach* (úzus); slová *radosť* ani *žiaľ* sa takto nepoužívajú. V uvedených kontextoch už dané výrazy nemajú pôvodný substantívny význam, resémantizovali sa na význam presiahnutia istej miery, ktorý komunikujú spolu s časticou *až*. Neplatí to však pre všetky situácie, keď sa niektorý výraz vyskytne s touto časticou. Napr. *A takých sme už zažili, až hanba povedať...* (tlač), *Zlorečí, že je to až hanba slúchať*. (Hečko) – *Zlorečila, že to bola až hanba slúchať*. Častica *až* tu vystupuje samostatne – na rozdiel od predchádzajúcich príkladov tu ju môžeme z vety vynechať bez straty zmyslu.

4. Záver. Výrazy označované v slovenských gramatikách zväčša ako obsahové príslovky a v lexikografických dielach ako vetné príslovky sa nám po podrobnej analýze ukazujú v prevažnej väčšine ako spôsobové a modálne príslovky, ktoré majú primárnu alebo sekundárnu syntaktickú funkciu predikatíva. Niekoľko výrazov (*bieda*, *hanba*, *hrôza* a pod.) plní túto funkciu ako podstatné mená. Iné (*môžbyť*, *ktovie*, *nevedno*) nedisponujú typickou vlastnosťou predikatíva – spájateľnosťou so sponou, ale sa do viet/výpovedí zapájajú s významom a spájateľnosťami schopnosťami častíc, čo si ešte bude vyžadovať rozpracovanie v syntaktických teóriách. Výrazy *beda*, *hanba*, *hrôza*, *strach* považujeme za častice v spojení s časticou *až* a s významom presiahnutia istej miery. Podrobným rozborom konkrétneho materiálu by sme mohli doložiť podobnú slovnodruhovú distribúciu aj pri ostatných výrazoch podľa nás sporne označovaných ako vetné príslovky: *čudo*, *div*, *škoda*, *šťastie*; *hlavne*, *načase*; *najtiahz*, *nedajbože*; *príma*; *slobodno*.

Literatúra

BUZÁSSYOVÁ, K.: Kategória určenosti a zhoda spony vo vetách s menným prísudkom. In: *Jazykovedné štúdie. XIII*. Bratislava, Veda 1977, s. 61 – 72.

ĎUROVIČ, Ľ.: Modálnosť. Lexikálno-syntaktické vyjadrovanie modálnych a hodnotiacich vzťahov v slovenčine a ruštine. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1956. 219 s.

Encyklopédia jazykovedy. Zost. J. Mistrík a kol. Bratislava, Obzor 1993. 513 s.

HAVRÁNEK, B. – JEDLIČKA, A.: Česká mluvnice. 6. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1988. 592 s.

ISAČENKO, A. V.: O vzniku i razvitii „kategoriji sostojanija“ v slavjanskich jazykach. In: *Voprosy jazykoznanija*, 1955, č. 6, s. 48 – 65.

ISAČENKO, A. V.: Grammatičeskij stroj russkogo jazyka v sopostavlenii s slovackim. *Morfologija*. I. 2. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1965. 304 s.

KAČALA, J.: Syntakticko-sémantický výklad viet typu *Je hmla*. *Jazykovedný časopis*, 41, 1990, s. 3 – 14.

Krátky slovník slovenského jazyka. 3. vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 1997. 943 s. [KSSJ]

- Mluvnice češtiny. 2. Tvarosloví. Praha, Academia 1986. 536 s.
- Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1966. 896 s. [MSJ]
- ORAVEC, J. – BAJZÍKOVÁ, E.: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Syntax. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1982. 232 s. [SSSJ-S]
- ORAVEC, J. – BAJZÍKOVÁ, E. – FURDÍK, J.: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1984. 272 s. [SSSJ-M]
- PAULINY, E.: Slovenská gramatika. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1981. 323 s.
- PAULINY, E.: Krátka gramatika slovenská. 5. vyd. Bratislava, Národné literárne centrum 1997. 215 s.
- Příruční mluvnice češtiny. Ed. P. Karlík – M. Nekula – Z. Rusinová. Brno, Nakladatelství Lidové noviny 1995. 800 s.
- RUŽIČKA, J.: Sporné otázky slovenskej morfológie. Slovenská reč, 21, 1956, s. 3 – 19.
- SKOUMALOVÁ, Z.: Některé otázky mluvnického popisu českého a ruského adverbia 1. (Na okraj mluvnického a slovnědruhového zařazení.) In: Studie ze slovanské jazykovědy. II. Praha, Kabinet cizích jazyků Československé akademie věd 1979, s. 113 – 181.
- SKOUMALOVÁ, Z.: Některé otázky mluvnického popisu českého a ruského adverbia 2: Predikativa (historie a teorie otázky). In: Studie ze slovanské jazykovědy. IV. Praha, Ústav pro jazyk český ČSAV 1984, s. 67 – 215.
- Slovník slovenského jazyka. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1959 – 1968. 6 zv. [SSJ]
- Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 1995. 998 s.
- ŠIMKOVÁ, M.: O lexikálnom význame častíc. Slovenská reč, 66, 2001, s. 37 – 51.
- ŠMILAUER, V.: Novočeská skladba. Praha, Kruh přátel českého jazyka 1947. 473 s.
- UHLÍŘOVÁ, L.: K postavení tzv. větných příslovcí v aktuálním členění. Slovo a slovesnost, XL, 1979, s. 143 – 148.
- VINOGRADOV, V. V.: O kategoriji modalnosti i modal'nych sloвах v ruskom jazyke. 1950. In: Issledovanija po ruskoj grammatike. Izbrannyje trudy. Moskva, Nauka 1975, s. 53 – 87.
- VONDRÁČEK, M.: Citoslovce a částice – hranice slovního druhu. Naše řeč, 81, 1998, s. 29 – 37.

Materiálové zdroje

- Kartotéka Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV Bratislava.
- Korpus textov slovenského jazyka. Jazykovedný ústav L. Štúra SAV Bratislava.
- Krátký slovník slovenského jazyka. 3. vyd. Počítačová verzia V. Benko. Bratislava, JÚLŠ SAV 2000.

Martin Ološtiak

SKLOŇOVANIE ANGLICKÝCH ANTROPONÝM V SLOVENČINE

OLOŠŤIAK, M.: The Declension of English Personal Names in Slovak. *Slovenská reč*, 67, 2002, No. 4 – 5, pp. 211 – 224. (Bratislava).

The study pays attention to the morphological adaptation of English anthroponyms in Slovak. From the point of view of substantives, the fundamental difference between English and Slovak is that of grammatical case (analytic declension in English vs. synthetic declension in Slovak). The majority of masculine first names belong to the declension type *chlap* (86,19 %): *Brett, Matthew*. On the other hand two thirds of feminine names are not declined (66, 55 %): *Mary, Rachel*. The great impact on the declension has also the relation between pronunciation and orthography: masc. Grey [grej] – gen. Greya [greja], Shelley [šeli] – gen. Shelleyho [šeliho]; and fem. Sarah [sarax], or [sára] – gen. Sarah [sarax].

1. Všeobecné poznámky

Syntetická práca o fungovaní cudzích vlastných mien v slovenčine doposiaľ nejestvuje. Tejto problematike sa venovala a venuje pozornosť viac-menej na parciálnej úrovni, pričom zvyčajne ide o stručné poučenia v jazykovedných časopisoch (predovšetkým *Kultúra slova* a *Slovenská reč*). Špeciálne morfológickému začleňovaniu cudzích slov a mien venuje krátku pozornosť akademická *Morfológia slovenského jazyka* (ďalej MSJ, 1966, najmä s. 123 – 128), *Dynamika slovenskej morfológie* (1984) L. Dvonča a vysokoškolská učebnica *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia* (Oravec – Bajzíkova – Furdík, 1988; ďalej OBF). Cieľom tohto príspevku je systematickejšie osvetliť otázky spojené so skloňovaním anglických vlastných mien v slovenčine.

Uvažujeme teda o konkrétnom kontaktovej priestore *angličtina – slovenčina* (schematicky $L_A - L_S$), a to z hľadiska deklinácie antroponým. Prehodnotenie gramatických kategórií pri interlingválnej migrácii lexém sa označuje termínom *transmorfológizácia* (Furdík, 1994). Transmorfológizácia je čiastkovým procesom pri adaptácii lexém cudzieho pôvodu v preberajúcom jazyku L_2 , keďže interlingválny transfer sa uskutočňuje vo všetkých jazykových rovinách, čím lexéma cudzieho pôvodu podlieha adaptačno-integračným mechanizmom, rozlične motivovaným podľa povahy jednotlivých rovín jazyka. Intenzita a smer adaptačných tlakov takisto závisia od viacerých faktorov, ktoré môžu byť interlingválneho, intralingválneho a extralingválneho pôvodu (porov. Ološtiak, 2001a; v tlači b).

Fenomén transmorfológizácie možno ďalej konkretizovať podľa jednotlivých gramatických kategórií (porov. aj Palkovič, 1978). Ukazuje sa, že pri propriách je vo vzťahu $L_A - L_S$ najväčšia diferenciacia vo formálnom vyjadrení gramatického pádu,

a to práve z hľadiska typologickej ustrojenosti oboch kontaktných jazykov. (Vzhľadom na ontologickú podstatu proprií sú kategórie rodu a čísla identické v L_A i L_S , ide o *prirodený rod a nedostatok generického singuláru a plurálu*; bližšie porov. Blanár, 1996.¹) V našom prípade prechádzajú anglické antroponymá (ďalej AA) z typologicky prevažne analytického pásma (angličtina) do pásma syntetickej flexie (slovenčina). Slovenčina ako jazyk flektívneho typu sa usiluje čo najpravidelnejšie začleňovať cudzie mená do svojho deklinačného systému a možno súhlasiť s poznámkou, že (okrem výslovnostného zdomáčňovania) adaptácia prebieha od konca slova (Kráľ, 1977). Morfológicky sa teda AA v slovenčine modifikujú tak, že preberajú deklinačné koncovky podľa svojho zakončenia a zaraďujú sa do príslušných deklinačných typov, resp. variantov.² Prirodzeným dôsledkom „transdeklinácie“ je aj skutočnosť, že niektoré AA sa na základe svojej hláskovej exotickosti nesklonujú. Aj takto sa ohlása periférno-periférny status cudzích antropónym v slovenčine (o pojme periféria periférie pozri Ološtiak, 2001a).

Všeobecne sa dá konštatovať, že AA sa v slovenčine skloňujú najmä podľa svojej výslovnosti (*Shelley, Grey*). V prípadoch značnej asymetrie medzi ortoepiou a ortografiou je však situácia zložitejšia (*Kavanagh, Raleigh*); porov. 2.6.

2. Skloňovanie mužských osobných mien (opis jednotlivých deklinačných typov)

Mužské osobné mená (ďalej OM) sa skloňujú podľa typov *chlap, hrdina, Škultéty*³ a podľa adjektívneho typu *pekný* (porov. Sokolová, 1995; 1998); niektoré mená zostávajú v určitých situáciách nesklonné.

2.1. Typ *CHLAP* má základnú relačnú morfému N. pl. *-i*; všetky rodné mená a priezviská nepríbuzných osôb však majú v tomto páde sekundárnu koncovku *-ovia*

---

¹ Keďže najmä pri priezviskách ide o pomenovania jedinečných osôb, v týchto prípadoch o plurálnych formách možno uvažovať v hypotetickej rovine, hoci ich použitie sa najmä v synekdochickej rovine nevylučuje (Ološtiak, 2001a). Uvádzanie množného čísla predstavuje technickú záležitosť, ktorá má skôr teoretický ráz, pretože determinujúce relačné morfémy s nulovou entropiou (porov. Sabol, 1976) sa pri niektorých variantoch nachádzajú aj v pluráli. Obmedzená plurálová distribúcia pri antroponymách (a aj propriách všeobecne) súvisí so závislosťou lingvistického statusu vlastného mena od jeho onomastického statusu. Charakter onymických objektov totiž vtláča svoju pečať aj ich jazykovému stvárneniu (Blanár, 1996).

² Definíciu skloňovacieho typu podáva J. Sabol (1980). Pod pojmom *typ* rozumieme skloňovací vzor v klasickom zmysle slova (*chlap, hrdina, dub, stroj* atď.); pojmom *variant/podtyp* označujeme jednotlivé podtypy v rámci skloňovacích typov (Sokolová, 1995, 1998); ďalej rozoberáme všetky relevantné typy a podtypy.

³ Súhlasíme s názorom J. Trnkovej a K. Vertalovej (1992) a namiesto vzorového slova *kuli* uvádzame meno *Škultéty*. Antropolexému *Škultéty* ako reprezentanta danej paradigmy uvádza napr. aj V. Blanár (1996).

(*Robertovia*),⁴ preto v rámci tohto typu uvádzame relevantné varianty *syn* a *otec* (Sokolová, op. cit.). Podľa prvého variantu *syn* sa skloňujú mená zakončené v N. sg. na vyslovovanú spoluhlásku (na nulovú morfému $-\emptyset$) a v I. pl. zakončené na *-mi*, napr.: *Paul [pól]*, *John [džon]*, *Macbeth [megbet]*, *Roy [roj]*. Pri OM skloňujúcich sa podľa tohto variantu nedochádza k zánikovej alternácii vokál/nula (V/0), napr.: *Baxter [bekster]* – I. pl. *Baxtermi*, nie **Baxtrami*. V týchto prípadoch sa uplatňuje tzv. identifikačný faktor: pri propriách sa do popredia dostáva identifikácia onymického objektu, preto sú všetky druhy alternácií obmedzené (porov. G. sg. hudca – Hudca; Sokolová, 1996). Podľa druhého variantu *otec* sa skloňujú OM zakončené v N. sg. na vyslovovanú spoluhlásku *m*, spoluhláskovú skupinu obsahujúcu *m* alebo na samohlásky *o*, *ó*, *u*, *ú*. Tieto mená majú v I. pl. koncovku *-ami*, napr.: *Hume [hjúm]*, *Peter [pitr]*, *Bacon [bejkn]*, *Shaw [šó]*, *Matthew [metjú]*. Pri tomto variante môže dôjsť k zánikovej alternácii V/0, a to najmä pri rodných menách, ktoré má slovenčina s angličtinou spoločné, napr.: *Alexander* – I. pl. *s Alexandrami*.⁵

2.1.1. Špecifickou skupinou sú OM, majúce v písanej podobe tzv. nemé koncové *-e*, ktoré sa nevyslovuje. Pri skloňovaní vzniká problém či písať alebo nepísať toto *-e*, čomu sa venoval v niektorých časopiseckých príspevkoch L. Dvonč (napr. 1963; 1965; 1967; 1977). Uvedené práce sa v podstate zhodujú v týchto dvoch konštatáciách:

Pri menách typu *Shakespeare [šejkspír]*, *Hume [hjúm]* sa toto *-e* v ďalších pádoch vynecháva (*Shakespearea*, *Huma*), keďže takéto mená sú natoľko známe, že nevznikajú problémy pri rekonštrukcii základného tvaru N. sg.: *Shakespearea Shakespeare*, **Shakespeare*.

V menách zakončených na *-ce [s]*, *-ge [dž]* a *-che [š]* *-e* zostáva vo všetkých pádoch ako ukazovateľ výslovnosti predchádzajúcich spoluhlások (*Lawrence – Lawrencea [lorensa]*, *Lodge – Lodgea [lodža]*). V tomto prípade sa rešpektujú ortoepické zákonitosti angličtiny ako východiskového jazyka. Súhlasíme s názorom L. Dvonča, ktorý odporúča ponechať koncové *e* aj pri skupine priezvisk na *-oe* (*Defoe [difó]*, *Daddoe [dedou/dedó]*, *Sillitoe [silitou/silitó]*, *Poe [pou]*) (Dvonč, 1964, s. 153); takisto je to aj pri type *Charlie – Charlieho* (Dvonč, 1965).

Pridávame tretí okruh, ktorému sa doposiaľ v slovenskej jazykovede venovalo málo pozornosti. Najmä pri menách menej známych onymických objektov sa prejavuje značná dynamika: registrujeme prípady dvojtvarov, keď používanie *e* v ďalších pádoch kolíše (*White – G. sg. Whita/Whitea*). Na jednej strane je *e* chápané ako

⁴ Špecifickosť propriálneho systému sa prezentuje aj častým využívaním relačnej morfémy, ktorá je pri apelatívach sekundárna (Sokolová, 1996, s. 32).

⁵ Ide prevažne o mená európskeho kultúrneho fondu, a to najmä gréckeho, latinského a hebrejského pôvodu.

nadbytočné, keďže v písme ide de facto o ortografickú hiátovosť; mierne však prevažuje ponechávanie *e* v celej paradigme. Túto tendenciu možno vysvetliť aj tak, že tvary zachovávajúce *e* sa usilujú o tvarovú uniformitu, t. j. o zachovanie jednotnej podoby tvarotvorného základu, čím sa percipientovi textu uľahčuje identifikácia daného mena (identifikačný faktor). Možno povedať, že ide o redukciu ortografických „alternácií“. J. Zeman si v češtine, kde je podobná situácia, všima aj širšie (kon)textové hľadisko: „Kolísání je ovlyvněno řadou faktorů. U známých OJ [osobních jmen – M. O.] (Blake [blejk]) převažují v nepřímých pádech tvary bez -e (Blaka [blejka]), u OJ málo známých naopak s -e. V rozsáhlejších textech, v nichž je OJ užito jen jednou, a to v nepřímém pádě, -e zůstává.“ (Kučera – Zeman, 1998, s. 21).

Tvary bez *e* sú prejavom vyššej integrovanosti lexémy v systéme L_s . Pri propriách zohráva dôležitú úlohu frekvencia príslušnej antro- či topolexémy. Známe propriá nepotrebujú v nepriamych pádoch *e* zaznačovať (*Nashville* – z *Nashvillu*, *Pete* – pre *Peta*; porov. aj francúzske mená typu *Pierre*). Tendencia vynechať *-e* sa výraznejšie prejavuje pri rodných menách než pri priezviskách. Inventár rodných mien totiž obsahuje menej prvkov a frekvencia rodných mien je vyššia než frekvencia priezvisk. To znamená, že vo vedomí používateľov jazyka sú rodné mená ľahšie identifikovateľné. V konkrétnom jazykovom stvárnení však nespravíme chybu, ak *e* zachováme aj v nepriamych pádoch; vyhneme sa tým novej dezinterpretácii, porov. dvojice mien: *Whit* [vit] – *White* [vájt/vajt], *Earl* – *Earle*, *Dean* – *Deane*.

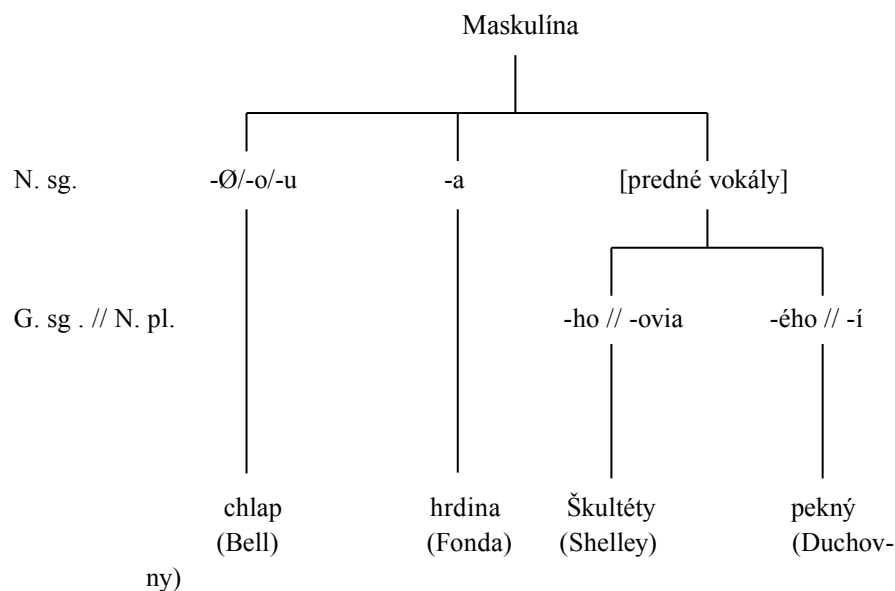
2.2. Do typu *HRDINA* patria mená zakončené v N. sg. na *-a* a v G. sg. na *-u*, napr. *Alva* [alva], *Dana* [dejna], *Fonda* [fonda] – G. sg. *Alvu*, *Danu*, *Fondu*.

2.3. Podľa typu *ŠKULTÉTY* (špeciálny vzor pre lexémy cudzieho pôvodu) sa skloňujú mená zakončené v N. sg. na vyslovované predné samohlásky *i*, *í*, *e*, *é*: *Shelley* [šeli], *Charlie* [čarli], *Lee* [lí]; porov. aj MSJ (1966); OBF (1988). Typ *Škultéty* preberá v singulári zámenné koncovky a v pluráli koncovky typu *hrdina*.

2.4. Podľa typu *PEKNÝ* sa skloňujú mená slovanského pôvodu zakončené adjektívne: *-ski/-sky* [ski] a *-cki/-cky/-tzki/-tzky* [cki]; *-ny*, napr.: *Gretzky* [grecki], *Rusedski* [rusecki], *Duchovny* [duhovni] – G. sg. *Gretzkého*, *Rusedského*, *Duchovného*. V týchto prípadoch sa stretávame s „revitalizáciou“ pôvodnej adjektívnej formy v postupnosti {slovanský jazyk} {neslovanský jazyk} {slovenčina}.

Pre lepšiu názornosť uvádzame algoritmus relačných morfém typov substantív, podľa ktorých sa skloňujú anglické mužské OM (porov. Sokolová, 1998); uvedené sú len základné skloňovacie typy.

Algoritmus 1

2.5. Frekvenčné zaťaženie jednotlivých typov sme skúmali na vzorke 594 maskulín a 556 feminín (o ženských menách pozri 3.3.), vychádzajúc z prílohy Common English Given Names (bežné anglické rodné mená) slovníka Webster's New Ideal Dictionary (1989, s. 618 – 626). Vo väčšine prípadov sme vychádzali zo zvukovej podoby hesiel. Všetky mená s rovnakou zvukovou formou a miernou pravopisnou variantnosťou sme ponechali pod jedným heslom (muž. *Monte – Monty [monti]; Arlen – Arlin, Bret – Brett, Mark – Marc*; žen. *Alison – Allison, Catherine – Catharine*). V prípadoch, keď pod jedným heslom boli uvedené rôzne zvukové (a grafické) podoby (muž. *Bob* vz. *Bobby*; žen. *Anne* vz. *Anna*), takéto mená sme zaraďovali do osobitných hesiel (vzhľadom na ich odlišnú príslušnosť ku skloňovaciemu typu v slovenčine). Takto sme postupovali aj v prípadoch, keď viacerým zvukovým podobám zodpovedala iba jedna grafická forma: *Rene [rené], [rejní], [rení] vz. [renej]*. Otázkou však zostáva, či si slovenskí komunikanti túto variantnosť uvedomujú v plnom rozsahu. Nazdávame sa, že nie, pretože napr. pri mene *Rene* pôsobí silný tlak tvarovej analógie s menom *René*, ktoré patrí do súboru oficiálnych mien v spisovnej slovenčine (meniny v slovenskom kalendári: 7. 11.). Preto je málo pravdepodobné, že toto meno bude mať v poslovenčenej výslovnosti napr. podobu *[renej]*. Údaje o frekvenčnej zaťaženosti maskulínnych deklinačných typov spolu s relevantnými relačnými morfémmi sú uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 1

MUŽSKÉ RODNÉ MENÁ							
vzorová paradigma		relevantné relačné morfémy				číselné údaje	
typ	podtyp	N. sg.	G. sg.	N. pl.	I. pl.	celkový počet	percentá
chlap	syn	-Ø	-a	-ovia	-mi	464	78,11 %
	otec	-Ø, -o, -u	-a	-ovia	-ami	48	8,08 %
hrdina		-a	-u	-ovia	-ami	4	0,67 %
Škultéty		-i/-í/-e/-é+Ø	-ho	-ovia	-ami	78	13,13 %
pekný		-ý/-y/-í/-i	-ého	-í	-ými	–	–
spolu						594	99,99 %

Všeobecne vysoká frekvencia životných substantív skloňujúcich sa podľa typu chlap je spôsobená interlingválnou „solidárnosťou“ (súdržnosťou) na osi $L_A - L_S$. To znamená, že angličtina a slovenčina sa „zhodujú“ v distribúcii antroponým mužského rodu: z tabuľky vyplýva, že podľa typu chlap sa skloňuje vyše 86 % anglických maskulín.⁶ Dominantnosť prvého variantu *syn* je zvýraznená prílivom niektorých mien z druhého variantu *otec*. Táto tendencia je zapríčinená aj snahou o prisúhlasenie cudzích mien fonologickému štandardu slovenčiny: *Parker* [*parkr/párkr*] [*parker/párker*]. Neproduktívnosť typu hrdina je spôsobená malou frekvenciou pre maskulína rodovo slabej (netypickej) relačnej morfémy N. sg. *-a*. Typ Škultéty je (obmedzene) produktívny vzhľadom na pomerne vysokú frekvenciu familiárnych podôb typu *Johnny* a priezvisk typu *McCartney*. Frekvencia typu Škultéty je teda v skutočnosti o niečo vyššia, keďže v našom výskume sme sa opierali len o rodné mená. V skúmanom korpuse sme nezaznamenali nijaké jednotky skloňujúce sa podľa adjektívneho typu *pekný*.

2.6. Jestvujú ojedinelé prípady značnej asymetrie medzi grafickou a zvukovou stránkou toho istého mena. Vtedy vznikajú problémy s jeho zaradením do deklinačného systému. Napríklad meno *Rale(i)gh* [*róli, ráli, reli*] zaradíme podľa výslovnosti do paradigmy typu Škultéty – G. sg. [*róliho*] *Raleigho*. Podľa grafickej podoby sa toto meno skloňuje v súlade s paradigmou *chlap*: G. sg. *Raleigha* [*róli-ga*] (Dvonč, 1978; Pisárčiková, 1988). Je jasné, že táto asymetria sa musí vyriešiť v prospech jedného zo systémov (Pisárčiková, op. cit.). Pri týchto menách sa ako hlavný argument v prospech skloňovania podľa ortografie (gen. *Raleigha, Kavanagha*) uvádza analógia s úzom, ktorý sa uplatňuje pri francúzskych menách (*Rabelaisa, Bourgeta*). Je tu však zásadný rozdiel. Anglické mená typu *Raleigh* sú v grafike zakončené na *h*, čo pri skloňovaní podľa typu Škultéty nepredstavuje pravopisný

⁶ Do typu *chlap* patria prevažne mená zakončené na vyslovovanú spoluhlásku, čo je, pravdaže, z hľadiska flexie dôležité len pre slovenčinu.

problém, resp. pravopis sa tu nedostáva do zásadného rozporu s výslovnostnými a následne s deklinačnými zákonitosťami slovenčiny: *Raleigh* [rôli] – *Raliegho* [rôliho]. Ukazuje sa pritom, že zastretie morfológického švíku medzi tvarotvorným základom a formantom nespôsobuje komunikačné šumy: *Raleigh-o* alebo *Raleig-ho*. Pri francúzskych menách práve grafické zakončenie bráni (na rozdiel od anglických prípadov) skloňovaniu podľa typu Škultéty: porov. *Rabelais* [rablé] – *Rabelais-ho [rablého] vz. *Rabelais-a* [rablésa].

Ako dôkaz, že uvedený problém skutočne jestvuje a možno ho interpretovať rôzne, uvádzame dva príklady z praxe: (a) V *Dejinách anglickej a americkej literatúry*⁷ sa uvádza tvar [poézia] sira *Waltera Ralegho*. (b) V *Rukováti literatúry*⁸ sa zachytáva podoba G. sg. *Sira Waltera Raleigha*. Pri základnom, akusticko-auditívnom type komunikácie sa, samozrejme, za primárnu pokladá zvuková podoba, takže v takýchto prípadoch sa prejavuje silná tendencia skloňovať meno *Raleigh* podľa typu Škultéty: [rôli] [rôliho]. V opticko-vizuálnom type komunikácie do popredia vstupuje grafická podoba (antropo)lexém; podľa tohto princípu sa meno *Raleigh* skôr bude skloňovať podľa typu chlap: *Raleigh Raleigha*. Tento rozpor riešia jednotliví komunikanti rôzne jednak v závislosti od typu komunikačnej situácie, jednak je tento rozhodovací proces do značnej miery spontánny. Jednoznačné uprednostňovanie skloňovania podľa grafickej podoby preto nepokladáme za najsprávnejšie riešenie, ktoré neobstojí najmä zo sociolingvistického hľadiska. Na tomto príklade sa zreteľne prejavuje asymetria medzi dvoma kontaktovými jazykmi (angličtina – slovenčina) a vnútroštruktúrovňová spätosť fonetickej, gramatickej a ortografickej roviny v slovenčine.

2.7. *Nesklonnosť mužských OM*. M. Sokolová (1995, s. 102) považuje indeklináciu za špeciálny deklinačný typ (vzorové slovo *atašé*). K tomu možno dodať, že ide o deklinačný typ s pozitívne nevyjadrenými relačnými morfémi, pričom gramatické vzťahy sa implikujú pomocou konkrétnych pozícií daných lexém v syntagmách a vo výpovediach (*kultúrny atašé, s Vanessou Paradis*; porov. Ološtiak, 2001a, s. 89 – 90). Nesklonnosť cudzích OM je v slovenčine vo všeobecnosti zapríčinená prítomnosťou neadekvátnych (resp. neobvyklých) pádových koncoviek N. sg. pre určitý deklinačný typ. L. Dvonč hovorí o menách, „pri ktorých pomer ich zakončenia a prirodzeného rodu nezodpovedá slovenskej deklinačnej sústave“ (Dvonč, 1981, s. 66). Nesklonnosť je jedným z najvýraznejších ukazovateľov periférnosti cudzích antropolexém v slovenčine. Pri maskulínach by teoreticky k nesklonnosti nemalo dochádzať, pretože vyslovene neadekvátna relačná morféma N. sg. de facto neexistuje. Táto skutočnosť je spôsobená tým, že pokiaľ ide o skloňovanie, koncové po-

⁷ Baštín, Š. – Olexa, J. – Studená, Z.: 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo Obzor 1993, s. 48.

⁸ Zostavila V. Žemberová. Košice – Bratislava, Pezolt PVD – SPN 1998, s. 181; autorom príslušnej kapitoly je Š. Franko.

zície mužských sklonných mien v N. sg. pokrývajú celý fonemický inventár slovenčiny: podľa typu chlap sa skloňujú OM zakončené v N. sg. na spoluhlásku, t. j. na nulovú relačnú morfému, a na samohlásky -o, -u; podľa vzoru hrdina mená zakončené na -a; podľa typu Škultéty mená zakončené na predné samohlásky a adjektívne skloňovanie majú tie mužské priezviská, ktoré korešpondujú s typmi pekný alebo cudzí. Preto pri maskulínach nehovoríme o nesklonnosti, ale o tendencii nesklonovať určité typy antropolexém v určitom jazykovom okolí.⁹ Ide najmä o nasledujúce prípady (v tejto súvislosti uvažujeme nielen o anglických menách):¹⁰

(1) Typ *André Agassi*. – Nemusia sa skloňovať rodné mená (menej často priezviská) zakončené na predné samohlásky *e, é, i, í*, ak sa vyskytujú spolu s priezviskom, resp. rodným menom: napr. *André Agassi [andré egesi]*, *Guy de Maupassant [gü/gi de mopasán]* – G. sg. *André Agassiho*, *Guy de Maupassanta*. Ak však tieto mená stoja samostatne, väčšinou sa skloňujú, napr. G. sg. *Andrého*, *Henryho* (pri mene *Guy* je situácia odlišná, pozri ďalej).

(2) Typ *Edgar Lawrence Doctorow*. – Pri OM s tromi komponentmi sa niekedy nesklonujú mená uprostred,¹¹ napr. *Edgara Lawrence Doctorowa*. V takýchto prípadoch môže ísť o psychologický moment uvedomenia si nadbytočnosti pádovej prípony na strednom komponente, keďže príslušný pád je signalizovaný aj zľava (rodným menom), aj sprava (priezviskom). Týmto faktom sa v slovenčine výrazne prejavuje ekonómia reči.

(3) Typ *Mario Lemieux*. – Asymetria medzi grafickou a zvukovou formou sa môže riešiť nesklonnosťou takejto antropolexémy: z *hokejky [mária lemijú]*. Nezvyčajne pôsobí grafický tvar *Maria *Lemieuxho* (porov. 2.6.), zatiaľ čo výslovnosť podľa typu Škultéty je prirodzená: *[mária lemijého]*, a naopak: *Maria Lemieuxa – [mária *lemijéksa]*. V druhom prípade sa ako konsenzus javí výslovnosť s hiátovým morfeatickým švikom *[mária lemijé-a]*; porov. bežný hiát v type *situáci-a*. Tieto tézy podporujú aj „terénne“ výskumy. V grafickej podobe (tlač) sme zaznamenali len tvar *Lemieuxa*; vo výslovnosti (televízia) to bolo pestrejšie: nom. *[lemijé], [lemijú]*; gen. *[lemijého], [lemijé-a], [lemijú-a]*.

Typ *Keanu Reeves*. – Netradičnosť koncového *u* sa môže prejavovať v inklinácii takto zakončeného mena: *s Keanu Reevesom*. Samostatne sa však takéto mená (predovšetkým priezviská) väčšinou skloňujú: *prihrávka od Lizarazua*; pozri aj Navrátil (1999). V spojení rodné meno + priezvisko sa častejšie skloňujú priezviská než rodné mená: *Benamina Netanjahua* vz. *Keanu Reevesa*.

⁹ Z tohto dôvodu nesklonné mužské mená ako typ neuvádzame v prehľadnej tabuľke (tabuľka 1) ani v algoritme (algoritmus 1).

¹⁰ K diskusii o nesklonnosti porov. najmä Dvonč (1979).

¹¹ Niektoré konštatácie sa opierajú o dotazníkový výskum, realizovaný v r. 1999, a o čiastkovú excerpciu printových médií, najmä časopis TV Komplet.

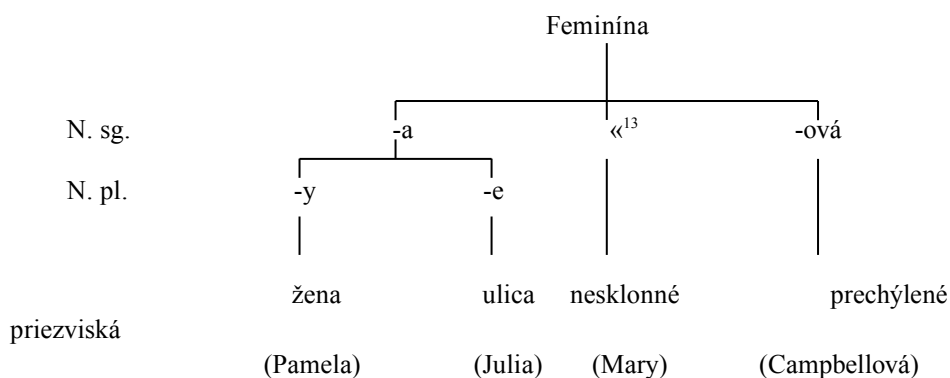
Ako vidno z uvedených štyroch príkladov, atypicky zakončené mená – najčastejšie v modeli rodné meno + priezvisko (RM + P) – môžu zostať nesklonné. Modelová jednotka RM + P funguje v celosti, preto môže jeden funkčný člen latentne prevziať gramatické kategórie pozitívne vyjadrené v druhom funkčnom člene: *pre André Agassiho, od Edgara Lawrence Doctorowa, od Maria Lemieux, s Keanu Reevesom*. – V uvedených súvislostiach môžu relevantnú úlohu zohrávať aj extralingválne faktory (porov. Ološtiak, v tlači b).

3. Skloňovanie ženských OM (opis jednotlivých deklinačných typov)

3.1. Pri skloňovaní ženských mien uvažujeme o dvoch prípadoch. 1. Pri *rodných menách* sa princíp prirodzeného rodu formálne bezvýnimočne prejavuje v tom, že sklonné ženské rodné mená sa musia v N. sg. končiť na samohlásku *-a* (ide o skloňovanie podľa typov *žena* a *ulica*). 2. Cudzie *priezviská* sa vo väčšine prípadov prechýľujú. Prechýľovacia prípona *-ová* (resp. *-á/-a/-ia*) je totiž zábezpeku skloňovania danej antropolexémy (podrobnejšie Ološtiak, 2001b).

3.2. *Skloňovanie rodných mien*. Ženské rodné mená sa skloňujú podľa typov *žena*, *ulica*, resp. sú *nesklonné*.¹² Pre úplnosť uplatňujeme aj „zjemňujúcu“ analýzu v zmysle vymedzenia jednotlivých podtypov, ktorá sa týka plurálových pádových koncoviek, avšak nie všetky deklinačné podtypy sme v mikrovýskume (porov. tabuľku 2) zaznamenali. Aj vzhľadom na tieto skutočnosti v algoritmickej spracovaní feminín uvádzame len základné (tradičné) deklinačné typy.

Algoritmus 2

¹² Do tejto skupiny zaraďujeme aj pseudonymy speváčok, ktoré tvorí jeden funkčný člen: *Madonna*, *Anastacia*, *Dido*.

¹³ Porov. poznámku 16.

3.2.1. Typ *ŽENA* má základné relačné morfémy N. sg. *-a* a N. pl. *-y*. Jednotlivé varianty sa líšia v G. pl. a D./L. pl. Podľa prvého variantu *žena* sa skloňujú rodné mená zakončené v G. pl. na morfému *-Ø* a v D./L. pl. na *-ám/-ách*, napr. *Angela, Carla, Edna*. Druhý variant *trieda* má v D./L. krátke pádové prípony *-am/-ach*, napr.: *Clara [klára]*¹⁴, *Audra [ódra]*. Tretí variant *idea* sa od prvých dvoch odlišuje G. pl. *-í*, napr. *Andrea, Rhea*.

3.2.2. Typ *ULICA* má základné relačné morfémy N. sg. *-a* a N. pl. *-e*. Pri tomto type dochádza k najväčšej variantnosti (až päť variantov), pričom jednotlivé podtypy sa od seba odlišujú v G. pl. a D./L. pl. Prvé dva varianty *ulica* a *práca* sa od ostatných odlišujú v G. pl.: *ulíc-Ø*, *prac-Ø* vz. *situáci-í*, *duš-í*, *dieln-í*. K ďalšej variantnosti dochádza v D./L. pl. v dôsledku fonologických vlastností hlásky alebo slabiky pred relačnou morférou: *ulic-iam* vz. *prac-am*; resp. *situáci-am* vz. *duš-iam* vz. *diel-am*.

3.2.3. *Nesklonné rodné mená*. Na rozdiel od mužských mien všetky ženské rodné mená zakončené inak než na *a* sú nesklonné: *Abby, Agnes, Mary, Rachel*. Ide približne o dve tretiny antropolexém (66, 55 %); porov. tabuľku 2. Slovenčina má proti tomuto stavu k dispozícii v podstate dva druhy „obranných“ lexikálno-adaptačných mechanizmov.

Nesklonné mená typu *Miriam* môžu byť po určitom čase prehodnotené takým spôsobom, že príslušné meno sa začne používať s prirodzenou koncovkou ženského rodu: *Miriam Miriama*. Toto meno sa správa aj ako nesklonné, ale oficiálne sa preferuje už jeho sklonný variant, napr. v kalendári sa uvádza podoba tohto rodného mena s koncovkou *-a*.¹⁵

Niektoré rodné mená síce ostávajú zakončené v N. sg. na inú hlásku než *-a*, ale v ostatných pádoch sa prejavuje silná tendencia tieto mená skloňovať na základe interlingválnej analógie so slovenskými pendantmi: *Alžbet-a* :: *Elizabeth*¹⁶ – *od Alžbet-y* :: *od Elizabeth-y*; *Zuzan-a* :: *Suzanne* – *od Zuzan-y* :: *od Suzann-y*. Ide o potenciálne vyčleniteľnú neúplnú paradigmu. S takýmito prípadmi sa stretávame v publicistike, v bežnej komunikácii i v umeleckej literatúre. (a) Napríklad v románe

¹⁴ Kvantita v tomto mene je však otázna. V poslovenčenom variante má toto meno podobu *[klara]*, ak ide o slovenskú výslovnosť, kvantita je prítomná *[klára]*. Predchádzajúca dĺžka teda vplyva na zaradenie príslušnej lexémy do skloňovacieho podtypu. Deklinačný typ sa však nemení. (K pomenovaniam poslovenčená a slovenská výslovnosť porov. Ološtiak, v tlači a.)

¹⁵ V slovenčine pri výbere príslušného mena zohrávajú u rodičov nezanedbateľnú úlohu aj psycholinguvistické faktory (porov. Považaj, 1988).

¹⁶ Nulová relačná morféma (*-Ø*) predpokladá prítomnosť ostatných formálne pozitívne vyjadrených relačných morfémy. Pri nesklonných ženských rodných menách by bolo terminologickou chybou uvažovať o nulovej relačnej morféme N. sg. ako napr. pri type *chlap*. Preto navrhujeme hovoriť o nulovej alebo potenciálnej paradigme nesklonných OM a pri morfológickom rozbere koniec takýchto mien označovať ľavou francúzskou úvodzovkou («) podľa vzoru Morfológického slovníka slovenčiny (Sokolová et al., 1999), napr. *Baku*«, *Mary*«.

Izba s vyhlídkou (E. M. Forster. Preložila I. Ruppeldtová. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1993) sa meno *Charlotte* v nepriamych pádoch pravidelne skloňuje: *pozvať Charlottu, list od Charlotty, do pekla s Charlottou*. (b) Silný tlak spomínanej interlingválnej analógie pôsobí v médiách napríklad aj tak, že rodné meno speváčky *Christine Aguilera* sa väčšinou uvádza v poslovenčenej podobe *Christina Aguilera* (napr. *Christina Aguilera na olympiáde.*; www.music.sk). Takýmto spôsobom sa pri neprechyľovaní priezviska dosahuje skloňovanie aspoň jedného funkčného člena vlastného mena: *s Christinou Aguilera*.

Skloňovaním nesklonných ženských rodných mien sa prejavuje výrazná tendencia systémovo prispôbovať slovenskému deklináčnemu systému čo najviac cudzích prvkov. Aj takýmto spôsobom sa cudzie ženské mená posúvajú z periférie do centrálnejších oblastí deklinácie.

3.2.4. Zaujímavým prípadom asymetrie medzi pravopisom a výslovnosťou je typ *Sarah*. Toto meno možno vysloviť buď po slovensky [*sára*], alebo použiť poslovenčenú výslovnosť [*sarax*]. V pravopise však pri oboch možných výslovnostiach zostáva uvedené meno nesklonné: napr. *vítazstvo Sarah Hughesovej*.

3.3. V nasledujúcej tabuľke je zachytené frekvenčné zaťaženie jednotlivých deklináčnych typov, podľa ktorých v slovenčine skloňujeme ženské rodné mená anglického pôvodu (k metodológii minivýskumu porov. 2.5.).

Tabuľka 2

ŽENSKÉ RODNÉ MENÁ							
vzorová paradigma		relevantné relačné morfémy				číselné vyjadrenie	
typ	podtyp	N. sg.	N. pl.	G. pl.	D./L. pl.	celkový počet	percentá
žena	1. žena	-a	-y	-Ø	-ám/-ách	151	27,16 %
	2. trieda	-a	-y	-Ø	-am/-ach	0	0 %
	3. idea	-a	-y	-í	-ám/-ách	2	0,36 %
ulica	1. ulica	-a	-e	-Ø	-iam/-iach	0	0 %
	2. práca	-a	-e	-Ø	-am/-ach	0	0 %
	3. situácia	-a	-e	-í	-ám/-ách	32	5,76 %
	4. duša	-a	-e	-í	-iam/-iach	1	0,18 %
	5. dielňa	-a	-e	-í	-am/-ach	0	0 %
nesklonné		«	«	«	«	370	66,55 %
spolu						556	100,01 %

Z tabuľky je zrejmé, že pri ženských rodných menách sa nestretávame s takou interlingválnou „solidárnosťou“ ako pri maskulínach. Pri feminínach sa teda vypuklejšie prejavuje interlingválna asymetria $L_A - L_S$, čoho výsledkom je nesklonnosť až dvoch tretín ženských rodných mien (66,55 %). Z domácich typov je najviac produktívny prvý variant typu *žena* (27,16 %): napr. *Carla, Dina, Debora, Jessica*. V skúmanom materiáli sa vyskytli len dva varianty typu *ulica*: podtyp *situácia* (*Amelia, Mia, Shelia, Sophia*) a podtyp *duša* (jediné meno *Marsha [marša]*). Hoci prvý, druhý a piaty variant typu *ulica* nie sú zastúpené, v korpuse s väčším rozsahom nemožno tieto varianty vylúčiť, preto sme ich uviedli aj v tabuľke.

Záver

Pokiaľ ide o morfológické kategórie substantív (rod, číslo, pád), ukazuje sa, že z hľadiska interlingválnej proxemiky v priestore $L_A - L_S$ badať najväčšiu diferenciu vo formálnom vyjadrení pádu (analytickosť vz. syntetickosť). Pri antroponymách sa v slovenčine klasifikačná gramatická kategória rodu prehodnocuje na odrazovú (referenčnú) kategóriu: výlučne sa uplatňuje dichotómia mužský – ženský rod. Obmedzená distribúcia gramatického čísla odráža fakt, že propriá individualizujú.

Pri skloňovaní anglických antroponym v slovenčine vychádzame primárne z výslovnosti (*Shelley, Grey*), v menej frekvencovaných prípadoch je rozhodujúca ortografia (muž. *Noah – od Noaha*; žen. *Mariah – od Mariah*). V osobitných prípadoch značnej asymetrie medzi výslovnosťou a pravopisom (*Raleigh*) možno v slovenčine sledovať vnútornú spätosť fónickej, gramatickej a ortografickej roviny, ako aj závislosť od typu komunikácie (akusticko-auditívny vz. opticko-vizuálny typ).

Najmä vzhľadom na odlišné uplatňovanie vzťahu ortografia – ortoepia sú vo vzťahu $L_A - L_S$ proxemickými ohniskami (neuralgickým bodmi, problémovým miestami) tieto oblasti: mužské mená s nemým *e*, asymetria typu *Raleigh, Sarah* a nesklonnosť.

Mužské antroponymá sa skloňujú podľa typov *chlap* (s príslušnými variantmi *syn a otec, hrdina, Škultéty a pekný*). Nesklonnosť pri maskulínach nie je osobitným deklinačným typom, avšak za určitých okolností sa môžu prejaviť osihotené indeklinačné tendencie. Prítomnosť rodovo silnej (identifikujúcej) relačnej morfémy však podmieňuje flexiu feminín. Cez tento adaptačný filter mnohé feminína na rozdiel od maskulín nepreniknú. Z tohto hľadiska ženské mená viac „vzdorujú“ adaptačno-integračným tlakom slovenčiny (86,19 % maskulín sa skloňuje podľa typu *chlap*, zatiaľ čo 66,55 % feminín sa nesklonuje; porov. tabuľku 3).

Podľa produktívnosti jednotlivých deklinačných typov (maskulín aj feminín) možno zostaviť sumárnu tabuľku, ktorá vyjadruje frekvenčné zaťaženie anglických rodných mien v slovenčine (uvádzame len tradičné skloňovacie typy).

Tabuľka 3

deklináčny typ	počet jednotiek	percentuálne vyjadrenie
1. chlap	512	44,52 %
2. Mary (nesklonné feminína)	370	32,17 %
3. žena	153	13,30 %
4. Škultéty	78	6,78 %
5. ulica	33	2,87 %
6. hrdina	4	0,35 %
spolu	1150	99,99 %

Cieľom tohto príspevku bolo relatívne komplexným spôsobom charakterizovať skloňovanie anglických osobných mien v slovenčine. Aj napriek špecifikám, ktoré vytvárajú (či dotvárajú) interlingválnu subscénu $L_A - L_S$, nazdávame sa, že použitá metodológia by mohla byť aplikovateľná na širší okruh otázok spätých s fungovaním cudzích proprií ako takých. Predovšetkým by malo ísť o dôslednejšie uplatňovanie sociolingvistických metód výskumu, ktoré sú, nazdávame sa, nevyhnutným predpokladom dôkladnejšieho pochopenia adaptačno-integračných mechanizmov. Teda pochopenia toho, akým spôsobom sa komunikanti dokážu vyrovnáť s cudzími prvkami vo svojom rodnom jazyku.

Literatúra

- BLANÁR, V.: Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii.) Bratislava, Veda 1996. 250 s.
- DVONČ, L.: Skloňovanie názvov typu Greenville. *Slovenská reč*, 28, 1963, s. 126 – 127.
- DVONČ, L.: Charlie – Charlieho, nie „Charliho“. *Slovenská reč*, 30, 1965, s. 313 – 314.
- DVONČ, L.: Zo skloňovania francúzskych mien na *-es* a anglických a francúzskych mien na *-e*. *Slovenská reč*, 32, 1967, s. 146 – 153.
- DVONČ, L.: Skloňovanie cudzích rodných mien a priezvisk na *-e*. *Kultúra slova*, 11, 1977, s. 298 – 302.
- DVONČ, L.: Cudzie podstatné mená s rozdielom medzi pravopisom a výslovnosťou z hľadiska skloňovania. *Kultúra slova*, 12, 1978, s. 241 – 246.
- DVONČ, L.: Nesklonné cudzie mužské priezviská a rodné mená. *Slovenská reč*, 44, 1979, s. 231 – 237.
- DVONČ, L.: Nesklonné slová v spisovnej slovenčine. In: *Studia Academica Slovaca*. 10. Red. Š. Ondruš. Bratislava, Alfa 1981, s. 63 – 85.
- DVONČ, L.: Dynamika slovenskej morfológie. Bratislava, Veda 1984. 124 s.
- FURDÍK, J.: Integračné procesy pri lexikálnych prevzatiach. *Jazykovedný časopis*, 45, 1994, s. 95 – 102.
- KRÁL, Á.: Štýly slovenskej výslovnosti. In: *Studia Academica Slovaca*. 6. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1977, s. 267 – 286.
- Slovenská reč*, 67, 2002, č. 4 – 5

- KUČERA, J. – ZEMAN, J.: Výslovnost a skloňování cizích osobních jmen v češtině. Anglická osobní jména. Hradec Králové, Gaudeamus 1998. 141 s.
- Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966. 896 s.
- NAVRÁTIL, L.: Netanjahu – o Netanjahuovi. Kultúra slova, 33, 1999, s. 119 – 120.
- OLOŠTIAK, M. (2001a): Jazykový systém a cudzie antroponymá v slovenčine (na materiáli anglických antroponým). Jazykovedný časopis, 52, 2001, s. 81 – 99.
- OLOŠTIAK, M. (2001b): O prechýľovaní cudzích priezvisk v slovenčine. Slovenská reč, 66, 2001, s. 298 – 308.
- OLOŠTIAK, M.: K problematike adaptácie anglických osobných mien v slovenčine. In: Problémy adaptácie cudzích mien v slovenčine. Zborník materiálov z vedeckého seminára. Bratislava 19. – 20. októbra 2000 (v tlači a).
- OLOŠTIAK, M.: Variantnosť anglických mien v slovenčine. Prednesené na XI. kolokviu mladých jazykovedcov. Spišská Nová Ves 28. – 30. 11. 2001 (v tlači b).
- ORAVEC, J. – BAJZÍKOVÁ, E. – FURDÍK, J.: Súčasný slovenský jazyk. Morfológia. Bratislava, SPN 1988. 232 s.
- PALKOVIČ, K.: Zmena gramatických kategórií pre prevzatých slovách. Slovenská reč, 43, 1978, s. 281 – 286.
- PISÁRČIKOVÁ, M.: Skloňovanie anglického priezviska *Rayleigh*. Kultúra slova, 22, 1988, s. 113 – 114.
- POVAŽAJ, M.: Dagmara – Dagmar. Kultúra slova, 22, 1988, s. 255 – 256.
- SABOL, J.: Frekvencia deklinačných typov feminín v spisovnej slovenčine. Jazykovedný časopis, 27, 1976, s. 45 – 53.
- SABOL, J.: Variantnosť skloňovacích typov podstatných mien v spisovnej slovenčine. Slovenská reč, 45, 1980, s. 65 – 71.
- SOKOLOVÁ, M.: Kapitoly zo slovenskej morfológie. Prešov, Slovacontact 1995. 180 s.
- SOKOLOVÁ, M.: Morfológická stránka vlastného mena. In: 12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola“. Prešov 25. – 26. októbra 1995. Zborník referátov. Zost. M. Majtán a F. Ruščák. Prešov, PF UPJŠ Prešov a JÚLEŠ Bratislava 1996, s. 22 – 33.
- SOKOLOVÁ, M.: Prednášky zo slovenskej morfológie. FF PU v Prešove 1998 (nepublikované).
- SOKOLOVÁ, M. – MOŠKO, G. – ŠIMON, F. – BENKO, V.: Morfematický slovník slovenčiny. Prešov, Náuka 1999. 530 s.
- TRNKOVÁ, J. – VERTAĽOVÁ, K.: O skloňovacom type *kuli* v slovenčine. Slovenská reč, 57, 1992, s. 36 – 38.

Mária Imrichová

K NIEKTORÝM SLOVOTVORNÝM TENDENCIÁM LOGONÝM

IMRICHOVÁ, M.: On some word-formative tendencies of logonyms. *Slovenská reč*, 67, 2002, No. 4, pp. 225 – 234. (Bratislava)

Logonyms are names of firms and shops created by individuals, most frequently the owners of the firms. The word-formative motivation of logonyms is based on the formal and semantic relation between the motivating factor and the logonym. The logonyms motivated by word-formation are divided into derived logonyms, composite logonyms and logonyms created by a specific word-formation. Typical of logonyms is a particular group of logo-formatives and affixoid radices creating one of the components of composite logonyms. The logonyms motivated by word-formation are words in which connection of language and thinking is shown. They reflect language and word-formation abilities of present-day language users and point at basic tendencies of the naming of objects. The creation of logonyms has proved and is proving the word-formation potential of the Slovak language.

1. Nové slová tvorené zámerne individuálnym používateľom jazyka patria k zaujímavým objektom výskumu daného jazyka. Spontánnosť, individuálnosť a neohraničenosť (nenormovanosť) ich vzniku umožňuje skúmať jazykové a slovotvorné schopnosti súčasných používateľov jazyka, ale aj slovotvorný potenciál slovenčiny a tendencie pri pomenovaní špecifických objektov. Odráža sa v nich (a pre budúcnosť uchováva) aj informácia o myslení a hodnotách novodobého používateľa slovenčiny, dôvera v jej dorozumievacie schopnosti a materiálovú bázu a sila internacionalizácie a globalizácie. K rozširovaniu slovnéj zásoby slovenčiny nepochybne prispieva aj tvorba pomenovaní firiem a obchodov – logoným. *Logonymá sú vlastné mená firiem, obchodných jednotiek a výrobnobchodných spoločností*. Je to slovná časť firemného loga. Z hľadiska pomenovacieho aktu je dôležité, že ide o individuálny akt, v ktorom najčastejšie majiteľ novovznikajúcej firmy tvorí nové slovo, pomenovanie firmy, teda logonymum, buď priamo v momente zápisu do obchodného registra, alebo si názov premyslí (pripraví) vopred. V tomto procese autor zámerne volí pomenovací motív i jazykové spracovanie, pričom rozhodujúcim spôsobom tu pôsobí reklamná, estetická a charakterizačná funkcia.

2. Slovotvorná motivácia je jednotou štruktúrnej a lexikálnej motivácie, je to príčinne podmienený vzťah medzi formálnou a významovou stránkou lexikálnej jednotky. Slovotvorná motivácia logoným je založená na „morfematicko-sémantickej korešpondencii slov“ (Furdík, 1993, s. 19), na „formálno-sémantickom vzťahu prinajmenej medzi dvoma slovami, z ktorých jedno – východiskové, motivujúce – je formálne aj sémanticky obsiahnuté v druhom, utvorenom, motivovanom“ (Horecký – Buzássyová – Bosák a kol., 1989, s. 28). Motivantom logoným je východiskové apelatívum, resp. proprium. Logonymá tvoria skupinu vlastných mien, ktorá je najbliž-

šia apelatívam, pretože lexikálny význam motivanta v novom funkčnom využití úplne neustupuje, zvyčajne sa pri percepcii viac či menej uvedomuje (porov. Blanár, 1996, s. 81) a okrem rozlišovacej a identifikačnej schopnosti majú tak logonymá podobne ako apelatíva aj schopnosť charakterizačnú. Do akej miery je logonymum schopné charakterizovať firmu, jej zameranie a predmet činnosti, to závisí od výberu motivanta a od zvolenej slovotvornej štruktúry logonyma v procese nominácie. Istá irelevantnosť lexikálneho významu jednotlivých slovotvorných zložiek logoným (najmä sufixu alebo prefixu) umožnila tvorivé rozširovanie inventára slovotvorných afixov, *logoformantov* (Imrichová, 1995, s. 149) a rozličných podôb slovotvorných štruktúr logoným. Pomenúvací akt sa síce realizuje na základe uvedomovania si slovotvorných zákonitostí a noriem slovenčiny, no zároveň sa uvedomuje reklamná a pragmatická funkcia logonyma, čo podnecuje výber a používanie buď periférnych (a teda zvláštnych, nezvyčajných) slovotvorných prostriedkov, alebo takých, ktoré nemajú obdobu ani v apelatívnej lexike (porov. Blanár, 1986, s. 115).

3. Pri logonymách v porovnaní s apelatívami možno hovoriť len o relatívnej slovotvornej motivácii. Časť logonyma „nesie“ onomaziologický príznak, istým spôsobom odkazuje na niektoré prvky z logického spektra apelatívneho motivanta, a preto ju možno považovať za slovotvorný základ. Druhá časť slovotvorne motivovaného logonyma (nositeľ onomaziologickej bázy) však nie je takým formantom, aký poznáme z apelatívnej lexiky. Pravdepodobne sa tvorí typ propriálnych (logonymických) onomaziologických kategórií so špecifickou sémantikou.

Formálno-sémantická korešpondencia motivujúceho apelatíva (resp. propria) a motivovaného logonyma nás oprávňuje pristupovať ku klasifikácii slovotvorne motivovaných logoným tak ako k apelatívnej lexike. Logonymá majú binárnu onomaziologickú štruktúru, ktorú tvorí onomaziologický príznak a onomaziologická báza. Onomaziologický príznak označuje predovšetkým zameranie firmy na istú oblasť podnikania, predmet činnosti firmy, vlastnosť predmetu činnosti, príslušnosť firmy k majiteľovi, miesto a územnú pôsobnosť firmy, kvalitu činnosti firmy. Bázovým slovom je najčastejšie neodvodené i odvodené substantívum (apelatívum i proprium), adjektívum a verbum. Onomaziologická báza logoným je vyjadrená formantmi, ktorých funkcia a špecifický význam v príslušnom logonyme sa uvedomuje až po identifikácii slova ako propria a v propriálnom súbore ako logonyma. V derivátoch sa využívajú domáce flektivizačné formanty a logoformanty, ktorými sú buď periférne slovotvorné prostriedky, alebo špeciálne, netypické formanty, nesúce špecifickú sémantiku. V kompozitných tvaroch je onomaziologická báza najčastejšie vyjadrená prefixoidmi alebo suffixoidmi cudzieho pôvodu, vyjadrujúcimi oblasť podnikania.

Z domácich formantov sa využívajú častejšie iba relačné morfémy, zriedkavejšie spojenie derivačnej a relačnej morfémy *-a*, *-o*, *-y*, *-ka*, *-ko*, *-an*. Z periférnych slovotvorných prostriedkov sa využívajú prípony *-ia*, *-ona*, *-eny*, *-an*, *-in*, *-it*, *-ea*,

-éria, -er, -en. Ide najmä o sufixy cudzieho pôvodu alebo o sufixy, ktoré majú charakter domáceho formantu, ale v inventári slovotvorných prostriedkov nie sú, prípadne sú doložené veľmi okrajovo. Špecifickú sémantiku v skupine logoným majú logoformanty -ex, -ox, -ix, -ux, -ax, -imex, -ing/-ink, -as, -os, -us, -es, -is. Logoformanty v spojení so slovotvorným základom motivanta, resp. s *radixoidom* (časťou slova, ktorej hranice nedosahujú alebo mierne presahujú hranice koreňovej morfémy; presná definícia ďalej), a pri uvedení si špecifickej onymickej sémantiky logonyma nesú osobitný význam „firemnosti“ plniaci špecifické nominačné ciele.

4. Podľa toho, aký slovotvorný postup bol pri vzniku použitý, rozdeľujeme logonymá na derivované, kompozitné a špecifické.

4.1. *Derivované logonymá* vznikajú afixáciou motivujúceho, základového slova. Frekvencovanejšia, a možno tvrdiť, že pre logonymá typická, je sufixácia. Repertoár sufixov je bohatý a pravdepodobne neukončený, pretože autor logonyma si uvedomuje irelevantnosť významu slovotvorných komponentov. Onomaziologický príznak je vyjadrený úplným substantívom, koreňovou morférou substantíva a verba, radixoidom substantíva a verba a afixoidným radixom. Slovotvorný základ derivovaných logoným vyjadruje príznak predmetu činnosti a zamerania firmy, proprium ako motivant vyjadruje príznak príslušnosti firmy k majiteľovi a miestu pôsobnosti firmy.

Jednoznačne najfrekvencovanejší je logoformant -ex, ktorý má v logonymách dva príznaky: príznak firemnosti (plniaci estetizujúcu funkciu) a príznak „exportovosti“ (pri ktorom by sa dalo uvažovať aj o abreviatúre od slova export, no z výskumov vyplýva, že aj keď bol tento logoformant použitý s týmto pôvodným prvotným cieľom a významom, pri percepcii sa táto informácia stráca a samotní tvorcovia sa ho pri objasňovaní vlastnej slovotvornej činnosti vzdávajú, a preto ho nepovažujeme za skratku, ale za sufix). J. Horecký (1994, s. 78) považuje morfému -ex za reprezentanta slova export, v niektorých prípadoch za „všeobecný základ v pomenovaniach rozličných spoločností“. V logonymách má morféma -ex/ex- aj význam výborný, vynikajúci, extra, exkluzívny (Imrichová, 1994).

Logoformant -x sa vyskytuje zriedkavo, dokonca i v tvaroch, v ktorých je zreteľne vydeliteľný, sa nepovažuje za sufix; napríklad v logonyme *Vodax* – vodné stavby – je jasný úplný tvar motivujúceho slova voda, po percepcii logonyma sa však ako sufix pociťuje -ax. Nazdávame sa, že takéto spracúvanie slova spôsobuje práve uvedomenie si jeho špecifickej onymickej sémantiky, možno už spomenutého významu firemnosti, a z toho plynúci záver, že nejde o vodu v jej prvotnom význame, ale o činnosti s ňou spojené. Aj samotní autori logoným potvrdzujú, že nejde o „mechanické pripojenie“ jednej grafémy, ale o samohláskové varianty sufixu. Tak je to i s logoformantom -s. Variantné podoby logoformantu -ex sa vyskytujú v približne rovnakom počte, najnižšiu frekvenciu má logoformant -ux, napr. *Metax* – metalizácia, *Katrix* – od Katriňák, *Betox* – betonárske práce, *Krystalux* – krištáľ.

Derivované logonymum *Papirex*, v ktorom je slovotvorný základ vyjadrený (podľa autora) nárečovým slovom *papir*, je dokladom životaschopnosti nárečových lexém plniť aj v súčasnosti špecifické pomenúvacie ciele a že sú bohatou studnicou motivačného materiálu.

V podobe *-imex* ide o spojenie začiatočných častí slov export a import a považujeme ju za logoformant. Tvoria sa ňou logonymá väčších firiem, majúcich zvyčajne aj zahraničné obchodné aktivity (napr. *Plastimex*, *Petrimex*, *Kovimex*). Používanie latinských a gréckych sufixov, resp. sufixov „majúcich takýto charakter“ nemá v logonymách takú frekvenciu, ako predchádzajúce logoformanty. Latinské a grécke formanty dávajú výslednej slovnej podobe príznak odbornosti. Takýto charakter majú logoformanty, z ktorých najfrekventovanejší je logoformant *-os*: *Keramos*, *Cukos*, *Domus*, *Vargas*.

Formant *-ing* považujeme za kontaktný prvok, ktorý v slovenčine nie je neznámy a nový. V jeho častom využívaní pri tvorbe logoným sa prejavuje príznak jeho súčasnej expanzie a módnosti, ale aj nevyhnutnosti inak pomenovať novovznikajúci jedinečný objekt. Význam formantu *-ing* je pomerne známy z publicistiky a ekonomiky, ktoré preberajú anglické slová v ich pôvodnej, častejšie poslovenčenej podobe (lízing, holding, marketing, dabling atď.). V logonymách sa vyskytuje vo funkcii sufixu (pričom ho za sufix považujeme iba vtedy, keď sa pripája k domácejmu alebo prevzatému slovu) v dvoch formách: *-ing/-ink*. Podoba *-ink* svedčí o vysokom stupni jeho adaptácie. Aj v logonymách má najmä dejový význam s cieľom oznámiť charakter služieb („čo robíme“) a vyskytuje sa hlavne v deverbatívach, napr. *Staving* – stavanie, výstavba, *Projektink* – projektovanie, *Programing* – programovanie, *Hydrosaning* – sanácie, opravovanie vodných stavieb, alebo vyjadriť odbor činnosti, napr. *Inžiniering* – inžinierstvo, *Želing* – železničné inžinierstvo. Prípona *-ing* sa spája aj so substantívom a takéto logonymá vyjadrujú predmet činnosti, napr. v logonyme *Arching* – architektúra, ale aj miesto sídla a činnosti firmy, napr. *Oraving* – Orava. V logonyme *Hydroing* ide o spojenie afixoidných radixov a vyjadruje „vodné inžinierstvo“. Je to však postup kompozičný, nie derivačný. V uvedených derivačných typoch logoným so sufixom *-ing* je prítomný príznak dejovosti (aj v type *Koving* kovanie, *Arching* – slovo architektúra sprostredkúva význam projektovania), v niektorých prípadoch priamo do slovenčiny nepreložiteľný, ale práve v sufixe prítomný. Morféma *ing* nemá však príznak dejovosti v akronymických logonymách, pretože vyjadruje titul majiteľa alebo skrátenú kontaktnú podobu slova inžinierstvo/engineering, napr. *Fabing* – Ing. Fabiánová, *Russing* – Ing. Rusnák, *Leding* – Ing. Nídel (inverzia priezviska), *Ingsmat* – Ing. Šmatlík, *Projsting* – projektové a stavebné inžinierstvo atď. Tieto akronymické logonymá nesprostredkujú informáciu o zameraní firmy.

Z domácich prostriedkov sa ako slovotvorné prostriedky pri tvorbe logoným používajú relačné morfémy, ktoré sa pripájajú ku koreňovej morféme alebo lexéme, čím sa logonymum stáva skloňovateľným. Najfrekvencovanejšie sú prípony *-a*, *-o*, napr. *Medika* – medikament + a, *Elektra*, *Čaluna*, *Stavo*. Prípona *-a* sa pripája aj k úplnému slovu, čím sa dosiahne oslabenie (ale nie strata) jeho pôvodného významu a slovo získava onymický príznak firemnosti, ktorý si v komunikačnej situácii percipient okamžite uvedomuje, napr. *Cementa*, *Kveta* (od kvet, nie od ženského mena). Z domácich flektivizačných prípon, teda spojení derivačnej a relačnej morfémy, sa používajú prípony *-ka*, *-ko*, napr. *Hydka*, *Hydko*, *Plynko*, *Terko* (Ján Teráz), pričom si ponechávajú pôvodný zďobňujúci význam, ktorý sa v tomto type logoným zreteľne uvedomuje. Z prevzatých slovotvorných prípon sú obľúbené prípony *-ea*, *-er*, *-éria*, *-ia*, napr. *Rekrea*, *Mirea*, *Zorea*, *Bagetéria*, *Interia*, *Butiker*. Inventár prípon pri logonymách je široký. Umožňuje to už spomínaná irelevantnosť slovotvorných prostriedkov. Okrem príznaku firemnosti sa nimi dotvára prítlačivá výsledná formálna a zvuková podoba. Využívajú sa periférne prípony strácajúce v novej funkcii svoj pôvodný význam, ale najmä prípony majúce charakter domáceho formantu, ktoré však v inventári slovotvorných prostriedkov nie sú, alebo sú doložené veľmi okrajovo, napr. *-en*: *Domen*, *Sabren* (od Sabrina); *-an*: *Tehlan*, *Bystran* (Bystré), *Drevan*; *-ana*: *Pletana*, *Stolana*, *Textilana*, *Pilana*, *Polana* (od Poľanský); *-ena*: *Domena*, *Stavena*; *-in*: *Stavin*; *-ina*: *Stavina*; *-ona*: *Stavona*, *Drevona*; *-it*: *Drevit* atď.

Morféma *pro* funguje v logonymách v niekoľkých významoch a funkciách:

- a) ako afixoidný radix v kvázikompozitách s významom projektovanie, projektová kancelária;
- b) ako častá akronymizácia slova profesionálnosť, profesionálny, ale doterajšia frekvencia nie je taká, aby sme ho zaradili medzi afixoidné radixy;
- c) ako prefix (z lat. s významom súhlasu, napr. proexport; opozitum je anti-) s významom podporujúci, súhlasiaci, určený na podporu, napr. *Proteplo* („práce určené na podporu tepla, ohrievania“), *Protex* („všetko pre prácu s textom“), *Prosport* (potreby pre športovcov na šport). Analogicky je utvorené logonymum *Predom* („všetko pre dom a domácnosť“) s prefixom *pre-* v rovnakom význame ako latinský prefix *pro-*.

Ku skupine derivovaných logoným zaraďujeme aj logonymá, ktoré vznikli mechanickým skracovaním – trunkáciou, niekedy sprevádzanou aj sufixáciou skrátenej podoby. Trunkácia v procese onymickej nominácie logoným je mechanický postup založený na deformovaní základového slova „odsekávaním“ jeho koncových foném bez ohľadu na morfematický švík, ale so zreteľom na výslednú fónickú a formálnu podobu logonyma, často aj s cieľom zachovať význam motivujúceho základového slova. Tento tvar nazývame radixoid.

K mechanickému skracovaniu motivujúcich apelatív dochádza skutočne spontánne a inštinktívne, bez úvah o slovotvornej štruktúre príslušného slova. I napriek tomu väčšina našich dokladov je skrátaná po koreňovú morfému, čo svedčí o existencii prirodzeného a vrozeného jazykového reflexu a citu. Je to zároveň dôkaz tendencie k (relatívnej) informatívnosti logoným, pretože v koreňovej morféme je (v tomto type logoným) prítomný lexikálny význam motivujúceho slova, napr. *Prosper* – prosperita, *Inštal* – inštalácie, *Solid* – solídnosť, *Izol* – izolácia, *Komis* – komisionálny predaj, *Atyp* – atypické projekty, *Exkluzív* atď. Ojedinele sa vyskytujú logonymá tvorené radixoidom, napr. *Revital* – revitalizácia, *Kera* – keramika, *Solve* – solventnosť, *Porcela* – porcelán, (označené sú koreňové morfémy motivantov). Aj pri tomto slovotvornom procese sa prejavila sila príznaku príslušnosti firmy k majiteľovi. Mechanicky sa skracujú mená aj priezviská majiteľov, ktoré tak nadobúdajú deformovanú podobu, no nie sú to prezývky. Autori si uvedomujú, že pomenúvajú objekt iného onymického podsystemu, než do akého patrí antroponymum, preto ho „nepresunú“ mechanicky na iný objekt, ale spracúvajú ho do podoby netypickej pre antroponymá. Je to podobný jav ako pri pomenúvaní zvierat antroponymami, resp. ľudí menami typickými pre zvieratá. Mechanicky sa skracujú osobné mená, napr. *Alen*, *Alex*, *Frant*, *Adria*, častejšie priezviská, napr. *Komi* – Komišák, *Macha* – Machala, ale aj názvy miest, v ktorých firma sídli, napr. *Mengus* – Mengusovce, *Gira* – Giraltovce, *Han* – Handlová. Mechanické skracovanie je často sprevádzané sufixáciou v podobe relačného formantu, napr. *Akuma* – akumulátory, *Gera* – Geres, *Roba* – Róbert.

4.2. *Kompozitné logonymá* tvoria podstatnú časť logoným; skladanie je častým a obľúbeným slovotvorným postupom a to potvrdzuje tézu, že „kompozitá v slovnej zásobe súčasnej slovenčiny predstavujú výrazný dynamický jav“ (porov. Horecký – Buzássyová – Bosák a kol., 1989, s. 229). Nie je to nič prekvapujúce, pretože kompozitné logonymum ako kontaktný komunikačný prvok na malom priestore spracúva a sprostredkúva (presnejšie malo by sprostredkúvať) viacero informácií a dosahuje tak vysokú informačnú hodnotu. Tento ekonomický spôsob vyjadrovania a kondenzácia viacerých slov umožňuje autorovi poskytnúť viac informácií o firme a jej zameraní. Druhou dôležitou vlastnosťou kompozitných logoným (na pozadí viac-slovnosti) je ich stručnosť, resp. krátkosť výrazu, čo nie je pre tento typ proprií z hľadiska ich fungovania a využitia nepodstatné. S touto vlastnosťou súvisí aj tretia vlastnosť kompozitných logoným – ich formálnoslovná prít'azlivosť.

Kompozitné logonymum je zložené najmenej z dvoch slov alebo častí motivujúcich slov, ktoré sú buď v syntaktickom vzťahu, alebo sú len mechanicky (juxtapozitčne) priradené. Kompozitá bývajú často súčasťou viac-slovných logoným.

Komponenty kompozitných logoným môžu byť vyjadrené slovom, koreňovou morfému (radixom) motivujúceho slova, radixoidom, afixoidným radixom (prefixo-

idom alebo sufixoidom). Pri tvorení kompozitného logonyma silno pôsobí princíp analógie a autor „kopíruje“ klasickú štruktúru kompozít, no vznikajú aj nové modely so špecifickou štruktúrnou stavbou. Autori často pričleňujú jednotlivé zložky s ohľadom na zachovanie významu motivanta, ale aj na výslednú formálnoslovnú podobu nového logonyma. Motivujúce slovo sa skrakuje bez ohľadu na hranice koreňovej morfémy, a preto sa pri analýze slovotvornej stavby logoným vynárajú viaceré špecifiká a problémy týkajúce sa odvodzovacieho základu a afixoidov logoným.

Jednotlivé zložky vyčleňujeme podľa ich funkcie v stavbe logonyma. Radix, resp. *koreňová morféma*, je najmenšia jazyková jednotka, ktorá je nositeľom lexikálneho významu. *Radixoid* je časť slova, ktorej hranice nedosahujú alebo mierne presahujú hranice koreňovej morfémy; ich vlastná sémantika je oslabená, ale sú schopné sprostredkovať a vyjadriť význam motivujúceho základového slova (*dent, lux, kup*). Opakujúce sa radixy a radixoidy v kompozitných logonymách nadobúdajú abstraktnejší derivačný význam a systemizačnú funkciu a stávajú sa tak derivačným prostriedkom – *afixoidným radixom*, napr. *spol, stav, soft, arch, ener, eko* (porov. aj termín prefixoidné radixoidy; Orgoňová, 1997; a termín afixoidné radixy; Sokolová – Moško – Šimon – Benko, 1999, s. 33). Radixoidy aj afixoidné radixy zrozumiteľne korešpondujú s významom základového slova; afixoidný charakter nadobúdajú opakovanosťou. Inventár afixoidných radixov v logonymách sa rozširuje o prvky významovo späté s obchodovaním, službami, podnikaním a podobne.

Pri tvorbe kompozitných logoným sa používajú afixoidné radixy (z domácich i prevzatých slov), ktoré už dlhšie fungujú v slovenčine ako sufixoidy a prefixoidy v kvázikompozitách. Ich všeobecnosť a všeobecne známy „význam“ sa konkretizuje vtedy, keď si percipient uvedomí jeho onymickú sémantiku, teda keď ho identifikuje ako logonymum. Napríklad v logonyme *Texicom* (textilná spoločnosť) sa najprv uvedomuje a dešifruje prvá časť – textil, druhá časť sa dešifruje správne až v súvislosti s ňou, pretože afixoidný radix *comp* má dva významy – computer/počítač a company/spoločnosť. Logonymum sa stáva informačným v kontexte, v konkrétnej komunikačnej situácii, čiže až po uvedomení si, že je to firemný názov.

Inventár afixoidných radixov rozšírili *logonymné afixoidné radixy*. Sú to radixy alebo radixoidy domácich, prevzatých, ale i cudzích slov opakujúcich sa v logonymách, vyjadrujúcich stále rovnaký význam, ktorý častým výskytom zovšeobecnel, preto ich zaraďujeme medzi derivačné prostriedky. V logonymách sa takto formantizovali najmä substantívne slovotvorné základy (*arch, spol, tex, text, tech, prog*), ale aj verbálne (*stav, mont*), menej adjektívne (*uni*). Pôvodnú podobu si zachovávajú cudzie, kontaktové radixoidy *com/comp* z anglických slov *company* a *computer*; dlhšie odoláva zdomácneniu pôvodne francúzske slovo *tour*, ktoré je súčasťou názvov cestovných kancelárií. Na základe výsledkov rozboru materiálu vyčleňujeme nasledujúce logonymné afixoidné radixy: *arch* (architektúra, architektonické práce),

*com/comp/kom/komp*¹ (computer, počítačová firma), *com/comp*² (company, spoločnosť), *ekon* (ekonómia, ekonomické práce), *info* (informácie, informačné služby), *ing* (inžinierstvo, inžinierske práce), *mix* (rozličnosť, všeličo), *mont* (montáž, montážne práce), *proj/pro* (projektovanie, projektová kancelária), *prog* (programátorstvo, programovanie), *soft* (softvér, predaj výpočtovej techniky), *spol* (spoločnosť), *stav* (stavanie, stavebné práce), *tex/text* (textil, predaj textilu), *tour/túr* (cestovanie, turizmus, cestovná kancelária), *trans* (transport, prepravná firma), *uni* (univerzálny). Pri kompozícii sa uplatňuje princíp analógie. Autori využívajú spôsob spájania slov existujúci v jazyku, no tento proces silno ovplyvňujú pragmatické a reklamné potreby, a tak vznikajú „atraktívnejšie“ podoby koreňov, netradičné afixoidy, atypicky sa spájajú jednotlivé komponenty do prítlačlivejšej výslednej formy. Rozširuje sa tak inventár typov zložených substantív.

V skupine kompozít rozlišujeme úplné a neúplné kompozitné logonymá a kvázikompozitné logonymá.

Úplné kompozitné logonymá sú spojením dvoch úplných slov, najčastejšie dvoch substantívnych komponentov (*Drevoobklad*, *Lesoprojekt*, *Plastokno*).

Neúplné kompozitné logonymá majú aspoň jednu zložku neúplnú, vyjadrenú radixom alebo radixoidom motivujúceho slova. Ak sa slovo spája s neúplnou zložkou, vyjadruje predmet činnosti (*Drevokup*, *Dekorplast*, *Drevorob*). Vyskytujú sa však aj tvary, v ktorých je nositeľom informácie onomaziologický príznak vyjadrený koreňovou morféomou (*Modimport*) a radixoidom (*Dopexpres*, *Satexpres*). Kompozitné logonymum môže mať aj obe zložky radixoidné a možno hovoriť aj o trunkácii motivujúcich slov, napr. *Obchocent*, *Diaveg*, *Exo-trop*, *Ovosem* atď.

Kvázikompozitné logonymá sú zložené logonymá, v ktorých sa najmenej jeden komponent vyjadrený afixoidným radixom spája so slovom (resp. aj s koreňovou morféomou a radixoidom) alebo s iným afixoidným radixom. Sú frekventovanejšie a produktívnejšie než úplné a neúplné kompozitné logonymá, lebo majú všeobecný a všeobecne známy význam, ktorý nadobúdajú častým výskytom, a prakticky neobmedzenú spájateľnosť (porov. Horecký – Buzássyová – Bosák a kol., 1989, s. 237).

Ak sa afixoidný radix spája s úplným tvarom substantíva, stojí na prvom mieste. Substantívum má prevažne všeobecný význam (potreby, služby, komplet a pod.) alebo je to vlastné meno majiteľa. Nositeľom informácie o zameraní firmy sa tak stáva afixoidný radix, pretože jeho pôvodný význam sa uvedomuje silnejšie. Napríklad v logonyme *Termoprogres* je substantívum informačne neúčinné a pozornosť percipienta sa preto presúva na jeho prvú zložku, ktorá odkazuje na práce súvisiace s teplom, otepľovaním. Podobne logonymum *Softernest* substantívnu časť síce podáva informáciu o mene vlastníka, ale ani to si percipient nemusí dať do súvislosti. O zameraní firmy informuje afixoidný radix *soft*. Pri vlastnom mene stojí afixoid-

ný radix častejšie v postpozícii. Vo všeobecnosti však platí, že jeho postavenie závisí od výslednej podoby logonyma.

Ak má substantívum konkrétnejší význam, stojí pred afixoidným radixom vo funkcii prívlastku. Afixoidný radix vyjadruje zameranie firmy všeobecne a príslušné substantívum spresňuje a bližšie informuje o zameraní firmy alebo o charaktere jej činnosti a vlastnostiach predmetu jej činnosti. Tento typ je informačne silnejší než predchádzajúci; napr. *Domstav*, *Krojtex*, *Drevospol*, *Extratech*, *Unimóda* atď.

Za prechodný typ medzi neúplnými kompozitnými logonymami a kvázikompozitami považujeme tie logonymá, ktorých jeden komponent je vyjadrený afixoidným radixom a druhý koreňovou morféomou alebo významovo priezračným radixoidom motivujúceho slova, napr. *Solidstav* (solídna stavebná firma), *Archkanc* (architektonická kancelária), *Obutex* (obuv a textil), *Školtour* (školské výlety), *Pol'nopod* (poľnohospodársky podnik), *Optimalsoft* atď. Tieto typy nepovažujeme za neúplné kompozitá, pretože obsahujú afixoidný radix (ktorý je z hľadiska našej klasifikácie hlavným kritériom) spájajúci sa s neúplným, ale významovo priezračným tvarom druhého motivujúceho slova (no nie s akronymom).

Približne 55 % kvázikompozitných logoným je utvorených spojením dvoch afixoidných radixov. Tie sa dajú rozvinúť do slovného spojenia, napr. *Techsoft* (technický softvér), *Energospol* (energetická spoločnosť), *Hydroing* („vodné“ inžinierstvo). Okrem uvedených spôsobov vznikajú logonymá aj kompozično-derivačným slovotvorným postupom, napr. *Pyrobatys* (pyrotechnika, Batizovce), *Stavoprojekt* (projektovanie stavieb; projekting neznamená projektové inžinierstvo).

4.3. *Špecifické logonymá* sú utvorené špecifickými slovotvornými operáciami využívajúcimi hru so slovom a symboliku. Číslicová symbolika sa využíva na vyjadrenie rovnakozvučnej skupiny hlások daného slova, napr. *Pe3k* – *Petrik*, *priezvisko majiteľa*, *Delta3k* – *výroba trikových filmov*, *4 you* – *pre teba*, ale aj na vyjadrenie samostatnej informácie, najčastejšie počtu majiteľov, napr. *3H*, *3 J* – *soft*, *2M*, *2. J. ateliér*, *R4M*, alebo sídla firmy, napr. *№ 17* atď. Výsledkom sú často rébusovité slovné podoby, ukrývajúce motivujúce slovo či slová, napr. *Vea* – *Eva*, *Autopela* – *auto*, *Pella*, *opel*, *Svik* – *Svidník*, *Elnika* – *elektronika*, *Petrana* – *Peter* a *Anna*. Zo špecifických slovotvorných postupov je najfrekvencovanejšie inverzné poradie hlások motivujúceho slova. Takýto postup sme zaznamenali len pri motivácii vlastným menom majiteľa, napr. *Rotkiv*, *Retep*, *Orim*, *Kinaj*, *Kuva*, *Štúdio Atiz*, *Leding* – *Ing. Nidel*, *Remark* – *Kramer*, *Sidop* – *Bodis*. Pri tomto postupe sa často využíva graféma *x* na zápis hláskovej skupiny *ks/sk*, napr. *Yxbud Zele* – *Dubský*, *zelenina*, *Činex* – *Ksenič*, *Abyx* – *Skyba*.

Takto tvorené logonymá nie sú náhodnými slovnými podobami zvolenými na poslednú chvíľu pri zápise firmy do obchodného registra. Sú potvrdením toho, že autorom (a teda tvorcom nového slova) na logonyme záleží a jeho zápisu predchádza

myšlienkové slovotvorné spracovanie. Niektoré z nich majú dokonca registračnú ochrannú známku.

5. Pre slovotvorne motivované logonymá sú charakteristické nasledujúce tendencie:

1. úsilie o krátkosť, úspornosť výrazu ako výsledok ekonómie vedomého intelektuálneho úsilia, ktorý je zabezpečený „superpozíciami“ a kondenzáciami štruktúr;

2. výrazný vplyv kontaktných javov, cudzích slov, špecifických slovotvorných prostriedkov, napodobňovanie a prestíž vzorov;

3. tendencia na malom slovnom priestore „ukotviť“ viac informácií, čo spravidla paradoxne vytvára neinformatívny a nepriezračný slovný tvar;

4. zosilňovanie expresívnosti logonyma výberom a zostavením pre slovenčinu netypického fonemického prostredia;

5. výskyt vysokého počtu variantných relačných prípon najmä v kontaktných a akronymických logonymách (zapríčinených nezrozumiteľnou formou tvarov).

Slovotvorne motivované logonymá sú slová, v ktorých sa prejavuje spätosť jazyka a myslenia, reflektujú jazykové a slovotvorné schopnosti súčasného používateľa jazyka a ukazujú sa základné tendencie pomenúvania objektov špecifického charakteru. Tvorenie logonym overilo a overuje slovotvorný potenciál slovenčiny.

Literatúra

Blanár, V.: Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii). Bratislava, Veda 1996. 250 s.

Furdík, J.: Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie. Levoča, Modrý Peter 1993. 200 s.

Furdík, J.: Typy lexikálnej motivácie. Prednáška v pobočke Jazykovednej spoločnosti pri JÚLEŠ SAV. Prešov 1998.

Horecký, J. – Buzássyová, K. – Bosák, J. a kol.: Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava, Veda 1989. 436 s.

Horecký, J.: Anglické slová na -ing v slovenčine. Kultúra slova, 25, 1991, s. 324 – 326.

Horecký, J.: Logonomastika ako onomastická disciplína. In: Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien. Red. E. Krošláková. Bratislava – Nitra 1994, s. 76 – 78.

Encyklopédia jazykovedy. Red. J. Mistrík a kol. Bratislava, Obzor 1993. 516 s.

Imrichová, M.: Nové onomastické tvary v systéme slovenského jazyka. Slovenská reč, 60, 1995, s. 148 – 152.

Orgoňová, O.: Slovotvorná adaptácia galicizmov v slovenčine. Slovenská reč, 62, 1997, s. 147 – 154.

Sokolová, M. – Moško, G. – Šimon, F. – Benko, V.: Morfematický slovník slovenčiny. Prešov, Náuka 1999. 532 s.

DISKUSIE A ROZHLADY

František Ruščák

DIMENZIE VNÍMANIA LINGVISTICKÝCH POLEMÍK

RUŠČÁK, F.: Dimensions of Philological Disputes Perceiving. Slovenská reč, 67, 2002, No. 4 – 5, pp. 235 – 237. (Bratislava)

The author states that recently, the communicational practice sees as typical a syndrome of submission of common speakers to the system of a „central authority“. In their surrounding this authority is sometimes perceived as puzzling or, for some, even disorienting.

Common readers differ between an „inner circle“ of the polemic and its penetration into an „outer circle“ where polemics or „points of friction“ evoke discomfort and sceptical reflections on their consequences upon common speakers. The author states that in spite of the „struggle“, the point is a „permanent crystallisation of theoretical and methodological conceptions in a natural competitive scholarly surroundings, believing that altogether, it is a quest for the optimum, satisfactory form of both sides of one coin – our Slovak language and its bearer.

Údajným „nebezpečenstvom“ pre súčasnú slovenskú jazykovokomunikačnú prax je vraj symptóm podriaďovania sa bežného komunikanta systému „centrálnej authority“, ktorá v jeho jazykovo-individuálnom (po)vedomí funguje ako „preskripčne“ využívajúca (autoritatívne) prednostné právo vplývať naň (aj) tam, kde by sa – podľa mienky niektorých takýchto hlasov – mala prejavovať „slobodnejšia“ voľba výberu a použitia slovenského slova, a pritom tie isté hlasy dodávajú: slova všeobecnokultúrne akceptovateľného, flexibilného a štandardne (dobro) fungujúceho.

Ukazuje sa, že takéto typy komunikantov chcú „...slobodne a bez „tlaku“ vyjadriť svoju jazykovokomunikačnú vôľu (zámer) ako občania rešpektujúci také pravidlá jazykovej kultúry, ktoré by s nimi viac než doposiaľ korešpondovali a zároveň by sa s nimi bezprekážkovo stotožnili“ (citát je zo seminárnej práce študenta na tému Dynamika v jazyku ako jav v súčasnom komunikačnom prostredí).

Nazdávajú sa, že v ich jazykovokvalifikačnom postoji je „centrálna autorita“ jednotlivcov (teda nejde o inštitúcie) dispozične „stavaná“ na to, aby ich vzájomnými polemikami neraz sugestívne vyznievajúcimi, teoreticko-metodologicky „zneisťovala“ či – podľa najradikálnejších ohlasov – dokonca v niektorých priestoroch jazykového subsystému „dezorientovala“.

Úprimne konštatujeme, že naozaj nejde o naše umelo vykonštruované a zbytočné (v zmysle pre nič za nič) výkriky do prázdna, ale ide o konkrétne, v ostatnom čase síce sporadické, no spätnoväzobne vážne a symptomatické hlasy jednak školených (pozri vyššie uvedený citát), no ešte viac jazykovo neškolených jednotlivcov so stredoškolským či vysokoškolským vzdelaním. Možno sa o tom presvedčiť v rozhovoroch s nimi na témy týkajúce sa otázok triády norma – kodifikácia – úzus (tu sa opierajú o nárečové „predpolie“ spisovného jazyka) a jej realizačnej existencie v praktickej a bežnej komunikácii; pritom je osožné a zároveň povzbudzujúce zistenie, že Slovenskú reč,

Kultúru slova, Slovo o slove a iné jazykovedné periodiká sledujú (oproti nášmu predchádzajúcemu skeptickému predpokladu) viacerí čitatelia.

Treba však spresniť, že ich „námietky“ sa netýkajú všetkých jazykových rovín, lež avizovanú „bariéru“ registrujú najmä cez filter slovnej zásoby. „Napätie“ medzi nimi a „preskriptormi“ takmer nepripúšťajú v zvukovej a na naše prekvapenie ani v gramatickej rovine (zvyčajne hovoria, že ju „ovládajú“, pretože „... v pravopise nerobím chyby, ten ovládam“; nič nové – opätovne registrujeme <dokedy?> chronické stotožňovanie pravopisu s gramatikou; príčin je viac...).

Tak napríklad o svojich vedomostiach z praktickej syntaxe, t. j. o schopnostiach uplatňovať pravidlá závislostného spájania slov do viet nepochybujú, pretože to pokladajú za „...bezprekážkový a prirodzený rečový vývinový mechanizmus človeka“. Ako problém označujú prechod od vety k väčšiemu celku, teda do nadvetného textového pásma.

Podnetom na napísanie tohto článku boli spontánne reakcie niektorých čitateľov slovakistickej tlače – záujemcov o slovenčinu – na viaceré polemické a pritom kultivovane vedené „spory“ o všeobecnejších (teoreticko-metodologických) i čiastkových otázkach slovenčiny, o jej súčasnom postavení (a mieste) v spoločnosti, reflexie v praxi a pod.

Po istom časovom odstupe sa ukázalo, že tieto spontánne (a preto úprimne vyznievajúce) reakcie mali pesimistický či priam skeptický „ladený“ tón vychádzajúci z obavy, že tu (už) nešlo či nejde „iba“ o „vnútorný okruh“ (t. j. o priestor v rámci jazykovednej society) problémov oboch polemizujúcich partnerov (akiste mali na mysli novšie polemiky dvojíc L. Dvonč – J. Kačala, F. Kočiš – J. Findra a najnovšie J. Kačala – J. Dolník), lež aj – či najmä – o to, že tieto „trecie“ vnútrookruhové plochy vnímali a hodnotili ako prienik do zóny „vonkajšieho okruhu“, ktorý, vraj, najmä v štúdiu slovenčiny a v jej aplikačnom rozmere vyvolával (či ešte vyvoláva?) rozpaky a zároveň aj nepokoj vzbudzujúci úvahy typu „ked' nie sú medzi autoritami hlasy zajedno, ako to máme chápať a prijať my – ich čitatelia a žiaci?“

Pokúsme sa upokojujúco i usmerňujúco reagovať aj takto: tzv. „jednotné“ hlasy spravidla neboli a nie sú metodologickou ani metodicky vyhovujúcou oporou základného či aplikovaného vedeckého výskumu, naopak: ono „vnútrookruhové“ napätie a jeho následné „echo“ vo „vonkajšom okruhu“ (teda v priestore jazykovedci nejazykovedci) je v histórii hľadania a obhajovania vedeckých právd a poznání (už) klasickým a osvedčeným fenoménom; je to permanentná kryštalizácia teoreticko-metodologických koncepcií v **prirodzenom** „konkurenčnom“ vedeckom prostredí s cieľom cizelovať a prezentovať osobno-postojové, teleologicky funkčné teorémy a ich aplikačné (v tomto prípade jazykovokomunikačné) možnosti. „Bezkonkurenčné“ prostredie a v ňom indiferentné správanie sa jednotlivcov je ipso facto nemotivačné a v konečnom dôsledku stagnujúce.

Možno bude na prospech veci zdôrazniť, že aj keď toto polemické „iskrenie“ vnímajú (jedni viac, iní menej) rozpačito, treba veriť, že verejne proklamované odchodné stanoviská odborníkov sú (a budú) práve na prospech onej „vyváženosti“ hladiny vzťahu medzi spisovným jazykom a jeho používateľom. Navyše im okrem iného pripomíname, že „vnútrookruhové“ pólové vzťahy medzi autoritami sa nerodia z „podhubia“ typu „kto z koho“ či „kto je viac“, lež treba ich posudzovať na pozadí diferencovane sa správajúcich lingvistov, ktorým ide o hľadanie optimálne vyhovujúcej podoby **oboch strán tej istej mince** – nášho slovenského jazyka a jeho nositeľa.

K týmto úvahám pokladáme za užitočné pridať niekoľko všeobecne akceptovateľných myšlienok súčich na trvalejšie „zakódovanie“ do individuálneho i kolektívneho jazykového (i jazykovedného) myslenia: jazyk je ontogenetickou súčasťou človeka, jeho modus vivendi. Jedni ho vnímajú ako dar, iní ako výsledok dlhodobej procesuálnej aktivity človeka v rámci jeho generovanej a postupne sa vyvíjajúcej rečovej dispozície. Jazyk bol i je vedno s človekom ako jeho existenciálne (supra) znakové duchovné tkanivo, ktoré sa materializuje v podobe etického výrazového prvku ako prostriedku vzájomného dotyku – povedané Jánom Sabolom – dvoch svetov: sveta človeka a v ňom sveta jazyka. Aj (či práve) na pozadí týchto axiém vnímajme doposiaľ pertraktované a do istej miery zdôvodnené názorové „strety“ (no nie „stresy“) lingvistických autorít ako jeden zo spôsobov osobného a osobnostného úsilia človeka – vedca – o kvalitu spisovného jazyka a jeho systémov a rovnako o kvalitu a mieru jeho akceptovateľnosti v školských i bežných komunikačných sférach. Rozdiely medzi náhľadmi osobností boli i budú, treba ich (diferencovane) rešpektovať, pretože aj v tom je zmysel i význam ustavičného hľadania a obhajovania (tu parafrázujeme akademika Ľudovíta Nováka) vedeckej pravdy.

V takejto axiologickej konštatácii nie je vhodné hovoriť o prednosti či správnosti iba jednej strany na úkor druhej strany. Ktojej autorite treba dať v interpretačnej transformácii problému prednosť, nepokladáme za najdôležitejšie. Akiste to ukáže čas ako nadindividuálny fenomén v živote človeka v i „živote“ (jazyko)vedy.

Náš príspevok na záver podoporme sentenciou od Alberta Einsteina: „To, čo nazývame vedou, má jediný cieľ: hľadanie a stanovenie toho, čo v skutočnosti existuje. Veda ako taká nie je nič iné než spresňovanie každodenného myslenia.“ Aj preto sme tento príspevok napísali.

SPRÁVY A RECENZIE

Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV za rok 2001

1. V Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV (JÚĽŠ SAV) v šiestich výskumných oddeleniach (oddelenie súčasného jazyka – vedúci J. Bosák, oddelenie súčasnej lexikológie a lexikografie – vedúca K. Buzássyová, oddelenie jazykovej kultúry a terminológie – vedúci M. Považaj, oddelenie dejín slovenčiny – vedúci M. Majtán, dialektologické oddelenie – vedúci I. Ripka a oddelenie lingvistických dát – vedúca A. Jarošová) koncom roka 2001 pracovalo 18 vedeckých pracovníkov (3 s hodnosťou DrSc. a 15 s hodnosťou CSc., resp. PhD.), 24 odborných pracovníkov s vysokoškolským vzdelaním a 4 pracovníci so stredoškolským vzdelaním. Riaditeľom ústavu bol S. Ondrejovič, zástupcom riaditeľa M. Považaj, vedeckou tajomníčkou S. Mislovičová a predsedom vedeckej rady J. Bosák.

2. Vedecká činnosť JÚĽŠ SAV v roku 2001 prebiehala podľa plánu výskumných úloh, pričom sa pracovalo na deviatich výskumných projektoch v rámci grantových úloh, ktoré schválila grantová agentúra VEGA, a na jednom medzinárodnom projekte.

2.1. V projekte *Slovník súčasného slovenského jazyka* (vedúca riešiteľského kolektívu K. Buzássyová) sa do 1. zväzku, písmená A – H, koncipovali nové heslá (takmer 6 000), jednotlivé heslá sa počítačovo editovali, vypracovali sa čiastkové analýzy skoncipovaného textu a spresňovala sa koncepcia vo forme dodatkov. Autorky slovníka predstavili výsledky svojej práce v 15 štúdiách a odborných článkoch, vystúpili na viacerých zahraničných a domácich konferenciách, na pokračovanie začali publikovať ukážky hesiel v časopise *Kultúra slova* (6 pokračovaní).

2.2. V projekte *Rozšírenie Stručného etymologického slovníka slovenčiny* (riešiteľ Ľ. Králik) skoncipovalo sa 1 000 nových hesiel, priebežne sa zladžovala štruktúra skoncipovaných hesiel, kontroloval sa a dopĺňal inojazyčný jazykový materiál. Riešiteľ sa zúčastnil na dvojmesačnom pobyte v Slavistickom kabinete Viedenskej univerzity, predniesol referáty na dvoch zahraničných a jednom domácim podujatí.

2.3. V rámci projektu *Vývinové tendencie v kvantite v súčasnej spisovnej slovenčine, jazyková kultúra a odborná terminológia* (vedúci riešiteľského kolektívu M. Považaj) zorganizovala sa konferencia *Kvantita v spisovnej slovenčine a v slovenských nárečiach* (Budmerice 2. – 3. apríla 2001), sledovali sa a excerpovali neologizmy najmä z publicistiky, lexikologicko-lexikograficky sa spracovali a publikovali v časopise *Kultúra slova* (6 pokračovaní). Výsledky výskumu z oblasti

kvantily a jazykovej kultúry sa prezentovali v 8 vystúpeniach na konferenciách a seminároch a v 13 odborných článkoch.

2.4. V projekte *Inovačné procesy v slovnej zásobe súčasnej slovenčiny* (vedúci riešiteľského kolektívu J. Bosák) sa excerpovali nové výrazy vo verejných aj súkromných médiách, porovnávali sa inovačné procesy v slovanských jazykoch na báze najfrekventovanejších radixoidov, prefixoidov a suffixoidov, excerpovali sa terminologické neologizmy z oblasti automobilizmu a telekomunikácie a pripravili sa do databázy pre plánovaný slovník neologizmov. Vypracovalo sa 5 štúdií. Výsledky sa prezentovali na zahraničných aj domácich vedeckých podujatiach.

2.5. V projekte *Ortoepický slovník slovenského jazyka* (vedúci riešiteľského kolektívu S. Ondrejovič) vypracovala sa prvá verzia hesiel písmen B, C, Ć, skúmalo sa výslovnostné okolie hlásky D, vypracoval sa heslár písmena E, sledovali sa ortoepické javy v prejavoch redaktorov a moderátorov Slovenského rozhlasu a Slovenskej televízie, vykonal sa anketový výskum 100 respondentov v slovenskej enkláve vo Vojvodine, výsledky výskumu sa prezentovali na vedeckých konferenciách a v publikovaných štúdiách a príspevkoch.

2.6. V projekte *Slovník slovenských nárečí* (vedúci riešiteľského kolektívu I. Ripka) sa dokoncipovali heslá do 2. zväzku slovníka, pokračovalo sa v redigovaní hesiel a v spracúvaní redakčných pripomienok k spracovaným heslám. Pokračovalo sa v heuristickom výskume a dopĺňaní kartoték a fondov. Výsledky výskumu sa prezentovali na vedeckých podujatiach doma aj v zahraničí.

2.7. V projekte *Historický slovník slovenského jazyka* (vedúci riešiteľského kolektívu M. Majtán) koncipovali sa heslá do 6. zväzku (2 605 lexikálnych jednotiek). Autori slovníka predstavili výsledky svojho výskumu v 24 štúdiách a odborných článkoch, vystúpili na viacerých zahraničných a domácich konferenciách,

2.8. V projekte *Slovanský jazykový atlas* (vedúca riešiteľského kolektívu A. Ferenčíková) vypracovalo sa 78 súborov slovenských terénnych údajov do 9. zväzku (tematická oblasť *Človek*), počítačovo sa spracovalo 39 súborov terénnych údajov, pokračovalo sa v koncipovaní úvodných statí a v príprave syntetických máp, dopĺňali sa a prepisovali národné indexy.

2.9. Výstupom riešenia projektu *Slovenská kresťanská kultúra a jej odraz v ľudovej a umelej tvorbe 17. – 19. storočia z interdisciplinárneho aspektu* (vedúca riešiteľského kolektívu J. Skladaná) bolo vydanie zborníka *Slovenská kresťanská a svetská kultúra* ako 2. zväzku edície *Studia Culturologica Slovaca*.

2.10. V rámci medzinárodného projektu *TELRI II – Transeurópska infraštruktúra jazykových zdrojov II v rámci programu COPERNICUS* [Trans-European Language Resources Infrastructure II within Program COPERNICUS], (spoluriešiteľka A. Jarošová) sa zorganizoval odborný seminár *Slovenčina a čeština v počíta-*

čovom spracovaní, na ktorom sa prezentovala škála slovenských aktivít a výsledky práce v oblasti počítačovej lingvistiky

3. Medzi najvýznamnejšie výsledky edičnej činnosti JÚLEŠ SAV v roku 2001 patrí vydanie zborníka *Slovenčina a čeština v počítačovom spracovaní. Zborník referátov zo seminára. Bratislava 26. – 27. októbra 2001*. Ed. A. Jarošová. Bratislava: Veda 2001. 194 s.; zborníka materiálov z lexikologicko-lexikografickej konferencie *Lexicographica '99. Zborník na počesť Kláry Buzássyovej*. Ed. S. Ondrejovič a M. Považaj. Bratislava: Veda 2001. 308 s. a zborníka *Slovenská kresťanská a svetská kultúra. Studia Culturologica Slovaca. 2*. Ed. J. Skladaná. Bratislava: Veda 2001. 244 s.

Zásluhou a pričinením pracovníkov ústavu ako autorov, spoluautorov či editorov vyšli aj ďalšie publikácie: a) DUDOK, Miroslav: *Náveje. Prolegomena do liter(m)árnosti textu*. Nadlak: Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Kraska 2001. 168 s.; b) KUCHAR, Rudolf: *Žilinská právna kniha (zápisy právnych úkonov žilinských mešťanov)*. Žilina: Knižné centrum 2001. 104 s.; c) HORECKÝ, Ján: *Kultivovanie slovenčiny. Princípy a metódy*. Spisy Slovenskej jazykovednej spoločnosti SAV. 4. Red. S. Ondrejovič. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť SAV – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 2001. 52 s.; d) *Človek a jeho jazyk. 2. Jazyk ako pamäť kultúry. Výber z lingvistického diela profesora Jána Horeckého*. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2001. 306 s.; e) Peter Tvrďý. *Zborník zo seminára k 150. výročiu narodenia, 28. novembra 2000*. Zost. S. Ondrejovič – K. Fircáková – D. Lechner. Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 2001. 158 s.

Pracovníci JÚLEŠ SAV v roku 2001 publikovali vo vedeckých zborníkoch a vo vedeckých a odborných časopisoch (v Jazykovednom časopise, v časopisoch Slovenská reč, Slavica Slovaca a Kultúra slova) spolu 103 štúdií, vedeckých a odborných článkov, 23 recenzií vedeckých prác, v periodickej tlači (v časopisoch Academia, História, Knižná revue, Kultúra slova, Literárny týždenník, Normalizácia, Poistné rozhľady, Quark, Rodina a škola, Slovenské pohľady, Správy Slovenskej akadémie vied, Večerník a inde), ako aj v Slovenskom rozhlase 120 popularizačných príspevkov, medailónov, nekrológov a správ a tlačovým a elektronickým médiám poskytli 32 rozhovorov.

4. JÚLEŠ SAV je školiacim pracoviskom v odbore slovenský jazyk. V roku 2001 v rámci denného doktorandského štúdia študovalo päť doktorandiek a dvaja doktorandi, v rámci externého doktorandského štúdia sedem doktorandiek a jeden doktorand. Tri doktorandky obhájili doktorandské dizertačné práce (M. Koncová na tému *Sémantika senzitiv*, I. Valentová na tému *Živé osobné mená v hornonitrianskej oblasti* a J. Wachtarczyková na tému *Dynamické procesy v súčasnej slovenčine v počítačovo sprostredkovanvej komunikácii*). Viacerí pracovníci ústavu (J. Bosák, M.

Dudok, A. Jarošová, S. Mislovičová, S. Ondrejovič, I. Ripka, J. Skladaná) sa v uplynulom roku zapojili do pedagogickej činnosti na vysokých školách doma i v zahraničí (na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, na Filozofickej fakulte a na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave, na Fakulte humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove, na Academii Istropolitana v Bratislave, na Matematicko-fyzikálnej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a na Filozofickej fakulte v Novom Sade). Okrem toho pracovníci ústavu pôsobili ako vedúci diplomových prác, školitelia doktorandov, oponenti diplomových, doktorandských a habilitačných prác, boli členmi obhajobných komisií doktorandských a doktorských dizertačných prác, členmi spoločných odborových komisií pre doktorandské štúdium.

5. JÚLŠ SAV sa zapájal aj do medzinárodnej vedeckej spolupráce. V roku 2001 spolupracoval so Slavistickým ústavom Poľskej akadémie vied vo Varšave na vypracovaní bibliografie zo slovenskej jazykovednej slavistiky a slovakistiky a s Ústavom pre jazyk český AV ČR. Viacerí pracovníci ústavu (K. Buzássyová, A. Ferenčíková, Ľ. Králik, M. Majtán, I. Ripka, J. Skladaná) sa zúčastňovali ako členovia a J. Bosák ako predseda na činnosti medzinárodných komisií pri Medzinárodnom komitáte slavistov (členmi Slovenského komitétu slavistov boli J. Bosák a Ľ. Králik), dvaja pracovníci boli členmi medzinárodnej vedeckej spoločnosti Societas Linguistica Europea (A. Ferenčíková, S. Ondrejovič), jedna pracovníčka (A. Jarošová) bola členkou Európskej asociácie lexikografov EURALEX a členkou Asociácie TELRI, jeden pracovník (S. Ondrejovič) bol členom Spoločnosti pre počítačovú lingvistiku (v Manchestri), Medzinárodnej sociolingvistickej asociácie (v Sofii), Medzinárodnej fonetickej spoločnosti (v Prahe) a Spoločnosti pre dejiny jazykovedy (v Münsteri). Štyria pracovníci ústavu (J. Bosák, M. Dudok, M. Majtán, I. Ripka) boli členmi redakčných rád zahraničných periodík.

Viacerí pracovníci ústavu (K. Buzássyová, M. Dudok, M. Fedák, A. Ferenčíková, Ľ. Králik, S. Ondrejovič, I. Ripka, J. Skladaná) sa aktívne – prednesením referátov a prednášok – zúčastnili na 13 vedeckých podujatiach v zahraničí (v Česku, Juhoslávii, Nemecku a Poľsku), 8 pracovníci (K. Balleková, S. Duchková, M. Fedák, A. Ferenčíková, A. Jarošová, M. Koncová, Ľ. Králik, M. Medňanská) sa zúčastnili na pracovných a študijných pobytoch v Česku, vo Francúzsku, v Maďarsku, v Rakúsku a na Ukrajine) a v rámci medziakademických dohôd ústav navštívili 6 pracovníci z Česka a z Ruska.

6. Ústav bol v roku 2001 organizátorom, resp. spoluorganizátorom piatich vedeckých podujatí, a to aj s medzinárodnou účasťou. Bola to konferencia *Jazykoveda v bibliografii a bibliografia v jazykovede* na počesť životného jubilea L. Dvonča (Bratislava 28. marca 2001), konferencia *Kvantita v spisovnej slovenčine a v*

slovenských nárečiach (Budmerice 2. – 3. apríla 2001), konferencia *Tradícia a perspektívy gramatického výskumu na Slovensku* (Smolenice 7. – 9. októbra 2001; 10 zahraničných účastníkov), medzinárodný vedecký seminár *Slovenčina a čeština v počítačovom spracovaní* (Bratislava 26. – 27. októbra 2001; 10 zahraničných účastníkov) a *XI. kolokvium mladých jazykovedcov* (Spišská Nová Ves 28. – 30. 11. 2001; 29 zahraničných účastníkov).

7. Pracovníci ústavu sa zúčastňovali na aktivitách pre vládu Slovenskej republiky, ústredné orgány štátnej správy a iné organizácie, vypracúvali expertízy, posudzovali jazykovú a terminologickú stránku legislatívnych noriem (zákonov, vyhlášok a vládnych nariadení), zúčastňovali sa na tvorbe a ustáľovaní odbornej terminológie v rámci rezortných terminologických komisií. Deväti pracovníci ústavu (J. Bosák, K. Buzássyová, A. Ferencíková, L. Králik, M. Majtán, S. Ondrejovič, M. Považaj, I. Ripka, M. Zamborová) boli členmi poradných orgánov vlády Slovenskej republiky, Ministerstva kultúry SR, Ministerstva školstva SR, Úradu geodézie, kartografie a katastra SR, členmi rezortných terminologických komisií (Ministerstva vnútra SR, Ministerstva zahraničných vecí SR, Ministerstva životného prostredia SR, Úradu pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo SR) a okresných názvoslovných komisií Bratislava 1 a Bratislava 5. M. Majtán bol predsedom Názvoslovnej komisie Úradu geodézie, kartografie a katastra SR (do apríla 2001), po ňom sa predsedom stal M. Považaj, ktorý bol zároveň aj predsedom Ústrednej jazykovej rady, poradného orgánu ministra kultúry v otázkach štátneho jazyka.

7.2. JÚEŠ SAV na základe podpísanej dohody medzi Ministerstvom kultúry SR a Slovenskou akadémiou vied úzko spolupracoval s odborom jazykovej kultúry sekcie kultúrneho dedičstva pri organizovaní vedeckých konferencií a na základe podpísanej dohody so Slovenským ústavom technickej normalizácie spolupracoval pri tvorbe a ustáľovaní slovenskej odbornej terminológie.

7.3. Pracovníci ústavu boli členmi organizačných výborov viacerých vedeckých podujatí, hlavnými a výkonnými redaktormi a členmi redakčných rád časopisov *Jazykovedný časopis*, *Kultúra slova*, *Slovenská reč* a *Správy Slovenskej akadémie vied*, členmi výboru Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV (S. Ondrejovič bol predsedom), členmi výboru Slovenskej onomastickej komisie pri SAV, členmi výboru Jazykového odboru Matice slovenskej, jedna pracovníčka bola členkou výboru Slovenskej asociácie vedeckej a odbornej literatúry, jedna pracovníčka (A. Šebetová) bola predsedníčkou výboru Slovenskej spoločnosti prekladateľov odbornej literatúry a členkou Komisie pre vedecký a odborný preklad pri Literárnom fonde, jeden pracovník (S. Ondrejovič) bol členom Komisie pre jazyk a literatúru PEN-Centra.

7.4. Pracovníci oddelenia jazykovej kultúry a terminológie poskytovali rady v otázkach spisovného jazyka a jazykovej kultúry záujemcom z celého Slovenska prostredníctvom listovej a telefonickej jazykovej poradne a prostredníctvom elektro-

nickej pošty. Viacerí pracovníci ústavu sa prednáškovou činnosťou pre študentov, pre učiteľov, pre účastníkov Letného seminára slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca, pre redaktorov a moderátorov elektronických médií, pre redaktorov tlačových médií, pre prekladateľov, pre legislatívnych pracovníkov a pre pracovníkov štátnej správy zapojili do propagovania výsledkov jazykovedného výskumu a do zvyšovania jazykovej kultúry v odbornej aj širšej verejnosti.

Matej Považaj

Nevšedné slovenské lingvistické dielo

(Mlacek, J.: *Tvary a tváre frazém v slovenčine*. Bratislava, Stimul 2001. 170 s.)

Kto si už prečítal recenzovanú knihu J. Mlacka, uvedomuje si, že sa dostal do styku s lingvistickým textom, ktorý mohol napísať len nevšedne múdry autor so schopnosťou vnímať sledované javy cez prizmu vývinovej logiky príslušnej vednej disciplíny a súčasne vlastného interpretačného konceptu. Čítanie jeho knihy je neobyčajným vedeckočitateľským zážitkom aj so zreteľom na fakt, že v súčasnom slovenskom jazykovednom prostredí výrazne dominuje – pod vplyvom rozličných okolností – „honba“ za účelovou kvantitou, čo prináša so sebou vedecké kamufláže, chaotické hromadenie poznatkov aj pseudopoznatkov, poznávacie banality aj bubliny, ako aj metodologický nihilizmus (ved' „nemáme kedy dôkladne čítať ani o javoch pokojne a hlbšie rozmyšľať, lebo musíme písať a písať“). J. Mlacek sa svojou knihou prezentuje ako suverénny vládca v ríši lingvistického myslenia a súčasne ako najvyhranenejší špecialista vo svojom užšom odbore – frazeológii. Slovenskej frazeológii sa často vyčítalo (pravda, neverejne a skôr implicitne), že je príliš uzavretá do seba, že neprihliada na jazykové javy mimo jej okruhu a že ju príliš nezaujímajú poznávacie dianie v iných jazykovedných disciplínach. A je tu ešte jeden jav, ktorý sa nedotýka len frazeológie: nezaujímam o uchopenie hlbšej vývinovej línie myslenia v sledovanom okruhu javov. A preto ani neprekvapuje nízky stupeň teoreticko-metodologickej uvedomenosti (nehovoriac o sebareflexii) v pozadí mnohých lingvistických prác v období spomínaného uctievania kvantít. Práce J. Mlacka boli vždy výnimkou. Jeho výnimočnosť sa kriľavo prejavuje práve v recenzovanej knihe.

Tvary a tváre v titule knihy prezrádzajú, že sa frazémy sledujú z ich formálnej stránky. Autor z nadhľadu prenikavo vidí, akými smermi sa uberal vývin poznávania tejto stránky frazém, a hneď aj reaguje na poznávaciu objednávku vyplývajúcu zo stavu ako výsledku tohto vývinu. Prvý smer sa dotýka konštrukčných podôb frazém,

kým ten druhý sa vzťahuje na typy obmieňania tvaru týchto jednotiek v kontexte. Zdôvodnene (aj s prihliadaním na tradíciu domáceho frazeologického myslenia) hovorí o tvare pri konštrukčných podobách a o tvári pri obmenách. Je logické – a zodpovedá to aj lingvistickej tradícii rekonštruovania invariantov –, že sa pri oboch aspektoch podoby frazém hľadajú základné formy. Podnetné je oddelenie bezpríznakového (základného) konštrukčného typu frazém od príznakových typov. Za základný typ považuje frazému so syntagmatickou stavbou, pretože je najužšie spojená s jej pomenovacou platnosťou (porov. ďalej). Parameter príznakovosti chápe ako škálu s nediskrétnou postupnosťou hodnôt (príznakovosť je odstupňovaná). Podnetnosť tohto delenia vidím v tom, že ponúka do pozornosti ďalší jazykový jav pri vysvetľovaní jazykových foriem na základe opozície príznakové vs. bezpríznakové, čiže pri explanácii v rámci teórie prirodzenosti (prirodzené = bezpríznakové). To značí, že vysvetľovanie tvaru frazém by sa mohlo udiat' v tomto teoreticko-metodologickom rámci, pričom by sa napr. mohlo ukázať, že tento rámec treba modifikovať práve s ohľadom na túto jazykovú formu. V súlade s poznávacou logikou sledovanej stránky frazém J. Mlacek zaujíma metodológia, ktorej vznikovým motívom je prirodzená reakcia na sledovanie konštrukčných typov viac alebo menej izolovane od obmien frazém (tvaru od tváre). Ako frazeológ, ktorý nie je v odbornom zajatí špeciálnej disciplíny, ktorý je v lingvistike doslova profesorsky rozhl'adený, obracia sa na explanačnú metodológiu a prichádza k záveru, že „osobitné možnosti tu poskytujú skúmanie princípov vzniku a fungovania frazeológie a spomedzi nich najmä sledovanie princípu tvarovosti frazém“ (s. 11).

Ťažiskom monografie sú dve kapitoly. Prvá kapitola je o tvare frazém. Na podklade takpovediac nadhl'adovej analýzy konštrukčných typov frazém sa kompletizuje tvarová typológia slovenských frazém s ich brilantným hutným opisom a doplňujúcou charakteristikou. Rozhodujúcim prínosom je však triedenie typov v duchu prototypovosti na základe toho, ako ten-ktorý typ zodpovedá stanoveným princípom. Okrem spomínaného princípu tvarovosti ide o princíp transpozície, funkčnej separácie, druhotnej nominačnosti a lexikálno-syntaktického synkretizmu. Prototypovým reprezentantom triedy konštrukčných typov sú frazémy so syntagmatickou stavbou (porov. vyššie), ostatné typy vykazujú isté deficity v porovnaní s prototypom. Keď si uvedomíme, že tu ide o prístup, ktorý je známy ako kategorizácia založená na pripustení kategórií nearistotelovského typu, hneď pochopíme, prečo J. Mlacek dáva prednosť termínu *frazeologický fond* pred *frazeologickým systémom* (aj keď výrazy *centrálnosť* a *periférnosť*, ktoré autor používa, navodzujú predstavu systému). Aj tu sa ukazuje sila autorovho myslenia, jeho odolnosti voči atrakcii bežne prijímaných ideí, tvrdení, termínov a pod. Táto sila sa prejavuje aj pri odmietnutí idey (šírenej z koncepcie F. Čermáka) o zaradení idiomatically utvorených derivátov, kompozít aj slovných tvarov do triedy frazém. J. Mlacek im pripisuje pravé mená: idiomatické

deriváty, kompozitá, slovné tvary. Keď napriek tomu hovorí o jednoslovných frazémach, má na mysli iné prípady (*zotrieť niekoho, chodiť s niekým* a pod.), ktoré sa z jeho metodologickej pozície javia ako značne príznakové. Je prirodzené, že takýto silne príznakový prípad je „vd'áčným“ predmetom sporu. V prospech frazeologickejších prípadov sa argumentuje tým, že (1) pri slovesách dochádza k zreteľnému sémantickému posunu, že (2) k tomuto posunu dochádza len vtedy, keď „dané sloveso sa osobitne či anomálne dopĺňa mennými zložkami (či aspoň jednou mennou zložkou) v presne určenom tvare“ (s. 66) a že (3) ani týmto prípadom nechýba konštrukčný rozmer, pretože slovesá majú obligátne doplnenia (ide teda o spojenia; pevne ustálené je však len sloveso, preto tu máme do činenia len s jednoslovnou frazémou). Tieto prípady sa však dajú vykladať aj tak, že sa tu stretávame s metaforizáciou so zachovaním rekvie („presne určený tvar“), ktorá – ako každá lexikálna metaforizácia – je spätá (čiže je to normálne, očakávané) s transdenotáciou (*zotrieť tabuľu – zotrieť kamaráta*). Podľa toho slovesá sa nedopĺňajú anomálne mennými zložkami, lež normálne čiže tak, ako je to pri metaforizácii pravidlom (pripomeňme si: nastoľuje sa nová – v pomere k základovému významu slovesa – sémantická kongruencia; diskusia o tejto otázke by mohla viesť k zaujímavým záverom).

Druhá ťažisková kapitola je o tvárach frazém, čiže o ich kontextových podobách. Budúcemu čitateľovi ponúkam do pozornosti priam bravúrny výklad vzťahu medzi petrifikovanosťou a variantnosťou frazém (tieto príznaky sa tradične vnímali ako protirečivé). Zvolená metodologická koncepcia umožňuje autorovi preniknúť pod povrch tejto zdánlivej protirečivosti a teoreticky uchopiť jej reálny základ. A keď tento základ odhalil, neprekvapuje, že explanačná sila jeho koncepcie sa neobmedzuje na tento jav, ale zasahuje podstatu „frazémotvorného procesu i podstatu frazeológie“ (s. 81). Po tomto zásadnom explanačnom texte nasleduje obsažný výklad zmeravených podôb frazém, variantov a od nich odvodených dispozičných podôb a napokon aktualizácie frazém. Je to výklad s vysokou poznávacou hodnotou, ktorý musí zaujať aj čitateľa bez osobitného sklonu k teoreticky náročnému vykladaniu. Pretože celá kniha je založená na jasne určenej teoreticko--metodologickej koncepcii, aj táto kapitola obsahuje výklad vzťahov medzi typmi sledovaných javov (paralelne s výkladom vzťahov medzi tvarovými typmi). V centre sú petrifikované a variantné podoby frazém, kým aktualizovania sú na periférii.

Na záver chcem zdôrazniť, že hoci monografia J. Mlacka sa objavila nenápadne, bez zveličenia ide o dielo, ktoré v odbornej verejnosti musí vyvolať rozruch v tom najlepšom zmysle. Je to práca, ktorá výrazne posúva doterajšie frazeologické poznanie. Súčasne je excelentnou školou lingvistického myslenia, ktoré prekračuje hranice empirického poznávania a reprezentuje lingvistiku ako vedu, ktorá nie je odsúdená na opis, ako sa to javí pri sledovaní záplavy deskriptívnych prác. Kniha by sa mala rozhodne dostať aj do rúk zahraničných odborníkov. Jedinou cestou je jej

vydanie v niektorom zo svetových jazykov. Má slovenská lingvistika také manažérske schopnosti?

Juraj Dolník

Kronika anonymného notára kráľa Bela. *Gesta Hungarorum*. Budmerice, RAK 2000. 162 s.

Najstaršou kronikou niekdajšieho Uhorska je tzv. *Anonymova kronika*, kronika menom neznámeho notára kráľa Bela, ktorá vznikla pravdepodobne na začiatku 13. stor. (asi okolo r. 1210). Kronika má pôvodný latinský názov *Gesta Hungarorum*, v súčasnom slovenskom preklade, ktorý pripravil slovenský historik Vincent Múcska, sa nazýva *Činy Maďarov* (český preklad spred niekoľkých rokov sa nazýva *Děje Uhrů*). Latinský originál a slovenský preklad textu sú doplnené úvodnou štúdiou, edičnými poznámkami a vysvetlivkami, súpisom prameňov, literatúry a registrami.

Kráľovský notár niekedy na začiatku 13. storočia spisoval činy starých Maďarov spred troch storočí. Podľa analýzy historikov zapísané geografické názvy zachytávajú realitu v čase písania diela, to značí na začiatku 13. storočia. Nejde teda o historiografické dielo v pravom zmysle slova, skôr o dielo literárneho charakteru. Podoba názvov súvisiacich s územím Slovenska odráža okrem skutočnosti aj deformácie spôsobené maďarským jazykovým vedomím autora a latinským charakterom textu. Možno to dokumentovať názvami riek i názvami hrádov.

Uvádza sa tu rieky Dunaj (*Danubius*), Tisa (*Tyscia, Thiscia*), Laborec (*Loborcy*), Bodrog (*Budrug*), Bodva (*Buldua*), Hornád (*Honrat*), Slaná (*Souyou, Souiou*), Ipeľ (*Ypul*), Hron (*Gron*), Váh (*Wag*), Nitra (*Nitra*), Žitava (*Sytva, Sytuua*), Tormoš (*Turmas*), Morava (*Morova, Moroa*).

Menej je názvov horopisných. Okrem Tatier (*Turtur*) sa spomína Spišský les (*silva Zepus*), Zvolenský les (*silva Zovolon, Zovolun*) a les Turčok (*silva Tursoc*), z vrchov iba nitriansky Zobor (*mons Zubur*).

Bohatšie sú doložené hrady, z miest iba Nitra (*Nitria, Nytra*). Z územia Slovenska sa spomínajú hrady Zemplín (*Zemlin*), Komárno (*Camarum*), Gemer (*Gumur*), Nitra (*Nitra*), Borš (dnes Tekov: *Borsu*), Várad (*Varod*; v obci Tekovský Hrádok), Zvolen (dnes Pustý hrad: *Borsed Zovolun*, „Boršov Hrad“), Šintava (*Stumtey*), Hlohovec (*Colgoucy*), Trenčín (*Trusun*), Beckov (*Blundus*), Baňa (*Bana*). O zvolenskom Pustom hrade sa píše, že to bola obrovská pevnosť z kameňa (*maxima municio de lapidibus*).

Vysvetľovanie pôvodu mien a názvov nebolo silnou stránkou Anonyma. Pôvod pomenovania starých Maďarov hľadal v mene starozákonného Magoga, Hungarmi ich nazývali vraj podľa názvu hradu *Hung* (dnešný Užhorod, maď. *Ungvár*). Podľa autora kroniky župana Užského hradu Laborca starí Maďari obesili pri hrade Zemplín a jeho menom nazvali rieku Laborec. Rovnako sa podľa kroniky povodilo aj nitrianskemu vojvodovi Zoborovi, ktorého starí Maďari vraj obesili na vrchu nad Nitrou, a odvtedy sa ten vrch nazýva Zobor. To všetko však autorovi zo začiatku 13. stor. nemožno vyčítať. Naproti tomu vysvetlenie pôvodu názvu maďarského hradu *Csongrád* zo slovanskej podoby „Čierny hrad“ je nepochybne správne (*Surungrad, id est nigrum castrum*).

Zdá sa, že autor kroniky celkom reálne zachytil etnické pomenovania starých Maďarov a starých Slovákov. V kronike sa spomína „sedem náčelníkov, ktorí sa nazývajú *Hetumoger*“, t. j. sedem staromaďarských kmeňov (ich pomenovania *Nyék, Megyer, Kürtgyarmat, Tarján, Jenő, Kér, Keszi* sa v kronike nespomínajú) a názov „Maďar“ zapísaný ako *Moger*. Starých Maďarov kronika uvádza ako „ľud, ktorý sa v jazyku cudzincov nazýva Hungari (*Hungarii*) a vo svojom vlastnom zasa Maďari (*Mogeri*)“. To je veľmi presný postreh, aj v slovenčine sa na pomenovanie Maďarov až do začiatkov maďarizácie na počiatku 19. storočia používali slová *Uhrín, Uhor, Uher*. V staršej slovenčine sa slová utvorené zo základu *Uhor* používali pri označovaní reálií súvisiacich s existenciou uhorského štátu (*Uhry, uherčik* = uhorský denár) aj maďarského etnika (*uherský jazyk, uherčina* = maďarčina, *Uherka*).

Podľa Anonyma Panónsku krajinu (aj tak sa po 11. storočí nazývalo územie vtedajšieho Uhorska) obývali Slovania (*Sclavi*), Bulhari (*Bulgarii*), Valasi (*Blachii* = asi Rumuni) a pastieri Rimanov. Menom *Sclavi* sa však pomenúvajú aj starí Slováci, ako je zrejme z kontextov zachytávajúcích slovenské územie z okolia Nitry. Tam sa spomínajú „Česi a všetci nitrianski Slováci“ (*Boemi et omnes Nytrienses Sclavi*), v inom kontexte dielo spomína „Slovákov a Čechov“ (*Sclavos et Boemos*). V obidvoch kontextoch pri paralelnom použití etnonyma *Čech* nemožno latinské slovo *Sclavus* interpretovať ako pomenovanie Slovanov, ale iba ako pomenovanie Slovákov, ktorého rekonštruovanú slovenskú podobu by bolo možné predstaviť v porovnaní so súčasnou ženskou formou *Slovenka* a odvodeným adjektívom *slovenský* aj ako „*Sloven*“ či „*Slovenín*“. Často zaznávaná starouhorská kronika zachytáva stredovekú historickú skutočnosť lepšie a presnejšie ako napr. maďarská historiografia (a politika) minulých storočí.

Anonymove *Činy Maďarov* autorsky na vydanie pripravil (ako sme už spomenuli) Vincent Múcska a r. 2000 vydal Pavel Dvořák vo svojom vydavateľstve RAK. V tomto vydavateľstve vyšli v slovenskom preklade r. 1995 aj *Kroniky stredovekého Slovenska* (na vydanie pripravil Július Sopko), a r. 1997 *Legendy stredovekého*

Slovenska (pripravil Rudolf Marsina). Všetky tri publikácie sú cenným prínosom k poznaniu slovenských národných dejín.

Milan Majtán

Olivová-Nezbedová, L., Malenínská, J.: *Slovník pomístních jmen v Čechách. Úvodní svazek*. Praha, Academia 2000. 172 s.

Hodnotným prínosom v oblasti výskumu vlastných mien sa stalo vydanie ukážkového zväzku *Slovníka pomístních jmen v Čechách*, v ktorom autorky L. Olivová-Nezbedová a J. Malenínská predstavujú koncepciu spracovania českých terénnych názvov (v českej onomastickej terminológii je zaužívaný termín *pomístní jména*). Materiálová základňa predstavovaného projektu vznikla v rokoch 1963 – 1980 a je vyhodnotením a spracovaním výsledkov rozsiahleho dotazníkového výskumu, ktorý autorky pripravili v rovine terénnych názvov ako pendant známeho českého diela V. Profousa *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a dějiny* (zv. 1 – 4, 1947 – 1950, resp. V. Šmilauer, J. Svoboda, zv. 5, 1960), v ktorom je spracovaná problematika českej *ojkonymie* (miestnych názvov). Východiskový korpus *Slovníka pomístních jmen v Čechách* tvoria plnovýznamové lexikálne jednotky, ktoré sa stali motivačným činiteľom vzniku terénnych názvov. Metodologicky sa však spracovanie terénnych názvov líši od koncepcie, ktorá sa uplatnila pri spracovaní *ojkonymie*.

Úvodný zväzok *Slovníka pomístních jmen v Čechách* je rozdelený do piatich častí. V Predhovore (s. 7 – 8) autorky predstavujú posudzovanú prácu ako súčasť komplexného spracovania vlastných mien v Čechách v nadväznosti na predchádzajúce práce z *ojkonymie* (základná interpertácia aj retrográdne spracovanie miestnych názvov) a retrográdny index terénnych názvov. V ďalšej časti práce sa uvádza zoznam skratiek a značiek, ktoré sa uplatňujú v jednotlivých heslách a na mapách (s. 9 – 18). Dopĺňa ich matrica základnej mapy s vyznačením sídel bývalých súdnych okresov (s. 19).

Jadro práce tvorí teoreticko-metodologická štúdia L. Olivovej-Nezbedovej *Slovník pomístních jmen v Čechách a jeho zpracování za pomoci počítače* (s. 19 – 50) a heslová časť *Výběr ze zpracovaných heslových statí* (s. 59 – 124). V teoretickej časti posudzovaného slovníka jej autorka najprv uvádza základné chronologické medzníky výskumu českých terénnych názvov, po nich analyzuje predpoklady ich komplexného slovníkového spracovania, charakterizuje materiálovú základňu

z hľadiska prameňov a osobitnú pozornosť venuje jazykovej stránke terénnych názvov (najmä vzťahu spisovných a nespisovných podôb). Samostatnú časť kapitoly tvorí charakteristika výstavby heslovej state: dokladová časť, ktorú tvorí štruktúrna charakteristika (bezpredložkové, predložkové typy terénnych názvov, charakteristika pomenovaných objektov), výklad (motivácia terénneho názvu), vzťah k onymymii, odvodenosť – neodvodenosť (primárnosť – sekundárnosť) terénnych názvov vo vzťahu k frekvencii (menej ako 5 dokladov: viac ako 6 dokladov, t. j. hľadanie mikrotypov a makrotypov), gramatická charakteristika a lokalizácia pomenovaných objektov. Záver štúdie tvorí informácia o metóde spracovania onymického materiálu – využití počítačovej techniky.

Ťažiskovou kapitolou posudzovanej práce je *Výběr ze zpracovaných heslových statí* (s. 59 – 124), v ktorom autorky uvádzajú 94 ukázkových heslových statí, 11 podhesiel a odkazových hesiel. Javy interpretované v týchto heslách a podheslách sú doplnené 35 mapkami, na ktorých sa zobrazuje distribúcia a frekvencia javov spracovaných v heslových statiach. Východiskom spracovania hesiel v posudzovanom ukázkovom zväzku L. Olivovej-Nezbedovej a J. Malenínskej sa stal názov, nie onymický objekt. Tento netradičný postup, ktorý má svoje prednosti aj úskalnia, bol podmienený rozsahom materiálu. Prednosťou uplatnenej metódy je jej ekonomickosť: v jednom hesle možno interpretovať viac onymických objektov, a tak nie každý onymický objekt tvorí samostatné heslo. Okrem tvorby základných hesiel sa autorky metodologicky museli vyrovnávať aj s úskaliaми tejto metódy, ktoré sa prejavili vo variantných podobách terénnych názvov a v derivátoch východiskového heslového slova. Ako príklad možno uviesť heslá AKÁT (s. 62) /AGÁT/AKÁTKY/AGÁTKY/AKÁTNÍK/AKÁTOVNA (s. 64) a AKÁTSKÝ (s. 66; porov. recenziu M. Majtána, *Slavia*, 70, 2001, s. 251). Tieto podoby sa v posudzovanom slovníku uvádzajú ako samostatné heslá, hoci v prípadoch typu AKÁT/AGÁT, AKÁTKY/AGÁTKY a pod. ide o variantné podoby, ktoré bolo možno odlišiť v rámci jedného hesla zavedením sprievodného kvalifikátora (porov. typ ALBÁNIE/ALBANIE, s. 66 – 67, BABYLON/BABYLÓN, s. 78, BETLEM/BETLÉM, s. 86 – 88). Prístup, ktorý si autorky zvolili pri spracovaní hesiel typu AKÁT/AGÁT, AKÁTKY/AGÁTKY, bol pravdepodobne podmienený aj ekonomickými a technickými možnosťami kartografickej interpretácie javov. Jednofarebnosť tlače, zvolená symbolika, pri ktorej sa na jednej matici uvádza výskyt sledovaného javu (distribúcia a frekvencia), boli obmedzujúcim faktorom, ktorý nedovolil v každom prípade odlišiť na jednej podkladovej mape viaceré možnosti tak, ako ich možno pracovne „zrekonštruovať“ v prípadoch hesla BABYLON/BABYLÓN (s. 78) a jeho interpretácie na mapách (s. 79 – 80), KALVÁRIE/KALVARIE (s. 113 – 116)... Pri takomto prístupe sa vzhľadom na výskyt stáva zložitou aj interpretácia javov slovotvorného charakteru typu KLOUB/KLOUBEC (s. 117), pri ktorých motivačný faktor terénnych názvov a ich

slovotvorná štruktúra nemusia byť vždy rozhodujúcim činiteľom na samostatné heslové spracovanie.

Pramenný materiál publikovaný v ukážkovom zväzku *Slovníka pomístních jmen v Čechách* obsahuje množstvo vzácných dokladov, ktoré si zasluhujú pozornosť z časového hľadiska, hľadiska štruktúrnych typov, motivácie, vzťahu nárečových a štandardizovaných podôb, ale aj onomastickej gramatiky (napr. typ *Babčí* < babyka, *Acer campestre*, s. 77 – 78, výskyt v plurálovej podobe, ktorá je homonymná s adjektívnymi tvarmi: *V Babčích*). Význam slovníkového spracovania terénnych názvov v Čechách je v tom, že sa ním zaplňa mozaika fundamentálnych diel vo výskume českých proprií a ich vzťahu k apelatívnej lexike. Ukážkový zväzok tohto projektu je spoľahlivým východiskom na upresnenie metodologických aj koncepčných detailov *Slovníka pomístních jmen v Čechách*. Jeho význam presahuje hranice národnej onymie a dôsledná príprava jednotlivých heslových statí celého projektu sa stane vzácnym prameňom poznatkov a východiskom onomastických výskumov v širšom slovanskom kontexte.

Pavol Žigo

KUCHAR, Rudolf: *Žilinská právna kniha (zápisy právnych úkonov žilinských mešťanov)*. Žilina, Knižné centrum 2001.

Žilinskú knihu možno právom pokladať za jeden z najzávažnejších prameňov dokumentujúcich jazykovú situáciu na Slovensku v predpisovnom období, v 15. a 16. storočí, a to najmä v súvislosti s rôznymi majetkovoprávnymi úkonmi žilinských občanov. Základom tejto mestskej knihy je nemecký text magdeburského práva z roku 1378 a takisto jeho slovenský preklad z roku 1473, iniciovaný richtárom Žiliny Václavom Pangrácom. K roku zápisu magdeburského práva sa pričleňujú aj nemecky písané texty mestského a banského práva rudnavského. Súčasťou knihy sú i o niečo mladšie latinské a nemecké mestské záznamy a modlitby. Zo slovakistického (no v širšom pohľade takisto zo slavistického) pohľadu sú najzaujímavejšie po slovensky písané záznamy o rôznych majetkových a právnych úkonoch mešťanov Žiliny pred mestskou radou. Takýto prejav etnického (a jazykového) uvedomenia bol istotne podmienený i udelením dekrétu *Privilegium pro Slavis* v roku 1381.

Po prvýkrát sa slovenská verejnosť so Žilinskou knihou mohla zoznámiť v roku 1934, keď ju po necelých šiestich rokoch od znovuobjavenia spracoval a knižne vydal český historik Václav Chaloupecký (*Kniha Žilinská*. Bratislava, Nákladem Učené společnosti Šafaříkovy 1934, 239 s.). Neboli to však texty transliterované,

a teda úplne vhodné na ďalšie lingvistické skúmanie. Ich úpravu do starej češtiny a takisto rekonštrukciu staročeskej kvantity zveril prof. Ryšánkovi a prof. Smetánkovi. O dvadsať rokov k Chaloupeckého vydaniu knihy pribudol objemný *Slovník k Žilinské knize* od Františka Ryšánka. Spracovanie bolo podobné – heslové slová zostavovateľ prepísal do staročeskej podoby a zaznamenal všetky doklady na každé slovo. Do diskusie o jazyku Žilinskej knihy podnetne zasiahli hlavne Š. Peciar v doslove k Ryšánkovmu Slovníku (1954), K. Habovštiaková (1955), V. Blanár (1964), novšie napríklad J. Doruľa (1967, 1997), M. Majtánová (1999), J. Skladaná (1997, 2000), L. Ďurovič (2000) a ďalší. Na význam Žilinskej knihy v slovenskej i českej historickej lexikografii poukázali českí jazykovedci I. Němec a E. Michálek (1982).

Rudolf Kuchar prvú transliterovanú časť pamiatky (*Žilinská právna kniha. Magdeburské právo. Bratislava, Veda 1993, 135 s. + 10 s. obrazová príloha*) publikoval po kritickej štúdií k Chaloupeckého prepisu Žilinskej knihy (1969). V druhej časti tejto publikácie naznačil niektoré problémy vyplývajúce z charakteru jazyka prekladu magdeburského práva. Na spomínanú edíciu R. Kuchar po ôsmich rokoch nadväzuje vydaním druhej časti Žilinskej knihy – transliterovaných zápisov právnych úkonov žilinských mešťanov pred mestskou radou.

Do publikácie autor zahrnul len texty písané po slovensky, teda jazykom nadnárečového útvaru západoslovenského typu, pravda, s niektorými prvkami, pri ktorých možno predpokladať stredoslovenský pôvod. Súčasťou týchto prejavov je aj domáca, aj pôvodom nemecká právna terminológia, udomácnená na Slovensku od 13. storočia prostredníctvom nemeckej kolonizácie. Vznik tejto formy jazyka sa dá odôvodniť potrebou uskutočňovať rôzne materiálne či duchovné úkony v domacom, slovenskom jazyku. Ide tu teda v skutočnosti o písanú podobu „vzdelaneckej komunikácie“, ako hovorí R. Kuchar. Editor však upozorňuje, že bohatý materiál, najmä pokiaľ ide o onomastické štúdium a skúmanie fonologickej hodnoty niektorých grafém, sa nachádza aj v niektorých latinských a nemeckých textoch (hlavne v súvislosti s identifikovaním slovenských foném *ä, dz* a pod.).

Jednotlivé doklady z obdobia rokov 1451 – 1561 nie sú v publikácii zoradené diachrónne, ale podľa poradia v origináli. Ku každému zo sedemdesiatich dvoch záznamov autor pripojil sprievodný textologický aparát umožňujúci komparáciu transliterovaných textov s Chaloupeckého transkripciou do starej češtiny. Na mnohých miestach editor formou poznámky upozorňuje na odlišnosti a nepresnosti staršieho prepisu, príp. i v rekonštrukcii jednotlivých slov či spojení oproti originálu. Vydané transliterované zápisy žilinských mešťanov tak získavajú opäť svoju pôvodnú kvalitu, ktorá transkripciou jednotlivých textov do starej češtiny (či skôr prispôbovaním niektorých javov starej češtiny) zostala na celé desaťročia nepoznanou. Na niektoré osobitosti originálu, ktorým sa V. Chaloupecký nevenoval, upozorňuje editor v poznámkovom aparáte.

V druhej časti publikácie, v štúdiu Charakteristika jazyka zápisov právnych úkonov žilinských mešťanov v porovnaní s prekladom magdeburského práva, sa autor venuje niektorým jazykovým javom, ktoré naznačil už v štúdiu tvoriacej súčasť transliterovaného magdeburského práva (1993), a všíma si ďalšie lexikálne a gramatické javy naznačujúce slovenskosť Žilinskej knihy. Príprava textov na vydanie umožnila R. Kucharovi komplexnejší výskum v troch oblastiach – v lexikálnom fonde pamiatok, v tvarosloví textov a v interpretácii niektorých jazykových javov v závislosti od grafiky pisárov, resp. od ich jazykového pôvodu.

Aj v tejto štúdiu sa vracia k zapisovaniu hlásky *r*, tentoraz z aspektu jej (neraz chybného) výskytu v slovenských, no čiastočne aj českých lexémach. Konštatuje, že česká graféma *ř* je často a nenáležite zapísaná aj v slovách s čisto slovenským základom (*rzezywo, przycz/przicz* a i.), čo poukazuje na pisárovu neznalosť českej jazykovej normy. Podobný jav autor dokumentuje aj v preklade magdeburského práva, aj v zápisoch mešťanov. Zároveň zdôrazňuje, že preklad magdeburského práva popri domácich slovách terminologického charakteru obsahuje aj množstvo domácich lexém z neutrálnej slovnej zásoby, čo doposiaľ zostávalo na okraji záujmu bádateľov. Výskyt domácich slov alebo spojení terminologického či neterminologického charakteru v preklade práva autor vysvetľuje aj intencionálnosťou textu na žilinského mešťana. Zároveň dokumentuje prítomnosť mnohých tvarov substantív, adjektív, zámen i prísloviak, ktoré sú živé aj v dnešných nárečiach. K lexémam s právnoterminologickým obsahom (*otčizna, dlh, záloh, sirota, napomínať* a i.) priradzuje mnohé zvraty a spojenia zo zápisov. Vytvára tým plastický obraz o lexikálnom fonde Žilinskej knihy, ale i o charaktere administratívno-právneho štýlu pamiatky a umožňuje uvažovať aj o jeho vývine.

Za cenný príspevok k poznaniu jazyka Žilinskej knihy ako celku možno pokladať i historicko-dialektologickú interpretáciu niektorých dosiaľ diskutovaných lexikálnych (*núdzá:nuzá*) a morfológických javov z jazyka pamiatky. Podrobná analýza a konfrontácia s nárečovou situáciou tak umožňujú mnohé javy najmä v oblasti tvaroslovia hodnotiť ako domáce, slovenské (G. sg. typu na *-y gazdy*, kolísanie tvarov genitívnych prípon maskulín *-ov, -uov, -u* a pod.), teda nie české, ako sa to neraz nekriticky prijímalo.

Ďalšie poznámky R. Kuchara smerujú k problematickému hodnoteniu zaznamenávania kvantity či mäkkosti v predpisovnom období. Neustálenosť systému pre tieto fonologické javy, časté striedanie pisárov, ale i doterajšia neexistencia transliterovaných zápisov čítanie jednotlivých slov i súvislejších textov problematizovali. R. Kuchar napríklad pripomína, že vo väčšine prípadov je pravdepodobnejšie čítanie digrafémy *ie* ako *í* (západoslovenský prvok), no v blízkosti iných stredoslovenských javov (L. sg. *-om*) môže ísť o stredoslovenský diftong *ie*. Zároveň upo-

zorňuje na zaznačovanie *i*, *y* digrafemou *ie* (*piesmo*), ktorú V. Chaloupecký aj v slovách zo západoslovenských nárečí ponechával.

Výsledky analýzy niektorých javov umožnili R. Kucharovi uvažovať i o ďalšej nevyriešenej otázke, a to o počte a pôvode pisárov Žilinskej knihy ako celku. Nevedno, do akej miery sa na prácach spojených s prekladom či so samotným zapisovaním zúčastňoval sám *fojt* Pangrác, no R. Kuchar sa na základe predchádzajúcich lingvistických rozborov snažil určiť podiel jednotlivých pisárov na vzniku textov. Pri prepise magdeburského práva predpokladá účasť najmenej dvoch skriptorov – anonymného pisára, ktorý v skutočnosti zapisoval častejšie, ako sa doteraz predpokladalo, druhým z nich bol Václav z Kroměříža. Výskum priniesol však aj ďalší zaujímavý poznatok, a to, že viaceré hláskoslovné, lexikálne i morfológické znaky z písomností Žilinskej právnej knihy sú zhodné so znakmi záhorskej skupiny nárečí. Tie, ako upozorňuje autor, by mohli svedčiť o tom, že nielen pisár anonym, ale aj Václav z Kroměříža mohol mať svoj jazykový pôvod v záhorskom prostredí, kombinovaný s dlhším pobytom v Žiline. Autor si všimá viaceré spoločné slová, zhodné tvary a ďalšie znaky, vyskytujúce sa v spomínanom regióne i u oboch pisárov (jotované *b'*, *m'*, *p'*, *v'*; skupina *šč-*, resp. *-šč-* a pod.). Na inom mieste (s. 77) zasa pre žilinskú nárečovú oblasť aj na základe rozboru textov predpokladá niektoré typické nárečové znaky v skúmanom období (15. a 16. storočie, napr. prítomnosť asibilácie, neexistencia zmeny skupiny spoluhlások *šč* na *št*, vzťahné zámeno *ktorý* s podobou *kerí* a pod.

Zmieňuje sa aj o spôsobe prekladania magdeburského práva. Po preklade textu do slovenčiny nasledovalo upravenie textu, resp. slov a ich tvarov, v zmysle zaužívaného úzu. Pri zapisovaní skriptori používali českú grafiku a niektoré naučené české slová alebo ich hláskové či tvaroslovné formy. Tým sa dá vysvetliť používanie domácich slov vo formálne počestenej podobe. To viedlo R. Kuchara ku konštatovaniu, že Žilinskú knihu v podstatnej miere tvoria slovenské jazykové prvky ovplyvnené českým pravopisným úzom.

Prítomnosť týchto prvkov v textoch Žilinskej knihy vedie jazykovedca k predpokladu, že obaja pisári magdeburské právo prekladali a v zapisovaní sa striedali. Zároveň určil aj niektoré typické rozdiely v manieroch (či zvyklostiach) oboch skriptorov.

Predstavovaná publikácia Rudolfa Kuchara *Žilinská právna kniha (zápisy právnych úkonov žilinských mešťanov)* umožňuje širokej odbornej i laickej verejnosti spoznať spoločenské prejavy (žilinských) Slovákov hlavne v majetkovoprávnej oblasti v období 15. a 16. storočia. Pamiatka je však zároveň výrečným prameňom poznania ústnej formy kultúrnej slovenčiny, tvorenej od 15. storočia formou nadnárečového jazykového útvaru západoslovenského typu. Monografia tak sprostredkúva neskreslený pohľad na jednu z etáp a foriem vývinu kultúrnej slovenčiny v predbernolákovskom období.

Čo je však podstatnejšie, R. Kuchar editorskou prípravou pôvodných, neupravených, transliterovaných zápisov právnych úkonov i magdeburského práva vytvoril vhodný predpoklad pre ďalšiu, očakávame, že rozsiahlu, bádateľskú činnosť hlavne v oblasti jazykovedy. Texty tým nadobudli svoj pôvodný charakter, ktorý transkripcia do starej češtiny výrazne zastrela, či skôr skreslila. Touto edíciou sa nakoniec naplnila aj myšlienka prof. Jána Stanislava o sprístupnení textov Žilinskej knihy v transliterovanej podobe. Napokon, sám autor v štúdiu tvoriacej súčasť predstavovanej publikácie dochádza k záveru, že mnohé javy z oblasti hláskoslovia, tvaroslovia či slovtvorby možno interpretovať aj inak, než ako ich predstavili V. Chaloupecký a F. Ryšánek.

Za tento cenný príspevok do slovenskej jazykovedy (ale i do histórie či právnej vedy) treba editorovi textu Žilinskej knihy a zároveň autorovi monografickej štúdie vysloviť poďakovanie.

Juraj Hladký

Jubileá vojvodinských slovakistov – jubileá slovakistiky vo Vojvodine

V krátkom časovom intervale rovných štyroch mesiacov sa dožívajú svojich životných jubileí až traja z najprednejších predstaviteľov vojvodinskej jazykovednej slovakistiky: profesor Daniel Dudok (narodený 26. 6. 1932) svojej sedemdesiatky, profesor Michal Týr (narodený 26. 10. 1942) šesťdesiatky a profesor Miroslav Dudok (narodený 31. 7. 1952) päťdesiatky. Každý z nich si za svoju mnohostrannú, čínorodú a bádateľsky inšpiratívnu prácu nielen v oblasti jazykovednej slovakistiky, ale aj v širších sférach rozvíjania slovenskej kultúry, ba aj celého národného života Slovákov vo Vojvodine a na celej Dolnej zemi zasluguje osobitný jubilejný medailón v našom časopise aj na iných fórach. Jednako je však potešiteľné, že redakcia Slovenskej reči si osvojila návrh, aby sme pri týchto príležitostiach nezostali iba pri forme tradičných medailónikov (tie sa zaiste objavia aj v iných časopisoch a ďalších médiách), ale aby sa táto vzácna okolnosť využila na širší pohľad na celú vojvodinskú jazykovednú slovakistiku, lebo naozaj platí téza z názvu tohto príspevku, že totiž jubileá spomenutých troch slovakistov sú aj významnými jubileami celej vojvodinskej (nie iba lingvistickej, ale tej široko, najširšie chápanej) slovakistiky. Ambíciou takto zameraného príspevku i jeho autora teda bude spojiť niektoré parametre prehľadového článku s istými prvkami jubilejných príspevkov, a tak ponúknuť čitateľom Slovenskej reči aj širšej kultúrnej verejnosti aspoň niekoľko kamienkov do mozaikového obrazu súčasnej slovakistiky (i samej slovenčiny) vo Vojvodine, a to aj so zreteľom na špecifický podiel každého z jubilantov v týchto oblastiach.

Keď teda chceme v naznačených intenciách charakterizovať miesto našich jubilantov v rozvoji vojvodinskej jazykovednej slovakistiky, treba sa vrátiť trošku späť. Nechceme však začínať – ako sa vraví – od Adama, to by sme museli začínať kdesi pri P. J. Šafárikovi (ten predsa dlhší čas pôsobil práve v Novom Sade) a M. Godrovi (o jeho terminologických prácach, o príspevkoch mieriacich do oblasti jazykovej kultúry, ale aj o jeho ďalších filologických prácach viackrát písal a prednášal jeden z jubilantov, M. Dudok). Ak túto retrospektívu začneme od pokusov o inštitucionalizáciu jazykovednej slovakistiky vo Vojvodine a vtedajšej Juhoslávii vôbec, treba sa vrátiť do 50. a 60. rokov 20. storočia. Tieto začiatky sa spájajú s menom ďalšieho profesora, a to s menom Michala Filipa. Práve jeho pri rozličných príležitostiach všetci naši jubilanti, ale aj ďalší vojvodinskí lingvisti (naposledy veľmi výrazne M. Myjavcová v 16. – 18. zväzku Zborníka Spolku vojvodinských slovakistov, 2000)

označujú za nestora vojvodinskej (a juhoslovanskej) jazykovednej slovakistiky. Bol to práve on, kto sa už v 50. rokoch zaslúžil o začiatky štúdia českého a slovenského jazyka na belehradskej univerzite (medzi jeho žiakmi boli D. Dudok, M. Myjavcová aj M. Týr), kto aj v podmienkach politickej izolácie (a v istých etapách až nepriateľstva) vtedajšej SFRJ a vtedajšej ČSSR či ešte ČSR hľadal mosty pre kontakty vojvodinskej slovakistiky s vedeckými pracoviskami na Slovensku (sám bol nielen lektorom a vysokoškolským prednášateľom slovenčiny v Belehrade, ale aj jedným z prvých lektorov vtedajšej srbochorvátčiny v Bratislave), kto v mnohých smeroch určoval aj určil ďalšiu orientáciu vedeckého skúmania aj pedagogického šírenia slovenčiny a slovakistiky vo Vojvodine. Práve na takýchto základoch mohol na konci šesťdesiatych rokov vzniknúť Spolok vojvodinských slovakistov (jeho prvým predsedom bol v rokoch 1969 – 1973 D. Dudok), práve na tých istých základoch mohol v polovici 70. rokov vzniknúť na novosadskej univerzite Slovakistický ústav Filozofickej fakulty (jeho prvým riaditeľom bol v rokoch 1975 – 77 tiež práve prof. D. Dudok). Práve tieto fóra sa stali spolu s redakciami slovenských novín a časopisov i slovenskými redakciami v novosadskom rozhlase aj v novosadskej televízii, spolu so slovenskou redakciou vydavateľstva učebníc, spolu s petrovským vydavateľstvom Kultúra aj s petrovským slovenským gymnáziom, spolu s ostatnými slovenskými školami aj so svetovým prienikom slovenských kovačických insitných umelcov garantmi ďalšej životaschopnosti slovenskej enklávy vo Vojvodine, ako aj podhubím kvalitatívneho aj kvantitatívneho rozvoja slovenskej literatúry, slovenskej literárnej vedy, slovenskej histórie aj slovenskej jazykovedy vo Vojvodine, rozvoja, v ktorom tamojšia slovakistika saturuje nielen kultúrne potreby vojvodinských Slovákov, ale dokáže všeličo ponúknuť aj srbskému prostrediu Vojvodiny, ba aj Slovensku a celej slovenskej Dolnej zemi. Toto konštatovanie možno doložiť mnohými evidentnými faktami, na ilustráciu tu pripomeňme aspoň z oblasti literárnej vedy skutočnosť, že Harpáňova Teória literatúry patrí do základnej literatúry azda na všetkých slovenských univerzitách, kde sa študuje odbor slovenský jazyk a literatúra, alebo skutočnosť – z vlastnej lingvistickej oblasti –, že slovenská dialektológia a najnovšie aj onomastika by bola bez prác D. Dudka nekompletná, že slovenskej sociolingvistiky by bez prác M. Myjavcovej, ale aj všetkých troch jubilentov tiež všeličo podstatné chýbalo, že súčasná slovenská textová lingvistika (či textika alebo teória diskurzu, ako hovorí M. Dudok) by práve bez príspevku tohto jubilanta bola tiež oveľa chudobnejšia.

Aj takýto náznakový pohľad na vojvodinskú slovakistiku zreteľne signalizuje, že zástoj každého z našich jubilentov v nej je veľmi hmatateľný. Ten istý náčrt však ukazuje, že prínos každého z jubilentov spočíva v niečom inom, a tak je namieste sledovať špecifické aktivity každého z nich osobitne, a to v poradí, aké určuje kalendár.

Ako sa už naznačilo, prof. Daniel Dudok, rodák zo sriemskeho Erdevíku, je odchovancom belehradskej filozofickej fakulty, ale priamo na tamojšie odporúčanie si svoju odbornú špecializáciu prehlboval v r. 1956 – 57 na Karlovej univerzite v Prahe a na Univerzite Komenského v Bratislave. Takto pripravený nastúpil v r. 1958 na Filozofickú fakultu v Novom Sade a tam prežil s výnimkou rokov 1966 – 70, keď bol lektorom a hosťujúcim docentom na bratislavskej filozofickej fakulte, prakticky celý svoj život, ba v práci pre túto fakultu a jej Slovakistický ústav (pozmienený medzitým na katedru) pokračuje prakticky až do súčasnosti. V r. 1966 sa stal docentom, 1977 mimoriadnym profesorom a v r. 1982 riadnym profesorom novosadskej univerzity. Ak ponecháme bokom jeho rozmanité aktivity v širšom kultúrnom rámci slovenského vojvodinského spoločenstva aj v akademických kruhoch (tu predsa pripomeňme, že jedno obdobie bol prodekanom fakulty), treba okrem jeho kľúčovej úlohy aj pri vzniku Spolku vojvodinských slovakistov, aj pri založení Slovakistického ústavu FF aspoň stručne zaznamenať, že D. Dudok krátko po vzniku Spolku vojvodinských slovakistov (SVS) inicioval vydávanie Správ SVS (1970) a následne publikovanie Zborníka SVS (od r. 1979 – od začiatku až doteraz je jeho hlavným a zodpovedným redaktorom). Je naozaj až neuveriteľné, že prof. Dudok dokázal udržať toto dôležité publikačné fórum vojvodinskej slovakistiky až dodnes, a to aj pri všetkých vojnových a inflačných situáciách a všeobecnom nedostatku finančných prostriedkov, ba dať možnosť publikovať v ňom (najmä v príležitostných zväzkoch) aj bádateľom zo Slovenska.

Všetko uvedené vypovedá o mnohostrannej a fundovanej organizačnej či manažérskej činnosti D. Dudka, jednako však základom jeho celoživotných úsílí zostáva jeho jazykovedný výskum. Bez neho by boli ťažko predstaviteľné aj uvedené organizačné činnosti, bez nich by trochu vo vzduchoprázdne ostávalo aj jeho pedagogické pôsobenie. Pripomeňme si tu teda aspoň niektoré smerodajné fakty a skutočnosti z vedeckého diela prof. Daniela Dudka.

Hoci D. Dudka vníma naša kultúra, ba vlastne aj užšia lingvistická verejnosť na Slovensku predovšetkým (ba možno iba) ako dialektológa, pohľad na bibliografiu jeho doteraz uverejnených väčších aj menších prác zreteľne ukazuje, že dialektológia bola síce prvým a zostala dodnes základným poľom jeho lingvistických výskumov, ale že ňou sa ani zďaleka nevyčerpáva tematická orientácia jubilančných vedeckých záujmov. K uvedenému zjednodušenému pohľadu zaiste prispela aj okolnosť, že všetky zložky či časti jubilančných bádání sú orientované na Vojvodinu, na jazyk tamojších Slovákov. Bibliografía jeho jazykovedných prác však jednoznačne presvedča, že popri dialektologických prácach majú v nej osobitné a nezanedbateľné miesto aj štúdie, články či dokonca aj knihy z dejín jazyka, z onomastiky, z oblasti spisovného jazyka, ako aj práce orientované sociolingvisticky. Všimnime si preto aspoň čo-to z tejto pestrej palety záujmov prof. D. Dudka.

Pri nazretí do jubilatovej personálnej bibliografie sú aj človeku, ktorý sa osobitne a sústavne nesústredí na skúmanie dialektológie, celkom zreteľné dva fakty, a to jednak už spomenuté zistenie, že slovenská dialektológia je primárne a najsilnejšie zastúpenou časťou jeho vlastných lingvistických prác, a jednak evidentné konštatovanie, že celé dialektologické dielo D. Dudka je akoby viacvrstvé, že v ňom možno nájsť práce rozličného typu. Nejde nám pritom o fakt, že v bibliografii Dudkových dialektologických prác sú popri vlastných vedeckých štúdiách aj početné popularizačné články či až drobnosti. Máme tu na mysli rozmanitosť jeho vedeckých prác z dialektológie. Z tohto hľadiska možno nájsť medzi jubilatovými prácami štúdie troch druhov: jednak monografický opis nárečia niektorých jednotlivých slovenských vojvodinských obcí, jednak akési kompendiové charakteristiky celých slovenských nárečí vo Vojvodine a jednak práce sledujúce miesto vojvodinských slovenských nárečí v celom systéme slovenských dialektov: Každá z uvedených skupín jubilatových vedeckých prác je v jeho bibliografii zastúpená viacerými konkrétnymi položkami, preto túto pestrosť a viacdimenzionálnosť v jeho dialektologickom diele netreba nejako osobitne prezentovať alebo dokazovať. Keďže však práce z uvedených skupín v rozličných smeroch a bodoch rozvíjajú aj celú slovenskú dialektológiu, treba sa aspoň malými poznámkami pristaviť čo aj len pri niektorých špecifických monografiách, štúdiách či článkoch, ktoré azda najviac vypovedajú aj o spomenutej členitosti jeho dialektologických prác aj o ich prínose v celoslovenských dialektologických reláciách.

Pokiaľ ide o práce z prvej vyznačenej skupiny, treba konštatovať, že D. Dudok ucelene opísal nárečie Pivnice, ďalej nárečie Aradáča, Hložian a najnovšie Báčskeho Petrovca. Monografický opis pivnického nárečia, ktorý bol aj jeho kvalifikačnou prácou (1966), vyšiel pod názvom *Nárečie Pivnice v Báčke* zásluhou Matice slovenskej na Slovensku (1972). Väčšiu monografiu pripravil aj o aradáčskom nárečí, z vydateľských dôvodov však vyšla iba jej skrátená verzia v Zborníku SVS (1980). Hložianskemu a petrovskému nárečiu venoval jubilant viaceré menšie štúdie aj popularizačné príspevky. Dôverná a hlboká znalosť týchto nárečí sa stala pre D. Dudka východiskom zachytenia celkového stavu slovenských dialektov vo Vojvodine aj určovania ich miesta v celom súbore slovenských nárečí. V prvom smere zisťuje predovšetkým fakt, že vo Vojvodine sú dominantne zastúpené nárečia stredoslovenského typu, ale zároveň zaznamenáva aj skutočnosť, že sú tu aj nárečia západoslovenského typu. V druhom smere zasa na viacerých miestach a v rozličných prácach konštatuje, že vojvodinské nárečia nemožno celkom stotožniť s istými konkrétnymi nárečiami na Slovensku, že tu teda vlastne ide aj o celkom špecifické nárečia. Jeho podrobná analýza nárečia Pivnice a azda ešte viacej Aradáča prináša v tomto smere celkom evidentné zistenia a dôkazy. Sumarizáciu jubilanto-

vých výsledkov dialektologického výskumu v naznačených dimenziách priniesol jeho referát na XI. medzinárodnom zjazde slavistov v Bratislave (1993).

Od tohto mnohostranného jubilentovho záujmu o slovenské dialekty vo Vojvodine sa odvíjajú ďalšie spomenuté tematické okruhy jeho výskumov. Keď chcel D. Dudok podať komplexný výklad týchto dialektov, nevyhnutne sa musel venovať aj otázkam ich vzniku, ich vývinu, a tak sa od opisu nárečí dostával k ich dejinám, ale aj k dejinám celého slovenského jazyka vo Vojvodine a v celej vtedajšej Juhoslávii (sledoval napr. aj jazyk potomkov kysuckých vyst'ahovalcov vo východnom Slavonsku), ako aj k dejinám slovakistiky vo Vojvodine. Aj táto zložka jeho bádateľskej činnosti sa odrazila vo viacerých položkách jeho personálnej bibliografie, naposledy súborne v knihe *O slovenskom jazyku v Juhoslávii* (Petrovec 1996, 204 s.). Rovnako celkom organicky sa od jeho dialektologických výskumov novšie odvíjajú aj jeho onomastické výskumy. Monograficky spracoval priezviská Slovákov v Juhoslávii (zachytáva tu vyše 4000 priezvisk), parciálne analyzuje v menších statiach priezviská Slovákov v Hložanoch a vo svojom rodisku. Aj spomenuté práce z histórie jazyka aj tieto onomastické diela sú pre svoju ucelenosť, systematickosť a spoľahlivú dokumentárnosť príspevkom nielen k všestrannému výskumu Slovákov a ich jazyka vo Vojvodine, ale aj ku komplexnému spracovaniu týchto otázok v celej slovenčine.

Hoci výskum vojvodinských slovenských nárečí patrí spolu so spomenutými príbuznými témami (onomastika, dejiny jazyka, vývoj lexiky istých výrobných odvetví) k základným, jadrovým oblastiam jubilentových bádateľských záujmov, jeho osobná bibliografia i jeho mnohostranné aktivity vo vojvodinskom slovenskom spoločenstve presvedčivo ukazujú, že k výrazným zložkám jeho lingvistického diela sa radia aj početné štúdie, články i menšie príspevky o slovenskom spisovnom jazyku, o jeho vývine aj rozšírení medzi vojvodinskými Slovákami, o jeho výskume aj o jeho špecifických funkciách v tamojšom slovenskom spoločenstve, ako aj o osobitnostiach aj odlišnostiach tejto variety spisovnej slovenčiny. Práve preto, že takto orientované príspevky D. Dudka patria k podstatným zložkám celého vojvodinského skúmania problematiky vymedzenia spisovného jazyka a jeho fungovania vo vojvodinskom slovenskom spoločenstve, treba sa v malom odbočení pozornejšie pristaviť pri myšlienkach a riešeniach, ktoré v danom smere ponúka nielen D. Dudok, ale vlastne celá vojvodinská lingvistická slovakistika.

Ak ani v týchto súvislostiach nebudeme začínať už voľakde v 19. storočí (hoci aj tak by bolo možné, veď práve viaceré príspevky D. Dudka sledujú jazyk vojvodinských Slovákov z tohto obdobia, niektoré z nich sa priamo venujú aj otázke prijatia Štúrovej kodifikácie v tomto prostredí), ak teda siahneme až do polovice 20. storočia, vysoko treba oceniť – a to aj či predovšetkým u nás na Slovensku – rozvážne rozhodnutie a aktivity vtedajších vojvodinských kultúrnych pracovníkov, ktorí s

veľkým úsilím presadzovali a presadili, že reforma z r. 1953 sa plne akceptovala aj v celom kultúrnom živote Slovákov vo Vojvodine. Aj vďaka tomu môžu všetci naši jubilanti, ale aj ďalší bádatelia (naposledy najexplicitnejšie M. Myjavcová vo svojej monografii *Slovenčina v jazykovej enkláve* – Báčsky Petrovec – Nadlak 2001) zdôrazňovať medzi podmienkami existencie, vývinu a fungovania slovenčiny vo Vojvodine v prvom rade príslušnosť tejto society k slovenskému jazykovému spoločenstvu. Pravdaže, nevyhnutne musia počítať aj s ďalšími faktormi pôsobiacimi na skutočnú podobu spisovnej slovenčiny vo Vojvodine (v citovanej novej práci M. Myjavcovej sa počíta s autonómnosťou jej vývinu a s faktom, že prakticky všetci vojvodinskí Slováci sú bilingvisti) a na takomto pozadí potom riešiť nielen teoretické, ale aj praktické a didaktické otázky súčasného stavu aj perspektívy spisovnej slovenčiny vo Vojvodine. Práve v takomto duchu jubilujúci D. Dudok, ale aj citovaná M. Myjavcová vyzdvihujú etnosingnifikačnú platnosť spisovnej slovenčiny vo viacjazyčnom prostredí Vojvodiny, práve preto – nie pre nejakú samolúbu zahľadenosť do slovenských dialektov – zdôrazňuje D. Dudok potrebu uchovávať aj slovenské nárečia, lebo to je jedna z ciest na udržanie slovenčiny (aj spisovnej) v živote vojvodinských Slovákov (príznačné sú slová v tomto smere, ktoré jubilant vyriekol už ako čerstvý docent na pamätnej „ružičkovskej“ konferencii v Smoleniciach v r. 1966, keď o vzťahu spisovnej slovenčiny a nárečí vo Vojvodine obrazne i priamo povedal: „Spisovný jazyk sa vlastne živí z týchto nárečí a nemožno ho od nich oddeliť, lebo by uschol“ – Kultúra spisovnej slovenčiny, Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1967, s. 122), práve preto sa ďalší jubilant M. Týr (ale vlastne všetci traja sledovaní autori) opakovane venuje nielen teoretickým, ale aj praktickým otázkam bilingvizmu, práve preto v úsilí o podčiarknutie platnosti prvej z uvedených okolností fungovania slovenčiny vo Vojvodine (jej príslušnosť k slovenskému jazykovému spoločenstvu) najmladší z jubilantov, profesor M. Dudok, predkladá nielen svojmu užšiemu vojvodinskému prostrediu, ale aj celej slovenskej kultúrnej verejnosti, ba aj medzinárodnému lingvistickému spoločenstvu myšlienku o pluricentrickom vývine slovenského jazyka.

Keď sa po predchádzajúcej digresii – ktorá je v skutočnosti len malým vybočením z línie predchádzajúceho textu, lebo aj ona sa dotýka práve aj jubilujúceho D. Dudka, má však aj trochu širšie zameranie –, keď sa teda po nej vrátíme ešte aspoň niekoľkými poznámkami k D. Dudkovi, žiada sa tu predovšetkým pripomenúť jeden novší tematický okruh, ktorý sa nástojčivo hlási v jeho diele z ostatného decénia. Ide o viaceré štúdie, články i popularizačné drobnosti, v ktorých D. Dudok sleduje vývin aj súčasné postavenie Slovákov ako osobitnej kultúrnej jednotky vo Vojvodine, resp. ako osobitnej kultúrnej oblasti slovenského národa za hranicami Slovenska. Toto pozoruhodné rozšírenie jubilantovej výskumnej aj publikačnej orientácie nemôže byť pre nikoho, kto len trošku pozná mnohostranné výskumné

a spoločenské aj organizačné aktivity D. Dudka, nijakým prekvapením: od tejto mnohostrannosti je naozaj už iba krôčik k tomu komplexnému pohľadu na slovenské spoločenstvo vo Vojvodine, ktorý predstavujú jeho práce z najnovšieho obdobia.

Aj napriek zámernému zúženiu nášho pohľadu na osobnosť a dielo prvého z jubilujúcich vojvodinských slovakistov sa azda dosť zreteľne ukázalo, že profesor Daniel Dudok je nielen jedným z najprednejších reprezentantov vojvodinskej slovakistiky i celej tamojšej slovenskej kultúry, ale je aj pevným a nezastupiteľným článkom vo vývojovom reťazci celej slovenskej dialektológie a histórie jazyka. Želajme na tomto mieste jemu aj celej slovenskej jazykovede, aby mohol ešte dlhé roky v zdraví, pohode a spokojnosti realizovať čo najviac z tých vedeckých plánov a predsavzatí, ktoré formuloval v Zborníku SVS (zväzok 16 – 18) venovanom svojmu predchádzajúcemu jubileu.

Cesta druhého jubilanta, prof. Michala Týra, do centra jazykovednej i všetkej ostatnej slovakistiky vo Vojvodine nebola taká priamočiara ako u prof. D. Dudka. Vyskúšal si učiteľské pôsobenie na základnej škole (Hložany), bol jazykovým redaktorom v slovenských novinách Hlas ľudu a potom aj redaktorom slovenských učebníc vo vojvodinskom pedagogickom vydavateľstve v Novom Sade. Zároveň v týchto rokoch absolvoval štúdiá na Filozofickej fakulte univerzity v Belehrade, kde ho rozhodujúcim spôsobom ovplyvnil – ako sme to už na jednom z predchádzajúcich miest tohto textu naznačili – prof. M. Filip. Jeden rok (školský rok 1971/72) pôsobil aj ako lektor srbského (vtedajšou terminológiou povedané: srbského alebo chorvátskeho) jazyka na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Od polovice 70. rokov je pracovníkom Ústavu či Katedry slovenského jazyka a literatúry na Filozofickej fakulte Univerzity v Novom Sade, zo začiatku ako tzv. odborný spolupracovník, od r. 1988 ako docent, od r. 1994 ako mimoriadny profesor slovenského jazyka a didaktiky jeho vyučovania, pričom náplň jeho pedagogickej činnosti predstavujú také disciplíny, ako sú fonetika a fonológia slovenčiny, slovenská lexikológia, didaktika vyučovania slovenčiny a podľa aktuálnych potrieb katedry aj ďalšie čiastkové disciplíny (napr. Čeština, Úvod do štúdia slovenského jazyka, Kontrastívna jazykoveda). Niekoľko rokov bol na fakulte prodekanom.

K odbornej charakteristike jubilanta patrí aj to, že dlhé roky vykonával funkciu vedeckého tajomníka Spolku vojvodinských slovakistov, že zároveň patril do redakcie tiež už spomínaného Zborníka SVS, že z týchto postov vyplývala jeho aktívna spolupráca pri organizovaní každoročných tzv. zimných stretnutí SVS i jarných tzv. literárnych porád, že celé roky patrí do vojvodinského i juhoslovanského Spolku pre aplikovanú lingvistiku, ktorý za jubilantovej spolupráce zorganizoval viaceré stretnutia juhoslovanských lingvistov (o. i. aj v Novom Sade, kde bola jubilantova účasť priamo kľúčová). Profesor Týr patrí medzi veľmi aktívnych prednášateľov na rozličných odborných aj metodických seminároch vojvodinských slovenských učiteľov. A

ešte jeden dôležitý fakt treba zaznamenať v sledovaných súvislostiach: jubilant je spolu so spomínanou doc. M. Myjavcovou pre slovenských učiteľov, redaktorov, ale aj pre celú slovenskú kultúrnu verejnosť vo Vojvodine posledným arbitrom pri vlastne každodennom posudzovaní najrozmanitejších jazykových otázok, ktoré so sebou prináša bilingválne prostredie takmer vo všetkých oblastiach jazykovej komunikácie a bádania na všetkých rovinách jazykovej stavby. Týmto otázkam venoval jubilant svoje početné drobné príspevky vo vojvodinskej slovenskej tlači, pravda, zatiaľ ich ešte nezhrmáždil do nejakej ucelenej publikácie. Veľká časť z takýchto príspevkov by v takejto podobe zaiste dobre poslúžila jazykovej praxi, ako jej ešte stále slúžia *Jazykové poznámky* M. Myjavcovej už z r. 1966 a novšie aj veľké časti z jej spomínanej novej knihy.

Predchádzajúcimi poznámkami sme sa dostali aj k jubilantovej vedeckej a publikačnej činnosti. Aj tá je aj dosť bohatá, aj tematicky a žánrovo pestrá. Na tomto mieste netreba robiť nijaký výpočet – na viaceré okruhy jeho prác sme upozornili v malom príspevku pri jeho päťdesiatke (*Slovenská reč*, 57, 1992, č. 6, s. 374 – 376). Ak treba predsa čosi dodať, tak okrem iného to, že skupina jeho štúdií a článkov obsahujúcich jazykové a štylistické analýzy diel slovenských vojvodinských prozaikov a básnikov sa rozšírila aj o rozbor lexikálneho výraziva v zbierkach *Posuvná hranica* a *Krátky dych* od tretieho jubilanta, ktorého si týmto textom pripomíname, totiž Miroslava Dudka, že pribudlo jeho väčších i menších prác o názoroch P. J. Šafárika na slovanské jazyky, že rovnako pribudlo jeho prác z oblasti porovnávacej lingvistiky (ide najmä o porovnávanie slovenského a srbského jazyka, resp. istých oblastí či zložiek týchto jazykov) a bilingvizmu, rozšíril sa rad jeho prác z dejín vojvodinskej a juhoslovenskej slovakistiky, narástol aj počet jeho didakticky orientovaných príspevkov. Kľúčovým dielom bibliografie jeho lingvistických diel zostáva jeho monografia *Číslovky v spisovnej slovenčine a v spisovnej srbochorvátčine*, ktorá vyšla r. 1991 vďaka spolupráci novosadského a bratislavského vydavateľstva.

Obraz lingvistických prác jubilujúceho prof. Michala Týra by nebol úplný, keby sme nespomenuli, že vo vojvodinských slovenských školách sa už roky s úspechom využívajú jeho učebnice slovenského jazyka a jazykovej kultúry – aj učebnica pre 7. ročník, aj učebnica pre 8. ročník už vyšli v mnohých vydaniach. Osobitne tu treba vyzdvihnúť aj skutočnosť, že jubilant s neutíchajúcou vervou informuje vojvodinskú verejnosť aj o kodifikačných a deskriptívnych lingvistických dielach zo Slovenska, o knihách, zborníkoch či slovníkoch, ktoré vychádzajú na Slovensku. Netreba tu azda dokazovať, aká potrebná a užitočná je táto činnosť pre obdive strany.

Aj takýto zbežný pohľad na lingvistické dielo aj ostatné aktivity M. Týra ukazuje, že ide o dielo bytostne späté s kultúrou aj celým národným životom vojvodinských Slovákov, s podmienkami a danosťami bilingválneho prostredia, ale zároveň o dielo podčiarkujúce na každom kroku a v každom smere myšlienku, že vojvodinská

slovenčina je organickou zložkou národného jazyka Slovákov, že je ona hodnotou, ktorej sa oddá venovať aj v zložitých a niekedy azda až frustrujúcich podmienkach menšinového života.

Najmladší v tomto rade jubilantov je profesor Miroslav Dudok, rodák zo sriemскеho Erdevíku rovnako ako jeho strýc, predtým spomínaný profesor Daniel Dudok. Keďže v jeho prípade ide o prvé životné jubileum, ktoré náš časopis zachytáva, bude tu namieste uviesť viacej faktov z jeho života, ako sme uviedli pri predchádzajúcich dvoch jubilantoch.

Miroslav Dudok absolvoval stredoškolské štúdium na Slovenskom gymnáziu J. Kollára v Báčskom Petrovci, potom v rokoch 1971 – 1976 študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, a to jednodoborovú aprobáciu slovenský jazyk a literatúra. Jeden rok pôsobil ako redaktor v slovenskej redakcii vtedajšej Rádiotelevízie v Novom Sade a v r. 1977 prešiel na Filozofickú fakultu Univerzity v Novom Sade. Na tomto pracovisku prešiel všetkými kvalifikačnými stupňami, najskôr bol asistent praktikant vo vedeckej činnosti, potom asistent vo výuke, neskôr sa stal vedeckým pracovníkom, potom v r. 1988 docentom, v r. 1992 mimoriadnym profesorom a v r. 1998 riadnym profesorom. Medzitým (1987) získal aj vedeckú hodnosť doktora filologických vied. Na tomto pracovisku pôsobí aj po svojom presťahovaní do Bratislavy. Už od r. 1988 je prednášateľom aj na belehradskej univerzite a istý čas vypomáhal aj slovakistickému a slavistickému pracovisku na segedínskej vysokej škole. Po príchode na Slovensko sa stal pracovníkom Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV a najnovšie aj profesorom na Katedre slovanských jazykov FF UK.

Jubilujúci profesor M. Dudok je mnohostrannou osobnosťou. Je básnikom (vyšlo mu už sedem zbierok básní) a dramatikom (je autorom dvoch hier), je prekladateľom odborných aj umeleckých (v tom aj básnických) textov, bol redaktorom (v prvej polovici 90. rokov šéfredaktorom známeho novosadského *Nového života*) aj zostavovateľom zborníkov slovenskej vojvodinskej aj širšej dolnozemskej literárnej tvorby. Každou z týchto aktivít prispel M. Dudok k obohateniu a spestreniu vedeckého, literárneho i celého kultúrneho života Slovákov vo Vojvodine i na celej Dolnej zemi, každá z nich je zároveň zreteľným príspevkom do rozvoja celej slovenskej kultúry. Všetky uvedené druhy jeho aktivít boli už viackrát predmetom osobitných hodnotení, a tak na tomto mieste a v súlade so zameraním Slovenskej reči prejdeme k tej jeho činnosti, ktorá priamo či voľnejšie súvisí s jazykovedou. Práve s lingvistikou sa spája takmer celé jeho prednášateľské pôsobenie na spomenutých univerzitách a ich slovakistických pracoviskách, práve lingvistike je venovaná podstatná časť jeho vedeckých a publikačných aktivít aj ich výsledkov.

Ak sa pri pohľade na lingvistické dielo M. Dudka oprieme o kompletnú bibliografiu jeho prác, zisťujeme, že v ňom od samej štartovej čiary dominujú tematicky aj koncepcne ináč orientované výskumy i práce, ako to bolo pri uvedených generačne

starších bádateľoch a jeho spolupracovníkoch: už sú to nie výskumy slovenských vojvodinských nárečí (hoci podľa spomínaného D. Dudka je v tejto oblasti ešte veľa neprebádaného i nedokončeného, iba rozbehnutého), ani práce o celkovom stave slovenčiny vo Vojvodine (uvidíme, že k tomuto druhému okruhu sa M. Dudok dostáva až novšie a z iných pozícií ako spomínaní bádatelia). On sa už môže sústrediť na parciálnejšie okruhy lingvistickej problematiky, ani on však neobchádza taký dôležitý (už spomínaný) znak jazykovej situácie vo Vojvodine, akým je bežný bilingvizmus, a tak spomínané parciálnejšie okruhy skúmanej problematiky sleduje porovnávacou metódou, čím dáva mnohé podnety a impulzy aj pre slovenskú jazykovú prax vo Vojvodine, aj pre jej špecifickejšie rozvíjanie a pestovanie. V takomto duchu ako poslucháč a neskôr absolvent bratislavskej filozofickej fakulty uplatnil už vo svojej diplomovej a potom dizertačnej práci o slovenskom slovoslede v porovnaní so slovosledom v srbochorváčtine postupy svojho učiteľa a garanta J. Místríka a v rovnakých intenciách koncipoval následne aj svoju doktorskú prácu o glutinácii v textoch z tých istých jazykov, ktorá vyšla ako monografia v r. 1987.

Predmetom jeho lingvistických bádání však ani zďaleka neostali iba otázky textu a štýlu, ako by mohlo napovedať tematické zameranie uvedených kvalifikačných prác. Štýl a text síce zostali jubilantovi blízke v celom jeho doterajšom diele, ale tematický záber jeho prác sa postupne rozširoval, takže už pri tomto jeho jubileu možno zaznamenať celú paletu skúmaných okruhov lingvistickej problematiky, ktorým venoval väčšie či menšie, teoretické či popularizačné, alebo praktické články a štúdie. Veľkú pozornosť venoval dejinám slovenskej jazykovedy vo Vojvodine, silné zastúpenie v jeho diele majú porovnávacie (či konfrontačné, ako hovorí on sám) práce, osobitné miesto v ňom majú práce orientované sociolingvisticky a práce z teórie a praxe prekladu, ako aj štúdie a state zo štylistiky a textovej lingvistiky. Nechceme tu podávať nejaký výpočet prác z uvedených okruhov, ale aspoň na niektoré tu predsa chceme upozorniť, pretože viaceré z jubilantových prác, a to zo všetkých spomenutých tematických celkov, patria k tomu najlepšiemu, čo slovenská lingvistika v daných oblastiach dosiahla.

Z prvého okruhu tu treba aspoň spomenúť súbornú prácu *Vývin slovakistiky* (s podtitulom Štúdie z dejín jazykovednej slovakistiky v Južoslávii. 18. a 19. storočie – Nový Sad 1997), ďalej viaceré už spomínané práce o Michalovi Godrovi a o jeho úsilí o slovenskú terminológiu a jazykovú kultúru, ako aj štúdie o niektorých postojoch P. J. Šafárika a G. M. Petrovského k slovanským jazykom, resp. k slovenskému jazyku. Jubilantove porovnávacie štúdie tu netreba osobitne vyčleňovať. Videli sme, že medzi ne patrili už prvé (kvalifikačné) práce, a iba dodajme, že práce tohto druhu sa prelínajú všetkými ďalšími spomenutými skupinami Dudkových štúdií aj knižných prác a článkov. Pokiaľ ide o jeho práce z oblasti štylistiky a textovej lingvistiky (či textiky, ako uvádza sám M. Dudok), odkážeme tu na to, že o jeho knihe

Glutinácia textu v slovenčine a srbochorvátčine sme uverejnili recenziu v časopise *Slavica Slovaca* (24, 1989, s. 281 – 284) a o jeho *Úvode do textiky* (spolu s pohľadom na Dolníkovu a Bajzíkovej *Textovú lingvistiku* v *Jazykovednom časopise* (50, 1999, č. 1, s. 27 – 36 – obidva texty boli odtlačené aj vo vojvodinskom *Novom živote*). Preto na tomto mieste neuvádzame nejaké hodnotenia týchto prác. Namiesto toho však zaznamenajme, že prof. M. Dudok uverejnil aj celý rad štúdií z tohto okruhu. Ide pritom o práce, ktoré znamenajú posun v celej tejto teórii aj zreteľné obohatenie jej pojmoslovného a terminologického inštrumentária. Spomeňme tu výberovo aspoň niektoré z pojmov zavedených v týchto štúdiách: orientátory textu (1991), inverzia konektorov (1990), vnútrotextový rámec (1987), sekvenčná gramatika textu (1990) atď. Ak k tomu pridáme zistenie, že štúdiu *Od jazyka a reči k lingvistike textu* uverejnil autor už v r. 1984 – 85 (*Zborník SVS*, č. 5 – 6), potom ho treba priradiť k tvorcom našej textovej lingvistiky či textiky, teda k takým autorom, ako sú v danej oblasti E. Pauliny, F. Miko, J. Mistrík, J. Vaňko, J. Dolník či E. Bajzíkova. Z menšej skupiny jeho sociolingvisticky zameraných prác upútava pozornosť fakt, že sa v nich nielen zachytávajú isté stránky súčasného stavu slovenského jazyka vo Vojvodine, ba aj v Rumunsku, ale že sa ich zistenia usúvzťazňujú s poznatkami o jazykovej situácii na Slovensku a na takomto základe autor ponúka aj isté nové teorémy – autor tu prichádza so spomínanou tézou o tzv. pluricentrickom vývine modernej slovenčiny.

Aj všeličo ďalšie by patrilo k ucelenému obrazu lingvistických aktivít M. Dudka, napríklad to, že aj on je veľmi agilným informátorom o lingvistike na Slovensku, že aj v jeho diele je celý rad menších príspevkov o jazykovej kultúre, že jeho osobná bibliografia obsahuje aj značný počet štylistických interpretácií diel vojvodinských spisovateľov, básnikov a dramatikov, že medzi jeho prácami je aj viacej štúdií a článkov, ktoré z hľadiska textovej lingvistiky sledujú umelecké texty (dodajme, že súbor modifikovaných prác tohto druhu mu nedávno vyšiel v nadlackom vydavateľstve Ivan Krasko pod názvom *Náveje* s podtitulom *Prolegomena do liter(m)árnosti textu* – 168 s.), že krátko po svojom príchode na Slovensko sa veľmi aktívne a fundovane zapojil do spracúvania bibliografie celej slovenskej jazykovedy atď. Domnievame sa, že tu netreba pred záverom celého tohto textu nejaké explicitné hodnotenie osobnosti prof. M. Dudka – uvedené fakty vypovedajú najlepšie aj za všetky komentáre. Na ich základe možno bez čoho len štipky patetizujúceho zveličovania alebo prikrášľovania konštatovať, že M. Dudok je v súčasnosti nielen jednou z centrálnych osobností vojvodinskej slovakistiky a celej tamojšej slovenskej kultúry, ale aj jedným z popredných predstaviteľov celej slovenskej jazykovedy.

Ak sa po týchto „medailónových“ pohľadoch na tvorbu a dielo našich jubilentov vrátíme k myšlienkam z úvodu tohto textu, predovšetkým k téze, že všetci traja sa podstatnou mierou pričiňujú o súčasný rozvoj vojvodinskej slovakistiky a o rozvoj celej

tamojšej slovenskej kultúry, potom môžeme konštatovať, že takýto pohľad na nich uvedenú tézu jednoznačne potvrdil. Pri každom z nich sa zreteľne ukázalo, že každý svojím spôsobom a každý v trochu inej oblasti prispieva k tomu, že slovenská jazykoveda i celá kultúra Slovákov vo Vojvodine aj napriek istým znepokojujúcim signálom sa predsa zreteľne rozvíja, takže ani pri zmenšenom počte tých, čo sa hlásia vo Vojvodine k slovenskej národnosti, netreba mať obavy o budúcnosť tohto etnika a jeho jazyka, netreba sa tu obávať – dresslerovsky povedané – smrti tohto jazyka. Sú tu zreteľné obranné kroky pred mechanickými interferenciami, Slováci dávajú svojim deťom slovenské mená a nehrozí ani monoštylizmus – pohľad na dielo našich jubilatov zreteľne ukázal veľkú štylistickú diferencovanosť už v ich diele, ale aj v celom kultúrnom a spoločenskom živote vojvodinských Slovákov – a to sú všetko znaky, ktoré v rámci danej koncepcie nejaký útlm nepredpokladajú, ale sú skôr signálom ešte pestrejšieho, ešte diferencovanejšieho rozvoja slovenčiny vo Vojvodine. Naši jubilanti dávajú do služieb takejto myšlienky nielen celú svoju vedeckú akribiu, ale aj kus svojho presvedčenia, kus svojho srdca. V tom môže byť každý z nich príkladom aj kolegom zo Slovenska, ako ním bol prvý z jubilatov, D. Dudok, už na spomínanej konferencii o jazykovej kultúre v polovici 60. rokov, keď domácim účastníkom konferencie aj jej početným českým hosťom adresoval aj takéto slová: „...mne ako juhoslovanskému Slovákovi nejak čudne znie na tejto konferencii často opakované konštatovanie, že je slovenčina osobitným jazykom, samostatným slovenským jazykom, že má aj ústavou zaručené všetky práva na nehatený rozvoj, že už nie sú potrebné nejaké obranné boje ako skôr atď., atď. Nuž dobre, keď je tak. Je to samozrejme a načo to opakovať. Treba hádam len pracovať a ten jazyk zveľaďovať a pestovať“ (Kultúra spisovnej slovenčiny, 1967, s. 123). Áno, takúto lekcii z národného aj profesionálneho sebavedomia nám vedel dať už v tom čase mladý vojvodinský slovakista, dnes najstarší z týchto jubilatov. Ak máme po tomto vysloviť záverečné želania, nuž želajme všetkým trom profesorom slovenského jazyka predovšetkým veľa zdravia, pokoja, pohody v osobnom, rodinnom aj spoločenskom živote, aby sa každému podarilo v budúcich rokoch naplniť čo najviac z vlastných tvorivých plánov a predsavzatí, želajme aj celej vojvodinskej slovakistike, aby z vlastných zdrojov dokázala vychovať aj ich pokračovateľov v budúcich generáciách a napokon želajme aj nám samým, teda celej slovakistickej verejnosti na Slovensku, aby sme pozornejšie a dôslednejšie počúvali hlas našich vojvodinských kolegov, lebo ako ukázal posledný citát, ale aj pohľad na lingvistické dielo týchto troch jubilatov, majú nám čo ponúknuť a my sa máme čo u nich poučiť.

Jozef Mlacek

Súpis prác prof. Miroslava Dudka za roky 1974 – 2001

Bibliografia prác prof. Miroslava Dudka je usporiadaná chronologicky a ďalej v rámci jednotlivých rokov podľa druhu príspevkov. Najprv sa v príslušnom roku uvádzajú knižné práce, vedecké štúdie a odborné články v odborných jazykovedných a iných časopisoch a zborníkoch, za nimi menším typom písma (petitom) iné články, referáty, recenzie, drobné príspevky, správy a pod. Drobné príspevky, ktoré vyšli v tom istom roku v tom istom časopise, sa uvádzajú súhrnne v jednom hesle (hniezdujú sa). V závere sa osobitne uvádza redakčná činnosť.

1974

Monografia o zložení súvetí v slovenčine. [Kočiš, F.: Zložené súvetie v slovenčine. Bratislava 1973.] – In: *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 26, 1974, s. 381 – 382 (ref.).

1977

Teoretické východiská k výskumu slovosledu v slovenskom a srbochorvátskom jazyku. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 29, 1977, s. 464 – 479.

Prvé komplexné spracovanie žánrov vecnej literatúry. [Mistrič, J.: Žánre vecnej literatúry. Bratislava 1975.] – In: *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 29, 1977, s. 92 – 94 (ref.).

Výslovnosť cudzích slov typu *telefón*. – *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 8. 1. 1977, s. 8. – Tamže: Výslovnosť typu *standard* (15. 1., s. 10).

1978

Re-kreácia je nie rekreácia, alebo nad jedným prekladom do slovenčiny. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 30, 1978, s. 325 – 330.

Rád, rada, rado, radi, rady. – *Hlas ľudu*, 21. 10. 1978, s. 10. – Tamže: *Máte pravdu* (10. 12., s. 11). – *Obviazaná ruka* (23. 12., s. 10).

1979

Otázky slovosledu v slovenskom a srbochorvátskom jazyku v rovine gramatickej stavby výpovede. – In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. I. Red. D. Dudok. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 1979, s. 87 – 104.

Niektoré otázky slovosledu v časopise *Dolnozemský Slovák*. – In: Výročie vzniku časopisu *Dolnozemský Slovák*. Red. J. Kmeť. Nový Sad (Juhoslávia), Obzor 1979, s. 175 – 177.

Red reči i aktuálna rasčlanjenost iskaza u stilovima javnog komuniciranja u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku. – In: Povzetki referatov za IX kongres zveze slavističkih društva Jugoslavije 1979, s. 37.

O všeobecnej jazykovede moderne. [Horecký, J.: Základy jazykovedy. Bratislava 1978.] – In: *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 31, 1979, s. 476 – 477 (ref.).

Dvojazyčnosť a dvojazykovosť. – *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 28. 7. 1979, s. 11.

1980

Razmeštaj kontekstualnih reči u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku. – In: Kontrastivna jezička istraživanja. Red. M. Mikeš. Novi Sad (Juhoslávia), Filozofski fakultet u Novom Sadu 1980, s. 137 – 142.

Z konfrontácie maďarčiny a slovenčiny. (Paralelný maď. názov.) Red. F. Sima. Bratislava 1977. – In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 2. Red. D. Dudok et al. Nový Sad (Juhoslávia) 1980, s. 162 – 165 (ref.).

Kovový, či kovovýrobný komplex? – Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 20. 12. 1980, s. 13.

1981

Nemački jezik. Lektira. Deutsches Lesebuch. 1. vyd. Novi Sad (Juhoslávia) 1981. 120 s. (spoluautorka M. Bačvanska).

Podobnosť vlastnosti (substantíva vlastnosti v slovenskom a srbochorvátskom jazyku). – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 33, 1981, s. 55 – 59.

O pripravovanom Srbochorvátsko-slovenskom slovníku. – Správy Spolku vojvodinských slovakistov, 1981, mimoriadne číslo. 28 s. (spoluautorka M. Myjavcová).

Godišnjak Savezna Društava za primenjenu lingvistiku. 3. Red. R. Budarski. Beograd 1979. – In: Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 33, 1981, s. 189 – 192 (ref.).

Zborník o kontrastívnom výskume jazykov. [Kontrastivna jezička istraživanja. 2. Red. M. Mikešová. Nový Sad (Juhoslávia) 1981.] – In: Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 33, 1981, s. 411 – 414 (ref.).

K slovníku cudzích slov. [Ivanová-Šalingová, M. – Maníková, Z.: Slovník cudzích slov. Bratislava 1979.] – In: Nový život, 33, 1981, s. 311 – 316 (ref.).

Vývojka, vývojnica, vyvolávač. – Hlas ľudu, (Nový Sad, Juhoslávia), 10. 1. 1981, s. 14. – Tamže: *Čistá ovčia vlna alebo čistá rúnová vlna* (24. 1., s. 14). – *Prejaviť či vyjaviť?* (17. 10., s. 17).

1982

Govorne i jezičke karakteristike nekih emisija Radio Novog Sada i televizije Novi Sad na slovačkom jeziku. 1. vyd. Novi Sad (Juhoslávia), Radio-televizija 1982. 100 s. (spoluautori A. Marićová, J. Turčan, M. Týr).

Konfrontiranje semantičkih sistema leksike u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku. – Godišnjak Saveza društva za primenjenu lingvistiku Jugoslavije, 6, 1982, s. 75 – 80.

Aktuálne členenie v slovenčine a srbochorváčtine. – In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 3. 1981. Red. D. Dudok et al. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 1982, s. 59 – 88.

Hayeková, M.: Dejiny slovenských slovníkov do roku 1945. Bratislava 1979. – In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 3. 1981. Red. D. Dudok et al. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 1982, s. 172 – 175 (ref.).

Správa komisie pre udelenie Ceny Nového života za rok 1981. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 34, 1982, s. 491 – 495.

1983

Slovníkárske pokusy Jána Mičátka. – In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 3. 1983. Red. D. Dudok. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 1983, s. 83 – 94, srb. res. s. 94, angl. res. s. 95.

Preklady Jána Labátha. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 35, 1983, s. 83 – 87.

Poznámka prekladateľa. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 35, 1983, s. 65 – 66.
Szövegnyelvészet és szövegkapcsolódás. [Textová lingvistika a glutinácia. – In: Külölnzomat a hungarológiai közlemelék 1983.] Ujvidék (Novi Sad, Juhoslávia), 1983, s. 83 – 90.

O niektorých chybách v skladoch. – Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 8. 10. 1983, s. 14. – Tamže: O zhode (17. 10., s. 17). – O väzbe (22. 10., s. 17). – Slovosled v opytovacích vetách (29. 10., s. 17). – O niektorých nepravidelnostiach vo vetnej stavbe (5. 11., s. 17).

1984

U prostoru interpretacije, parafraze i aluzije prevoda. – In: Prevodilačke spona. 4. Red. S. Babić. Novi Sad (Juhoslávia), Filozofski fakultet – Društvo književnika Vojvodine 1984, s. 101 – 197.

1985

Od jazyka a reči k lingvistike textu. – In: Zbornik Spolku vojvodinských slovakistov. 5 – 6. 1984 – 1985. Red. D. Dudok. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 1985, s. 81 – 93.

Otázky nadvetnej syntaxe v rozhlasových a televíznych prejavoch. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 37, 1985, s. 624 – 629.

Konektory v slovenčine a srbochorvátčine. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 37, 1985, s. 144 – 150.

1986

Kontrastivna analiza i nastava stranih jezika. Zbornik radova sa simpozijuma „Kontrastivna analiza i nastava stranih jezika u organizaciji Društva za primenjenu lingvistiku Srbije. Beograd, 5. i 6. novembra 1982. Red. Z. Žiletić. Beograd 1983. – In: Zbornik Spolku vojvodinských slovakistov. 5. 1983. Red. D. Dudok et al. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 1986, s. 150 – 153 (ref.).

Imenice na *-ost/-ost* i *-nik/-nik* u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku. – In: Prevođenje i nastava stranih jezika. Beograd, Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije 1986, s. 108 – 115.

Slovníkárske pokusy Jána Mičátka. – In: Zbornik Spolku vojvodinských slovakistov. 5. 1983. Red. D. Dudok et al. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 1986, s. 83 – 93, srbochorv. res. s. 94, angl. res. s. 95.

Preklad a spisovný jazyk. – Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 11. 10. 1986, s. 15.

Ján Labáth ako prekladateľ. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 38, 1986, s. 534 – 538.

Pohľad na jazyk a reč. [Mistik, J.: Jazyk a reč. Bratislava 1984.] – In: Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 38, 1986, s. 154 – 156 (ref.).

1987

Glutinácia textu v slovenčine a srbochorvátčine. 1. vyd. Nový Sad (Juhoslávia) 1987. 148 s.

Ref.: 1. Škvareninová, O.: Záslužná slovakistická práca Miroslava Dudka o glutinácii textu v slovenčine a srbochorvátčine. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 40, 1988, s. 509 – 511. – 2. Mlacek, J.: *Slavica Slovaca*, 24, 1989, s. 281 – 284. – 3. Bajžíková, E.: *Jazykovedný časopis*, 40, 1989, s. 189 – 191. – Boldocki, S.: *Polja*, 34, 1988, č. 350, s. 185 – 186. – 5. Mlacek, J.: *Slovenský príspevok do teórie textu*. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 42, 1990, s. 358 – 360. – 6. Škvareninová, O.: *Slovenská reč*, 54, 1989, s. 60 – 61.

Prevod i stvaranje stilske konvencije. – In: *Potokarjev zbornik. Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev*. Red. J. Modev. Ljubljana, Društvo slovenskih književnih prevajalcev 1987, s. 113 – 116.

Od jazyka a reči k textovej lingvistike. – In: *Zborník Spolku vojvodinských slovakistov*. 6 – 7. 1984 – 1985. Red. D. Dudok et al. Nový Sad (Juhoslávia), *Spolok vojvodinských slovakistov* 1987, s. 71 – 80, srbochorv. res. s. 81, angl. res. s. 82.

Vnútrotextový rámec v teórii textu. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 39, 1987, s. 386 – 408.

K začiatkom vojvodinskej jazykovednej slovakistiky. – *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 25. 4. 1987, príl. *Obzory*, s. 7.

Glutinácia textu. – *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 25. 4. 1987, príl. *Obzory*, s. 6.

1988

Slovenský jazyk a kultúra vyjadrovania pre 5. ročník základnej školy. 1. vyd. Nový Sad (Juhoslávia), Ústav pre vydávanie učebníc 1988. 120 s. – 2. vyd. 1991. – 3. vyd. Belehrad, Ústav pre učebnice a učebné pomôcky 1994. – 4. vyd. 1996. – 5. vyd. 1998.

Adverzatívne konektory. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 40, 1988, s. 477 – 481.

Slovenské botanické názvoslovie dr. Bartolomeja Godru. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 40, 1988, s. 768 – 772.

Úvaha o prehodnocovaní figúr z aspektu textovej lingvistiky. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 40, 1988, s. 124 – 127.

„Konexia“ a konexia v dramatickom texte. – In: *Vladimír Hurban Vladimírov – tvorca modernej slovenskej drámy*. Red. J. Kmeť. Nový Sad (Juhoslávia), *Obzor* 1988, s. 151 – 157.

Pri prameni slov. – In: *Ludový kalendár 1988*. Red. V. Dorča. Nový Sad (Juhoslávia), *Obzor* 1988, s. 51 – 52.

1989

Pitanja stilske diferencijacije poveznih sredstava teksta. – In: *Uporabno jezikoslovje*. Red. I. Štrukelj. Ljubljana, Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije 1989, s. 141 – 146.

Nadväzovanie v básnickom texte. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 41, 1989, s. 193 – 200.

Lingvistické práce Gustáva Maršalla-Petrovského. – In: Život a dielo Gustáva Maršalla-Petrovského. Red. D. Dudok. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 1989, s. 153 – 161.

Poézia a výrazové prostriedky Pavla Mučajiho. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 41, 1989, s. 455 – 458.

Základná slovná zásoba praktického hubára. – In: Ludový kalendár 1990. Red. T. Čelovský. Nový Sad (Juhoslávia), Obzor 1989, s. 127.

1990

Príspevok k úprave srbochorvátskeho pravopisu. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 42, 1990, s. 58 – 59.

Názory Michala Godru na jazykovú kultúru. – Slovenská reč, 55, 1990, s. 65 – 74.

Egzaktno proučavanje mikrosistema sekvencijske teksta i njihova primena u stilistici teksta. – In: Matematička i računarska lingvistika – teorija i praksa. Red. D. Vitas. Beograd, Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije 1990, s. 225 – 231.

Inverzija konektora u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku. – In: IV simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja. Zbornik radova. Red. R. Šević. Novi Sad (Juhoslávia), Institut zo strane jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu 1990, s. 336 – 339.

Prilikom isčitavanja knjige Save Babića Kako smo prevedili Petefija. – Rukovet (Subotica, Juhoslávia), 36, 1990, s. 1285 – 1286.

Jazyk Samuela Borovského – autora prvého šlabikára Slovákov vo Vojvodine. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 42, 1990, s. 401 – 405.

Nové v slovenskej jazykovede. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 42, 1990, s. 198 – 203.

Jazyk náš každodenný. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 42, 1990, s. 515 – 516.

1991

Izgradnja pesničkog teksta i žanr. – In: Stih i žanr. Red. S. Petrović. Novi Sad (Juhoslávia), Vojvođanska akademija nauka i umetnosti 1991, s. 43 – 48.

Funkcija i struktura slovačkih i srpskohrvatskih orijentatora teksta. – Zbornik Matice srpske za slavistiku, 41, 1991, s. 89 – 99.

Slovakistické témy v Zborníku Matice srbskej pre slavistiku. 1970 – 1989. – In: Srpsko-slovačke književne i kulturne veze. Red. J. Kmet' – M. Eliáš. Nový Sad (Juhoslávia) – Martin, Matica slovenská 1991, s. 163 – 172.

K jazykovej kultúre u Michala Godru. – Hlas ľudu, 28. 2. 1991, príl. Obzory, s. 5.

Novosadský príspevok k syntakticko-sémantickým výskumom. {Radovanović, M.: Spisi iz sintakse i semantike. Novi Sad (Juhoslávia), 1990.} – In: Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 43, 1991, s. 338 – 341 (ref.).

Nevšedný slovakistický záber. {Filip, M.: Štúdie a články. Nový Sad (Juhoslávia) 1990.} – In: Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 43, 1991, s. 134 (ref.).

Slovenská reč, 67, 2002, č. 4 – 5

Jubileum profesora Jozefa Mistrika. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 43, 1991, s. 61 – 65 (k 70. narodeninám).

1992

Sekvenčijska gramatika teksta i orijentatori teksta. – In: Naučni sastanak slavista u Vukove dane 21/2. referati i saopštenja. Red. B. Ćorić a kol. Beograd, Filološki fakultet 1992, s. 166 – 170.

Zástoj Michala Godru pri formovaní slovenskej terminológie. – *Obzory*, 9, 1992, č. 5 (101), s. 5.

Aktuelna slovakistička istraživanja kod nas. – In: Konfrontaciona proučavanja srpskog i drugih slovenskih jezika. Zbornik teza i rezimea saopštenja sa naučnog kolokvijuma održanog 8. maja 1992 na Filološkom fakultetu u Beogradu. Red. P. Piper. Beograd, Filološki fakultet 1992, s. 7 – 8.

Moderná slovenčina a jej vývin u nás. – *Obzory*, 9, 1992, č. 9 (105), s. 3.

Cenná monografia o číslovkách v slovenčine a srbochorvátčine. [Týr, M.: Číslovky v spisovnej slovenčine a spisovnej srbochorvátčine. Nový Sad (Juhoslávia) 1991.] – In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 12. Red. D. Dudok. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 1992, s. 85 – 92 (ref.).

Výberová bibliografía Dr. Daniela Dudka. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 44, 1992, č. 7 – 8, s. 164 – 166.

1993

Prostriedky mikrokompozície textu v slovenčine a srbčine. – In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 15. Red. D. Dudok. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 1993, s. 41 – 51.

Stilistika danas. – Zbornik Matice srpske za slavistiku, 44 – 45, 1993, s. 272 – 274.

Frazeológia inzity. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 45, 1993, s. 104 – 105.

Prierez záujmu Samuela Boldockého o jazykovedu. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 45, 1993, č. 6, s. 4 – 6.

Sredstva mikrokompozicii teksta u slovacom i srbochorvatskom jazykach. – In: XI. medzinárodný zjazd slavistov. Zborník resumé. Red. S. Mislovičová et al. Bratislava, Veda 1993, s. 515.

Bibliografía jazykovedných a literárnokritických prác Samuela Boldockého. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 45, 1993, č. 6, s. 64 – 66.

1994

Textovolingvistický rozbor poviedok Víťazoslava Hronca. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 46, 1994, č. 7 – 9, s. 16 – 20.

Všestranne o jazykovedných javoch. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 46, 1994, č. 1 – 3, s. 27 – 28.

Dvadsaťpäť rokov Spolku vojvodinských slovakistov. – *Most* (Nový Sad, Juhoslávia), 1, 1994, s. 6. – Srbochorv. znenie: 25 godina Društva slovakista Vojvodine (tamže, s. 7).

1995

Čo je to štýl? – In: *Tekst i styl*. Red. S. Gajda. Warszawa – Kraków – Opole. Committee of Linguistics – Institute of Polish Language 1995, s. 291 – 297.

Úvaha o štýle. – *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 47, 1995, s. 29 – 31.

Jazyková situácia a členenie slovenčiny v juhoslovanskej Vojvodine. – In: Sociolinguistické aspekty výskumu slovenčiny. Sociolinguistica Slovaca. 1. Red. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava, Veda 1995, s. 216 – 226, angl. res. s. 231.

Významný preklad Šafárikovho Slovanského národopisu do slovenčiny. – Nový život (Nový Sad, Južoslávia), 47, 1995, s. 32 – 33.

Projekt Jezici u kontaktu. – In: Naučna istražovački projekti Filozofskog fakulteta od 1991 – 1995 g. Red. T. Bekić. Novi Sad (Južoslávia), Filozofski fakultet 1995, s. 19 – 20.

1996

Slovenský jazyk a kultúra vyjadrovania pre 5. ročník základnej školy. 4. vyd. Belehrad, Ústav pre učebnice a učebné pomôcky 1996. 120 s. – 5. vyd. 1998.

Tekst, intertekst, žanr. – In: Žanrovi u folkloru. Folklor u Vojvodini, 9, 1996, s. 91 – 97.

Termin i tekst. – In: Standardizacija terminologije. Red. P. Čeho. Beograd, Srpska akademija nauka i umetnosti 1996, s. 17 – 20.

Raslojenost funkcionalnih stilova u bilingvalnim uslovima. – In: V simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja. Red. R. Šević. Novi Sad (Južoslávia), Filozofski fakultet 1996, s. 197 – 201.

K jazykovej situácii slovenčiny v Rumunsku. – Variácie (Bukurešť), 14, 1996, s. 70 – 88.

Slovenské urbanonymá v podmienkach enklávového vývinu. – In: Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3. – 5. septembra 1996). Red. P. Odaloš – M. Majtán. Banská Bystrica – Bratislava, Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela – Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied 1996, s. 142 – 147.

K začiatkom slovenskej jazykovedy vo Vojvodine. – In: 250 rokov života Slovákov vo Vojvodine. Red. M. Dudok. Nový Sad – Belehrad (Južoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva 1996, s. 155 – 163.

Jazykovedné práce Slovákov vo Vojvodine. – Dolnozemský Slovák (Bratislava – Nadlak, Rumunsko), 1 (6), 1996, s. 21 – 23.

Pozdravné posolstvo Spolku vojvodinských Slovákov. – In: Dni zahraničných Slovákov. Red. R. Vitková. Bratislava, Dom zahraničných Slovákov 1996, s. 17 – 18.

Správa SVS za rok 1995. – Hlas ľudu, 53, 1996, č. 26 (3671), príl. Obzory, 13, 1996, č. 5 (149), s. 1 – 2.

1997

Vývin slovakistiky. Štúdie z dejín jazykovednej slovakistiky v Južoslávii – 18. a 19. storočie. 1. vyd. Nový Sad (Južoslávia), Vydavateľstvo Spolku vojvodinských slovakistov 1997. 100 s.

Ref.: 1. Žigo, P.: Slovenská reč, 62, 1997, s. 359 – 361. – 2. Maťovčík, A.: Literárny týždenník, 33, 1997, 14. aug., s. 6. – 3. Týr, M.: Kontinuita jazykových výskumov. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 49, 1997, č. 7 – 8, s. 31 – 32. – 4. Anoca, D. M. [Anocová, D. M.]: Podnetné knihy. – Dolnozemský Slovák (Bratislava – Nadlak, Rumunsko), 3 (18), 1998, č. 4, s. 23 – 25. – 5. Žigo, P.: Kniha z dejín jazykovednej slovakistiky v Juhoslávii. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 50, 1998, s. 221 – 222.

Michal Godra pri zakladaní slovenskej terminológie. – In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 14 (1992). Red. E. Horák. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 1997, s. 103 – 110, srb. res. s. 111, angl. res. s. 112.

Stav slovenčiny v Juhoslávii a jej výskum. – In: Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy. Sociolinguistica Slovaca. 3. Red. S. Ondrejovič, Veda 1997, s. 203 – 209.

Jazykový čas. [Žigo, P.: Kategória času v slovenskom jazyku. Bratislava 1997.] – In: Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 49, 1997, č. 5 – 6, s. 34 – 35 (ref.).

1998

Úvod do textiky. 1. vyd. Báčsky Petrovec, Kultúra 1998. 126 s.

Ref.: 1. Horecký, J.: Slovenská reč, 64, 1998, s. 116 – 119. Znovu publikované: Dobrý úvod do textiky. – Nový život (Báčsky Petrovec, Juhoslávia), 52, 2000, s. 308 – 310. – 2. Mlacek, J.: Z najnovších slovenských výskumov textu. – Jazykovedný časopis, 50, 1999, s. 27 – 36. Znovu publikované: Nový život (Báčsky Petrovec, Juhoslávia), 52, 2000, s. 310 – 318.

Slovenské urbanonymy v Hložanoch. – In: Hložany. 2. Zborník prác. Red. S. Fekete. Hložany, Miestny odbor Matice slovenskej – Miestne spoločenstvo Hložany 1998, s. 173 – 180, srb. res. s. 181, angl. res. s. 181.

Z urbanonymie Selenče. – In: Selenča 1785 – 1998. Red. J. Gašparovský. Selenča – Báčsky Petrovec (Juhoslávia), Slovan – Kultúra 1998, s. 154 – 161.

[Diskusný príspevok.] – In: XI. medzinárodný zjazd slavistov. Bratislava 30. augusta – 8. septembra 1993. Záznamy z diskusie k predneseným referátom. Red. J. Doruľa. Bratislava, Slovenský komitét slavistov – Slavistický kabinet SAV 1998, s. 488.

Slovakistika v Juhoslávii. – Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 55, 1998, č. 26 (3675), príl. Obzory, 15, 1998, č. 6 (174), s. 1.

Pravopis vysokoškolských a vedeckých hodností v slovenčine a srbčine. – Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 55, 1998, č. 37, (3686), s. 25.

Radovanović, M.: Spisi iz kontekstualne lingvistike. Sremski Karlovci – Novi Sad 1997. – In: Jazykovedný časopis, 49, 1998, s. 122 – 127 (ref.).

Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Srpski jezik. Red. M. Radovanović. Opole 1996. – In: Jazykovedný časopis, 49, 1998, s. 127 – 129 (ref.).

Lexika pivnického nárečia. [Habovštiak, A.: Krátky slovník nárečia slovenského pivnického. Bratislava 1997.] – In: Slovenská reč, 63, 1998, s. 307 – 309 (rec.).

Praktická slovakistická príručka v Maďarsku. [Králik, A.: Slovenské sloveso a jeho používanie. Budapešť 1997.] – In: Nový život (Báčsky Petrovec, Juhoslávia), 50, 1998, s. 78 (ref.).

Nové vydanie Pravidiel slovenského pravopisu. [Pravidlá slovenského pravopisu. 2., dopl. a preprac. vyd. Bratislava 1998.] – In: Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 55, 1998, č. 37 (3686), s. 21 (ref.).

1999

- Jazyky v kontexte/konflikte a detská reč. – In: Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi. Sociolinguistica Slovaca. 4. Red. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 1999, s. 134 – 142.
- Aspekty textiky. – In: Pange lingua. Zborník na počesť Viktora Krupu. Red. J. Genzor – S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 1999, s. 215 – 226, angl. res. s. 227.
- Jazyková situácia a členenie slovenčiny vo Vojvodine. – In: Kultúrne bariéry. Úvahy o vyučovaní materinského jazyka a jeho používania v každodennom živote. (Aspekty pedagogické, metodické, historické a sociologické.) Red. K. Šebová-Maruzová – Š. Tóth. Segedín, Segedínska slovenská menšinová samospráva 1999, s. 83 – 99.
- Kontrastivna analiza zoonima, fitonima i antroponima izvedenih od naziva za boje i njihova tekstualizacija u slovačkom i srpskom jeziku: bela. – In: VI simpozijum Kontrastivna jezička istraživanja. Novi Sad, Jugoslovensko društvo za primenjenu lingvistiku – Društvo za primenjenu lingvistiku Vojvodine – Filozofski fakultet u Novom Sadu 1999, s. 272 – 276.
- Mestský jazyk. – Nový život (Báčsky Petrovec, Juhoslávia), 51, 1999, s. 212 – 218. Nový pohľad na textovú jazykovedu. [Dolník, J. – Bajzíkova, E.: Textová lingvistika. Bratislava 1998.] – In: Slovenská reč, 64, 1999, s. 119 – 121 (ref.).
- Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Hrvatski jezik. Red. M. Lončarić. Opole 1998. – In: Jazykovedný časopis, 50, 1999, s. 47 – 49 (ref.).
- Záslužná práca rumunskej slovakistiky. [Anocová, D. M.: Fonetika a fonológia slovenčiny. Nadlak (Rumunsko) 1998.] – In: Literika, 4, 1999, č. 4, s. 119 – 120 (ref.).
- Výročie zahraničnej slovakistickej spoločnosti Spolku vojvodinských slovakistov. – Kultúra slova, 33, 1999, s. 167 – 169 (k 30. výročiu spoločnosti).
- Životni jubilej Jana Bosaka. – Zbornik Matice srpske za slavistiku, 56 – 57, 1999, s. 207 – 208 (k 60. narodeninám J. Bosáka).

2000

- Kompromisna replika u uslovima jezičke dijaspore. – In: Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku, 43, 2000, s. 201 – 204.
- Spoločenský diskurz a kontaktové jazyky. – In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 16 – 18. 1994 – 1997. Red. D. Dudok. Novi Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 2000, s. 63 – 70, srb. a angl. res. s. 70.
- Jazykovedný diskurz v časopise Nový život. – In: Vydavateľsko-tlačiarenská činnosť Slovákov v Juhoslávii. Zborník materiálov z medzinárodného sympózia Vydavateľsko-tlačiarenská činnosť Slovákov v Juhoslávii uskutočneného 10. a 11. septembra 1999 v Báčskom Petrovci a z medzinárodnej vedeckej konferencie Časopis juhoslovanských Slovákov Nový život v kontexte slovenskej kultúry uskutočnenej 28. a 29. októbra 1999 v Bratislave. Red. I. Čáni. Bratislava, Dom zahraničných Slovákov – Literárne informačné centrum 2000, s. 120 – 126.

- Jazykový diskurz a jazykové postoje v časopise *Nový život*. – In: Vydavateľsko-tlačiarenská činnosť Slovákov v Juhoslávii. Zborník materiálov z medzinárodného sympózia Vydavateľsko-tlačiarenská činnosť Slovákov v Juhoslávii uskutočneného 10. a 11. septembra 1999 v Báčskom Petrovci a z medzinárodnej vedeckej konferencie Časopis juhoslovanských Slovákov *Nový život* v kontexte slovenskej kultúry uskutočnenej 28. a 29. októbra 1999 v Bratislave. Red. I. Čáni. Bratislava, Dom zahraničných Slovákov – Literárne informačné centrum 2000, s. 270 – 273.
- Lexikálne mikrosystémy v slovenčine, srbčine a chorvátčine. (Aplikácia modelu Jána Horeckého.) – In: Človek a jeho jazyk. *I. Jazyk ako fenomén kultúry*. Na počesť profesora Jána Horeckého. Red. K. Buzássyová. Bratislava, Veda 2000, s. 397 – 401.
- Zásluhy P. J. Šafárika na regulovaní právno-politickej terminológie v slovanských jazykoch. – In: Slovensko-české vzťahy a súvislosti. Zborník referátov a koreferátov z medzinárodnej vedeckej konferencie Slovensko-české vzťahy a súvislosti, ktorá a uskutočnila 26. – 27. októbra 2000 v Bratislave. Red. J. Hvišč. Bratislava, T. R. I. Médium 2000, s. 179 – 188.
- Stanje slovačkog jezika na kraju XX veka. – In: Slavistika. Knjiga 4. Red. B. Stanković. Beograd, Slavističko društvo Srbije 2000, s. 53 – 57, rus. res. s. 57.
- Najnovší vývin slovenčiny. – In: *Nový život* (Báčsky Petrovec, Juhoslávia), 53, 2000, s. 115 – 118.
- Jazykové podoby mesta. – In: Mesto a jeho jazyk. Sociolinguistica Slovaca, 5. Red. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 2000, s. 94 – 102.
- Kultúrna identita a vlastné meno. – In: Vlastné mená v jazyku a spoločnosti. 14. slovenská onomastická konferencia. Banská Bystrica 6. – 8. júla 2000. Zborník referátov. Red. J. Krško – M. Majtán. Bratislava – Banská Bystrica, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Fakulta humanitných vied a Pedagogická fakulta UMB 2000, s. 21 – 25.
- Vojvodinská slovakistika. – In: Národný kalendár na obyčajný rok 2000. Red. V. Valentik. Báčsky Petrovec (Juhoslávia), Kultúra 2000, s. 64 – 66.
- Oslava jazyka. [Pange lingua. Zborník na počesť Viktora Krupu. Red. J. Genzor – S. Ondrejovič. Bratislava 1999.] – In: Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 57, 2000, č. 31 (3878), príl. Obzory, 17, 2000, č. 7 (194), s. 3 (rec.).
- Knih o jazyku a štýle. [Horecký, J.: O jazyku a štýle kriticky a prakticky. Prešov 2000.] – In: Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 57, 2000, č. 17 (3864), príl. Obzory, 17, 2000, 3 (191), s. 6 (rec.).
- Polovina, V. [Polovinová, V.]: Semantika i tekstlingvistika. Beograd 1999. – In: Jazykovedný časopis, 51, 2000, s. 49 – 50 (ref.).
- Nový pohľad na textovú jazykovedu. [Dolník, J. – Bajžíková, E.: Textová lingvistika. Bratislava 1998.] – In: *Nový život* (Báčsky Petrovec, Juhoslávia), 52, 2000, s. 99 – 101 (rec.).
- Slovački jezik na kraju XX veka. [Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Slovenský jazyk. Red. J. Bosák. Opole, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej 1998.] – In: Zbornik Matice

- sprské za filologiju i lingvistiku (Nový Sad, Juhoslávia), 41 – 42, 1998, vyd. 2000, s. 175 – 176 (rec.).
- Kontaktná lingvistika. [Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi. Red. S. Ondrejovič. Bratislava 1999.] – In: Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 57, 2000, č. 26 (3873), príl. Obzory, 17, 2000, č. 6 (193), s. 3 (rec.).
- Názorne o reklame. [Tvrdoň, E.: Text a štýl reklamy v periodickej tlači. Bratislava 2000.] – In: Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 57, 2000, č. 35 (3882), príl. Obzory, 17, 2000, č. 8 (195), s. 4 (rec.).
- Vývin a smerovanie spisovnej slovenčiny. Z vývinových tendencií a zmien súčasnej slovenčiny. Red. J. Mlacek. Bratislava 2000. – In: Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 57, 2000, č. 44 (3891), príl. Obzory, 17, 2000, č. 10 (197), s. 3 (ref.).
- Zvukový systém slovenčiny. [Anoca (Anocová), D. M.: Fonetika a fonológia slovenčiny. Nadlak (Rumunsko), 1998.] – In: Nový život (Báčsky Petrovec, Juhoslávia), 52, 2000, s. 216 – 218 (rec.).
- Staronové pravidlá slovenského pravopisu. [Pravidlá slovenského pravopisu. 3., uprav. a dopl. vyd. Bratislava 2000.] – In: Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 57, 2000, č. 52 (3899), príl. Obzory, 17, 2000, č. 12 (199), s. 5 (ref.).
- Premeny v názvoch ulíc. [Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Red. M. Majtán – P. Odaloš. Banská Bystrica 1996.] – In: Hlas ľudu, 57, 2000, č. 31 (3878), príl. Obzory, 17, 2000, č. 7 (194), s. 3 (ref.).
- Osudy jazykovedcov. [Ondrejovič, S.: Od hovoriaceho stroja k sociálnej lingvistike. Kapitoly z jazykovednej historiografie. Bratislava 2000.] – In: Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 57, 2000, č. 40 (3887), príl. Obzory, 17, 2000, č. 9 (196), s. 3 (ref.).
- Súpis prác dr. Márie Myjavcovej 1985 – 1999. – In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 16 – 18 (1994 – 1997). Red. D. Dudok. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 2000, s. 201 – 204.

2001

- Náveje. Prolegomena do liter(m)árnosti textu. 1. vyd. Nadlak. Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Kraska 2001. 168 s.
- Bibliografia jazykoznavstva slawistycznego za rok 1996. Red. Z. Rudnik-Karwata. Warszawa, Polska Akademia Nauk, Instytut Slawistyki – Towarzystwo naukowe warszawskie 2001. 862 s. (spoluautor, člen autorského kolektívu).
- K dvojstému výročiu narodenia jazykovedca Michala Godru (24. 1. 1801 – 1. 3. 1874). – Slovenská reč, 66, 2001, s. 5 – 13, angl. abstrakt s. 5.
- K erdevickemu literárnemu miestopisu. – In: Slováci v Erdevíku 1860 – 1907 – 1997. Red. V. Bartoš. Erdevík, Slovenský kultúrno-osvetový spolok 2001, s. 387 – 400.
- Jazykovedné dielo Michala Godru. – In: Nový život (Báčsky Petrovec, Juhoslávia), 53, 2001, č. 3 – 4, s. 141 – 149.
- Disciplinárne členenie jazykovednej slovakistiky vo Vojvodine. – In: Slováci v Juhoslávii. Zborník materiálov z odborného seminára Slováci v Juhoslávii na konci milénia. Zost. L. Čáni. Bratislava, Dom zahraničných Slovákov 2001, s. 58 – 61.
- Prevzaté slová a inovačné procesy v slovinskej a slovenskej lexike. – In: Slovinsko-slovenské jazykové, literárne a kultúrne vzťahy. Philologica LIII. Zborník Filo-

zofickej fakulty Univerzity Komenského. Bratislava, Univerzita Komenského, 2001, s. 195 – 199.

Mlčanie v slovníkárskom diskurze. In: *Lexicographica '99*. Zborník na počesť Kláry Buzássyovej. Red. S. Ondrejovič – M. Považaj. Bratislava, Veda 2001. s. 124 – 130.

Jazykovedné dielo Michala Godru. – *Biografické štúdie*, 28, 2001, s. 63 – 70.

Jezičke inovacije u južnoslovenskim i zapadoslovenskim jezicima. – In: *Kontrastivna, teorijska i primenjena jezička istraživanja. Rezimei. VII simpozijum*. Novi Sad 25. – 27. oktobar 2001, Novi Sad, Filozofski fakultet – Jugoslovensko društvo za primenjenu lingvistiku, s. 9.

Slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. Založba ZRC SAZU. – In: *Slovenská reč*, 66, 2001, s. 249 – 251 (ref.).

Jazyk mesta. [Mesto a jeho jazyk. Red. S. Ondrejovič. *Sociolinguistica Slovaca*. 5. Bratislava, Veda 2000.] – In: *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 58, 2001, č. 8 (3907), príl. *Obzory*, 18, 2001, č. 2 (201), s. 6 (ref.).

Jazyk mesta. [Mesto a jeho jazyk. Red. S. Ondrejovič. *Sociolinguistica Slovaca*. 5. Bratislava, Veda 2000.] – In: *Os, fórum občianskej spoločnosti*, 5, 2001, č. 4, s. 71 (ref.).

Populárne o dvojazyčnosti. [Štefánik, J.: *Jeden člověk, dva jazyky*. Bratislava, Academic Electronic Press 2000. 146 s.] – In: *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 58, 2001, č. 4 (3912), príl. *Obzory*, 18, 2001, č. 1 (200), s. 3 (ref.).

Zápas o kultúru jazyka. – *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 58, 2001, č. 13 (3912), príl. *Obzory*, 18, 2001, č. 3 (202), s. 2 – 3.

Významný krok k hlbšiemu poznaniu slovenčiny [Dolník a kol.: *Princípy stavby, vývinu a fungovania slovenčiny*. Bratislava, Filozofická fakulta Univerzity Komenského 1999. 165 s.]. – In: *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 58, 2001, č. 13 (3912), príl. *Obzory*, 18, 2001, č. 3 (202), s. 3 (ref.).

Nové vydanie Synonymického slovníka slovenčiny. [Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 2000. 998 s.]. – In: *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 58, 2001, č. 17 (3916), Príl. *Obzory*, 18, 2001, č. 4 (203), s. 4.

Osudy dnešného jazyka [Bugarski, R.: *Lica jezika*. Beograd. Nolit 2001. 246 s.]. – In: *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 58, 2001, č. 35 (3934), príl. *Obzory*, 18, 2001, č. 8 (207), s. 3.

Jazyk – kultúrny čin [Človek a jeho jazyk 1. *Jazyk ako fenomén kultúry*. Red. K. Buzássyová. Bratislava, Veda 2000. 524 s.]. – In: *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 58, 2001, č. 43 (3942), príl. *Obzory*, 18, 2001, č. 10 (209), s. 3 (ref.).

Sviatok jazykovedy [Človek a jeho jazyk. 2. *Jazyk ako pamäť kultúry*. Výber z lingvistického diela profesora Jána Horeckého. Red. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 2001. 308 s.]. – In: *Hlas ľudu* (Nový Sad, Juhoslávia), 58, 2001, č. 51 – 52 (3950 – 3951), príl. *Obzory*, 18, 2001, č. 12 (211), s. 3 (ref.).

Jubilantka Anna Marićová. – *Nový život* (Báčsky Petrovec, Juhoslávia) 53, 2001, č. 11 – 12, s. 645 – 647.

Prekladateľská činnosť

Vasiljević, D.: *Jar sa vracia*. Divadelná hra. Nový Sad, Vojvodinské divadelné združenie 1982. 72 s.

Solovič, J.: *Zlatno zvonče*. – In: *Kulturen život* (Skopje), 16, 1982, č. 6, s. 57 – 67. (Spolu s M. Trajkovom).

Mallarmé, S.: *Vrh kockami nikdy nevytlúči náhodu*. – In: *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 35, 1983, č. 1, s. 58 – 64. (Spolu s G. Dudkovou).

- Pavković, V.: Kaleidoskop. – In: *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 35, 1983, č. 7–8, s. 488–491.
- Charm, D.: Prípady. – In: *Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 42, 1990, č. 2, s. 151–155.
- Đurišin, D.: Šta je svetska kujiževnost. Sremski Karlovci – Novi Sad, Knjižarnica Zorana Stojanovića 1993. 220 s.
- Pišćanek, P.: Drug Bozonča – idealna radna snaga. – *Polja*, 46, 2001, č. 418, s. 90–92.
- Taragel, D.: Predstava je obnaženi mač. – *Polja*, 46, 2001, č. 418, s. 93–95.
- Olos, R.: Leopoldov i nazad. – *Polja*, 46, 2001, č. 418, s. 95–104.
- Bala, V.: Financial Times. – *Polja*, 46, 2001, č. 418, s. 105–105.
- Pankovčin, V.: Čovek iz bolnice i kraj njegove priče. – *Polja*, 46, 2001, č. 418, s. 107–109.
- Vadas, M.: Dovoljno je mrdnuti prstom. – *Polja*, 46, 2001, č. 418, s. 110–112.

Redakčná činnosť

- Vzlet (Nový Sad, Juhoslávia), 1970–1972 (redaktor).
- Nový život* (Nový Sad, Juhoslávia), 34, 1982–41, 1989 (redaktor), 42, 1990–45, 1993 (hlavný a zodpovedný redaktor).
- Prevodilačke spone (Nový Sad, Juhoslávia), 1–6, 1982–1987 (člen red. rady).
- Ludový kalendár. 1986. (Nový Sad, Juhoslávia), Obzor 1986 (redaktor).
- Rays (Nový Sad, Juhoslávia), 1986–1989 (redaktor).
- Most (Nový Sad, Juhoslávia), 1994 (člen red. rady).
- Dolnozemský Slovák (Bratislava – Nadlak, Rumunsko), 5, 1995 (člen red. rady).
- 250 rokov života Slovákov vo Vojvodine. Nový Sad – Belehrad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva 1996 (redaktor).
- Ref.: Pisárčiková, M.: Jubileum vojvodinských Slovákov. – *Kultúra slova*, 31, 1997, s. 174–176.
- TEP 1996 (hlavný redaktor knižných vydání Spolku vojvodinských slovakistov).
- Marko, J.: Dečiji dom u Kovačici. 1. vyd. Nový Sad (Juhoslávia), Spolok vojvodinských slovakistov 2000 (redaktor).
- Slovenská reč, 66, 2001, č. 3–6 (člen red. rady).

Zostavil Ladislav Dvonč

Jubilant Matej Považaj

Matej Považaj, jeden z čelných predstaviteľov jazykovedného odboru, ktorý súhrnne nesie názov jazyková kultúra, dožil sa 10. júla 2002 šesťdesiatich rokov. Je to dôvod na malé pristavenie sa pri bohatej úrode plodov tohto jazykovedca, ktorého celé desaťročia sprevádza nevšedná pracovitosť, ustavičný odborný rast, precíznosť v práci a láska k materinskému jazyku.

Meno Mateja Považaja je už dlho známe všetkým, ktorí sa či už inštitucionálne, alebo individuálne obracajú na Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV s jazykovými

problémami najrozmanitejšieho druhu. Možno konštatovať, že taký vysoký stupeň spolupráce s verejnosťou doteraz dosiahol iba málokto jazykovedec. Predpoklady na to, ako hlboké poznanie jazyka, sledovanie jeho ustavičných premien a schopnosť riešiť aktuálne problémy v praxi, M. Považaj, rodák z Levoče, získaval hneď po skončení Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Trnave, kde vyštudoval odbor slovenský jazyk – história. Ešte pred dokončením školy si zároveň skúšal pedagogickú činnosť – 5 rokov učil na Základnej deväťročnej škole vo Vištuku pri Modre. Vstupom do Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV v r. 1969 sa dostal priamo do centra jazykovedného diania, do oddelenia spisovného jazyka, kde vtedy pôsobila silná generácia jazykovedcov na čele s riaditeľom ústavu J. Ružičkom a významnými jazykovedcami, ako J. Oravec, G. Horák, L. Dvonč, M. Urbančok, ale i mladší F. Kočiš, J. Kačala a ďalší. Toto prostredie blahodarne pôsobilo na dychtivého a veľmi vnímavého mladého muža.

Bohatú jazykovednú činnosť, ktorá nedala na seba dlho čakať, možno u jubilanta rozdeliť do viacerých okruhov, hoci ide o formálne delenie, pretože celá odborná a vedecká aktivita tvorí jednoliaty celok. Už od začiatku záujem i odborná povinnosť smerovali k témam spätým s jazykovou kultúrou, ktoré prinášal každodenný život. Dlhé roky bol aj „jazykovedcom pri telefóne“, preto dokonale poznal potreby praxe. Svoje rady ako sa zorientovať v jazykovej kultúre uplatnil v knižných publikáciách na interné potreby televízie Slovenčina v praxi televízie (1975), Slovenčina na každý deň (1985) a v knižke Jazyková poradňa odpovedá (spoluautor, 1988). Podnety z praxe (hoci nie iba tie) viedli aj k hlbším jazykovedným úvahám a analýzám problémov, ktoré publikoval v desiatkach štúdií a článkov uverejnených v časopisoch Kultúra slova, Slovenská reč a v rozličných jazykovedných zborníkoch. V nich uverejnil aj viaceré súhrnné štúdie o súčasnom stave jazykovej kultúry. Vo svojich štúdiách a článkoch často riešil problémy dotýkajúce sa otázok normy a kodifikácie, pričom v odborných diskusiách neraz vystupoval ako dôsledný obhajovateľ svojho názoru. Jeho najsilnejšou zbraňou vždy bolo presné uvádzanie faktov.

Osobitný okruh záujmov jubilanta tvorí onomastika. Možno predpokladať, že aj tu zohrala svoju úlohu bohatá poradenská prax, ktorá potom viedla k početným teoretickým záverom, prednášaným na onomastických konferenciách a publikovaným v rozličných zborníkoch. Onomastické témy sa týkali napr. úradných podôb mien, ich regulovania, tvorenia ženských priezvisk, názvov štátov a krajín, obyvateľských mien, vodopádov, cudzích zemepisných názvov v slovenskom kontexte atď. Knižná publikácia *Meno pre naše dieťa*, ktorá za jeho spoluautorstva vyšla v troch vydaniach, našla veľký ohlas aj v širokej verejnosti. V obmene a doplnení vyšla ešte ako knižka *Vyberte si meno pre svoje dieťa* (1998).

Jednako je Matejovi Považajovi srdcu najbližšia problematika výskumu slovných zásoby – lexikológia a lexikografia. Svedčí o tom aj jeho autoreferát dizertačnej

práce Z problémov lexikológie, lexikografie a jazykovej kultúry (1998) a množstvo štúdií a článkov dotýkajúcich sa otázok štýlovej hodnoty slova, presného významu, terminologickej platnosti, ale aj výslovnosti slov, ich morfológických a slovotvorných vlastností. Autorova bibliografia ukazuje, že ide o impozantné množstvo sond do nášho jazyka. Ako lexikograf mal M. Považaj účasť už v Česko-slovenskom slovníku (1979), kde bolo jeho úlohou určovať slovenské ekvivalenty pri českých odborných termínoch. Aj jeho zásluhou je tento slovník silný práve v tejto zložke. Významnú účasť má v Krátkom slovníku slovenského jazyka (1987, 1989), najmä v jeho treťom, doplnenom a prepracovanom vydaní (1997), na ktorom pracoval aj ako redaktor. V Synonymickom slovníku slovenčiny (1995) spracoval menej známu synonymiu predložiek, spojok, častíc, citoslovieč a prísloviek. Lexikografickú zručnosť predpokladalo nové vydanie Pravidiel slovenského pravopisu, na ktorom sa zúčastnil ako spoluautor i redaktor (1991, doplnené, upravené a prepracované vydania 1998, 2000).

Rozsiahla je jubilatova vedecko-spoločenská činnosť a zaangažovanosť. V r. 1981 – 91 bol vedeckým tajomníkom JÚĽŠ SAV, od r. 1995 plní funkciu vedúceho oddelenia jazykovej kultúry, viedol viacero grantových úloh, od r. 1999 je zástupcom riaditeľa JÚĽŠ SAV, je členom pravopisnej a ortoepickej komisie JÚĽŠ SAV, členom Komisie predsedu SAV pre propagáciu a tlač, v r. 1999 sa stal predsedom Ústrednej jazykovej rady, poradného orgánu ministra kultúry v otázkach štátneho jazyka, a je aj predsedom Názvoslovnej komisie Úradu geodézie, kartografie a katastra SR. Je aj členom viacerých rezortných terminologických komisií, ako aj názvoslovných a expertných komisií.

M. Považaj sa s rovnakou zaangažovanosťou venuje aj redakčnej a popularizačnej práci. Od r. 1977 bol výkonným redaktorom časopisu Kultúra slova, ktorého hlavným redaktorom je od r. 1992. Pracuje v redakčnej rade Slovenskej reči, časopisu Správy Slovenskej akadémie vied a už desiaty rok ako externý redaktor vedie rozhlasovú Jazykovú poradňu. Redigoval jazykovedné zborníky a slovníkové diela, ktoré sme už spomenuli. Jeho popularizačná aktivita (prednášky, rozhovory, besedy, príspevky v rozličných médiách) je priam obdivuhodná a získava mu post jedného z najznámejších jazykovedcov.

Takáto bohatá výskumná, popularizačná a organizačná činnosť nemohla ostať bez ohlasu. Už v r. 1989 mu udelili titul vzorný pracovník SAV, r. 1996 Cenu Literárneho fondu a Cenu SAV za Synonymický slovník slovenčiny (ako spoluautor), r. 1997 prémium Jána Stanislava sekcie štátneho jazyka a národného písomníctva Ministerstva kultúry SR a r. 1998 prémium Literárneho fondu – obe za 3. vyd. KSSJ (ako spoluautor).

Strohý výpočet výskumných a iných aktivít čerstvého šesťdesiatnika sice výrečne hovorí o aktívnej vedeckej osobnosti, ale mlčí o jeho ľudskom rozmere. Nuž

Matej Považaj je človek veľmi kamarátsky, ochotný až láskavý (ale vie sa aj spravodlivo nahnevať), dôsledný (niekedy až pedantný), pritom skromný, cudzia mu je ľahostajnosť k spoločenským veciam a veciam odboru. Zažejajme mu, aby mu v nasadenom tempe slúžilo pevné zdravie, svieža myseľ a dobré zázemie v rodine i na pracovisku!

Mária Pisárčiková

Súpis prác Mateja Považaja za roky 1970 – 2001

Bibliografia prác Mateja Považaja je usporiadaná chronologicky a ďalej v rámci jednotlivých rokov podľa druhu príspevkov. Najprv sa v príslušnom roku uvádzajú knižné práce, vedecké štúdie a odborné články v odborných jazykovedných časopisoch a zborníkoch, za nimi (menším typom písma, petitom) iné články, referáty, recenzie, drobné príspevky, správy a pod. Drobné príspevky, ktoré vyšli v tom istom roku v tej istej publikácii alebo v tej istej rubrike časopisu, uvádzajú sa súhrnne v jednom hesle (hniezdujú sa). V závere sa osobitne uvádza spolupráca, prekladateľská a redakčná činnosť.

1970

Recitál. – Kultúra slova, 4, 1970, s. 353 – 354.

Pekliský, pekliskový alebo peklištiansky? – Kultúra slova, 4, 1970, s. 126 – 127. – Tamže: *Fotopický*, či *fotoptický?* (s. 223). – *Na úkor presnosti, či na úkor nepresnosti?* (s. 224). – *Odstúpiť spisy, či postúpiť spisy?* (s. 255 – 256).

Bratislavské divadlá a veľké písmená. – Večerník, 20. 7. 1970, s. 2.

Index k 35. ročníku SR. – Slovenská reč, 35, 1970, s. 396 – 398.

1971

Je spojenie *Recept proti antifutbalu* správne? – Kultúra slova, 5, 1971, s. 61. – Tamže: *Nie svačínárňa, ale desiatareň* (s. 62 – 63). – *Nie fajermúr, ale požiarly múr* (s. 96). – *Hajloch?* (s. 127). – *Architektský?* (s. 223). – *Rožňava-Baňa, Rožňavská baňa, či Rožňavská Baňa?* (s. 255). – *Rybinovať – rybinovanie* (s. 287). – *Názvy období zaľadnenia* (s. 317).

Transfer, transferná listina. – Kultúra slova, 5, 1971, s. 27 – 29. – Tamže: *V Sapporo, či v Sappore?* (s. 182 – 183).

Mužské priezviská na *-ec, -ek* a *-ok*. – Nedel'ná Pravda, 4, 1971, č. 32, s. 6.

Tvorenie ženských priezvisk od mužských priezvisk zakončených na *-ec, -ek* a *-ok*. Rozhlas, 1971, č. 24, s. 7. – Tamže: *O slovách mechanizovaný a mechanizačný* (č. 42, s. 22).

Eva s chybami. – Večerník, 11. 1. 1971, s. 7. – Tamže: *Nepodarený návod* (25. 1., s. 7). – *Sapporo, v Sappore; sapporský, Sapporčan* (28. 4., s. 5). – *Autostráda alebo diaľnica?* (18. 8., s. 5). – *XI-II. medzinárodný strojársky veľtrh* (8. 9., s. 5). – *Mliekársky priemysel* (15. 12., s. 5).

Jazyková kultúra aj na futbalové štadióny. – Kultúra slova, 5, 1971, s. 251 – 252 (správa o školení hlásateľov).

Index k 36. ročníku SR. – Slovenská reč, 36, 1971, s. 394 – 397.

1972

Slovenčina v televízii. – Očami diváka, 1972, č. 1, s. 1 – 18; č. 2, s. 1 – 12; č. 3, s. 1 – 15; č. 4, s. 1 – 27; č. 5, s. 1 – 19; č. 6, s. 1 – 22; č. 7, s. 1 – 12; č. 8, s. 1 – 20; č. 9, s. 1 – 19; č. 10, s. 1 – 23; č. 11, s. 1 – 22; č. 12, s. 1 – 18 (spoluautor).
 Rozhovor o rodných menách. – Život, 22, 1972, č. 21, s. 22 – 25.
Tvarôžky? – Kultúra slova, 6, 1972, s. 31 – 32. – Tamže: Písanie bodky za doplnenými údajmi v tlačivách (s. 93 – 94). – *Nadväznosť, nie náväznosť* (s. 94 – 95). – Skloňovanie mena *Disney* (s. 125 – 126). – *Odhumusiť/odhumusovať, odhumusovaný* (s. 190 – 191). – Prídavné mená z miestnych mien typu *Bölling* (s. 255). – *Poliakovce-Dubinné, nie Polidubi* (s. 369 – 370).
 1000 poučení. (1000 poučení zo spisovnej slovenčiny. Bratislava 1971.) – Nedeľná Pravda, 5, 1972, č. 4, s. 6.
Suvení, suvení... – Večerník, 9. 2. 1972, s. 5. – Tamže: „Vylepšovanie“ slovenčiny (24. 5., s. 5). – Niekoľko poznámok k olympijskému spravodajstvu (27. 9., s. 5).
O pol druhu minúty. – Rozhlas, 1972, č. 9, s. 23. – Tamže: „Otrieskavanie mosta“? (č. 44, s. 5).
 Slovenčina v televízii. – Kultúra slova, 6, 1972, s. 362 – 363 (správa o stretnutí so športovými redaktormi Slovenskej televízie).
 Index k 37. ročníku SR. – Slovenská reč, 37, 1972, s. 393 – 396.
 Index 6. ročníka. – Kultúra slova, 6, 1972, s. I – XVI.

1973

O jazyku športových relácií v Slovenskej televízii. Kultúra slova, 7, 1973, s. 93 – 95.
 Čo ako písať. Čo ako vyslovovať. – Štart, 18, 1973, č. 37, s. 2.
 Jazyková stránka jednej právnickej príručky. (Kratochvíl, V.: Rodinné právo v kocke. Bratislava 1972.) – Kultúra slova, 7, 1973, s. 313 – 315 (posudok jazykovej stránky publikácie).
Kaširovať – kaširovať. – Kultúra slova, 7, 1973, s. 188 – 189. – Tamže: *Rada Mestského národného výboru v Ružomberku* (s. 254 – 255). – *Nabiť batériu a dobiť batériu* (s. 286).
Papiernictvo, plyniárstvo, strojárstvo. – Práca, 12. 3. 1973, s. 3. – Tamže: Skratky titulov a vedeckých hodností (25. 6., s. 3). – *Poraziť – či zabíť dobytok?* (6. 8., s. 3). – Ako písať názvy ministerstiev (1. 10., s. 3). – Pôvod a význam slova *autostráda* (19. 11., s. 3).
 Majstrovstvá sveta a športové majstrovstvo. – Večerník, 28. 2. 1973, s. 5. – Tamže: O predložke *k* (18. 5., s. 5). – *Autolakýrnicstvo* (13. 7., s. 5). – *Opravovňa práčok* (12. 10., s. 5). – Papiernictvo (14. 12., s. 5).
 Index k 38. ročníku SR. – Slovenská reč, 38, 1973, s. 385 – 388.
 Index 7. ročníka. – Kultúra slova, 7, 1973, s. 364 – 391.

1974

Z telefonickej jazykovej poradne. – Kultúra slova, 8, 1974, s. 80 – 84.
 Jazyková stránka časopisu Elektrón. (Elektrón, 1, 1973, č. 6, 9, 11, 12.) – Kultúra slova, 8, 1974, s. 315 – 316.
Strážnička. – Kultúra slova, 8, 1974, s. 127 – 128. – Tamže: Priezviská typu *Kovačech* (s. 188). – *Vmedzerený* (s. 223). – *Kapsa, taška, nie brašna* (s. 255 – 256). – *Strieborník, strieborníctvo, striebornický* (s. 367).
 Dačo o rytmickom krátení. – Práca, 2. 1. 1974, s. 3. – Tamže: *Poradník na byty* (8. 4., s. 3). – *Kľak, Kľačan, kľačiansky* (24. 6., s. 3). – *Zlepšovák a cesták* (15. 6., s. 3). – *Hrdina socialistickej práce* (29. 10., s. 3). – *Soviety – občania ZSSR* (23. 12., s. 3).

Názvy výrobných odvetví. – Večerník, 29. 3. 1974, s. 5. – Tamže: *Prímestská rekreačná oblasť* (17. 5., s. 5). – Synonymický slovník (14. 6., s. 5). – *Dožinky* (15. 8., s. 3). – *Informácie na predajni?* (13. 9., s. 3).

XIX. Hviezdoslavov Kubín. – Kultúra slova, 8, 1974, s. 58 – 59.

Index k 39. ročníku SR. – Slovenská reč, 39, 1974, s. 386 – 389.

Index 1974. – Kultúra slova, 8, 1974, s. 373 – 398.

1975

Slovenčina v praxi televízie. 1. vyd. Bratislava, Československá televízia – Výskumný kabinet televízneho programu 1975. 140, (2) s.

Rodné mená. – In: Zdravoveda pre rodinu. Martin, Osveta 1975, s. 561 – 620 (spoluautor).

Rely (rally, rallye). – Kultúra slova, 9, 1975, s. 21 – 24.

Odkalená voda, nie odsadená voda. – Kultúra slova, 9, 1975, s. 64. – Tamže: *Dverník* (s. 127). – *Z príležitosti alebo pri príležitosti?* (s. 191). – *Utvrdzovať sklovinu?* (s. 222 – 223). – *Od-vysielat'* (s. 256). – *Dopravár* (s. 286). – *Knižnica alebo knihovňa?* (s. 320).

Nie *vylepšiť*, ale *zlepšiť*. – Práca, 17. 3. 1975, s. 3. – Tamže: *Dopravár* (24. 7., s. 3). – O názvoch múzeí (27. 10., s. 3). – *Remeselnícke práce* (27. 12., s. 3).

Uskutočňovať službu? – Večerník, 14. 3. 1975, s. 3. – Tamže: *Skúšanie elektrónok* (23. 5., s. 3). – *Zberňa bielizne a šatstva* (5. 9., s. 3). – *Možno mať zásluhu na prehre?* (7. 11., s. 3).

Index k 40. ročníku SR. – Slovenská reč, 40, 1975, s. 385 – 388.

Index 1975. – Kultúra slova, 9, 1975, s. I – XXVI.

1976

Televízne relácie a slovenčina. – Kontakt, 1976, č. 2, s. 36 – 39; č. 4, s. 28 – 30; č. 6, s. 33 – 35; č. 8, s. 40 – 42; č. 11, s. 43 – 45.

Aj tak možno informovať. Ohlas na článok Potrebná a sporná kniha o tom: Ako vyslovovať v televízii. – Šport, 20. 1. 1976, s. 3.

Zaujímavá knižka o menách. [Kopečný, F.: Průvodce našimi jmény. Praha 1974.] – In: Kultúra slova, 10, 1976, s. 315 – 317 (ref.).

Záslužné dielo. [Slovenské mená hmyzu. Red. O. Ferianc. Bratislava 1975.] – Kultúra slova, 10, 1976, s. 185 – 187 (ref.).

Sekule – zo Sekúl, či zo Sekulí? – Kultúra slova, 10, 1976, s. 62 – 63. – Tamže: *Horný úvrat, či horná úvrat?* (s. 189). – *Ladislava* (s. 255 – 256). – *Predsedníčka, a či predsedkyňa?* (s. 286 – 287). – *Južnoslovenský výber?* (s. 319 – 320). – *Najľavejší a najpravejší* (s. 361 – 362).

Všeludský, ale celosvetový. – Práca, 8. 3. 1976, s. 3. – Tamže: Nie „obdržať“, ale *dostať* (5. 4., s. 5). – *Sloveso podieľať sa* (31. 5., s. 3). – *Peší chodci?* (2. 8., s. 3). – Rodné (krstné) mená (13. 12., s. 3).

Výdodať a vydodávka. – Večerník, 19. 3. 1976, s. 11. – Tamže: *Montreal, v Montreale* (21. 5., s. 3). – *Zviera a zver* (23. 7., s. 3). – *Dôchodcovia, nie „dôchodci“* (10. 9., s. 3).

S malým či veľkým *k*? – Slovenské kúpele, 18, 1976, č. 4, s. 26 (o písaní názvu *Bardejovské Kúpele*).

Vedecká konferencia o teórii spisovného jazyka. – Věstník Československé akademie věd, 85, 1976, s. 143 – 146 (správa).

Index k 41. ročníku SR. – Slovenská reč, 41, 1976, s. 387 – 390.

Index 10. ročníka. – Kultúra slova, 30, 1976, s. I – XXVI.

1977

- Jazyková kultúra v dabovaných filmoch. – Kultúra slova, 11, 1977, s. 270 – 273.
- Televízne relácie a slovenčina. – Kontakt, 1977, č. 1, s. 32 – 35; č. 3, s. 42 – 45.
- Správa o sledovaní jazykovej úrovne relácií vysielaných slovenskými štúdiami Čs. televízie od 17. do 23. 1. 1977. – Kontakt, 1977, č. 7, s. 31 – 41 (spoluautor).
- Slovenčina v televízii. – Kontakt, 1977, č. 5, s. 41 – 44; č. 7, s. 40 – 44; č. 8, s. 47 – 50.
- Televízne spravodajstvo a slovenčina. – Kontakt, 1977, č. 11, s. 41 – 45.
- Dobrá populárna knižka o hviezdach. [Štohl, J.: Zo života hviezd. Bratislava 1976.] – Kultúra slova, 11, 1977, s. 252 – 254 (posudok jazykovej stránky publikácie).
- Motokros, autokros, cyklokros. – Slovenská reč, 42, 1977, s. 60 – 61.
- Deň pamiatky na zomretých? – Kultúra slova, 11, 1977, s. 23 – 25. – Tamže: *Vlastnonožne* (s. 357).
- Štatisticky významný, či štatisticky významový? – Kultúra slova, 11, 1977, s. 63 – 64. – Tamže: *Riaditká, riadidlá, kormidlo?* (s. 190 – 191).
- Dačo o priezviskách. – Práca, 24. 1. 1977, s. 3. – Tamže: *Stávajúce stavby* (14. 3., s. 3). – Rodné meno a priezvisko (25. 4., s. 3). *Špecifický – špecifickosť* (4. 7., s. 3). – *Pri príležitosti* (3. 10., s. 3).
- Dozorovať a náborovať. – Večerník, 21. 1. 1977, s. 3. – Tamže: *Prehlásiť nie je vyhlásiť* (25. 3., s. 3). – *Pri starej tržnici* (3. 6., s. 3). – O rodných menách (22. 7., s. 3).
- Index k 42. ročníku SR. – Slovenská reč, 42, 1977, s. 387 – 389.
- Index 11. ročníka. – Kultúra slova, 11, 1977, s. 369 – 392.

1978

- Televízne spravodajstvo a slovenčina. – Kontakt, 1978, č. 1, s. 40 – 43; č. 9, s. 42 – 48.
- Televízne relácie a slovenčina. – Kontakt, 1978, č. 3, s. 40 – 42.
- Slovenčina v televízii. – Kontakt, 1978, č. 5, s. 24 – 33 (spoluautor).
- Jazyková úroveň televízneho spravodajstva. – Kontakt, 1978, č. 8, s. 32 – 37.
- Slovenčina v Televíznych novinách. – Kontakt, 1978, č. 11, s. 36 – 40.
- Potrebná knižka s jazykovými nedostatkami. [Bormann, R. – Schille, H. J.: Sexuálna výchova v rodine. K príprave mladistvých na manželstvo a rodinu. Prel. E. Druzgalová. Bratislava 1977.] – Kultúra slova, 12, 1978, s. 366 – 369 (posudok jazykovej stránky prekladu).
- Soviet (Soviety) = občan (občania) Sovietskeho zväzu. – Kultúra slova, 12, 1978, s. 93 – 94. – Tamže: *Ťažiteľ* (s. 188 – 189). – *Aquaplaning, či akvaplening?* (s. 190 – 191). *Šamotovať* (s. 288). – *Odrážka a odrazka* (s. 317 – 318).
- Preteky a závody. – Práca, 9. 1. 1978, s. 3. – Tamže: *Pokladnica a pokladňa* (6. 3., s. 3). – *Sklárstvo a sklenárstvo* (22. 5., s. 3). – *Uspieť alebo obstáť* (5. 6., s. 3). – *Droždie a kvasnice* (9. 10., s. 3). *Jedovatý a jedovitý* (6. 11., s. 3).
- Vinea – o vinei. – Večerník, 6. 1. 1978, s. 3. – Tamže: *Prieskumná, či prieskumová predajňa* (17. 5., s. 3). *Jeansovina?* (21. 7., s. 3). – *Oštiepok, či oštiepka?* (11. 8., s. 3). – *Kefír* (6. 10., s. 3).
- Index k 43. ročníku SR. – Slovenská reč, 43, 1978, s. 387 – 389.
- Index 12. ročníka. – Kultúra slova, 12, 1978, s. 376 – 384.

1979

- Slovenčina v televízii hlásateľiek a športových komentátorov. – Kontakt, 1979, č. 1, s. 16 – 18.

- Slovenčina v Televíznych novinách. – Kontakt, 1979, č. 3, s. 34 – 38.
- Slovenčina v reláciách košického štúdia. – Kontakt, 1979, č. 5, s. 56 – 59.
- Slovenčina v televízii. – Kontakt, 1979, č. 7, s. 36 – 39.
- Jazyková stránka spravodajských relácií. – Kontakt, 1979, č. 8, s. 38 – 42.
- Slovenčina v televíznych reláciách. – Kontakt, 1979, č. 11, s. 37 – 41.
- Z činnosti kodifikačnej skupiny JÚLŠ SAV. – In: Z teórie spisovného jazyka. Zborník referátov a diskusných príspevkov. Red. J. Kačala. Bratislava, Veda 1979, s. 195 – 197.
- Dobrá kniha o západoeurópskej integrácii. [Šibl, D.: Protirečivý charakter západoeurópskej integrácie. Bratislava 1977.] – Kultúra slova, 13, 1979, s. 219 – 224 (posudok jazykovej stránky publikácie).
- Populárna knižka o rodných menách. [Knappová, M.: Jak se bude jmenovat? Praha 1979.] – Kultúra slova, 13, 1979, s. 316 – 319 (ref.).
- Platiteľ a platca. – Kultúra slova, 13, 1979, s. 28 – 29. – Tamže: *Odvätač* (s. 64). – *Stojisko, nie stánie* (s. 127 – 128). – *Saunovať (sa) – saunovanie* (s. 128). – *Výdodávka?* (s. 191 – 192). – *Relista, či relysta?* (s. 287 – 288). – *Obdenník?* (s. 288).
- Projekcia a projektovanie. – Práca, 29. 1. 1979, s. 3. – Tamže: *Tvorenie ženských priezvisk* (2. 4., s. 3). – *Vidieť, nie zhladiť film* (14. 5., s. 3). – *V ostatnom aj v poslednom čase* (6. 8., s. 3). – *Platiteľ – platca* (10. 12., s. 3).
- Dvojaká morálka. – Večerník, 12. 1. 1979, s. 3. – *Šanca* (20. 4., s. 3). – *Pritvrdiť hru* (22. 6., s. 3). – *Prijmeme brigádnikov* (7. 9., s. 3).
- Index k 44. ročníku SR. – Slovenská reč, 44, 1979, s. 387 – 389.
- Index 13. ročníka. – Kultúra slova, 13, 1979, s. 377 – 391.

1980

- Vznik nových úradných podôb mien. – In: Spoločenské fungovanie vlastných mien. VII. slovenská onomastická konferencia (Zemplínska šírava 20. – 24. septembra 1976). Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1980, s. 293 – 297.
- Televízne noviny a slovenčina. – Kontakt, 1980, č. 1, s. 53 – 57.
- Jazyková stránka televíznych relácií určených mládeži. – Kontakt, 1980, č. 3, s. 61 – 65.
- Jazyková stránka zábavných relácií. – Kontakt, 1980, č. 5, s. 51 – 56.
- Dobry preklad knihy o správnej výžive. [Hejda, S.: Správna výživa teoreticky a prakticky. Prel. L. Bobiš. Bratislava 1979.] – Kultúra slova, 14, 1979, s. 283 – 285 (posudok jazykovej stránky prekladu).
- Jazyková stránka publikácie *Vinohradníctvo*. [Musil, S. a kol.: *Vinohradníctvo*. Bratislava 1978.] – Kultúra slova, 14, 1980, s. 122 – 125.
- Život treba chrániť. [Paulov, Š.: *Život treba chrániť*. Bratislava 1978.] – Kultúra slova, 14, 1980, s. 90 – 92 (posudok jazykovej stránky publikácie).
- Neprášivá úprava výroby. – Kultúra slova, 14, 1980, s. 60 – 61. – Tamže: *Odmena – príd. meno odmenový (odmenový list)* (s. 255). – *Skládkovanie odpadkov* (s. 288). – *Medailáreň* (s. 318).
- Zvyšok, zostatok, ošatok. – Práca, 25. 2. 1980, s. 3. – Tamže: *Obilniny, ale zrnoviny* (12. 5., s. 4). – *Iy-hotovit' – predviest' – vykonať* (23. 6., s. 3). – *Lednické Rovne, ale Rovné* (28. 7., s. 3). – *Tatranské Matliare* (24. 11., s. 3).

Ujať sa vedenia a zvýšiť vedenie. – Večerník, 25. 1. 1980, s. 3. – Tamže: *Lake Placid* – v *Lake Placide* (8. 2., s. 3). – *Terasový vpust* (11. 4., s. 3). – *Sanitárny, či sanitáčny deň?* (29. 8., s. 3).
Index 14. ročníka. – *Kultúra slova*, 14, 1980, s. 388 – 400.

1981

Kultúrno-osvetová práca v SSR. [Karas, F.: Kultúrno-osvetová práca v SSR. Bratislava 1980.] – *Kultúra slova*, 15, 1981, s. 122 – 124 (posudok jazykovej stránky publikácie).
Odborná terminológia v učebnici pre pedagogické školy. [Janda, F. – Malá, H. – Pelech, L.: *Biológia dieťaťa a hygiena pre pedagogické školy*. 1. Bratislava 1980.] – *Kultúra slova*, 15, 1981, s. 29 – 31.
Stojí vonku, či stojí von? – *Kultúra slova*, 15, 1981, s. 61 – 62. – Tamže: *Šatniar, či šatnár?* (s. 94 – 95). – *Dojčenská, či dojčenecká úmrtnosť?* (s. 191 – 192). – *Graz – v Grazi, v Graze?* (s. 223 – 224). – *Dubno – z Dubna, ale Dubna – z Dubny* (s. 287 – 288).
Zmysel slova *eskalácia*. – *Práca*, 23. 2. 1981, s. 4. – Tamže: *Prehlásenie nie je vyhlásenie* (25. 5., s. 7). – *Prispiet' k uvoľneniu a na výživu* (21. 9., s. 4). – *Pilič – pilar – pilčík* (30. 11., s. 4).
Kozmetické *etue?* – *Večerník*, 13. 2. 1981, s. 3. – Tamže: *Nedeliteľný a neoddeliteľný* (6. 3., s. 3). – *Spoločensko-politická situácia* (24. 4., s. 3). – *Memoriál – na memoriáli* (19. 6., s. 3). – *Wales – vo Walese* (2. 10., s. 3). – *Alla Pugačeva – Alla Pugačevová* (4. 12., s. 3).
Index 15. ročníka. – *Kultúra slova*, 15, 1981, s. 385 – 400.

1982

O jazyku spravodajských relácií Čs. televízie. – In: *Jazyk a štýl publicistiky. Zborník príspevkov z vedecko-praktickej konferencie o jazyku a štýle v tlači, rozhlase a televízii. Domov vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach 8. – 9. apríla 1982. Red. J. Mistrík. Bratislava, Ústredný výbor Slovenského zväzu novinárov 1982, s. 170 – 173.*
Jazyková stránka učebnice dejín tanca a baletu. [Markovičová, O.: *Dejiny tanca a baletu pre 3. a 4. ročník tanečných oddelení na konzervatóriách*. Bratislava 1981.] – *Kultúra slova*, 16, 1982, s. 186 – 188.
Dobrá kniha o hospodárskom rozvoji krajín RVHP. [Okáli, I.: *Faktory a výsledky hospodárskeho rozvoja krajín RVHP*. Bratislava 1980.] – *Kultúra slova*, 16, 1982, s. 93 – 95 (posudok jazykovej stránky publikácie).
Csóka – Csóková, či Csókaová? – *Kultúra slova*, 16, 1982, s. 59 – 60. – Tamže: *Priehrada mládeže, či priehrada Mládeže?* (s. 128). – *Dabér* (s. 188 – 189).
Balažoviech – Balažoviecha. – *Práca*, 22. 2. 1982, s. 4. – Tamže: *Súťaž jednotlivkyň* (23. 8., s. 4).
Konferencia o jazyku a štýle tlače, rozhlasu a televízie. – *Kultúra slova*, 16, 1982, s. 279 – 281 (správa).
Otázky štandardizácie a kodifikácie na I. československej onomastickej konferencii. – *Kultúra slova*, 16, 1982, s. 372 – 374 (správa).
Index 16. ročníka. – *Kultúra slova*, 16, 1982, s. 391 – 400.

1983

Meno pre naše dieťa. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1983. 200 s. – 2. vyd. 1985. – 3., preprac. a dopl. vyd. 1993. 228 s. (spoluautor M. Majtán).
Ref.: 1. Dvonč, L.: *Populárne o rodných menách.* – *Kultúra slova*, 17, 1983, s. 216 – 218. – 2. Dvonč, L.: *Poučenie o rodných menách.* – *Práca*, 21. 3. 1983, s. 4. – 3. Habovštiaková, K.: *Meno*

pre naše dieťa. Listujeme v rovnomennej publikácii, prvej svojho druhu vydanej na Slovensku. – *Večerník*, 22. 4. 1983, s. 6. – 4. Michalus, Š.: Vyberáme meno pre naše dieťa. – *Večerník*, 4. 3. 1983, s. 3. – 5. Pisárčiková, M.: Meno pre naše dieťa. – *Nedeľná Pravda*, 16, 1983, č. 9, s. 7. – 6. Knapová, M.: Onomastický zpravodaj ČSAV (Zpravodaj Mistopisné komise ČSAV), 25, 1984, s. 107 – 111. – 7. Bubák, J.: Onomastica (Wrocław), 30, 1986, s. 289 – 294. – 8. Tvrdoň, E.: Aké meno bude mať naše dieťa? – *Smer*, 25. 7. 1986, s. 2. – 9. Hegerová, K.: Všeľičo o menách. – *Národná obroda*, 19. 5. 1993, s. 7.

Diakritické znamienka v iníciaľových skratkách a skratkových slovách. – *Kultúra slova*, 17, 1983, s. 372 – 374.

Tvorenie ženských priezvisk v spisovnej slovenčine. – *Kultúra slova*, 17, 1983, s. 267 – 273.

Ref.: (na) [= Ihnátková, N.]: Odporúčame na vyučovanie jazyka. – *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 31, 1984/85, s. 28 – 29.

Niektoré problémy slovenského dabingu. – *Kultúra slova*, 17, 1983, s. 203 – 207.

Regulovanie výberu rodných mien. – In: *Onomastika jako společenská věda. Sborník příspěvků z 1. československé onomastické konference (18. – 20. 5. 1982 v Trojanovicích). Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě. Řada D-19. Red. R. Šrámek. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1983, s. 185 – 188.*

Považania a Považskobystričania. – *Kultúra slova*, 17, 1983, s. 32. – Tamže: *Lávka a most* (s. 94 – 95). – *Pravopis tvarov zámen ty, vy, tvoj, váš* (s. 317 – 318). – *Stredné či stredoškolské vzdelanie?* (s. 383 – 384).

Starosti s narodeninami a číslovkami. – *Práca*, 5. 12. 1983, s. 4.

Togliattiho ulica. – *Večerník*, 28. 1. 1983, s. 3. – Tamže: *Dojča – dojčenský* (11. 2., s. 3). – *Galeov pohár, či Galeovej pohár?* (8. 7., s. 3). – *Moratórium* (16. 9., s. 3).

Konferencia o výskume a opise slovnej zásoby slovenčiny. – *Kultúra slova*, 17, 1983, s. 248 – 251 (správa).

Index 17. ročníka. – *Kultúra slova*, 17, 1983, s. 391 – 400.

1984

Skratky a značky a ich spracovanie v *Krátkom slovníku slovenského jazyka*. – *Kultúra slova*, 18, 1984, s. 225 – 231.

Ref.: (na-) [= Ihnátková, N.]: Odporúčame na vyučovanie jazyka. – *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 31, 1984/85, s. 123 – 124.

Skratky a značky v *Krátkom slovníku slovenského jazyka*. – In: *Obsah a forma v slovnej zásobe. Materiály z vedeckej konferencie o výskume a opise slovnej zásoby slovenčiny (Smolenice 1. – 4. marca 1983.)* Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1984, s. 97 – 100.

Štyridsiate výročie Slovenského národného povstania. – *Kultúra slova*, 18, 1984, s. 257 – 258.

Niekoľko poznámok k prekladu publikácie o fantazirovaní. [Noviľanská, Z.: *Prečo deti fantazirujú*. Prel. E. Balšánová. Bratislava 1983.] – *Kultúra slova*, 18, 1984, s. 218 – 220 (posudok jazykovej stránky prekladu).

Mať kolíziu. – *Kultúra slova*, 18, 1984, s. 62 – 63. – Tamže: *Skratka názvu Národný výbor mesta Košíc* (s. 185 – 186). – *Anna Kočiová, či Anna Kočí?* (s. 192).

Maratónka alebo maratónkyňa. – *Večerník*, 6. 1. 1984, s. 3. – Tamže: *Maratónky* (7. 9., s. 3).

O teoretických otázkach marxistickej jazykovedy. – Kultúra slova, 18, 1984, s. 116 – 118 (správa o konferencii).
Matrikári a Sandokan. Hovoríme so spoluautorom knihy Meno pre naše dieťa. – Večerník, 30. 8. 1984, s. 7 (rozhovor redaktorky Večerníka s M. Považajom).
Index 18. ročníka. – Kultúra slova, 18, 1984, s. 390 – 399.

1985

Slovenčina na každý deň. IV. vyd. Bratislava, Československá televízia v SSR – odbor výskumu programov ČST a divákov v SSR, edičné oddelenie 1985. 16 s.
Pomenovania osôb z oblasti športu. – Kultúra slova, 19, 1985, s. 267 – 276.
Tvorenie ženských priezvisk v spisovnej slovenčine. – Bulletin Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky, 1985, č. 10, s. 19 – 24.
Dve vydania dejín umenia pre stredné odborné učilištia. [1. Thiry, K.: Dejiny umenia pre stredné odborné učilištia a stredné školy pre pracujúcich. Bratislava 1981. – 2. vyd. 1983.] – Kultúra slova, 19, 1985, s. 316 – 318 (posudok jazykovej stránky vydání publikácie).
Skratka názvu *stredné odborné učilište stavebné*. – Kultúra slova, 19, 1985, s. 96. – Tamže: *TASS je splnomocnený vyhlásiť* (s. 191 – 192). – *Skartácia, skartovať – škartácia, škartovať* (s. 287 – 288). – *Rugby – ragby* (s. 288).
Index 19. ročníka. – Kultúra slova, 19, 1985, s. 391 – 400.

1986

Vývin v štýlovej hodnote pomenovaní osôb z oblasti športu. – Kultúra slova, 20, 1986, s. 230 – 237.
Usmerňovanie výberu rodných mien z hľadiska právnych predpisov a jazykovej kultúry. – In: Jazyková politika a jazyková kultúra. Materiály z vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach v Domove vedeckých pracovníkov SAV 17. – 19. apríla 1985. Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave, s. 310 – 313.
Druhé vydanie Dejín tanca a baletu. [Markovičová, O.: Dejiny tanca a baletu pre 5. – 8. ročník hudobnej a tanečnej školy a pre 3. a 4. ročník tanečných oddelení na konzervatóriách. 2. vyd. Bratislava 1985.] – Kultúra slova, 20, 1986, s. 29 – 30 (posudok jazykovej stránky publikácie).
Bratská strana – sesterský podnik. – Kultúra slova, 20, 1986, s. 31 – 32. – Tamže: *Následok a dôsledok* (s. 95 – 96). – *Ako sa volá malá kancelária?* (s. 223 – 224).
O iniciálových skratkách. – Práca, 17. 11. 1986, s. 5. – Tamže: *Iniciálové skratky a diakritické znamienka* (24. 11., s. 5). – *Skratkové slová* (1. 12., s. 5).
Päťorady? – Večerník, 24. 1. 1986, s. 3. – Tamže: *Ako sa volá obyvateľ Prievidze* (28. 2., s. 3). – *Prepletať sa pomedzi autá* (30. 5., s. 3). – *Drogistický tovar do podchodov?* (17. 7., s. 3).
Páči sa mi moje meno? – Ľud, 22. 12. 1986, s. 4 (rozhovor N. Majerovej s K. Sklouzovou, M. Považajom a P. Bandom).
Index 20. ročníka. – Kultúra slova, 20, 1986, s. 390 – 400.

1987

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. 1. vyd. Bratislava, Veda 1987. 592 s. – 2., oprav. vyd. 1989 (spoluautori J. Doruľa, J. Slovenská reč, 67, 2002, č. 4 – 5

Kačala, M. Marsinová, I. Masár, Š. Michalus, Š. Peciar, M. Pisárčiková, V. Slivková, E. Smiešková, E. Tibenská, M. Urbančok).

Ref.: Bosák, J.: Krátky, stručný, informatívny. – *Nové slovo*, 29, 1987, č. 4, s. 14. – 2. Buzássyová, K.: Slovakistické dielo prvoradého významu. – *Pravda*, 21. 10. 1987, s. 5. – 3. Findra, J.: Smer, 13. 11. 1987, s. 2. – 4. Kochik, J. M.: Slovakia (USA), 33, 1987 – 88, č. 60 – 61, s. 108 – 109. – 5. Masár, I.: Nový pomocník. Vyšiel Krátky slovník slovenského jazyka. – *Práca*, 19. 10. 1987, s. 5. – 6. Mislovičová, S.: O novom normatívnom slovníku. – *Nedeľná Pravda*, 20, 1987, č. 43, s. 7. – 7. Anetová, A.: Nový opis slovenčiny. – *Vesmír*, 67, 1988, s. 475. – 8. Blanár, V.: Slovenská reč, 53, 1988, s. 183 – 187. – 9. Buzássyová, K.: *Slavica Slovaca*, 23, 1988, s. 278 – 281. – 10. Horecký, J.: Krátky slovník SAV. – *Otázky žurnalistiky*, 31, 1988, č. 2, s. 52 – 53. – 11. Janek, J.: *Komenský*, 112, 1987/88, s. 445 – 446. – 12. Knězek, L.: *Romboid*, 23, 1988, č. 2, s. 92 – 93. – 13. Mistrík, J.: Nový slovník slovenského jazyka. – *Československý svět*, 43, 1988, č. 4, s. 39. – 14. Mlacek, J.: Normatívny slovník spisovnej slovenčiny. – *Nový život (Nový Sad, Juhoslovanská zväzová republika)*, 40, 1988, s. 153 – 160. – 15. Odaloš, P.: *Osvetová práca*, 37, 1988, č. 7, s. 44 – 45. – 16. Pavlovič, J.: Vyšiel slovník súčasného slovenského spisovného jazyka. – *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 34, 1987/88, s. 156 – 158. – 17. Filipec, J.: Nad novým jednosvazkovým slovníkom súčasné slovenštiny. – *Naše reč*, 72, 1989, s. 29 – 37. – 18. Kamiš, A.: *Český jazyk a literatúra*, 39, 1988/89, s. 327 – 329. – 19. Dolník, J.: *Jazykovedný časopis*, 41, 1990, s. 92 – 95.

Krajové slová v lexikológii a lexicografii. – *Slovenská reč*, 52, 1987, s. 162 – 168.

O zloženom prídavnom mene *málopočetný*, resp. *malopočetný*. – *Kultúra slova*, 21, 1987, s. 240 – 243.

Prečo krátky slovník? – *Nové slovo*, 29, 1987, č. 45, príl. *Nedeľa*, 6, 1987, s. 2.

Vedný a vedecký. – *Kultúra slova*, 21, 1987, s. 29 – 30. – Tamže: *Jazvec medár* (s. 63). – *Triednická hodina* či *triedna hodina*? (s. 127 – 128).

Ref.: (na) [= Iahnáková, N.]: Odporúčame na vyučovanie jazyka. – *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 34, 1987/88, s. 189 (o príspevku *Vedný a vedecký*).

Index 21. ročníka. – *Kultúra slova*, 21, 1987, s. 394 – 400.

1988

Môžeme zahájiť stavbu? – In: Pisárčiková, M. a kol.: *Jazyková poradňa odpovedá*. Red. M. Pisárčiková. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988, s. 12 – 13. – Tamže: Čo je *priebežná správa*? (s. 13). – Čo znamená slovo *moratórium*? (s. 13). – Čo je *dyňa* a čo *melón*? (s. 18). – Ako sa volá pracovník, ktorý sa stará o batožinu? (s. 27). – Ako sa volá pracovník, ktorý v hoteli otvára (a zatvára) dvere? (s. 27). – Ako sa volá časť bicykla, ktorá umožňuje jeho smerové ovládanie? (s. 31). – Majú sa spisy *odstúpiť* alebo *postúpiť na ďalšie vybavenie*? (s. 42). – Je rozdiel medzi *uvedomeným konaním* a *uvedomelým konaním*? (s. 46). – Čím sa *záchranár* odlišuje od *záchrancu*? (s. 46 – 47). – Majú slová *rozjazd* a *rozjazda* rovnaký význam? (s. 47). – Kto je *štatista* a kto *štatistik*? (s. 47). – Je vhodné pomenovanie *túlavý zájazd*? (s. 73). – Môžeme slová *nadväznosť* a *náväznosť* v reči zamieňať? (s. 85 – 86). – Kto sa stará o šatňu, je *šatnár* alebo *šatniar*? (s. 86). – Tréner na útok *sádky* alebo *stavia*? (s. 87). – Je názov predajne *Miešaný tovar* vhodný? (s. 89). – Je jazykovo primerané hovoriť o *pozáručnej oprave*? (s. 104). – Je potrebné slovo *skládkovanie*? (s. 105). – Ako sa volajú noviny, ktoré vychádzajú každý druhý deň? (s. 105). – Má slovo *preteky* aj tvar jednotného čísla *pretek*? (s. 114 – 115). – Skloňujú sa výrazy typu *pol druha*? (s. 115). – Keď máme *gulku* a *gulôčku*, môžeme písať *gulíčkovým perom*? (s. 137 – 138). – Prečo uprednostňujeme *transfernú listinu* pred *transferlistinou*? (s. 138). – Škola s malým počtom tried je *malotriedka* alebo *málo-*

triedka? (s. 148). – Je správna veta *Chodec zomrel vďaka neopatrnosti vodiča?* (s. 169). – Pripúšťa sa pri menách poradie priezvisko – rodné meno? (s. 138). – Poľské prímorské mestečko sa správne volá *Sopot* alebo *Sopoty*? (s. 188). – Treba písať bodku za doplnenými údajmi v tlačivách? (s. 202 – 203). – Prečo sa slovo *poliklinika* píše *s i*? (s. 203). – Pišeme *motocross* či *motokros*? (s. 207). – Aký pôvod má slovo *autostráda*? (s. 219). – Čo spája *rybinovú dojáreň* s rybami? (s. 219 – 220). – Aký význam má spojenie *na úkor niečoho*? (s. 239). – Možno hovoriť o *peších chodcoch*? (s. 243). – Ako sa treba pozeráť na sloveso *vylepšiť*? (s. 247). – Sú varianty typu *dramatickosť* – *dramatičnosť* rovnocenné? (s. 248). – Znovu publikované: Sú varianty typu *dramatickosť* – *dramatičnosť* rovnocenné? – Práca, 24. 10. 1988, s. 5. – Tamže: Môžeme slová *nadväznosť* a *náväznosť* v reči zamieňať? (16. 1. 1989, s. 5).

Kedy písať iniciálovú skratku s medzerou? – Kultúra slova, 22, 1988, s. 222 – 223. – Tamže: *Požiarne, požiarový, požiarový* (s. 223 – 224). – *Dagmara – Dagmar* (s. 255 – 256). – *Dochucovadlo* (s. 380).

Mravčia práca. – Večerník, 15. 1. 1988, s. 3. – Tamže: Potrebujeme slovo *šit*? (29. 4., s. 3). – *Postaviť mimo zákona* (9. 9., s. 3).

Index 22. ročníka. – Kultúra slova, 22, 1988, s. 389 – 400.

1989

On the Stylistic Value of Nouns Denoting Persons from the Sphere of Sport. – In: Recueil linguistique de Bratislava. 9. Dynamic Tendencies in the Development of Language. Red. K. Buzássyová. Bratislava, Veda 1989, s. 68 – 74.

Problémy regulácie výberu rodných mien. – In: Aktuálne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry. Zborník príspevkov z 2. československej onomastickej konferencie (6. – 8. mája 1987 v Smoleniciach). Red. M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1989, s. 141 – 146.

Kodifikácia a jej uplatňovanie v jazykovej praxi. – Kultúra slova, 23, 1989, s. 207 – 212.

Íris, írisový či *iris, irisový*. – Kultúra slova, 23, 1989, s. 187 – 188. – Tamže: *Kartúza* či *kartúzia* (s. 190). – Cudzie ženské priezviská v slovenčine (s. 191 – 192). – Môže byť situácia *relatívne optimistická?* (s. 255 – 256).

Index 23. ročníka. – Kultúra slova, 23, 1989, s. 392 – 400.

1990

Problémy okolo jazyka stále živé. Niekoľko poznámok k paragrafom schváleným i neprerokovaným. – Národná obroda, 28. 11. 1990, s. 3.

Československý jazyk v ústave. – Národná obroda, 3. 11. 1990, s. 3.

Rodina Benkova či *rodina Benková?* – Kultúra slova, 24, 1990, s. 190 – 191. – Tamže: *Róm – Rómovia, rómsky, rómčina* (s. 254 – 255).

Fekete – Feketeová. – Večerník, 19. 1. 1990, s. 3. – Tamže: *Kodanské dohovory* (30. 11., s. 3).

Index 24. ročníka. – Kultúra slova, 24, 1990, s. 392 – 400.

1991

Pravidlá slovenského pravopisu: 1. vyd. Bratislava, Veda 1991. 536 s. – 2., dopl. a preprac. vyd. 1998. 576 s. – 3., uprav. a dopl. vyd. 2000. 592 s. (spoluautori L. Dvonč, J. Doruľa, J. Genzor, J. Horecký, J. Kačala, F. Kočiš, I. Masár).

Ref.: 1. Kráľ, Á.: Nejde o pravopisnú reformu. Nad novými Pravidlami slovenského pravopisu. – Slobodný piatok, 2, 1991, č. 44, apríl., s. 8. – 2. Ripka, I.: Nové Pravidlá slovenského pravopisu. – Knižná revue, 1, 1991, č. 12, s. 7. – 3. Findra, J.: Pravopis ako individuálny a sociálny fenomén. Nad novými Pravidlami slovenského pravopisu. – Jazykovedný časopis, 43, 1992, s. 48 – 53. – 4. Jacko, J.: Slovenská reč, 57, 1992, s. 247 – 254. – 5. Rýzková, A.: Nad novými Pravidlami slovenského pravopisu. – Kultúra slova, 26, 1991, s. 186 – 190. – 6. Chloupek, J.: Pravidlá slovenského pravopisu. – Slovo a slovesnosť, 54, 1993, s. 75 – 76. – 7. Dudok, M.: Nové vydanie Pravidiel slovenského pravopisu. – Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 35, 1998, č. 37, s. 11. – 8. Žigová, L.: O novom vydaní pravopisnej kodifikačnej príručky. – Predškolská výchova, 53, 1998/99, č. 1, s. 16 – 17. – 9. Findra, J.: Druhé vydanie Pravidiel slovenského pravopisu. – Slovenská reč, 64, 1999, s. 220 – 223. – 10. Tibenská, E.: Nad novým vydaním Pravidiel slovenského pravopisu. – Kultúra slova, 33, 1999, s. 98 – 102. – 11. Dudok, M.: Staronové pravidlá slovenského pravopisu. – Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 20. 12. 2000, príl. Obzory, 17, 2000, č. 12, s. 5.

Názvy nových orgánov štátnej správy a samosprávy a ich skratky. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 228 – 231.

Súčasný pohyb v toponymii. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 183 – 185 (správa o 3. stretnutí slovenských jazykovedcov).

Konsenzus. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 87 – 88. – Tamže: *Tender – verejná (ponuková) súťaž* (s. 354 – 355).

Pácované či *pacované* mäso? – Kultúra slova, 25, 1991, s. 126 – 127. – Tamže: *Prútikár – prútikárka – prútikárit' – prútikárstvo* (s. 190 – 192). – *Bronzárstvo* či *bronzariarstvo*? (s. 222 – 223). – Pravopis zložených prídavných mien s číslovkou, resp. zlomkovým výrazom v prvej časti (s. 254 – 255). – Výslovnosť zemepisného názvu *Salzburg* (s. 318 – 319).

Slušne alebo *spravodlivo*? – Slovenský denník, 16. 10. 1991, s. 5.

Možno *predať poverovacie listiny*? – Večerník, 11. 1. 1991, s. 3. – Tamže: *Ostredská ulica* (14. 6., s. 3). – *Znievska ulica* (21. 6., s. 3). – *Karpatskonemecký spolok na Slovensku* (18. 10., s. 3).

Index 25. ročníka. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 376 – 384.

1992

Ešte raz o pravopise prídavného mena *Boží*. – Slovenská reč, 57, 1992, s. 361 – 367.

Prítomné činné prídavné slovo typu *vládnuci*. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 259 – 265.

Jednoslovné názvy krajín a štátov v slovenčine. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 70 – 79.

O názvoch *Čechy* a *Česko*. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 114 – 120.

Na začiatku druhej štvrtstoročnice Kultúry slova. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 3 – 7.

Cudzie ženské priezviská v slovenčine. – Národná obroda, 1. 2. 1992, s. 7.

Akého rodu je meno papagája *ara*? – Kultúra slova, 26, 1992, s. 245 – 246.

Môže výrobok *zlacnieť o 150 percent*? – Kultúra slova, 26, 1992, s. 31 – 32. – Tamže: Používať skratku *tzv.* či skratky *tzv-ý, tzv-á, tzv-é*? (s. 63 – 64). – *Fotovoltický* či *fotovoltaiický*? (s. 191 – 192). – *Vetník* (s. 222 – 223). – *Orbitál* či *orbital*? (s. 256). – *Bádenská* či *badenská* kultúra (s. 320).

Tatársko a Baškirska. – Nedel'ná Pravda, 1, 1992, č. 3, s. 6. – Tamže: Reklama a jazyk (č. 11, s. 6). – *Róm – rómsky* (č. 18, s. 6). – Významy prídavného mena *slovenský* (č. 31, s. 6).
Názvy verejných priestranstiev. – Večerník, 21. 2. 1992, s. 3. – Tamže: *Hasič a požiarnik* (29. 5., s. 3).
Stretnutie učiteľov slovenského jazyka s jazykovedcami. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 56 – 58 (správa).

1993

Encyklopédia jazykovedy. Sprac. J. Mistřík s kolektívom autorov. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1993. 520 s. (člen kolektívu autorov).

Ref.: 1. Dvonč, L.: Nedel'ná Pravda, 2, 1993, č. 38, s. 6. – 2. Gašinec, E.: Všetko o jazyku a štýle pre slovenčinárov a jazykárov. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 40, 1993/94, s. 125 – 127. – 3. Jarošová, A.: Knižná revue, 3, 1993, č. 17, s. 1. – 4. Ondruš, Š.: Encyklopédia jazykovedy. Dielo vyše šesťdesiatich slovenských a českých lingvistov. – Slovenská Republika, 16. 10. 1993, s. 10. – 5. Škvareninová, O.: Učiteľské noviny, 43, 1993, č. 33, s. 12. – 6. Bartáková, J.: In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada jazykovědná. A. 42. Red. I. Pospíšil. Brno, Masarykova univerzita – Filozofická fakulta 1994, s. 135 – 136. – 7. Dolník, J.: Jazykovedný časopis, 45, 1994, s. 58 – 60. – 8. Dubničiek, J.: Najpodrobnejšie o slovenčine. – Práca, 24. 2. 1994, s. 5. – 9. Chmelík, A.: Na okraj recenzie Encyklopédie jazykovedy. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 41, 1994/95, s. 121 (k J. Dubničkoví). – 10. Uhlár, V.: Literárny týždenník, 7, 1994, č. 2, s. 5. – 11. Králik, E.: Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 71 – 73.

O prídavných menách *žaduci* a *nežaduci*. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 146 – 151.

Sonda do jazyka televízneho spravodajstva. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 46 – 48.

Ako písať skratku slova *rímskokatolícky*? – Katolícke noviny, 108 (144), 1993, č. 15, s. 10.

Nomen omen s úderom pod pás. – Literárny týždenník, 6, 1993, č. 35, s. 5 (k článku V. Fábryho Nomen, omen, Literárny týždenník, 6, 1993, č. 18, s. 24 o problematike používania maďarských mien na Slovensku).

O novom zákone o mene a priezvisku. – Národná obroda, 9. 8. 1993, s. 6. – Znovu publikované: Uzakoňme uzakonené? Krstné meno už 16 rokov aj menšinovo. – Republika, 10. 8. 1993, s. 9.

11. medzinárodný zjazd slavistov. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 193 – 194.

Osemjazyčný stomatologický slovník. [Andrik, P.: Prekladový stomatologický slovník slovensko-česko-rusko-anglicko-nemecko-francúzsko-španielsko-maďarský. Martin 1992.] – Kultúra slova, 27, 1993, s. 88 – 91 (rec.).

Pravopis a výslovnosť slova *holokaust*. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 179 – 181. – Tamže: *Zuluovia* či *Zulovia*? (s. 245 – 247). – Lokál miestneho mena Dolný Štál (s. 302 – 303).

Prídavné meno *tristný*. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 95 – 96. – Tamže: *Visáz* či *vizáz*? (s. 190 – 191). – Pravopis a skloňovanie slova *agrément* (s. 252 – 253). – *Stanleyho pohár* či *Stanleyov pohár*? (s. 317). – *Chudobnému aj z hrnca vykypí* (s. 368 – 369).

Vylodenie pri *Mogadiše*. – Nedel'ná Pravda, 2, 1993, č. 9, s. 6. – Tamže: Česká republika je *Česko* (č. 12, s. 6). – *Žaduci* a *nežaduci* (č. 22, s. 6). – *Holokaust* (č. 37, s. 6).

Česko. – Večerník, 19. 3. 1993, s. 3.

Konferencia o vývine spisovnej slovenčiny. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 26 – 28 (správa).

Dobré ráno, *pani Potocký*! Jazykovedec M. Považaj hodnotí zákon o mene a priezvisku. – Pravda, 16. 7. 1993, s. 1, 3. – Čiastočne znovo odtlačené v príspevku *Politika v gramatike. Matriky a maďarská podoba mena*. – Národná obroda, 17. 7. 1993, s. 9 (v prvej časti úryvok z príspevku M. Majtána *Politika v gramatike*. Slovenský jazykovedec M. Majtán pre Republiku, Republika, 16. 7. 1993, s. 4).

Nomen omen. Zhovárame sa s pracovníkom Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV Dr. Matejom Považajom. – Sme, 15. 7. 1993, s. 2. – Znovu publikované: Prechýľovanie priezvisk. Jazykovedec na aktuálnu tému. – Národná obroda, 16. 7. 1993, s. 21.

1994

- O slovách typu *trpasličí a slimačí*. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 341 – 345.
- Súčasný stav jazykovej kultúry. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 257 – 262.
- Sonda do jazyka rozhlasového spravodajstva. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 9 – 17.
- O jazyku rozhlasovej a televíznej reklamy. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 85 – 88.
- Súčasný stav jazykovej kultúry. – In: Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Budmerice 27. – 29. októbra 1994 (konferenčné materiály). Red. J. Doruľa. Bratislava – Martin, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Matica slovenská 1994, s. 39 – 43.
- Na začiatku 28. ročníka Kultúry slova. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 4 – 5.
- Pravopis názvov kostolov. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 43 – 45. – Tamže: O slovách *distributér* a *distribútor* (s. 97 – 98).
- Sídlisko pri jazere* alebo *sídlisko Pri jazere?* – Kultúra slova, 28, 1994, s. 53 – 54. – Tamže: *Termínovaný* či *termínovaný?* (s. 179 – 181). – *Knihkupec – knihkupyňa* (s. 245 – 246). – O spojkách *lebo* a *pretože* (s. 306 – 307). – *Obchodný námestník – obchodná námestníčka* (s. 307 – 308). – O slove *bavíť sa* (s. 308). – *Čiastka nie je suma* (s. 365). – O nadmernom používaní častice *ako* (s. 366). – *Servisná služba* (s. 366 – 367).
- Čo nevidieť*. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 57. – Tamže: *Kameň sváru?* (s. 181 – 182). – *Pokladať nový asfaltový kryt* (s. 186). – *Mogadišo, z Mogadiša, v Mogadiše* (s. 248 – 249). – *Prechod* nie je *priechod* (s. 312 – 313). – *Pilotný je úvodný* (s. 315).
- Konferencia o spisovnej slovenčine a jazykovej kultúre. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 299 – 301 (správa).
- Životné jubileum doc. Ladislava Bartka. – Kultúra slova, 28, 1994, s. 237 – 238 (k 60. narodeninám L. Bartka).

1995

- Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. 1. vyd. Bratislava, Veda 1995. 998 s. – 2., oprav. vyd. 2000. (spoluautori A. Anettová, I. Hrubaničová, Š. Michalus, E. Pícha, M. Pisárčiková, E. Tibenská).
- Ref.: 1. Almerová, A.: Vo vydavateľstve Veda vyšiel Synonymický slovník slovenčiny. – Sme/Smena, 18. 12. 1995, s. 8. – 2. Benkovičová, J.: Vyšiel Synonymický slovník slovenčiny. – Nedel'ná Pravda – magazín, 5, 1996, č. 18, s. 19. – 3. Hegerová, K.: Kniha do každej knižnice. – Večerník, 21. 12. 1995, s. 15. – 4. Buzássyová, K.: O novom synonymickom slovníku slovenčiny. – Národná obroda, 1996, č. 5, s. 8. – 5. Dolník, J.: Opis synonymického bohatstva slovenčiny. – Jazykovedný časopis, 47, 1996, s. 125 – 128. – 6. Kačala, J.: Tisíc strán o synonymách. – Literárny týždenník, 9, 1996, č. 13, s. 12. – 7. Komlošik, M.: Synonymický slovník slovenčiny. – Knižná revue, 6, 1996, č. 3, s. 1. – 8. Kačala, J.: Nad Synonymickým slovníkom slovenčiny. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 9 – 16.
- Posilnenie pravidla o rytmickom krátení v pravopisnej kodifikácii z r. 1991. – In: Studia Academica Slovaca. 24. Prednášky XXXI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1995, s. 153 – 157.
- Zo súčasných problémov jazykovej kultúry. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 193 – 197.

Jazyková kultúra a jej stav v súčasnej spoločnosti. – In: Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Materiály z konferencie konanej v Budmericiach 27. – 29. októbra 1994. Red. M. Považaj. Bratislava, Veda 1995, s. 121 – 127.

Na stoosemdesiate výročie narodenia Ľudovíta Štúra. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 257 – 262.

Rok Ľudovíta Štúra a Kultúra slova. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 3 – 7.

Z „kuchyne“ Jazykovedného ústavu [Ľudovíta Štúra SAV]. – Pravda, 25. 2. 1995, s. 9.

Skratky názvov orgánov miestnej samosprávy a štátnej správy. – Obecné noviny, 5, 1995, č. 8, s. 19.

[Diskusný príspevok.] – In: Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Materiály z konferencie konanej v Budmericiach 27. – 29. októbra 1994. Red. M. Považaj. Bratislava, Veda 1995, s. 60 – 63.

Valeriána lekárka či kozlík lekársky? – Kultúra slova, 29, 1995, s. 88 – 89.

O slove *sranda* a jeho odvođeninách. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 54 – 55. – Tamže: *Na Slovensku, na Slovensku či do Slovenska, v Slovensku?* (s. 55). – *Má slovo skriptá jednotné číslo?* (s. 55 – 56). – *Kmeň – kmienok, kmienkový či kmienik, kmienikový?* (s. 104 – 105). – *Zákon nadobúda účinnosť 1. októbrom 1995?* (s. 105 – 106). – *Doktorand či doktorant?* (s. 181 – 183). – *Dvetisíc, či dvatisíc* (s. 238 – 239). – *Výslovnosť slova hosana* (s. 303 – 304). – *Pittsburská ulica či Pittsburská ulica?* (s. 304 – 305). – *Dlhé Klčovo – z Dlhého Klčova či z Dlhého Klčového?* (s. 305 – 306). – *Kárna zodpovednosť či disciplinárna zodpovednosť?* (s. 359 – 360).

Škára, škárovanie. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 58. – Tamže: *Uchovať nie je uschovať* (s. 113). – *Päť celých päť desiatí* (s. 245). – *Gól strelal Dubovský* (s. 250). – *Nemovitosť je nehnuteľnosť* (s. 309 – 310). – *Okrem pondelka, nie mimo pondelka* (s. 311 – 312). – *Výprostiť loď?* (s. 364 – 365).

Opýtali sme sa jazykovedcov... Quark, 1, 1995, č. 1, s. 47. – Tamže: ... na názvy štátov v slovenčine (č. 2, s. 27). – ... na skloňovanie cudzích zemepisných názvov (č. 3, s. 31). – ... na rozdeľovanie slov (č. 4, s. 29).

Súrodenci *Višňovskovci* či *Višňovskí*? – Nedel'ná Pravda, 4, 1995, č. 45, s. 19.

Jubilujúci profesor Ján Horecký. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 41 – 43 (k 75. narodeninám J. Horeckého).

Primeraný odev – primerané slová. Na otázky Pravdy odpovedá Dr. Matej Považaj z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. – Pravda, 25. 2. 1995, s. 8.

1996

O pravopise slov *umieračik* a *posmievačik*. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 275 – 280.

Cudzie zemepisné názvy v slovenskom texte. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 85 – 89.

Prídavné meno od zemepisného názvu *Žitný ostrov*. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 335 – 337.

Kultúra slova vstupuje do 30. ročníka. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 3 – 8.

O kodifikácii slov utvorených príponou *-ár, -áreň*, resp. *-ar, -areň*. – Zápisník slovenského jazykovedca, 15, 1996, s. 51 – 52 (tézy prednášky konanej 10. 12. 1996 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).

Slovenčina aj ako politikum. [Kačala, J.: Slovenčina – vec politická? Martin 1994.] – Kultúra slova, 30, 1996, s. 102 – 105 (ref.).

Prvý zväzok Slovníka slovenských nárečí. [Slovník slovenských nárečí. 1. zv. A – K. Red. I. Ripka. Bratislava 1994.] – Kultúra slova, 30, 1996, s. 227 – 231.

- Čierno-biely pohľad na slovnú zásobu slovenčiny. [Ako nehrešiť proti slovenčine. Bratislava 1995.] – Kultúra slova, 30, 1996, s. 40 – 45 (rec.).
- Pravopis a skloňovanie prevzatého slova *ansámbel*. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 351 – 353.
- Samodržiace* či *samodržné* pančuchy? – Kultúra slova, 30, 1996, s. 49. – Tamže: *Rozdeliť – rozdeľovať* a *prerozdeliť – prerozdeľovať* (s. 116 – 117). – Prečo je v názve *Kostoľany mäkké I?* (s. 117). – Akého rodu je slovo *kostrč*? (s. 171 – 172). – *V Černobyli* či v *Černobyli* (s. 245 – 246). – *Paralympiáda* či *paralympiáda*? (s. 302 – 303). – *Duchovné vlastníctvo* či *duševné vlastníctvo* (s. 303 – 304). – *Skener* a *server* (tvary lokálu jedn. čísla a nominatívu množ. čísla) (s. 363).
- Výdaj* nie je *výdavok*. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 54 – 55. – Tamže: *Dramatičnosť situácie* (s. 58 – 59). – *Tipujte a vyhráte* (s. 179 – 180). – *Odčítavač* (s. 184 – 185). – Čo so slovom *puzzle*? (s. 251 – 252). – *Maľovanka* (s. 308). – Skloňovanie priezvisk na *-o* (s. 310 – 311). – *Mienkotvorný denník* (s. 313 – 314). – *Hlavný veliteľ* či *vrchný veliteľ*? (s. 315). – O spojkách a častiach *aj* a *ani* (s. 317 – 318). – *Hriankový chlieb* (s. 369 – 370).
- Opýtali sme sa jazykovedcov... [na pravopis zložených prídavných mien]. – Quark, 2, 1996, č. 1, s. 31. – ... na písanie čiarky (č. 2, s. 28). – ... na pravopis názvov verejných priestranstiev (č. 3, s. 29). – ... na uplatňovanie spisovnej slovenčiny (č. 4, s. 31). – ... na písanie čísloviek a číslovkových výrazov [1] (č. 5, s. 29). – ... na písanie čísloviek a číslovkových výrazov [2] (č. 6, s. 29). – ... na písanie čísloviek a číslovkových výrazov [3] (č. 7, s. 29). – ... na skloňovanie slov typu *diel*, *meter*, *bicykel* (č. 8, s. 29). – ... na používanie slov *manažér* a *manažment* (č. 9, s. 31). – ... na používanie spojení *pilotný projekt* a *pilotný film* (č. 10, s. 31). – ... na pôvod, význam a skloňovanie slova *región* (č. 11, s. 29). – ... na pravopis prídavných mien typu *žijúci*, *vládnuci* (č. 12, s. 29).
- Životné jubileum doc. Anny Rýzkovej. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 225 – 226 (k 60. narodeninám).
- Na nedožitú jubileum profesora Jozefa Ružičku. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 35 – 37 (k nedožitým 80. narodeninám J. Ružičku).

1997

- Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. 3., dopl. a preprac. vyd. pripravili J. Kačala, M. Pisárčiková, M. Považaj. Bratislava, Veda 1997. 944 s. (spoluautori J. Doruľa, J. Kačala, M. Marsinová, I. Masár, Š. Michalus, Š. Peciar, M. Pisárčiková, V. Slivková, E. Smiešková, E. Tibenská, M. Urbančok).
- Ref.: 1. Majtán, M.: Nový slovník. – Slovenské národné noviny, 8 (12), 1997, č. 33, s. 12. – 2. Očenáš, I.: O novom vydaní normatívnej príručky. – Evanjelický posol spod Tatier, 87, 1997, č. 31, s. 6. – 3. Myjavcová, M.: Krátky slovník slovenského jazyka bližšie k súčasnosti. – Nový život (Nový Sad, Juhoslávia), 51, 1998, s. 72 – 77. – 4. Mlacek, J.: Nad tretím vydaním Krátkeho slovníka slovenského jazyka. – Kultúra slova, 32, 1998, s. 7 – 21.
- O norme a kodifikácii. – In: Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy. Sociolinguistica Slovaca. 3. Red. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 1997, s. 126 – 133.
- O kodifikácii slov utvorených príponou *-ár*, *-áreň*, resp. *-ar*, *-areň*. – Slovenská reč, 62, 1997, s. 226 – 235.
- Ešte raz o kvantite slov *umieračik* a *posmievačik*. – Kultúra slova, 31, 1997, s. 157 – 164.

- Návrh kodifikácie slov utvorených príponou *-ár, -áreň*, resp. *-ar, -areň*. – Jazykovedný zápisník, 16, 1997, s. 17 – 18 (tézy prednášky konanej 8. 4. 1997 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Nitre).
- Vyšiel Krátky slovník slovenského jazyka. [Krátky slovník slovenského jazyka. 3., dopl. a preprac. vyd. Bratislava 1997.] – Slovenská Republika, 14. 6. 1997, príl. Kultúra, s. 3 (ref.).
- Cyrlometodský (cyrlometodovský) či cyrilo-metodský (cyrilo-metodovský)? – Kultúra slova, 31, 1997, s. 104 – 106.
- Bronzová doba či doba bronzová? – Kultúra slova, 31, 1997, s. 118 – 120. – Tamže: Florista (s. 120). – Jablonové či Jabloňové? (s. 184).
- Zákonodarný, nie zákonodárny. – Kultúra slova, 31, 1997, s. 56 – 57. – Tamže: Za prepážkou? (s. 127 – 128). – Zastrešiť, zastrešovať (s. 191). – O slove región (s. 247 – 248). – O slovách spolupodieľ a spolupodieľať sa (s. 314). – Mesiac dozadu (s. 317 – 318).
- O jazykovej kultúre. – Slovenská Republika, 14. 6. 1997, príl. Kultúra '97, s. III.
- Zákonodarná iniciatíva. – Správy Slovenskej akadémie vied, 33, 1997, č. 2, s. 3.
- Opýtali sme sa jazykovedcov ... na používanie prídavného mena vrchný. – Quark, 3, 1997, č. 1, s. 29. – Tamže: ... na používanie slov uchovať a uschovať (č. 2, s. 26). – ... na používanie cudzích ženských priezvisk (č. 3, s. 31). – ... na tvorenie ženských priezvisk (č. 4, s. 31). – ... na poradie slov v dvojslovných názvoch a termínoch (č. 5, s. 33). – ... na slová typu ekonomickosť a ekonomičnosť (č. 6, s. 29). – ... na tvorenie slov typu výškar, mliekar, zlievareň (č. 7, s. 33). – ... na používanie predložky mimo (č. 8, s. 33). – ... na používanie slov vyprostiť a vyprostováci (č. 9, s. 33). – ... ako sa skloňuje názov Černobyľ (č. 10, s. 33). – ... na skloňovanie slov typu idea (č. 11, s. 31). – ... ako sa volá rada, ktorá dozerá na akciovú spoločnosť (č. 12, s. 33).
- Vzácné životné jubileum profesora Jána Kačalu. – Kultúra slova, 31, 1997, s. 109 – 112 (k 60. narodeninám).
- Životné jubileum PhDr. Márie Pisárčikovej. – Kultúra slova, 31, 1997, s. 31 – 33 (k 60. narodeninám).

1998

- SLEX '99. Elektronický lexikón slovenského jazyka. Krátky slovník slovenského jazyka. Synonymický slovník slovenčiny. Pravidlá slovenského pravopisu. 1. vyd. Bratislava, Forma 1998 (spoluautor).
Ref.: 1. Bosák, J.: Tri jazykové príručky na jednom cédečku. – Rodina a škola, 47, 1999, č. 5, s. 4. – 2. Strasser, D.: Slovenčina na ex. – Dominofórum, 8, 1999, č. 10, s. 14.
- Vyberte si meno pre svoje dieťa. 1. vyd. Bratislava, Art Area 1998. 344 s. (spoluautor M. Majtán).
- Z problémov lexikológie, lexikografie a jazykovej kultúry. (Súbor štúdií.) Autoreferát dizertačnej práce na získanie vedeckej hodnosti kandidáta filologických vied. Bratislava, Slovenská akadémia vied – Vedecké kolégium SAV pre jazykovedu, vedy o literatúre, umení a národopis 1998. 34 s.
- Nové vydanie Pravidiel slovenského pravopisu. – Kultúra slova, 32, 1998, s. 65 – 75.
- Nové vydanie Pravidiel slovenského pravopisu. [Pravidlá slovenského pravopisu. 2., dopl. a preprac. vyd. Bratislava 1998.] – Správy Slovenskej akadémie vied, 34, 1998, č. 19, s. 6 (ref.).
- O skloňovaní podstatného mena rádius. – Kultúra slova, 32, 1998, s. 352 – 354.
- Možno účtovať preplatiť? – Kultúra slova, 32, 1998, s. 120. – Tamže: Lurdy – z Lúrd či z Lurdov? (s. 189 – 190). – O skloňovaní názvu novej jednotky euro (s. 367).

- Dostihová dráha – dostihovisko.* – Kultúra slova, 32, 1998, s. 58 – 59. – Tamže: *Vyporiadať sa, vysporiadať sa?* (s. 61). – *Dozorčia rada?* (s. 191). – *Drť je drvina* (s. 249 – 250). – *Množstvom, nie množstevným* (s. 253).
- O pravopise slov *doktorand, doktorandský, doktorandúra.* – Academia, 9, 1998, č. 2, s. 83 – 85.
- Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV informuje. Zmeny v novom vydaní Pravidiel slovenského pravopisu. – Učiteľské noviny, 48, 1998, č. 24 z 18. 6. 1998, s. 4.
- Spisovný jazyk v právnej terminológii. – Na margo úvah o tzv. legislatívnom dobrodružstve. – Práca, 11. 8. 1998, s. 10 (spoluautor I. Ripka).
- Opýtali sme sa jazykovedcov ... na slová *distributér* a *distribútor*. Quark, 4, 1998, č. 1, s. 30. – ... ako sa volá miesto na konanie dostihov (č. 2, s. 30). – ... na skloňovanie slova *server* (č. 3, s. 31). – ... na používanie slova *líder* (č. 4, s. 30). – ... na pravopis slova *zákonodarný* (č. 5, s. 33). – ... ako sa volá majetok, ktorý nemožno premiestňovať (č. 6, s. 33). – ... na domáci náprotivok výrazu *know-how* (č. 7, s. 33). – ... ako sa volá účastník prípravy na získanie hodnosti *doktor* (č. 8, s. 33). – ... akú podobu má prídavné meno od názvu *internet* (č. 9, s. 33). – ... na podobu prídavného mena od názvu *Mochovce* (č. 10, s. 31). – ... či možno vyznamenanie *prepožičať* alebo *zapožičať* (č. 11, s. 31). – ... ako sa volá žena vykonávajúca funkciu predsedu (č. 12, s. 31).
- Poznajme základnú kodifikačnú príručku alebo Máte už najnovšie Pravidlá slovenského pravopisu? – Slovenská Republika, 27. 6. 1998, príl. Kultúra, s. 3 (rozhovor zn. Maja s M. Považajom).

1999

- Toponymický návod pre vydavateľov kartografických a iných diel. (Paralelný angl. názov.) 3. preprac. vyd. Bratislava, Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky 1999. 52 s. (spoluautori M. Kováčová, M. Majtán).
- Význam Slovníka slovenských nárečí pre tvorbu výkladového slovníka súčasnej slovenčiny. – In: Nárečia a národný jazyk. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie (Budmerice 24. – 26. septembra 1997). Red. A. Ferencíková. Bratislava, Veda 1999, s. 231 – 235.
- Ešte raz o slovese *preplatiť*. – Kultúra slova, 33, 1999, s. 216 – 220.
- Genitív jednotného čísla podstatného mena *ventil*. – Kultúra slova, 33, 1999, s. 204 – 207.
- Fiškálny deficit*. – Slovenská Republika, 29. 3. 1999, s. 13.
- Význačný čin slovenskej jazykovednej bibliografie. [1. Dvonč, L.: Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1976 – 1985). Bratislava 1997. – 2. Dvonč, L.: Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1986 – 1995)]. – Kultúra slova, 33, 1999, s. 236 – 238 (rec.).
- O pôvode, výslovnosti a pravopise prídavného mena *fiškálny*. – Kultúra slova, 33, 1999, s. 158 – 159. – Tamže: O prídavnom mene *sakramentský* a príslovke *sakramentsky* (s. 232 – 233). – História a súčasný význam slova *praženka/pražienka* (s. 290 – 292). – Tretie tisícročie sa začne v roku 2001 (s. 254 – 356).
- O písaní titulu *doctor honoris causa* a skratiek iných titulov a hodností. – Kultúra slova, 33, 1999, s. 58. – Tamže: *Fluidum* – gen. množ. čísla *fluid* či *fluid*? (s. 114). – *Tyflokynológia, tyflo-kynológia* či *slepecká kynológia*? (s. 173 – 174). – *Očná optika* (s. 239 – 240). – Ako písať textový skratku spojenia *to značí, resp. to znamená* (s. 368 – 369).
- Deň matiek*. – Kultúra slova, 33, 1999, s. 61. – Tamže: *Konžská demokratická republika* (s. 123 – 124). – *Dvojaký a dvojitý* (s. 126). – *Obhliadka, nie ohliadka* (s. 184). – *Hryzačka, nie hryzátko*

- (s. 189 – 190). – *Zapožičať vyznamenanie?* (s. 254 – 255). – Čo s výrazom *know-how*? (s. 308 – 309). – *Predsedníčka, nie predsedkyňa* (s. 312 – 313).
- Opýtali sme sa jazykovedcov... čo je to pravidlo o rytmickom krátení. – *Quark*, 5, 1999, č. 1, s. 31. – Tamže: ... na uplatňovanie pravidla o rytmickom krátení (č. 2, s. 31). – ... či z pravidla o rytmickom krátení sú aj výnimky (č. 3, s. 31). – ... či je správne hovoriť o *dvojtom* alebo *dvojakom občianstve* (č. 4, s. 31). – ... na skloňovanie slova *robot* (č. 5, s. 31). – ... na používanie slov *doba*, *čas*, *obdobie*, *lehota* (č. 6, s. 31). – ... na skloňovanie názvu *euro* (č. 7, s. 31). – ... akého rodu je slovo *výstroj* (č. 8, s. 31). – ... na používanie slov typu *kilowatt* a *megahertz* (č. 9, s. 31). ...na pravopis anglického slova *leasing* v slovenčine (č. 10, s. 43). – ... či je správne slovo *zhotoviť* (č. 11, s. 31). – ... na pomenovanie *Cigán*, *Róm* a ich odvodeniny (č. 12, s. 31).
- Prídavné meno od miestneho názvu *Mochovce*. – *Správy Slovenskej akadémie vied*, 35, 1999, č. 5, s. 7. – Tamže: O názve novej menovej jednotky *euro* (č. 18, s. 10). – *Dvojité zdanenie, ale dvojaké občianstvo* (č. 20, s. 5). – *Fiškálny deficit, fiškálna politika* (č. 21, s. 10).
- Na osemdesiatku Dr. Gejzu Horáka. – *Kultúra slova*, 33, 1999, s. 39 – 42.
- Za Viktóriou Dorotjakovou. – *Slavica Slovaca*, 34, 1999, s. 163.

2000

- Tretie vydanie súčasných Pravidiel slovenského pravopisu. – *Kultúra slova*, 34, 2000, s. 321 – 329.
- Postavenie prídavných mien *prevediteľný* a *prevoditeľný* v slovnej zásobe slovenčiny. – *Kultúra slova*, 34, 2000, s. 275 – 279.
- Poznámky k trom poznámkam o slovese *preplatiť*. – *Kultúra slova*, 34, 2000, s. 154 – 158.
- Tvorenie obyvateľských mien od slovenských miestnych názvov. – In: *Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Na počesť profesora Jána Horeckého*. Red. K. Buzássyová. Bratislava, Veda 2000, s. 388 – 396.
- O jazykovej kultúre v elektronických médiách. – *Kultúra slova*, 34, 2000, s. 81 – 85.
- Názvy vodopádov na Slovensku a ich štandardizácia. – In: *Vlastné mená v jazyku a spoločnosti. 14. slovenská onomastická konferencia. Banská Bystrica 6. – 8. júla 2000. Zborník referátov*. Red. J. Krško – M. Majtán. Bratislava – Banská Bystrica, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Fakulta humanitných vied a Pedagogická fakulta UMB 2000, s. 273 – 279.
- Jazyková kultúra v Slovenskom rozhlase. – In: *Slovenčina v Slovenskom rozhlase v súvislosti s kultúrou a spôsobom myslenia. Zborník z jazykovej konferencie*. Red. S. Mislovičová – I. Jenča. Bratislava, Slovenský rozhlas – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 2000, s. 10 – 16.
- [Diskusné príspevky.] – In: *Slovenčina v Slovenskom rozhlase v súvislosti s kultúrou a spôsobom myslenia. Zborník z jazykovej konferencie*. Red. S. Mislovičová – I. Jenča. Bratislava, Slovenský rozhlas – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 2000, s. 35 – 36, 49 – 52, 110 – 112.
- Na začiatku 34. ročníka *Kultúry slova*. – *Kultúra slova*, 34, 2000, s. 3 – 5.
- Jazyk je zrkadlo kultúrnosti. Hranatý stôl LT. – *Literárny týždenník*, 13, 2000, č. 23, s. 4 – 5 (účastník besedy o jazyku, spoluúčastníci D. Števková, J. Findra, J. Kačala, S. Ondrejovič).

- Venezuelská bolívarovská republika.* – Kultúra slova, 34, 2000, s. 27 – 29. – Tamže: O pravopise a výslovnosti zemepisného názvu *Brusel* (s. 225 – 227).
- Zmluva o diele, nie zmluva o dielo.* – Kultúra slova, 34, 2000, s. 52 – 54. – Tamže: Ako sa má hlás-kovať skratka *OECD* v slovenčine? (s. 109 – 110). – Ako sa volá ulica pomenovaná podľa sídelnej jednotky *Ostredky*? (s. 185 – 186). – *Od Rudolfa Schustera* či *od Rudolfa Schustra*? (s. 245 – 246). – Ako nazvať spodnú časť strany pod stránkovou sadzbou? (s. 302 – 303). – Obyvateľ Smižian je *Smižanec* či *Smižančan*? (s. 303 – 304). – *Kivi* – *vidieť vtáka kiviho* či *vtáka kivi*? (s. 370 – 371).
- Miestopredseda je podpredseda.* – Kultúra slova, 34, 2000, s. 115. – Tamže: *Keňa* – *kenský*, nie *keňský* (s. 117 – 118). – *Minimálna doba trvanlivosti*? (s. 309). – O slove *maskot* (s. 315). – *Prepo-žičať hlas*? (s. 316).
- O písaní skratiek akademických titulov a vedeckých hodností. – *Academia*, 11, 2000, č. 3, s. 57 – 58 (prevzaté v časopise Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre *Náš čas*, 4, 2000, č. 8, s. 12, pod názvom *Ako písať akademické tituly a vedecké hodnosti*).
- Tvorenie ženských priezvisk v slovenčine. – *Academia*, 11, 2000, č. 4, s. 56 – 58.
- Opýtali sme sa jazykovedcov ... na slová *obhliadka* a *ohliadka*. – *Quark*, 6, 2000, č. 1, s. 31. – ... ako sa v slovenčine tvoria obyvateľské mená (č. 2, s. 31). – ... akú podobu má radová číslovka od čísla *2000* (č. 3, s. 31). – ... na významový vzťah predložiek *v* a *na* (č. 4, s. 31). ... na podobu prídavného mena od názvu *Žitný ostrov* (č. 5, s. 31). – ... na skloňovanie priezvisk zakončených na *-o* (č. 6, s. 31). – ... na vyjadrenia typu *bolo to päť rokov dozadu* (č. 7, s. 31). – ... na pravopis a skloňovanie slov *hardvér* a *softvér* (č. 8, s. 30). – ... na slovesá *skenovať* a *mejlovať* (č. 9, s. 31). – ... na hláskovanie niektorých cudzích skratiek (č. 10, s. 31). – ... akú väzbu má slovo *zmluva* (č. 11, s. 31). – ... na nominatív množného čísla obyvateľského mena *Čech* (č. 12, s. 31).
- Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV za rok 1999. – *Slovenská reč*, 65, 2000, s. 160 – 164.
- Vzácné životné jubileum profesora Jána Horeckého. – *Slovenská reč*, 65, 2000, s. 39 – 42 (k 80. narodeninám J. Horeckého).
- Vzácné jubileum PhDr. Ivana Masára. – Kultúra slova, 34, 2000, s. 98 – 101 (k 70. narodeninám).
- Jubilujúca Adriana Ferenčíková. – Kultúra slova, 34, 2000, s. 35 – 38 (k 60. narodeninám A. Ferenčíkovej).
- Za profesorom Jozefom Mistríkom. – Kultúra slova, 34, 2000, s. 229 – 232.

2001

- Jazyková kultúra a Kultúra slova na začiatku tretieho tisícročia. – Kultúra slova, 35, 2001, s. 3 – 5.
- Niekoľko poznámok o základnej jazykovednej terminológii. – Kultúra slova, 35, 2001, s. 327 – 333.
- Využívanie počítača pri príprave nového vydania Krátkeho slovníka slovenského jazyka a Pravidiel slovenského pravopisu. – In: *Lexicographica '99*. Zborník na počesť Kláry Buzássyovej. Red. S. Ondrejovič – M. Považaj. Bratislava, Veda 2001, s. 171 – 177.
- Suchovod*? – Kultúra slova, 35, 2001, s. 43 – 44. – Tamže: *Tlačené médiá* či *tlačové médiá*? (s. 93 – 95). – Nominatív množného čísla podstatného mena *synovec* (s. 165 – 166).
- Ako písať značku slova *percento*? – Kultúra slova, 35, 2001, s. 57. – Tamže: Ako sa volá znamienko, ktorým sa podčiarkuje text? (s. 119 – 120). – *Koróziivzdorný* či *koróziivzdorný*? (s. 248 – 249).

- Skloňovanie miestnych názvov zakončených na *-ie*. (Letničie – v *Letničí* alebo v *Letničom*?) (s. 305 – 306).
- Priekazný doklad?* – Kultúra slova, 35, 2001, s. 187 – 188. – Tamže: *Druhým dňom?* (s. 314 – 315). – *Obsluhovňa?* (s. 320).
- O pravopise a výslovnosti slov *manažér*, *manažment* a ich odvodenín. – Academia, 12, 2001, č. 1, s. 50 – 51. – Tamže: O preberaní slov z iných jazykov do slovenčiny (č. 2, s. 53 – 54). – *O evalvácii a evalvácii* (č. 4, s. 52 – 53).
- Poistovateľ* či *poistiteľ*? – Poistné rozhrfady, 7, 2001, č. 4, s. 19. – Tamže: O pomenovaní *poistovák* (č. 5, s. 19). – O slove *prepážka* (č. 6 s. 19).
- Opýtali sme sa jazykovedcov ... na používanie slov *opísať*, *opis* a *odpísať*, *odpis*. – Quark, 7, 2001, č. 1, s. 31. – Tamže: ... či sa má hovoriť o *fiskálnej* alebo *fiskálnej politike* (č. 2, s. 31). – ... na tvorenie jednoslovných názvov jazykov (č. 3, s. 31). – ... na názov *choroba šialených kráv* (č. 4, s. 31). – ... na prídavné meno *vadný* a spojenie *vadný výrobok* (č. 5, s. 31). – ... ako sa volá cenný papier, ktorý možno previesť na iného (č. 6, s. 31). – ... na slová *pokladnica* a *pokladňa* (č. 7, s. 31). – ... na slová *hmoždinka* a *rozperka* (č. 8, s. 31). – ... na prídavné mená od zemepisných názvov typu *Viedeň* a *Keňa* (č. 9, s. 31). – ... na používanie predložky *pre* (č. 10, s. 31). – ... na prídavné mená *žiaduci* a *nežiaduci* (č. 11, s. 31). – ... na slová *drtiť* a *drť* (č. 12, s. 31).
- Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. – Slovenská reč, 66, 2001, s. 111 – 115.
- Posledná rozlúčka s PhDr. Katarínou Hegerovou. – Kultúra slova, 35, 2001, s. 45 – 47.

Redakčná činnosť

- Kultúra slova, 11, 1977 – 25, 1991 (člen red. rady, výkonný redaktor), 26, 1992 – 35, 2001 (člen red. rady, hlavný redaktor).
- Jazyková poradňa Slovenského rozhlasu, jún 1993 – 2001 (redaktor relácie).
- Pravidlá slovenského pravopisu. 1. vyd. Bratislava, Veda 1991. 536 s.; 2., dopl. a preprac. vyd. 1998. 576 s.; 3., uprav. a dopl. vyd. 2000. 592 s. (redaktor).
- Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Materiály z konferencie konanej v Budmericiach 27. – 29. októbra 1994. Bratislava, Veda 1995. 200 s. (redaktor).
- Krátky slovník slovenského jazyka. 3., dopl. a preprac. vyd. pripravili J. Kačala, M. Pisárčiková, M. Považaj. Bratislava, Veda 1997. 944 s.
- Lexicographica '99. Zborník na počesť Kláry Buzássyovej. Bratislava, Veda 2001. 308 s. (spoluredaktor S. Ondrejovič).
- Slovenská reč, 62, 1997 – 66, 2001 (člen red. rady).
- Správy Slovenskej akadémie vied, 36, 2000 – 37, 2001 (člen red. rady).

Spolupráca

- Szaflarski, J. a kol.: Malá encyklopédia zemepisu. Zostavovateľ slovenského vydania P. Mariot. Bratislava, Obzor 1976 (terminologická úprava s M. Hajčíkovou).
- Česko-slovenský slovník. Red. G. Horák. Bratislava, Veda 1979 (vyhľadávanie slovenských ekvivalentov českých odborných termínov).
- Slovenčina na každý deň. 1. Bratislava, Československá televízia – odbor výskumu programov ČST a divákov v SSR 1984.
- Slovenčina na každý deň. 2. Bratislava, Československá televízia – odbor výskumu programov ČST a divákov v SSR 1984.

Prekladateľská činnosť

Slovník pracovného práva. Bratislava, Práca 1982 (spoluprekladateľka A. Batthyányová).

Těhla, J. a kol.: Prehľad dejín československého odborového hnutia. Bratislava, Práca 1984 (člen kolektívu prekladateľov).

Zostavil *Ladislav Dvonč*

Na osemdesiatku PhDr. Marty Marsinovej

11. mája 2002 sa dožila krásneho veku osemdesiatich rokov PhDr. Marta Marsinová, bývalá pracovníčka Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Pracovala najmä v oblasti súčasného slovenského jazyka a jazykovej kultúry. Bola aj výkonnou redaktorkou časopisu Slovenská reč (1955 – 1958; 1971 – 1972). Vedecký život M. Marsinovej, rovnako ako jej pohnutý životný osud, si zasluži, aby sme jej významnému životnému jubileu venovali pozornosť. Pripomíname si ho my, ktorí jubilantku poznáme a pracovali sme s ňou, toto pripomenutie je však určené aj generáciám budúcich lingvistov, ktorí nás vystriedajú.

M. Marsinová sa narodila 11. mája 1922 v Žiline, v tomto meste vychodila základnú školu a gymnázium. Po maturite študovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (resp. v tých rokoch Slovenskej univerzity) odbor slovenský jazyk – nemecký jazyk (1940 – 1945). Pre jazykovednú špecializáciu, ako spomína, ju získali štrukturalisticky orientovaní profesori – Jozef Miloslav Kořínek a Ľudovít Novák. J. M. Kořínek ju zaujal prednáškami zo všeobecnej jazykovedy, profesor E. Novák si získaval študentov širokou rozhladenosťou a erudovanosťou (študoval v Prahe aj na parížskej Sorbonne), ale najmä spôsobom, akým pristupoval k riešeniu aktuálnej slavistickej aj slovackistickej a romanistickej problematiky. M. Marsinová už počas vysokoškolského štúdia začala uverejňovať recenzie jazykovedných publikácií. Mala šťastie zažívať tvorivú atmosféru, v ktorej v tom čase pracoval predchodca Slovenskej jazykovednej spoločnosti a Jazykovedného združenia slovenských jazykovedcov pri SAV Bratislavský lingvistický krúžok a v ňom mnohí naši poprední jazykovedci, ale aj bádatelia z iných príbuzných vedných odborov (A. V. Isačenko, E. Novák, E. Pauliny, J. Ružička, V. Blanár a iní).

Po absolvovaní vysokoškolského štúdia M. Marsinová pôsobila tri roky ako gymnaziálna profesorka v Banskej Bystrici. So svojou maturitnou triedou udržiava až dodnes dobré kontakty, či už na stretnutiach v Banskej Bystrici, či v Bratislave (s bývalými žiakmi, ktoré dnes žijú v tomto meste). M. Marsinová neohraničovala svoje povolanie len školským prostredím, aktívne pracovala v Živene a v Matici slovenskej. Pôsobenie v Matici slovenskej (1948 – 1950), kam ju pozval Andrej Mráz, začala v komisii pre vydávanie spisov Ľudovíta Štúra, po prerušení prác na

tomto projekte prešla do Jazykového odboru MS. Pomáhala pri práci na Slovníku spisovného jazyka slovenského, ktorý pripravovali Anton Jánošík a Eugen Jóna. Aj Marty Marsinovej sa týkal administratívny presun pracovníkov z Matice slovenskej do Bratislavy na koncipovanie Slovníka slovenského jazyka v Slovenskej akadémii vied a umení (SAVU) potom, čo práce na „matičnom“ slovníku spisovného slovenského jazyka boli prerušené.

Ako výkonná odborná pracovníčka našla M. Marsinová uplatnenie vo viacerých oblastiach, ktoré vtedy spoločnosť od jazykovedcov očakávala: pri vydávaní stredoškolských učebníc, pri príprave nových Pravidiel slovenského pravopisu, aj v gramatickom výskume, ktorý jej bol popri lexikografickej práci veľmi blízky. Sľubne sa rozvíjajúca vedecká aktivita M. Marsinovej bola po prvý raz násilne prerušená už necelý polrok po príchode do Bratislavy. V čase, keď bol v súvisе so známym procesom proti tzv. buržoáznym nacionalistom zatknutý predseda SAVU L. Novomeský, keď pre svoje vedecké názory museli opustiť svoje jazykovedné pracoviská vedúce osobnosti slovenskej jazykovedy E. Pauliny, J. Ružička a J. Štolc, aj M. Marsinová musela opustiť akademické pracovisko pre náboženské presvedčenie. Po dvaapoločnej práci vo výrobe (vo vlnárskych závodoch Slovena v Žiline) sa M. Marsinová mohla v r. 1953 vrátiť do vtedajšieho Ústavu slovenského jazyka, dnešného Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV. Pracovala na 1. až 3. zväzku Slovníka slovenského jazyka (1959 – 1968), neskôr v gramatickom oddelení. V tom čase publikovala viacero závažných štúdií z problematiky tvorenia slov, lexikológie a lexikografie, morfológie, recenzovala jazykovednú produkciu z týchto disciplín. V rokoch 1955 – 1958 vykonávala aj funkciu výkonnej redaktorky časopisu Slovenská reč.

Po smutne známých previerkach v Slovenskej akadémii vied musela M. Marsinová začiatkom roku 1959 znovu opustiť akademické pracovisko, tentoraz však takmer na desať rokov. Vernosť kresťanskému svetonázoru a vzápätí obvinenie za prekladanie a šírenie teologickej literatúry jej v súdnom procese vyniesli dva roky väzenia plus šesť rokov povinnej nariadenej namáhavej fyzickej práce v továrni Figaro. Až neskôr po niekoľkých márných pokusoch o zmenu zamestnania (pri ktorých jej chceli pomôcť priatelia, ale nadpráca kádrových pracovníkov zmenu zamestnania znemožňovala) mohla M. Marsinová pracovať od r. 1966 ako redaktorka interného časopisu Transformátory v Bratislavských elektrotechnických závodoch. Do Jazykovedného ústavu sa M. Marsinová vrátila v čase politického „odmäku“ v r. 1968. S húževnatosťou sa znova zapojila do vedeckej činnosti pracoviska, dарило sa jej prekonávať hendikep dlhoročného vyradenia z vedeckého života. Publikovala štúdie a menšie príspevky jazykovokultúrneho zamerania, po vykonaní rigorózných skúšok a obhájení rigorózneho práce dosiahla v r. 1973 titul PhDr. Je členkou kolektívu autorov Česko-slovenského slovníka (1979, 1981), neskôr sa zúčastňuje na príprave koncepcie Krátkeho slovníka slovenského jazyka

(1. vyd. 1987). V rokoch 1969 – 1970 M. Marsinová spolupracovala so Slovenskou liturgickou komisiou na príprave nového prekladu liturgických textov do slovenčiny. V roku 1979 odchádza M. Marsinová do dôchodku. Tentoraz odchádza (trochu predčasne) z povinnosti, ktorú si sama uložila (doopatrovanie rodičov).

Jazykovedné dielo PhDr. Marty Marsinovej je úctyhodné. Dokazuje to personálna bibliografia (publikovaná v Slovenskej reči, 57, 1992, č. 3, s. 159 – 168 pri príležitosti autorkinej sedemdesiatky). Jej štúdie sa vyznačujú originálnym uchopením témy, je pre ne charakteristický vzácne vyvážený zmysel pre formálno--gramatickú, sémantickú aj štylistickú stránku interpretovaných jazykových javov. Azda najvýraznejší vklad do lingvistického poznania priniesla M. Marsinová svojimi štúdiami o štruktúre a fungovaní slovotvorne motivovaných pomenovaní. Do fondu slovakistických poznatkov trvalej platnosti vošla často citovaná štúdia *Slovesá z prídavných mien v slovenčine* (1958), ďalej práce *Kalit¹ (vodu) a kalit² (ocel)* (1978), *O jednej skupine slovies odvodených od zvieracích mien* (1980). Málokto vie, že naostatok citovaná štúdia vďaka verzii publikovanej po nemecky v zborníku *Recueil linguistique de Bratislava. 6. (1982) – Durch Tiernamen motivierte Verben in der slowakischen Sprache* vyvolala aj záujem viacerých zahraničných lingvistov (anglistky Z. Charitončikovej z Bieloruska, F. Planka z NSR, porov. jeho *Morphologische (Ir)Regularitäten. Aspekte der Wortstrukturtheorie*, 1981). M. Marsinová v tejto štúdií na tému, ktorej sa v tom čase na Slovensku nik osobitne nevenoval, poukázala na zaujímavé formálne aj významové nepravidelnosti a metaforické významy slovies (a sčasti aj adjektív) utvorených zo zvieracích mien. Nedávno sa tejto príťažlivej, málo prebádanej téme venovali, a to z porovnávacieho anglicko-slovenského hľadiska, prešovskí bádatelia, porov. P. Štekauer – Š. Franko – D. Slančová – J. Sutherland-Smith *Komparatívny výskum prenosu zvieracích pomenovaní na ľudí*. (Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry, 2000, 52 – 68). Značnú pozornosť venovala M. Marsinová aj témam z okruhu morfológie a pravopisu. Porov. napríklad *Nominatív plurálu v type sudca* (1971), *Z problematiky hypokoristik v Slovníku slovenského jazyka* (1973), *Adjektíva a adverbiá typu benkovský po benkovsky u Alexandra Matušku* (1976) a i. Súčasťou vedeckého diela jubilujúcej M. Marsinovej je aj jej už spomenuté spoluautorstvo na slovakistických lexikografických dielach, na *Slovníku slovenského jazyka* (1959 – 1968; spoluautorka 1. – 3. zväzku), na *Česko-slovenskom slovníku* (1979, 1981).

Poslednou, „rozlúčkovou“ lingvistickou prácou M. Marsinovej (ak nepočítame neskôr vydané reedície slovníkových diel) je štúdia *Doplňanie synonymických radov slovies desubstantívami* (Jazykovedné štúdie. 16. 1981, 201 – 205). V tejto štúdií sa opäť vrátila k denominálnym slovesám motivovaným menami zvierat, ale uhol jej pohľadu na synonymické rady slovies je znovu originálny. Na rozdiel od autorov, ktorí sa venovali slovotvornej synonymii slovies založenej na synonymii slovotvor-

ných formantov, M. Marsinová zamerala v tejto štúdií pozornosť na podmienky, ktoré vedú k synonymickému vzťahu polybazálnych slovíes (typy *oženit' sa – ovrabičičit' sa, nabifľovať sa – naverklíkovať sa, napapagájovať sa*) napriek tomu, že jeden člen dvojice má posunutý, metaforicky prenesený význam.

Posledné desaťročie sa PhDr. Marta Marsinová venuje v plnej miere aktivitám súvisiacim s jej kresťanským presvedčením. Ako sme už napísali pri jej sedemdesiatročnom jubileu – k jazykovednej práci sa po novembri 1989 už po štvrtý raz nevrátila – svoje vzdelanie, kultivovanosť, intelektuálne schopnosti aj obdivuhodnú energiu využíva pri duchovnej obnove našej spoločnosti, osobitne v ženskom ekumenickom hnutí. Táto práca M. Marsinovej má aj medzinárodný rozmer. Jubilantka uplatňuje pri nej väčšmi druhú špecializáciu svojho vzdelania – nemecký jazyk. Od roku 1991 udržiava kontakty s ekumenickým hnutím v Rakúsku. Prostredníctvom Katolíckej akcie dostala v r. 1993 pozvanie na Svetový kongres metodistov vo Viedni, na ktorom vystúpila s prednáškou o situácii ženy za socializmu. V rámci pôsobenia v ženskom ekumenickom hnutí sa rok čo rok zúčastňuje na Svetovom modlitbovom dni žien (je doň zapojených 172 krajín). Viac ráz sa zúčastnila na európskom kongrese katolíckych žien vo Švajčiarsku a v Nemecku a na medzinárodných rakúsko-slovensko-maďarských seminároch pre dospelých (Familienseminar), zameralých vždy na inú tému. Posledné z takýchto podujatí (podporovaných Európskou úniou), sa uskutočnilo v roku 2001 na Spišskom biskupstve v Spišskej Kapitule.

Milá Marta! Pri Tvojom vzácnom životnom jubileu Ti bývalí kolegovia, priatelia a celá jazykovedná obec ďakujú za všetko, čo si vykonala v slovakistickom jazykovednom výskume a v kultivovaní spisovnej slovenčiny. Pohoda a vyrovnanosť, ktoré z Teba vyžarujú, nám mnohým môžu byť vzorom. Želáme Ti do ďalších rokov lepšie zdravie a veľa šťastných dní a rokov. Nech Ti naďalej trvá aj radosť z toho, že v aktivite, ktorej sa v posledných rokoch venuješ, máš mladšie nasledovníčky.

Ad multos annos!

Klára Buzássyová

Jubileum profesora Rudolfa Krajčoviča

Dvadsiateho druhého júla sa v zdraví dožíva životného jubilea 75 rokov popredný slovenský jazykovedec, vysokoškolský pedagóg a člen našej redakčnej rady, univerzitný profesor PhDr. Rudolf Krajčovič, DrSc. Narodil sa 22. júla 1927 v Trakoviciach a po absolvovaní tamojšej základnej školy, po gymnaziálnych štúdiách v Trnave a v Hlohovci prišiel r. 1947 študovať slovakistiku a filozofiu na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave. Ešte pred jej ukončením sa v r.

1950 stal asistentom Slovanského seminára a po absolútoriu v r. 1951 stal sa jedným z prvých vedeckých aspirantov. Vysokoškolskej katedre na Filozofickej fakulte UK ostal verný až do dnešných dní a prešiel všetkými jej pedagogickými aj vedeckými postmi: bol asistentom, odborným asistentom, docentom, získal vedeckú hodnosť doktora filologických vied a stal sa univerzitným profesorom. V jubilatovom živote zaujali výsostné miesto nemenné hodnoty: stálosť názorov, poctivosť v práci, krištáľovo čistá presvedčivosť vedeckej metódy, vernosť pracovisku, úprimná a veselá povaha. Profesor Krajčovič sa totiž na „svoju“ katedru vracia dodnes a na jeho prednáškach a seminároch z vývinu jazyka, dialektológie a dejín spisovnej slovenčiny, ale aj v rozličných vedeckých a odborných komisiách, si uvedomujeme len plynutie jazykového času a astronomický kalendár odmeriavajúci vek osobnosti akoby rešpektoval tempo hláskových zmien, na ktorých je založená jubilatova migračno-integračná teória o pôvode nášho jazyka. V jeho vývine sa totiž plynutie času uvedomuje ináč a hádam aj preto historickojazykovedná problematika zostala dominantou jubilatovho vedeckého výskumu, publikačných aktivít aj pôsobenia za vysokoškolskou katedrou. Rozsiahlu publikačnú činnosť profesora Krajčoviča zastupujú také vedecké práce, v ktorých sú najnovšie poznatky z historickej jazykovedy najmä vo vzťahu ku genetickej charakteristike slovenského jazyka. K začiatkom genetickej charakteristiky juhozápadnej časti slovenských nárečí patrila práca *Pôvod a fonologický vývin juhozápadoslovenských nárečí* (1964), ktorá sa stala základom syntetizujúcej migračno-integračnej teórie o pôvode slovenčiny publikovanej pod názvom *Slovenčina a slovanské jazyky I. Praslovanská genéza slovenčiny* (1974), resp. anglického vydania historickej fonológie slovenčiny *A Historical Phonology of Slovak* (1975). Osobitný a nový metodologický postup uplatňoval R. Krajčovič aj pri tvorbe množstva vysokoškolských učebníc, z ktorých spomeňme aspoň *Vývin slovenského jazyka* (1961), *Náčrt dejín slovenského jazyka* (1966, 1971) *Technika jazykovednej interpretácie* (1966), *Textová príručka k dejinám slovenského jazyka* (1979), *Pôvod a vývin slovenského jazyka* (1981), *Vývin slovenského jazyka a dialektológia* (1988), vysokoškolské učebné texty *Čeština a slovenčina v starších archíváliách v predspisovnom období* (1983, 1991), *Príručka k dejinám spisovnej slovenčiny* (spoluautor, 1999). Výsledkom jubilatovej neutíchajúcej tvorivej aktivity je vydanie *Náčrtu dejín spisovnej slovenčiny* (spoluautor J. Kačala, 2001), aktualizácia vydania práce *Slovenčina a slovanské jazyky. II*, najnovšie dokončená práca *Dejiny spisovnej slovenčiny* (spoluautor P. Žigo, v tlači) a množstvo zaujímavých výkladov miestnych názvov (*Laugaritio, Praha* v Novohrade a pod.). Okrem základných vedeckých prác a učebníc majú v tvorbe profesora R. Krajčoviča významné miesto aj populárno-náučné a popularizačné monografie a filmové a televízne scenáre s orientáciou na dejiny slovenčiny (*Svedectvo dejín o slovenčine*, 1977, 1980; *Veľká Morava v tisícročí*, 1985), ktoré sa vyznačujú hĺbkou vedeckej argumentácie a

jednoduchosťou štýlu. Pri enumerácii jubilantovej tvorby treba spomenúť vydanie výberu z *Valaskej školy* od Hugolína Gavloviča (1971, 1982), pôsobenie v redakčných radách vedeckých časopisov a zborníkov (*Slovenská reč, Jazykovedný časopis, Philologica*), členstvo v Medzinárodnej komisii pre slovanskú onomastiku pri Medzinárodnom komitáte slavistov, členstvo v Medzinárodnom výbore pre onomastické vedy (ICOS), členstvo v predsedníctve Slovenskej onomastickej komisie, v Slovenskej komisii pre Encyklopédiu dejín strednej Európy a v komisiách pre udeľovanie vedeckých hodností. Okrem desiatok domácich a zahraničných vedeckých konferencií, sympózií a vedeckých seminárov univerzitný profesor R. Krajčovič absolvoval zahraničné prednáškové pobyty v popredných slavistických strediskách: v Krakove (1963), v Skopje (1977), v Moskve (1970 – 1971, 1975 – 1976, 1980 – 1981), s referátmi vystupoval na medzinárodných slavistických zjazdoch v Sofii (1963), vo Varšave (1973), v Bratislave (1993), na medzinárodných onomastických sympóziách v Lipsku (1969), Vroclave (1972), Krakove (1978) a na sympóziu o podunajských národoch v Regensburgu (1967). Publikoval množstvo vedeckých štúdií v zahraničných vedeckých časopisoch a v zborníkoch z vedeckých podujatí (Poľsko, Bulharsko, Nemecko, Rusko).

Celoživotné pôsobenie v úlohe vysokoškolského pedagóga je v prípade profesora R. Krajčoviča bytostne späté s Filozofickou fakultou UK v Bratislave. Prednášky a semináre profesora Krajčoviča sa od začiatku až do dnešných dní vyznačovali množstvom nových poznatkov, pútavosťou, invenčnosťou metód a tvorivosťou. Pohľad na vedeckú a pedagogickú orientáciu univerzitného profesora Rudolfa Krajčoviča je len krátkou zastávkou pri jeho rozsiahlom diele, ktoré okrem spomenutých prác dopĺňajú viac ako dve stovky vedeckých štúdií v domácich vedeckých a odborných časopisoch a zborníkoch. Patrí k nim aj množstvo článkov, popularizačných príspevkov a recenzií. A skutočnosť, že okrem vedeckého slova zvládol jubilant aj krásu poetického slova, dokumentuje jeho básnická tvorba z mladších rokov života a esejisticky spracovaný prehľad dejín spisovnej slovenčiny *Pri prameňoch slovenčiny* (1978). Do ďalších rokov želáme univerzitnému profesorovi PhDr. Rudolfovi Krajčovičovi, DrSc., pevné zdravie, veľa síl, optimizmu a radosti. Ad multos annos!

Pavol Žigo

Na nedožitú osemdesiatinu profesora Jána Oravca

1. júna 2002 by sa prof. PhDr. Ján Oravec, DrSc., popredný reprezentant silnej generácie slovenských jazykovedcov 2. polovice 20. storočia, bol dožil osemdesiatich rokov. Žiaľ, zomrel náhle 1. mája 1986, nedožijúc sa ani 64 rokov, teda ani veku, keď autori dozrievajú na nadhľadové syntetizujúce práce. Rozbežský rodák po

štúdiách na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde absolvoval aprobáciu slovenský jazyk – filozofia, zasvätil svoj život najprv učiteľskému povolaniu (Senica, Višňové, Bratislava, Borinka), aby potom prežil svoje vedecky najplodnejšie roky v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV (1956 – 1976) a svoju vedeckú dráhu dovŕšil na Katedre slovenského jazyka a literatúry na Pedagogickej fakulte v Nitre. Hoci sa nedá povedať, že by J. Oravec skončil svoj pracovný pomer v JÚLŠ SAV dobrovoľne (na toto rozhodnutie mali vplyv mimovedecké okolnosti), jeho prechod na univerzitu má svoju nadväznú logiku: učiteľské štácie, vrcholné jazykovedné pracovisko, výchova dobrých učiteľov slovenčiny a vedeckých pracovníkov v oblasti slovenského jazyka.

Prof. Ján Oravec pracoval, ako je známe, predovšetkým v oblasti výskumu slovenského spisovného jazyka, najmä syntaxe a morfológie, jazykovej kultúry a jazykovej výchovy, ale aj slovenskej dialektológie. Jeho najvýznamnejšou samostatnou knižnou monografiou ostáva zrejme aj po preverení časom *Väzba slovies v slovenčine* (Bratislava 1967), po ktorej nasledovali *Slovenské predložky v praxi* (1968) a vysokoškolské príručky *Náčrt slovenskej skladby pre vysokoškolákov* (Bratislava 1978) a *Morfológia spisovnej slovenčiny* (Bratislava 1980). Bol hlavným autorom medzi vysokoškolákmi populárnych učebníc *Súčasný spisovný jazyk. Syntax* (Bratislava 1982) a *Súčasný spisovný jazyk. Morfológia* (Bratislava 1983). Veľmi dôležitá bola jeho účasť v kolektíve autorov, ktorý pripravil akademickú *Morfológiu slovenského jazyka* (1966). V tomto legendárnom diele slovenskej jazykovedy spracoval časť o zámenách a predložkách.

Ján Oravec spolu s V. Lacom pripravili aj variant pravidiel slovenského pravopisu, ktorý bol určený pre školskú mládež. Ten sa objavil po prvý raz pod názvom *Príručka slovenského pravopisu pre školy* v r. 1973 a doteraz vyšiel v 9 vydaniach (naposledy r. 1986). Viacerí z nás máme aj vo svojich súkromných knižniciach cyklostylované zborníky edície *O slovenčine pre slovenčinárov*, ktoré odtlačujú prednášky popredných slovenských jazykovedcov pre potreby bratislavských učiteľov slovenčiny. Ich vydávanie mal na starosti prof. Oravec.

J. Oravca si pamätáme ako neúnavného diskutéra, ktorý sa vyznačoval tým, že sypal z rukáva konkrétne príklady, ktorými mohol svoj výklad doložiť a ozrejmiť. Vieme, že to nie je medzi vedeckými pracovníkmi celkom bežný jav, pri argumentáciách si neraz nevieme spomenúť na vhodné príklady, ktorými by sme demonštrovali a potvrdili adekvátnosť svojich úvah. J. Oravcovi zrejme k tomu pomáhalo jeho učiteľské pôsobenie.

Ak by sme si mali spomenúť na jeho obľúbené témy, zo syntaxe by bolo treba určite pripomenúť vetné členy a medzi nimi najmä prívlastok, prístavok, predmet, príslovkové určenie a doplnok. Ďalej sa jeho pozornosti tešilo súvetie, z pravopisnej problematiky sa venoval najmä čiarky. Celým životom ho sprevádzal však najmä

záujem o pádové prípony *-a* a *-u* v genitíve singuláru vzoru *dub*. K tejto téme sa opakovane vracal a neraz o nej hovoril i na konferenciách, na ktoré ohlásil inú tému. Na srdci mu ležala najmä prípona *-a*, o ktorej sa domnieval, že sa jej nepriznáva také miesto, aké by mala mať, že je používatel'mi, a možno aj kodifikátormi, „diskriminovaná“. Podobne to bolo v slovtvorbe, kde bol presvedčený, že pri obyvateľských menách zakončených na *-čan* a *-ec* treba pomôcť prípone *-ec*.

Ján Oravec zorganizoval v Nitre okrem iného aj dve konferencie o výskume a vyučovaní syntaxe (1979, 1982). Materiály z druhej z nich však doteraz nevyšli. Aj keď možno autori, ktorí do zborníka prispeli, na svoje príspevky už dávno zabudli, novšie z nitrianskych kruhov počuť, že sa uvažuje o ich „oneskorenom“ vydaní. Bol by to určite významný prejav úcty a pozornosti k práci zosnulého prof. Jána Oravca. Ako komplement 6 Spisov Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV vyjde práca *Ján Oravec, slovenský jazykovedec* od Lenky Masarykovej, jeho krajan-ky. Aj to bude vyjadrením ocenenia jeho zásluh o slovenskú jazykovedu.

Slavomír Ondrejovič

Šesťdesiatnik Ján Kopina

Keď sme sa na Deň detí 1. júna 2002 zišli – maturanti vranovského gymnázia po dvadsiatich rokoch, profesor Ján Kopina nebol osobne prítomný. Nebol triednym ani v jednej z piatich tried nášho ročníka, ba neučil nás ani (svoj) hlavný predmet – slovenský jazyk a literatúru. Stretávali sme sa s ním, niektorí častejšie, niektorí iba sporadicky, len na hodinách dejepisu či vtedajšej občianskej náuky. Z našich pamätí a rozhovorov však nevymizol – profesor Kopina je jednou z nezabudnuteľných osobností miestneho gymnázia (aj vďaka svojmu športovému, najmä volejbalovému zameraniu). Neznámy nie je ani lingvistickej verejnosti.

Stručné a na prvý pohľad jednoduché životopisné údaje hovoria, že Ján Kopina sa narodil 12. VII. 1942 v Chotči (dnešný okres Stropkov). Vysokoškolské štúdiá absolvoval v r. 1959 – 1964 na Filozofickej fakulte vtedajšej Univerzity P. J. Šafárika v Prešove (slovenský jazyk a literatúra – dejepis), od r. 1965 začal učiť na Strednej priemyselnej škole strojníckej v Snine. V r. 1972 nastúpil na gymnázium vo Vranove nad Topľou, kde s malou prestávkou pôsobí dodnes. Jediným krátkym, ale o to intenzívnejším prerušením práce stredoškolského profesora bol Kopinov semestrálny pobyt na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty v Nitre (1977 – 1978), ktorý sa veľmi rýchlo skončil, pretože mladý odborný asistent uprednostnil svoju rodinu založenú vo Vranove. Vplyv vtedy sa rozvíjajúcej teórie znaku a osob-

ný kontakt so semiotickou skupinou okolo A. Popoviča (J. Oravec, F. Miko a i.) naddlho poznačili jeho ďalší odborný vývin. Rovnako ako vplyv F. Kočiša, s ktorým sa ako mladý nádejný autor spoznal pri publikovaní v Slovenskej reči a ktorý ho najmä v začiatkoch významne povzbudzoval do lingvistickej práce.

V bibliografii Jána Kopinu môžeme formálne vyčleniť tri fázy. V prvej (1976 – 1990) publikoval predovšetkým v Slovenskej reči, v ďalšom desaťročí predovšetkým v Kultúre slova, kde bol aj členom redakčnej rady (1994 – 1995). Zrelý lingvistický, pedagogický aj osobnostný vek autora sa odrazil v samostatných publikáciách Metodického centra v Prešove (napr. Slovo pedagóga – príspevok k vyučovaniu slovenského jazyka a literatúry. 1995) či v milej zbierke aforizmov a epigramov Z každého rožku trošku (Vranov nad Topľou, Vydavateľstvo Kopček 1998). Od roku 1978 je Ján Kopina zároveň sústavným prispievateľom časopisu Slovenský jazyk a literatúra v škole a počas celej svojej publikačnej činnosti aj autorom množstva drobných príspevkov v novinách a časopisoch, v poslednom období najmä v Historickvej revue a v Literárnom týždenníku, kde sa zamýšľal aj nad vzťahom dnešnej mladej generácie ku knihám (Quo vadis, literatúra v škole? 2000). Aktuálna a veľmi intenzívna je aj jubilatova spolupráca s regionálnym vysielaním Slovenského rozhlasu. Keď si uvedomíme, že profesor Kopina učí každý rok priemerne 300 študentov, čo predstavuje vyše 20 odučených hodín týždenne, pričom slovenský jazyk je na strednej škole zastúpený len minimálne, a že bol dlhé roky aj zástupcom riaditeľa vranovského gymnázia, musíme mu blahoželieť nielen k narodeninám...

Z hľadiska obsahu predstavuje jazykovedná produkcia Jána Kopinu štyri základné skupiny: 1. príspevky z oblasti štylistiky a frazeológie, 2. didakticky a metodicky orientované príspevky, 3. adjektívna problematika, 4. interferencia nárečia a spisovného jazyka.

Napr. už v roku 1981 (Lexikálno-sémantická diferenciácia adjektív utvorených od zvieracích substantív) poukazoval Ján Kopina na dodnes aktuálny problém typológie adjektív v systéme slovných druhov i v rámci slovného druhu. Lexikálno-sémantickou analýzou autor zisťoval, ako v tejto skupine fungujú symetrické vzťahy (jednému obsahu zodpovedá jedna forma: *norčie mláďa* – význam príslušnosti, *norťový kožuš* – význam pôvodu) i vzťahy asymetrické (*ovčie mláďa*, *ovčie kožuš*). Na základe toho druhové adjektíva navrhoval rozdeliť na druhové privlastňovacie a druhové vzťahové, čím by sa bol odstránil protiklad medzi obsahovým a výrazovým plánom adjektív vo vtedajších príručkách slovenčiny.

Osobitnú atmosféru majú štúdie Jána Kopinu z oblasti štylistiky a frazeológie. Ich čaro spolutvorí viacero faktorov: láska a pokora voči jazyku, životu a tvorcom literárnych diel; ich skúsenostná znalosť, akú môže mať len dobrý stredoškolský profesor, ktorý denno-denne desiatky rokov sprostredkúva jednotlivé texty svojim študentom; dobrá práca s materiálom a v neposlednom rade aj dobrá znalosť

relevantnej dobovej odbornej literatúry, ktorá sa však dnes, žiaľ, dostáva k vzdialenejším záujemcom o lingvistiku len sporadicky a vo veľmi zúženom výbere.

Keby sme sa boli opýtali Jána Kopinu na začiatku jeho profesionálneho života v r. 1965, ako si predstavuje svoje ďalšie kroky a roky, asi by sa boli v jeho odpovedi vyskytli očakávania, o ktorých už dnes vie, že sa (zatiaľ) nespĺnili. Dnes už však vieme, že to boli roky naplnené prácou, ktorá priniesla ovocie v podobe množstva štúdií, článkov a drobných jazykových príspevkov i v podobe študentov so vzťahom k jazyku či literatúre, z ktorých viacerí sú v súčasnosti jeho kolegami. Želáme Vám, pán profesor, do ďalších rokov dostatok síl a tvorivých myšlienok, aby sa Vám naplnili aj doteraz nerealizované túžby.

Mnogaja lit!

Mária Šimková

Súpis prác Jána Kopinu za roky 1971 – 2001

Bibliografia prác Jána Kopinu je usporiadaná chronologicky a ďalej v rámci jednotlivých rokov podľa druhu príspevkov: najprv sa v príslušnom roku uvádzajú knižné práce a vedecké štúdie v odborných jazykovedných časopisoch a zborníkoch, za nimi (menším typom písma, petitom) články, referáty, recenzie, drobné príspevky a pod. Príspevky v časopise, ktorý vychádza počas školského roku, sa zaraďujú podľa toho, na aký kalendárny rok pripadá príslušné číslo časopisu. Drobné príspevky rovnakého charakteru, ktoré v tom istom roku vyšli v tej istej rubrike toho istého ročníka časopisu, sa uvádzajú súhrnne v jednom hesle (hniezdujú sa). V závere sa osobitne uvádza redakčná činnosť.

1971

Zamyslenie nad dvoma postavami Tajovského poviedok. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 17, 1970/71, s. 286 – 288.

Skloňovanie názvu Pichne. – Nedeľná Pravda, 4, 1971, č. 26, s. 6.

1972

Pravopis názvov ľudských sídel typu *sídlisko – Sídliško*. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 19, 1972/73, s. 94 – 95.

1973

Frekvencia variantov *Povstanie/povstanie* a ich štylistická platnosť. – Slovenská reč, 38, 1973, s. 297 – 301.

Obilie zberáme, zemiaky zbierame. – Nedeľná Pravda 6, 1973, s. 6.

1974

Gramatické spôsoby spájania vetných členov v určovacom sklade. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 20, 1973/74, s. 211 – 213.

Víťazný február – Február. – Nedeľná Pravda, 7, 1974, č. 6, s. 6. – Tamže: Makarios – Makaria, Makariosa (č. 33, s. 6).

1975

Využitie neurčitých zámen v Urbanovej zbierke noviel Výkriky bez ozveny. – Slovenská reč, 40, 1975, s. 20 – 26.

Nepravidelnosť vo vetnej stavbe. – Nedeľná Pravda, 8, 1975, č. 6, s. 6

1976

Syntax frazeologizmov v Jilemnického románe Kronika. – Slovenská reč, 41, 1976, s. 330 – 339.

O skloňovaní cudzích priezvisk. – Nedeľná Pravda, 9, 1976, č. 31, s. 6. – Tamže: Čiarka a jej funkcia vo vete (č. 40, s. 6). – Citlivosť normy v predložkových väzbách (č. 47, s. 6).

Preberanie cudzích slov. – Východoslovenské noviny, 10. 9. 1976, príl., s. 2.

1977

Pravopis a odvodené slová. – Nedeľná Pravda, 10, 1977, č. 7, s. 6. – Tamže: Veľký október (č. 27, s. 6).

1978

Pravopisná a lexikálna stránka vlastných mien. – Slovenská reč, 43, 1978, s. 37 – 46.

Ref.: (ba) [= Ballay, J.]: Odporúčame. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 24, 1977/78, s. 283.

Mlacek, J.: Slovenská frazeológia. Bratislava 1977. – In: Slovenská reč, 43, 1978, s. 307 – 310 (ref.).

Skloňovanie cudzích zemepisných názvov ženského rodu. – Nedeľná Pravda, 11, 1978, č. 44, s. 6.

1979

O štylizácii hesiel. – Nedeľná Pravda, 12, 1979, č. 23, s. 6.

1980

Miesto živočíšnych adjektív medzi sekundárnymi prídavnými menami. – Slovenská reč, 45, 1980, s. 108 – 112.

Odras spoločenských hodnôt v jazyku Jesenského novely Karol Ketzer. – In: Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska, 22, 1980. Red. I. Michnovič. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1980, s. 171 – 177, rus. res. s. 177, nem. res. s. 177 – 178.

Štylistický aspekt textov na pamätníkoch odboja. – Slovenská reč, 45, 1980, s. 199 – 203.

O slovách, ktoré sú iba výplnkové. – Nedeľná Pravda, 13, 1980, č. 22, s. 7. – Tamže: Pravopis názvov športových súťaží (č. 24, s. 7).

1981

Interferenčný vplyv nárečia na spisovný jazyk. 1. vyd. Prešov, Krajský pedagogický ústav 1981. 42 s.

Lexikálno-sémantická diferenciacia adjektív utvorených od zvieracích substantív. – Slovenská reč, 46, 1981, s. 164 – 171.

Nová učebnica lexikológie. [Ondrus, P. – Horecký, J. – Furdík, J.: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia. Bratislava 1980.] – In: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 27, 1980/81, s. 187 – 188 (ref.).

Inovácia aj vo vyučovaní slovenčiny. [Ihnátková, N. a kol.: K modernizácii vyučovania slovenského jazyka. Bratislava 1980.] – In: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 28, 1981/82, s. 91 – 92 (ref.).

Postojové prvky výpovede. – Nedel'ná Pravda, 14, 1981, č. 16, s. 7.

1982

Téma ako stimulátor štylistickej aktivity žiaka. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 28, 1981/82, s. 296 – 230.

Aká hlava, taká vrava. – Nedel'ná Pravda, 15, 1982, č. 5, s. 7.

1983

Odstaňovanie vplyvu východoslovenského nárečia na spisovný jazyk pri skloňovaní ohybných slovných druhov. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 29, 1982/83, s. 213 – 215.

Ešte o fungovaní slangu. – Nedel'ná Pravda, 16, 1983, č. 6, s. 7. – Tamže: O oslovovaní (č. 23, s. 7).

1984

Komunikačno-štylistický aspekt frazeologickej jednotky. – Slovenská reč, 49, 1984, s. 266 – 272.

Zástoj frazeologických jednotiek v Jilemnického románe Kronika. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 31, 1984/85, s. 18 – 22.

Texty na pamätníkoch odboja. – Nedel'ná Pravda, 17, 1984, č. 34, s. 7.

1985

Kultúra reči propagandistu. – Nedel'ná Pravda, 18, 1985, č. 3, s. 7. – Tamže: O tykaní a vykaní (č. 20, s. 7). – Jazyk Hollého selaniek (č. 42, s. 7). – Dlhé Klčovo – z Dlhého Klčova (č. 45, s. 7).

1987

Frazeológia na hodine slovenského jazyka v prvom ročníku gymnázia. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 34, 1987/88, s. 109 – 112.

Kompozícia a štylizácia rečnickeho prejavu. – Nedel'ná Pravda, 20, 1987, č. 3, s. 7. – Tamže: Pravopis názvov akcií, zjazdov a súťaží (č. 25, s. 7).

1988

Nové učebnice slovenského jazyka pre stredné školy. [1. Ihnátková, N. – Bajzíkova, E. – Králik, L.: Slovenský jazyk pre 1. – 2. ročník stredných škôl (gymnazií, stredných odborných škôl, stred-
Slovenská reč, 67, 2002, č. 4 – 5

ných odborných učilišť a stredných škôl pre pracujúcich). Bratislava 1984. – 2. Ihnátková, N. – Bajziková, E. – Horecký, J.: Slovenský jazyk pre 3. – 4. ročník stredných škôl (gymnazií, stredných odborných škôl, stredných odborných učilišť a štúdiá popri zamestnaní). Bratislava 1986.] – In: Slovenská reč, 53, 1988, s. 247 – 250 (rec.).

Aké je správne dievča. – Nedel'ná Pravda, 21, 1988, č. 15, s. 7.

1989

Úlohy v čítankách pre stredné školy z hľadiska tvorivosti. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 35, 1988/89, s. 306 – 308.

Frazeologizmy v športových komentároch. – Nedel'ná Pravda, 22, 1989, č. 1, s. 7. – Tamže: Zmeny v slovníku dedinskej architektúry (č. 27, s. 7).

1990

Slang ako jazyková hra. – Východ, 29. 6. 1990, príl. Víkend, s. 10.

1991

O nových prvkoch v slovnej zásobe. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 255 – 256.

1992

„Lesk a bieda“ vyučovania slovenčiny – tentoraz z pohľadu žiakov gymnázia. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 38, 1991/92, s. 277 – 280.

1993

Okazionalizmy v súčasnej publicistike, najmä v Literárnom týždenníku. – Slovenská reč, 58, 1993, s. 338 – 351.

Živý prameň poznania. [Michnovič, I. a kol.: Dejiny Vranova nad Topľou. Košice 1992.] – In: Slovenské národné noviny, 4 (8), 1993, č. 14, s. 5 (ref.).

1994

Úvod do štúdia literatúry v 1. ročníku stredných škôl – alebo ako nespáliť štart v „litike“. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 41, 1994/95, s. 94 – 100.

Úvod. – In: Dialógy o slovenčine. Zborník kabinetu slovenského jazyka a literatúry. Prešov, Metodické centrum 1994, s. 4.

„Prázdna je národná samofúbosť, ktorá v sebe neskrýva nič hlbšie“. [Štúr, L.: Slovanstvo a svet budúcnosti. Bratislava 1993]. – In: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 41, 1994/95, s. 123 – 126 (ref.).

Kontakt. 1. zv. Bratislava 1993. – In: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 41, 1994/95, s. 123 – 126 (ref.).

1995

Slovo pedagóga – príspevok k vyučovaniu slovenského jazyka a literatúry. Prešov, Metodické centrum 1995. 60 s.

Podoba a zafarbenie ľudského hlasu, výraz a farba ľudských očí v súčasnej próze. – Slovenská reč, 60, 1995, s. 217 – 221.

Symbióza dokumentárnosti a literárnosti v Záborského poviedke Hlovík medzi vzbúreným ľudom. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 42, 1995/96, s. 48 – 50.

Ustálené prirovnania v hornozemplínskom nárečí. – Kultúra slova, 29, 1995, s. 343 – 344.

1996

Frazeológia v románe Ladislava Balleka Pomocník. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 20 – 23. – Znovu publikované: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 43, 1996/97, s. 122 – 125.

Druhé Ratio educationis. – Historická revue, 7, 1996, č. 8, s. 14 – 15.

E. Štúr: Nárečia slovensko alebo potreba pisaňa v tomto nárečí, 1846 (150 rokov od jeho vydania). – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 42, 1995/96, s. 185 – 188.

1997

Mlčanie a jeho reflexia v románe Jozefa Cigera Hronského Jozef Mak. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 43, 1996/97, s. 216 – 220.

Symbióza dokumentárnosti a literárnosti v Záborského poviedke Hlovík medzi vzbúreným ľudom. – In: Spod hlíny času... Red. D. Ondříková. Kladzany, Obecný úrad 1997, s. 58 – 61.

1998

Z každého rožku trošku. 1. vyd. Vranov nad Topľou, Vydavateľstvo Kopček 1998. 42 s. (aforizmy, epigramy).

Medzil'udské vzťahy v nárečovej frazeológii hornozemplínskej dediny Vehec. – Kultúra slova, 32, 1998, s. 349 – 351.

Z literárnych potuliek. – Literárny týždenník, 11, 1998, č. 28, s. 16 (výber aforizmov).

Slasti a strasti žien v staroveku. – Historická revue, 9, 1998, č. 4, s. 2 – 4.

1999

Timravina próza v percepcii žiakov. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 45, 1998/99, s. 224 – 227.

(Ne)povinné čítanie. – Literárny týždenník, 12, 1999, č. 21, s. 12 (výber aforizmov).

Na potulkách za pamiatkami Helady. – Historická revue, 10, 1999, č. 1, s. 14 – 15.

2000

Quo vadis, literatúra v škole? – Literárny týždenník, 13, 2000, č. 26, s. 3.

Prvá encyklopédia slovenského poľnohospodárstva. – Historická revue, 11, 2000, č. 9, s. 20 – 21 (o J. Fándlym).

Z literárnych potuliek Turcom. – Slovenské národné noviny, 11 (15), 2000, č. 19, s. 6 (reportáž).

2001

Ženy v súrach koránu. – Historická revue, 12, 2001, č. 8, s. 6 – 7.

Slovenská reč, 67, 2002, č. 4 – 5

Homeostázogramy. – Literárny týždenník, 14, 2001, č. 8, s. 12 (výber aforizmov).

Redakčná činnosť

Kultúra slova, 28, 1994 – 29, 1995 (člen red. rady).

Zostavil *Ladislav Dvonč*

Na osemdesiatku Matildy Hayekovej

V tomto roku sa dožíva významného životného jubilea osemdesiatich rokov PhDr. Matilda Hayeková, CSc. Jazykovedné dielo tejto členky Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV, bývalej pracovníčky Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV (v tom čase Ústavu slovenského jazyka SAV), dlhoročnej vysokoškolskej učiteľky si zaslúži, aby sme si ho pri tejto príležitosti pripomenuli a venovali zaň autorke poďakovanie.

Matilda Hayeková sa narodila 6. apríla 1922 vo Vrútkach, tam vychodila ľudovú školu. Maturovala na reálnom gymnáziu v Martine roku 1941. V rokoch 1941 – 1946 študovala na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave slovenský jazyk a nemecký jazyk. Po niekoľkých rokoch pôsobenia na stredných školách (profesorka na Štátnom gymnáziu v Malackách a na Štátnom gymnáziu v Spišskej Novej Vsi) M. Hayeková pracovala najprv v Ústrednej knižnici Slovenskej akadémie vied (1949 – 1954), v rokoch 1954 – 1958 ako odborná pracovníčka Ústavu slovenského jazyka SAV. Bola členkou lexikografického kolektívu pripravujúceho Slovník slovenského jazyka 1959 – 1968 (je spoluautorkou 1., 3. a 4. zväzku). Patrila medzi tých pracovníkov SAV, ktorí neprešli politickými previerkami v r. 1958, musela opustiť ústav aj lexikografickú prácu. Niekoľko rokov bola pracovníčkou kníhkupectva (pracovala v antikvariáte). Až v roku 1969 sa M. Hayekovej podarilo dostať miesto zodpovedajúce jej kvalifikácii. Pôsobila ako odborná asistentka na katedre západných filológií Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Trnave (1969 – 1980). Externe vyučovala nemecký jazyk aj na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave. V roku 1973 získala titul PhDr., vypracovanú kandidátsku dizertačnú prácu mohla obhájiť až v zmenených politických pomeroch v r. 1991, keď už bola na dôchodku (dôchodkyňou je od r. 1980).

Hlavnými výskumnými témami jubilujúcej M. Hayekovej sú lexikografia, lexicológia, dejiny slovenskej lexikografie a otázky vyučovania cudzích jazykov. Lexikologická problematika ju zaujímala zároveň s pohľadom, v ktorom sa spájala „kompetencia“ viacerých disciplín: štylistiky, teórie a praxe prekladu, jazykovej kultúry. Takéhoto zamerania sú Hayekovej štúdie *Poznámky k prekladu Vandrovnické roky Wilhelma Meistera* (1957), *Lexikálno-štylistický rozbor básní Jána Brezina* (1957), *Poznámky k slovníku Lackovej románu Z čirej lásky* (1959), *O dvoch prekladoch Levočskej bielej panej* (1957), *Irónia v diele Martina Kukučína* (1960) a i. Lexikografická práca na *Slovníku slovenského jazyka* priviedla M. Hayekovú k hlbokému záujmu o dejiny slovníkárskej práce na Slovensku. Postupne sa venovala Bernolákovmu *Slowáru* a mnohým ďalším slovníkom vypracovaným v dávnejšej minulosti. Napokon z toho vznikla knižná monografia *Dejiny slovenských slovníkov do roku 1945* (1979). Dielo má veľkú, predovšetkým dokumentárnu a informatívnu hodnotu. Nemá v dejinách slovenského jazyka obdobu. Autorka v ňom úspešne zvládla cieľ, ktorý si vytýčila: podať na základe štúdia archívnych materiálov obraz o tom, ako sa na Slovensku postupne rozvíjala slovníkárska práca. Vstupnou kapitolou monografie je informovanie o slovakizmoch v inojazyčných slovníkoch, nasledujú kapitoly Slovenské slovníky do roku 1848, Slovenské slovníky do roku 1918 a napokon Slovenské slovníky do roku 1945. V tejto kapitole nachádzame rozbor na poli lexikografických snažení medzivojnového obdobia, a to tak v oblasti dvojajazyčných prekladových slovníkov, ako aj regionálnych nárečových slovníkov a prvých náučných, resp. terminologických slovníkov. Čitateľovi približuje autorka predstavu o analyzovaných slovníkoch tým, že pravidelne informuje o vonkajších parametroch slovníkov, ako sú formát, počet stĺpcov na strane, stavba heslovej state, ukážky spracovania hesiel, menej ide do hĺbky pri informovaní o koncepcii slovníkov. Často je to, pravda, podmienené samou povahou veci: nerozpracovanosťou teórie tvorby slovníkov na Slovensku v obdobiach, ktoré stoja v popredí autorkinho záujmu, a v podstate amatérskym charakterom práce tvorcov týchto slovníkov. Celoživotný záujem M. Hayekovej o dejiny slovníkárskych iniciatív na Slovensku našiel výraz v tom, že autorka predĺžila svoju dokumentačnú prácu v tejto oblasti do rokov po druhej svetovej vojne. Výsledkom je publikácia *Dejiny slovenských slovníkov II 1946 – 1975* (1992), ktorá vyšla ako vysokoškolské skriptá Univerzity Komenského v Bratislave. Podobne ako v prvej, knižnej verzii, aj tu podáva M. Hayeková komplexný, syntetický pohľad, tentoraz na lexikografické snaženia na Slovensku zamerané na rozličné typy slovníkov – výkladové, prekladové slovníky, slovníky cudzích slov, terminologické slovníky, a to jazykové slovníky aj nejazykové, tzv. encyklopedické slovníky. Súhlasíme s Konštantínom Palkovičom, autorom článku k životnému jubileu M. Hayekovej pri príležitosti jej sedemdesiatky, že táto autorka poskytla svoju heuristickú prácou budúcim bádateľom cenné východisko na spracovanie kom-

plexných dejín slovenskej lexikografie. Nijaký bádateľ v tejto oblasti nebude môcť obísť to, čo M. Hayeková svojou priekopníckou prácou vykonala.

Záujem M. Hayekovej o staršie obdobia vývinu slovenčiny sa prejavil aj v jej štúdiách o gramatických a iných nelexikografických prácach starších jazykovedcov (S. Czambel, J. Damborský, F. Mráz), o otázkach vyučovania cudzích jazykov v minulosti a vzťahu k cudzím jazykom v minulosti vôbec (S. Tešedík, J. Viktorín) aj o niektorých problémoch vyučovania cudzích jazykov, najmä nemčiny v súčasnosti. Porov. napr. jubilantkine heuristické štúdie *Vyučovanie jazykov na Trnavskej univerzite* (1986), *Už pred tristo päťdesiatimi rokmi (o vyučovaní slovenčiny pred 350 rokmi v Trnave)* (1986).

PhDr. Matilda Hayeková, CSc., vytvorila svoje jazykovedné dielo v neľahkých osobných podmienkach za okolností, ktorých reálnosť si dnešní mladí ľudia už sotva vedia predstaviť. Aj preto, ale nielen preto, si zasluhuje úctu.

V mene Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV, v mene bývalých spolupracovníkov v Jazykovednom ústave L. Štúra SAV aj kolegov na vysokoškolských pracoviskách žela redakcia Slovenskej reči jubilujúcej PhDr. Matilde Hayekovej, CSc., všetko najlepšie. Vyjadrujeme jej vďaku za poznatky, ktorými prispela do slovenskej jazykovedy, do dejín nášho jazyka a do dejín slovenskej lexikografie.

Bibliografia M. Hayekovej za roky 1954 – 1991 je publikovaná v časopise Slovenská reč 1992, roč. 57, č. 3, s. 170 – 178.

Klára Buzássyová

ROZLIČNOSTI

Celebrita – mužský rod? – Podstatné meno latinského pôvodu *celebrita* (významná, slávna osobnosť) sa v príručkách spisovnej slovenčiny gramaticky a štylisticky nehodnotí rovnako. V Slovníku slovenského jazyka z r. 1959 (s. 57) sa podstatné meno *celebrita* registruje ako knižné, ženského rodu: *celebrita -y, -rít*. Slovník cudzích slov (preklad z češtiny) z r. 1997 pri slove *celebrita* (s. 149) uvádza genitívnu singulárovú príponu ženského rodu *-y* s kvalifikátorom knižné slovo a s dvoma významami: 1. znamenitosť, výbornosť; 2. slávna, v spoločnosti alebo vo svojom odbore vážena osobnosť. S. Šaling – M. Ivanová-Šalingová – Z. Maniková vo Veľkom slovníku cudzích slov z r. 1997 (s. 211) pokladajú knižné slovo *celebrita* za podstatné meno mužského rodu s genitívnou singulárovou príponou *-u*: *celebritu*. Pri slove *celebrita* uvádzajú dva významy: slávna, chýrna, vážena osoba, osobnosť; 2. znamenitosť. Prvé a druhé vydanie Pravidiel slovenského pravopisu z r. 1991 a 1998 slovo *celebrita* neregistrujú. V treťom, upravenom a doplnenom vydaní Pravidiel slovenského pravopisu z r. 2000 sa slovo *celebrita* kodifikuje ako mužské životné podstatné meno (s. 158) s genitívnou singulárovou príponou *-u* (*celebritu*) a nominatívnou plurálovou príponou *-i* (*celebriti*). V masmédiách sme slovo *celebrita* zachytili iba ako podstatné meno ženského rodu: *Kam chodia na drink slovenské celebrity. – Slovenské celebrity zväčša kávičkujú a čajíčkujú* (Život, 7. 1. 2002, s. 1 a 5). Aj v relácii Markízy (14. 1. 2002) sme slovo *celebrita* zachytili ako podstatné meno ženského rodu: *Istá celebrita... – Sedem celebrít*.

Všeobecné osobné podstatné mená mužského rodu zakončené príponou *-ita* sa skloňujú podľa životného vzoru hrdina: *husita, -u, konvertita, -u, kozmopolita, metropolita, bandita, izraelita, semita, jezuita, despota* a pod. Zároveň však jestvujú aj osobné všeobecné podstatné mená zakončené príponou *-ita* ženského rodu, ktoré sa skloňujú podľa vzoru žena: *autorita -y, oficialita, individualita* a pod.

Jazyková prax ukazuje, že v spisovnej slovenčine sa podstatné meno *celebrita* hodnotí ako substantívum ženského rodu a skloňuje sa podľa vzoru žena: *celebrita, bez celebrity, k celebríte, o celebríte, s celebritou; celebrity, od celebrít, k celebrítám, pre celebrity, o celebrítách, s celebritami*. Slovo *celebrita* patrí do skupiny podstatných mien typu *autorita, individualita, oficialita*.

Jozef Jacko

INFORMÁCIE AUTOROM

Redakcia prijíma príspevky spracované na počítači – textový editor Word pod operačným systémom Windows alebo textový editor Text602 (T602) pod operačným systémom MS DOS. Pri spracúvaní príspevkov prosíme dodržiavať tieto zásady:

1. V celom texte používať jednotné riadkovanie 2.
2. V texte za každým interpunkčným znamienkom urobiť medzeru (napr. s. 312 a pod.).
3. Slová na konci riadka nerozdeľovať a tvrdý koniec riadka používať iba na konci odsekov. Odseky začínať so zarážkou.
4. Pri rozlišovaní typov písma pridávať sa naďalej úzu časopisu, používať kurzívu, riedenie, horný/dolný index. Nič nepodčiarkovať, nepoužívať široký a vysoký typ písma a pod.
5. V textovom editore T602 pomlčky vyznačovať dvoma spojovníkmi s medzerou na začiatku aj na konci (aj pri označovaní stranového a číselného rozsahu, napr. s. 3 -- 12; v r. 1888 -- 1889), v textovom editore Word rozlišovať dlhú čiarku (pomlčku), napr. G. Altmann -- V. Krupa, a krátku čiarku (spojovník), napr. T. Slama-Cazacu; vedecko-metodologický a pod.
6. Znak, ktorý neobsahuje textový editor T602 (poľské písmená, praslovanské a i.), písať kombináciou dvoch znakov tak, aby jednoznačne určili príslušné písmeno, napr. #Z = Ź, #z = ź, &Z = Ż, &z = ż, \$N = Ń, \$n = ń, §L = Ł, §l = ł, #E = Ę, #e = ę, #A = Ą, #a = ą. Zoznam používaných znakov uviesť na začiatku príspevku.
7. Poznámky pod čiaru v texte označiť horným indexom (napr. vzniká tým synergický efekt,¹ ktorý...), poznámky uviesť na konci príspevku v tvare horný index, medzera, obsah poznámky (napr. ¹ Synergia znamená spolupôsobenie...).
8. Grafy a schémy pripojiť na osobitnom liste maximálne vo veľkosti šírky a výšky strany časopisu (podľa požadovanej veľkosti).
9. Do redakcie poslať jeden vytlačený exemplár príspevku spolu s disketou. Príspevok možno poslať aj elektronickou poštou ako prílohu na adresu jazyuls@savba.sk. Po posúdení a redakčnom spracovaní ho redakcia vráti autorovi. Tento exemplár autor pošle späť redakcii spolu so skorigovanou disketou a opraveným vytlačeným príspevkom.
10. Literatúru uvádzať takto:
  - a) knižná publikácia:

FURDÍK, J.: Slovtvorná motivácia a jej jazykové funkcie. Levoča, Modrý Peter 1993. 199 s.

Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. 2. vyd. Bratislava, Veda 2000. 998 s.
  - b) štúdiá v zborníku:

DOLNÍK, J.: Spisovná slovenčina a čeština. In: Studia Academica Slovaca. 28. Red. J. Mlaček. Bratislava, Stimul 1999, s. 39 – 52.
  - c) článok v časopise:

HORECKÝ, J.: Sémantické a derivačné pole slovíet *ísť* a *chodiť*. Slovenská reč, 64, 1999, s. 202 – 208.

Súčasťou každej štúdie Slovenskej reči je záväzne abstrakt v anglickom jazyku (vrátane preloženého titulu). Abstrakt by mal mať max. 100 slov a obsahovať tzv. kľúčové slová na identifikáciu príspevku v rámci vedeckovýskumnej oblasti.

SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK
67 – 2002

časopis pre výskum slovenského jazyka

ORGÁN JAZYKOVEDNÉHO ÚSTAVU
EUDOVÍTA ŠTÚRA
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

SAP SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o. , Bratislava
SLOVAK ACADEMIC PRESS

NOVÉ KNIHY ADRESOVANÉ REDAKCII

Lexicographica '99. Zborník na počesť Kláry Buzássyovej. Ed. S. Ondrejovič, M. Považaj. Bratislava, Veda 2001. 308 s.

Jazykoveda v bibliografii – bibliografia v jazykovede. Na počesť Ladislava Dvonča. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 2002. 166 s.

Slovenčina ako cudzí jazyk. Ed. J. Pekarovičová. Bratislava, Stimul 2002. 348 s.

RIPKA, I.: **Aspekty slovenskej dialektológie.** Prešov, Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných vied 2002. 166 s.

SLOVENSKÁ REČ, časopis pre výskum slovenského jazyka. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Ročník 67, 2002. Adresa redakcie: 813 64 Bratislava, Panská 26. Hlavný redaktor: Slavomír Ondrejovič. Výkonná redaktorka: Katarína Kálmánová. Technický redaktor: Vladimír Radik.

Vychádza šesť ráz za rok. Objednávky a predplatné prijíma Slovak Academic Press, spol. s r. o., P. O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava. Registračné číslo 7089.

Distributed by SAP – SLOVAK ACADEMIC PRESS Ltd., P. O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava, Slovakia.

Objednávky do zahraničia prijíma a vybavuje SLOVART G. T. G. Ltd., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia.

Distribution rights held by KUBON and SAGNER, P. O. B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.

© Slovak Academic Press, spol. s r. o. , 2002

slovenská.....	193
reč.....	193
Mária Šimková.....	193
Slovnodruhovú príslušnosť vetných prísloviak.....	193
Martin Ološtiak.....	212
skloňovanie anglických antroponým v slovenčine.....	212
Mária Imrichová.....	226
K niektorým slovotvorným tendenciám logoným.....	226
František Ruščák.....	236
DIMENZIE VNÍMANIA LINGVISTICKÝCH POLEMÍK.....	236
Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV za rok 2001.....	239
Nevšedné slovenské lingvistické dielo.....	244
(Mlacek, J.: Tvary a tváre frazém v slovenčine. Bratislava, Stimul 2001. 170 s.).....	244
Kronika anonymného notára kráľa Bela. Gesta Hungarorum. Budmerice, RAK 2000. 162 s.....	247
Olivová-Nezbedová, L., Malenínská, J.: Slovník pomístních jmen v Čechách. Úvodní svazek. Praha, Academia 2000. 172 s.....	249
KUCHAR, Rudolf: Žilinská právna kniha (zápisy právnych úkonov žilinských mešťanov). Žilina, Knižné centrum 2001.....	252
Jubileá vojvodinských slovakistov – jubileá slovakistiky	256
vo Vojvodine.....	256
Súpis prác prof. Miroslava Dudka za roky 1974 – 2001.....	268
Jubilant Matej Považaj.....	282
Súpis prác Mateja Považaja za roky 1970 – 2001.....	284
Na osemdesiatku PhDr. Marty Marsinovej.....	304
Jubileum profesora Rudolfa Krajčoviča.....	308
Na nedožitú osemdesiatku profesora Jána Oravca.....	310
Šesťdesiatnik Ján Kopina.....	312
Súpis prác Jána Kopinu za roky 1971 – 2001.....	314
Na osemdesiatku Matildy Hayekovej.....	319